Міністерство освіти і науки України

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Навчально-науковий юридичний інститут

Щорічна Всеукраїнська наукова конференція студентів, молодих вчених та аспірантів

«Законодавство України: погляд молодих правників»

16 травня 2022 року

Івано-Франківськ, 2022

ББК 67.9(4УКР)
З4

Редакційна колегія:

Васильєва В.А. - директор навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор;

Микитин Ю.І. - заступник директора навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доцент кафедри політики в сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент;

Козич І.В. - доктор юридичних наук, завідувач кафедри політики в сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права;

Квасниця С.М. - завідувач інформаційно-видавничого відділу навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, .

З4 **Законодавство України: погляд молодих правників** [Текст] : Матеріали щорічної Всеукраїнської наукової студентської конференції (*16 травня 2022 року)*. - Івано-Франківськ, 2022. 328 с.

У збірник включені тези доповідей учасників Всеукраїнської наукової студентської конференції «Законодавство України: погляд молодих правників», яка відбулася 30 квітня 2021 року на базі навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Теоретичні положення і рекомендації учасників конференції щодо удосконалення законодавства України стануть ще одним кроком на шляху розвитку правової думки, формування молодих правників.

ББК 67.9(4УКР)

© Навчально-науковий юридичний інститут
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника, 2022

ПУБЛІЧНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО; ПОЛІТИКА В СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Dvornikova P.

INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW AND INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS LAW. INTERACTION UNDER THE GLOBAL RULE OF LAW

The relationship between international humanitarian law and international human rights law goes along the line of recognizing the principle of the inadmissibility of the threat or use of force and the principle of peaceful settlement of disputes (international humanitarian law), on the one hand, and, accordingly, the principle of human rights (international human rights law), on the other hand, as universally recognized principles of modern international law and the entire United Nations system (paragraph 4 of article 2; paragraph 3 of article 3; paragraph 3 of article 1 of the UN Charter) [1, pp. 183-206, 328-406]. Peacebuilding (in the circumstances of the legally effective activity of the Peacebuilding Commission as an intergovernmental consultative body) as a factor of creative positive action of legally significant lawful behavior of states in the parameters of the world order based on the supreme of rule of law [2, pp. 71–86] positionally predetermines the strengthening of the United Nations in the regime of demonstrative involvement in the system of modern values of the threat or use of force, the principle of peaceful settlement of disputes, the principle of human rights (Millennium Declaration 2000, paragraphs 4, 25, 29, 30 ; 2005 World Summit Outcome Document, paras 97–105, 134, 146–169).

The principle of the inadmissibility of the threat or use of force, the principle of the peaceful settlement of disputes and the principle of human rights as legal components of international humanitarian law and international human rights law in circumstances of legal status as peremptory principles of modern international law within the meaning of jus cogens are applicable in all hypothetically possible legal situations, both in the format of peaceful interaction between the member states of the world community, and in the parameters of the

legal fact of an international armed conflict or an armed conflict of a non-international character.

The positive of law here is substantively indicated by the demand for conscientious observance by all member states of the world community of the corpus of legally binding instructions of proper behavior along the line of inadmissibility of the threat or use of force; peaceful resolution of disputes; promotion and development of respect for human rights and fundamental freedoms for all, without distinction as to race, sex, language or religion. The imperative of comprehensive observance of law, the inadmissibility of violation of law or abuse of law, conceptually and substantively in practical terms, seems to be a logically justified way of international legal construction of the modern world order, in which the inadmissibility of the threat or use of force, the peaceful resolution of all disputes on the basis of law and justice , full respect for human rights is the only acceptable way for the development of the world community of states.In the course of their progressive development, the principle of the inadmissibility of the threat or use of force, the principle of peaceful settlement of disputes, the principle of human rights have been consistently enshrined (after the adoption of the UN Charter) in such fundamental international legal documents of our time as the Millennium Declaration 2000 city, pp. 24–25; 2005 World Summit Outcome Document, paras 121–131. the subject-practical level of regional courts (the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, the International Criminal Tribunal for Rwanda) and the universal body of international criminal justice represented by the International Criminal Court is in the parameters of procedural and legal guarantees of human rights in the course of the process of international justice . The principle of procedural and legal guarantees of the individual in the course of the administration of international, as well as domestic justice, logically forms a general principle of law within the meaning of paragraph 3 of Art. 38 of the Statute of the International Court of Justice and, as a result, is immanent, inalienable in nature: it cannot be canceled, violated, abused by the circumstances of application; it exists and is intended to be consistently and consistently applicable in all circumstances of an international or domestic justice process [3, pp. 411–431].

The space of international humanitarian law seems to be a legally viable platform for the applicability of such a principle of international human rights law as the principle of procedural and legal guarantees of individual rights in the framework of the international and domestic

process of administration of justice. While the space of international human rights law, in its logical perception, is a normal, from the point of view of law, mode of applicability of modern international law (as is supposed in essence), the space of international humanitarian law denotes a special, from the point of view of from the point of view of law, the mode of applicability of modern international law (taking into account the rejection of war as an instrument of national policy - the Paris Treaty of 1928 on the rejection of war as an instrument of national policy and the inadmissibility of the threat or use of force - paragraph 4 of Art. 2 of the UN Charter), namely: the legal fact of a violation of the right within the meaning of an international armed conflict and an armed conflict of a non-international character. For all that, law is law, and this presupposes and, accordingly, prescribes a certain legal regime of behavior of the subjects of the legal relationship.

The positive of law in the parameters of interaction between international humanitarian law and international human rights law goes along the line of protecting the civilian population and, accordingly, along the line of protecting the wounded and sick. With regard to the protection of the civilian population, all four Geneva Conventions for the Protection of Victims of War of 1949 prescribe in Art. 3 the provision that members of the civilian population must be treated humanely is indicative in all circumstances without any distinction of race, sex, language, religion, property, and so on across the spectrum of the actual difference between civilians.

The positive law due to the circumstances of the interaction of international humanitarian law and international human rights law has been transferred from the category of a conceptual message by modern international law into the category of real legal action of regional and universal judicial institutions of international criminal justice. With all the positive involvement of regional and universal judicial institutions of criminal justice in terms of maintaining at the proper level the regime of interaction between international humanitarian law and international human rights law with the ultimate goal of ensuring the legal effectiveness of the universally recognized principle of human rights, the ultimate the interest of the world community is substantively indicated in the parameters of ensuring the integrity of the system of international law and, in this context, strengthening the United Nations (the Millennium Declaration of 2000, section VIII, the Outcome Document of the 2005 World Summit, sec. V). The regime

of maintaining the rule of law in international relations denotes the common interest of the entire world community as a whole.

1. Dicey A.V. Introduction to the study of the law of constitution. London, 1960. pp. 183-206, 328-406; Renouf A. The rule of law in international affairs // Australian Foreigh Affairs Record. July 1975 P. 395–405;

2. Jackson S.W. The rule of law among nations // The rule of law. Dallas, 1961. pp. 71-86.

3. Batyr V.A. International humanitarian law. Moscow, 2011, pp. 411–431.

Kozarovskyi O., Knysh V.

THE MAIN PROBLEMS AND WAYS TO RESOLVE CONFLICTS IN MODERN CONSTITUTIONAL LAW OF UKRAINE

Scientific developments in conflict law are a new trend in modern jurisprudence. Legal reform in Ukraine is impossible without a comprehensive analysis of this phenomenon, the causes and mechanism of legal conflicts, the formation of a single conceptual apparatus of conflict law. Despite the fact that scientific research on the problems of conflict is a trend of modern times, their development has a long history, because conflicts, disputes and clashes in society have always existed.

The most complete and legally correct definition of this definition, in my opinion, gives Sovgirya. It defines a legal conflict as a discrepancy or contradiction between certain normative legal acts regulating the same or related social relations, as well as contradictions arising in the process of law enforcement and the exercise of their powers by competent bodies and officials. It also identifies types of legal conflicts, including the following: 1) between regulations and individual legal norms; 2) conflicts in lawmaking (inconsistency, duplication, mutually exclusive acts); 3) conflicts in law enforcement (differences in the practice of implementing the same provisions); 4) conflicts of powers and statuses of state bodies, officials and other government agencies.

Of course, such dangerous phenomena have appeared in the domestic legal field for no reason. Among such reasons are: 1) hastily formed legislation of the young state; 2) the political aspect due to pluralism (different political forces lobby their bills); 3) the economic condition of the state; 4) social aspect (conflict of interests of strong and weak, rich and poor, which can not be fully extinguished by any

law); 5) cultural aspect (traditions of high political and legal culture have not yet been established in Ukrainian politics, as in the countries of stable democracies).

Undoubtedly, the most dangerous conflicts are in constitutional law, because they threaten the implementation of the basic function of constitutional law - the protection of human and civil rights and freedoms and complicate the work of the legal system in principle.

Thus, having determined the legal nature and causes of conflicts in constitutional law, we will move on to ways to oppose them. The issue of overcoming conflicts, first of all, is the issue of legal science as such. Since all sciences are divided into analytical and synthetic (this opinion was first expressed by Auguste Comte), the question arises about the attribution of legal to one of them. Each of the schools adheres to its opinion on two main issues: 1) whether legal conflicts are individual cases of formal and logical contradictions; 2) whether it is possible to establish once and for all the rules for resolving legal conflicts similar to mathematical theorems.

The main feature of the analytical school is that it considers the conflict as an autonomous phenomenon, tends to apply formal logic and systematic analysis of the phenomenon of conflict, the primacy of the part over the whole, primarily by identifying specific elements of norms and their comparison. Thus, applying the analytical approach, the lawyer does not consider each individual legal case as a whole. He divides the practical problem into constituent elements, ie, in essence, by superimposing the hypotheses of legal norms and comparing the differences of dispositions and sanctions. Compare hypotheses, compare dispositions or sanctions in case of coincidence. And in case of inconsistency, apply the hierarchical, temporal or substantive principle of conflict resolution: 1) In case of inconsistency between the norms issued by the same normative body, the act issued later shall apply, even if the previously adopted act has not lost its force. This inconsistency may be due to the fact that the adoption of a new rule is not always accompanied by the abolition of «outdated» rules on the same issue; 2) In the event of a conflict between acts adopted by different bodies in the hierarchical structure - higher and lower, the act adopted by the higher body as one that has greater legal force shall apply; 3) In case of inconsistency between acts issued by one and the same body, but with different legal force, applies the act of higher legal force. For example, in the case. Contradictions of the norms of the law and the Constitution of Ukraine adopted by the Verkhovna Rada

of Ukraine – the conflict is resolved in favour of the Constitution, which has the highest legal force; 4) In case of discrepancy between a general and a special normative legal act, preference shall be given to a special one, unless it is repealed by a general act issued later.

That is, in essence, the solution of the equation. This confirms the words of the famous representative of this school Louis Liara, who said that a real lawyer is a geometer. Guided by such considerations, some domestic lawyers are talking about the need to consolidate the axioms of conflict resolution, like mathematical theorems. Of course, the use of methods of formal logic brings clarity to the law enforcement process and allows to bring the scientific debate on constitutional and legal conflicts to a qualitatively new level. However, as always, there are disadvantages along with the advantages. First, it does not take into account that legal categories differ significantly from mathematical ones. The main instrument of law is language, which is a far from perfect phenomenon. The main feature of language - ambiguity. Therefore, legal concepts cannot be established once and for all, and therefore evaluated from the standpoint of their truth or falsity. Secondly, the analytical school focuses on the fact that each specific rule will have a classical three-element structure and will be a perfect contradiction. However, the analysis of constitutional and legal norms makes it possible to state that most of them do not contain hypotheses, they often lack disposition in the sense in which it is often understood. It is very difficult to single out elements of the norms of the constitutional law of Ukraine in a concrete objective norm of law.

According to the representatives of the synthetic school, the conflict cannot be considered only as a logical contradiction of dispositions or sanctions of legal norms, because in its pure form such a contradiction does not exist. It manifests itself both in synthesis and with the mental activity of the subject of law enforcement, and in its inalienability with other legal phenomena. The synthetic direction adheres to the thesis of the predominance of the whole over the part. Of course, the synthetic school also has a number of disadvantages. First of all, such an approach creates grounds for abuse by law enforcement agencies, because what is vaguely spelled out in the law is often interpreted in practice not in favour of citizens, but in the interests of the authorities themselves. The division of scientific approaches into two schools is quite conditional. However, such a contradiction also exists at the official level in Ukraine. As an example of an analytical school of conflict resolution, we can use paragraph 1 of the letter of the Ministry

of Justice of December 26, 2008 «On the practice of applying the law in case of conflict»: « later, even if the previously adopted act has not expired. « Here, for example, the question arises as to how to act when the hypothesis of a constitutional norm is contained in one act, the disposition in the second, and the sanction in the third. But the synthetic approach, in our opinion, was followed by the CCU in resolving conflicts between the Basic Law and legislative acts, because the constitutional review body has always interpreted the provisions of the Constitution and legislation in their systematic connection and never separately. This is evidenced by the terminology used by the CCU in the texts of its acts «systematic connection of prescriptions», «systematic analysis of the Constitution». So which approach should be preferred? In fact, none. Here you should use the rule of the golden mean. That is, for the correct understanding, and hence the resolution of the constitutional and legal conflict, neither the analytical nor the synthetic method can be rejected. The main thing is not to reduce any of the methods to an absolute, and even more so not to enshrine its principles in legislation, as it is proposed to do with regard to the analytical method. A vivid illustration of how the choice of approach to resolving the constitutional and legal conflict will affect its application. There was a conflict between the separate norms of the legislation concerning the subject which should define quantitative structure of city and regional councils. In particular, Art. 26 of the Law "On Local Self-Government in Ukraine" determined the relevant councils as such subjects. At the same time, the provisions of the Law "On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Village, Town, and City Mayors" gave the relevant powers exclusively to regional councils. We apply an analytical approach. Let's highlight the same amount of conflicting norms, compare the dispositions of the relevant norms and, guided by the temporal principle, make a choice in favour of the norm that was adopted later - that is, the norms of the election law. However, this approach is too simplistic. After all, we did not consider the norms in their systematic connection with other norms of legislation, for example, we did not take into account other provisions of the Law «On Local Self-Government in Ukraine». Thus, the very fact of giving the regional council the competence to determine the quantitative composition of the city and district councils contradicts the principle of legal and organizational independence of local councils, enshrined in Article 4 of this law. And the constitutional provisions

on the very essence of local self-government, such as the right of the community - the inhabitants of the city, through the city council to address issues of urban importance.

It is obvious that there is no ideal system of law, no matter what measures are taken to ensure the unity and interaction of its elements. Contradictions called legal conflicts inevitably arise. Mechanisms for their solution should be provided, and their availability and skilful use in the field of constitutional and legal regulation should be especially important. As of the time allotted, there is no single qualitative mechanism for resolving legal conflicts in national legislation or in scientific doctrine. There are two schools of legal conflict resolution - analytical and synthetic, both of which find a place in the law enforcement activities of Ukraine. Both have disadvantages and advantages. In our opinion, the legislative consolidation of the analytical method of conflict resolution, which has repeatedly found its place in the relevant bills, will lead to the devaluation of common sense in law enforcement and the emergence of even more new conflicts. A two-tier conflict resolution model could be optimal. In this case, the rules would first be subjected to formal and logical analysis, and then considered in detail in their relationship with other laws and principles such as the rule of law, democracy, the impossibility of narrowing existing rights and freedoms and others. However, this issue requires further research, as the combination of such methods is problematic in practice.

Stefunko Ju., Knysh V.

PROSPECTS FOR UKRAINE'S MEMBERSHIP IN MILITARY ALLIANCES

The threat of a full-scale invasion and military action by Russia on the Ukrainian border has been headline news around the world for several weeks. In this way, the Kremlin is trying to draw attention to its main needs in the West - to prevent further reconciliation and possible Ukraine's accession to NATO. However, both the EU and the United States have promised that Ukraine will not join NATO in the near future. EU countries generally believe that the Russian-Ukrainian war is a local conflict, and no country wants to side with and be involved in it. As a result, many EU countries view Ukraine's and Georgia's accession to NATO as an increased threat from Russia, a nuclear power.

One of the main ideas is that Ukraine should become a regional leader and unite countries that Russia already claims or poses a potential threat to territorial integrity and sovereignty. The national security of Poland and Lithuania faces a particular threat as the migrant crisis in Belarus intensifies. Together, the Baltic states, Poland and Moldova are probably Ukraine's closest allies in countering Russian aggression and should have special military cooperation with these countries. Georgia and Turkey, two other potential allies in the Black Sea region, are unlikely to support Ukraine in the military sphere. At least, new dynamics in relations between the two countries should not be expected until Georgia's top leadership changes. Turkey is consciously emphasizing its peacekeeping mission in the region, again inviting Ukraine and Russia to mediate. But even under favourable circumstances, the capabilities of the Baltic-Black Sea axis are not enough to fully respond to the Kremlin's military threat.

We can also start thinking more globally, because there are many opponents of Ukraine's accession to NATO, not only among enemies, but also among conditional «friends», and our country should pay more attention to new military alliances and interactions. One of the most powerful allies that can really help Ukraine in open confrontation with Russia is Britain. Unlike the United States, Britain is now looking for its geopolitical position on the European continent. After all, London does not yet see the future of EU integration. Unlike the EU, which has yet to build its own combined forces, Britain has a strong army and a well-developed navy, and like the United States, Britain is ready to help Ukraine become financially stronger. It was recently reported that the United Kingdom will allocate an additional 1 billion pounds to support Ukraine, including investment, trade and security. In addition, this summer, AUKUS, a new military group - the three states of the United States, Britain and Australia - formed a tripartite security partnership, primarily aimed at China. It is possible that this overseas partnership can be expanded with new players. And not necessarily against China.

In addition, seven countries have stated that they are ready to discuss the preservation of the international agreement on security guarantees for Ukraine, said Volodymyr Zelensky. This list includes countries such as the United States, Britain, Turkey, Poland, Germany, France and Israel. According to him, some countries are ready to fully support Ukraine, while others are not, so a meeting is needed to discuss the main points of the potential document.

Stolyarchuk I., Knysh V.

CAUSES, PRECONDITIONS, STAGES AND CONSEQUENCES OF CONSTITUTIONAL REFORMS IN UKRAINE

In the process of constitutional reforms, there were miscalculations of the Verkhovna Rada of Ukraine in amending the Constitution of Ukraine, exceeding the powers of the Constitutional Court of Ukraine in ruling on September 30, 2010 and other factors.

I agree with the position of scholars and constitutionalists that the presidential-parliamentary form of government in Ukraine has not led to an optimal distribution of powers between branches of government. In addition, the events of that time clearly demonstrated the need to deprive authoritarian traits in the Basic Law and to regulate the system of checks and balances, to prevent the dominance of one branch of power over another and to achieve stability between them.

The executive branch, de facto headed by the President of Ukraine, was obvious, while the role of parliament was rather limited. Therefore, the question arose of settling constitutional relations in public authorities. Thus, on December 24, 2003, the Verkhovna Rada of Ukraine preliminarily approved the draft law «On Amendments to the Constitution of Ukraine», but during the vote on April 8, 2004 did not receive the required number of votes. Ukraine) and was removed from consideration. Subsequently, on May 26, 2004, a decision was made to establish a working group headed by the First Deputy Chairman of The Verkhovna Rada of Ukraine A. Martyniuk to amend the Constitution, and on June 23, 2004 the draft law amending the Basic Law was approved in the first reading.

The reasons for the reform were, among other things, the imbalance of powers between the branches of government. In 2004, presidential elections were held. As the election approached, all the attention of Ukrainians, including public authorities, was focused on the election campaign. The fight for the mace became a priority. But who would have thought then that the election of the President of Ukraine in 2004 will be a prerequisite for a return to constitutional reform.

I call Ukraine «post-Soviet France» because the socio-political upheavals in our country, as it was in 1789 in France, had a direct impact on constitutional reform. The fact is that one of the main goals of the French Revolution was to limit the power of the king and

establish a balance of power. The same is true for us - the constitutional process is aimed at balancing the powers between parliament and the head of state, and the reform needs to limit the president's mechanisms to prevent a possible attempt to usurp power in one hand.

The election campaign was accompanied by significant manipulation, political technology, assassination attempts, persecution of the opposition, and attempts to censor the media. The struggle was so fierce that it gradually took over the entire population of Ukraine. The main presidential candidates were pro-Ukrainian and pro-Western politician Viktor Yushchenko and pro-Russian politician, then Prime Minister of Ukraine Viktor Yanukovych. The falsifications in the second round in favour of the latter led to mass protests and rallies of ordinary Ukrainians for the right to choose, defend their vote and support Yushchenko. In addition, the need for reform during the protests was expressed by the people of Ukraine themselves. Ukraine has become polarized. The situation reached the point that the regions that supported Yanukovych, realizing the defeat of their candidate, began to proclaim so-called «autonomies» contrary to the Constitution. Under the circumstances, the President of Ukraine put the constitutional process back on the agenda. As a compromise, he offered to sign the law «On the peculiarities of the application of the Law of Ukraine on Elections of the President of Ukraine», which was intended to be adopted by MPs to prevent fraud, only if the Constitution is amended.

On December 8, 2004, the Verkhovna Rada of Ukraine passed a law amending the Constitution of Ukraine as a whole. The wording of Articles 76, 78, 81-83, 85, 87, 89, 90, 93, 98, 112-115 has changed. In particular, it was a question of increasing the term of office of the Verkhovna Rada from 4 to 5 years, of fulfilling the duties of the President of Ukraine no longer by the Prime Minister, but by the Speaker of the Verkhovna Rada. However, in adopting these amendments, parliamentarians did not take into account some important details in the order of amendments to the Basic Law:

1) the conclusion of the Constitutional Court of Ukraine. The initial version of the draft Law on Amendments to the Constitution was approved by the opinion of the Constitutional Court of Ukraine. But before the decision was made, the wording of the bill was significantly changed, in particular, Articles 78, 81, 85, 90. Thus, the deputies of Ukraine violated Article 159 of the Constitution of Ukraine of 28.06.1996. That is, parliamentarians did not have the right

to make any amendments to the bill, and if they did, they had to send it for reconsideration to the Constitutional Court. However, this was not done, and the deputies violated Article 159 of the Basic Law;

2) according to Article 154 of the Constitution of Ukraine, a bill amending the Constitution of Ukraine may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine by the President of Ukraine or by at least one third of the deputies of the Verkhovna Rada of Ukraine. However, when considering this issue, I found that only 4 people's deputies submitted the bill for consideration, thus violating Article 154 of the Constitution of Ukraine. Indeed, this is a serious violation. And the people's deputies of Ukraine tried to establish a «fuse to roll back» the reform. Amendments to the Constitution entered into force on January 1, 2006. On August 4, 2008, the Verkhovna Rada of Ukraine amended sub-item 1 of item 3 of Section IV of the Law of Ukraine "On the Constitutional Court of Ukraine". They consisted in the fact that the body of constitutional jurisdiction could not consider the laws of Ukraine on amendments to the Constitution of Ukraine, which have already entered into force. The Constitutional Court could not consider the issue of compliance with the Constitution of Ukraine by the current provisions of the Basic Law. This worked because on February 5, 2008 the CCU refused to open constitutional proceedings in the case on the constitutional petition of 102 deputies of Ukraine on the constitutionality of the Law of Ukraine on Amendments to the Constitution of Ukraine of December 8, 2004, referring to the Law of Ukraine «On Constitutional Court of Ukraine». Then the reform was saved. However, on June 26, 2008, at the request of 47 people's deputies of Ukraine, the CCU ruled on the unconstitutionality of subparagraph 1 of paragraph 3 of Section IV of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine». In my opinion, the Constitutional Court of Ukraine did not take into account Article 153 of the Constitution of Ukraine, which states that the procedure for organizing and operating the CCU and the procedure for considering cases is determined by law. However, the «fuse» was removed. On September 30, 2010, at the request of 252 people's deputies of Ukraine, the CCU recognized the Law on Amendments to the Constitution of Ukraine of December 8, 2004 as unconstitutional. Pursuant to Part 2 of Article 70 of the Law of Ukraine "On the Constitutional Court of Ukraine" of August 3, 2010, it imposed on public authorities the obligation to immediately implement this decision to bring regulations into line with the Constitution of Ukraine of June 28, 1996. However,

the Constitutional Court exceeded its powers, as Article 150 of the Constitution of Ukraine does not provide that the CCU may amend the Basic Law.

Thus, Ukraine again became a presidential-parliamentary republic. The then President Viktor Yanukovych became the de facto head of the executive branch, and there was a pro-presidential majority in parliament, which led to the usurpation of power in Yanukovych's hands. This led to tragic consequences. In February 2014, in the midst of the Revolution of Dignity, when up to 100 peaceful protesters were killed by presidential order, when the political situation in our country got out of control, the Verkhovna Rada of Ukraine restored the provisions of the Constitution of Ukraine. 2004.

However, Viktor Yanukovych refused to return to the 2004 version of the Constitution. The opposition at the time found an illegal solution from the point of view of positive law, but an effective one from the point of view of natural law: first adopt a resolution to restore certain provisions of the 2004 Constitution. Unlike the law, the resolution does not require the signature of the President of Ukraine to enter into force. After the adoption of the resolution, the then acting President of Ukraine again became the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine instead of the Prime Minister. And then, after the adoption of the law on the restoration of certain provisions of the Constitution of 2004, the then Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine Oleksandr Turchynov was able to sign.

From the point of view of positive law, parliamentarians committed violations, because the amendment of the Basic Law without the opinion of the Constitutional Court, at one session and even for a certain period with the help of a resolution directly contradicts the Constitution. But from the point of view of natural law, when the destruction of any authoritarian features in the Constitution was demanded by the people of Ukraine, from moral principles and protection of rights and freedoms it was a vital decision.

Thus, changes to the Constitution were adopted spontaneously, in the vortex of historical upheavals for our state. In my opinion, the current version of the Constitution of Ukraine should be put to an all-Ukrainian referendum. And as soon as the Ukrainian people approve it, no body of state power will be able to upset the balance in constitutional relations. In addition, to resolve the issue of the form of government, I would propose to add the word «parliamentary-

presidential» in Article 5 of the Constitution of Ukraine before the word «republic».

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text/

2. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text.

3. Рішення КСУ від 26.08.2008 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції положення підпункту 1 пункту 3 Розділу IV Закону України «Про Конституційний Суд України.

4. Рішення КСУ від 5.02.2008 про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 102 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8.12.2004.

5. Рішення КСУ від 3-092010 справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8.12.2004.

Fedorovych O., Knysh V.

CLASSICAL AND ALTERNATIVE OPTIONS FOR THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF MILITARY AND MILITARY-POLITICAL ORGANIZATIONS IN MODERN CONDITIONS

I consider it necessary to begin the report on the definition of military-political organizations (IDPs) - this is one of the types of international organizations, which is formed to implement issues related to security from armed encroachments of other states and organizations, ensuring proper military status and equipment.

It is difficult to note the exact time period of the idea of forming an international military alliance for the collective protection of its members, as this issue was acute after the end of World War I in 1918, but none of the ideas was properly implemented. The situation changed during World War II. One of the truths of modernity is revealed to the world – most states are not able to protect themselves from external military encroachments alone. The German Nazi-Fascist state, which had been waging one of the bloodiest wars in history for six years, was destroyed by Allied forces. In order to prevent such situations, on April 4, 1949, a treaty was signed in Washington by representatives of 12 countries - Belgium, Great Britain, Denmark, Iceland, Italy, Canada, Luxembourg, the Netherlands, Norway, Portugal, the United

States and France. This date is the official founding day of NATO – the North Atlantic Treaty Organization. The organization operates on the principle of «open door» - the ability of any state, at its own discretion to become a member of the organization. In contrast, the ideological opponent of the United States, the Soviet Union, created its own IDP, the Warsaw Pact Organization, to which all Soviet republics within the USSR became members. Despite the conflicts between NATO and the ATS during the twentieth century, NATO has survived and continues to be one of the most powerful WMOs to date. It is also worth mentioning other MVOs, such as SEATO (Manila Pact), ANZYUK, ANZYUS, OAD, CENTO and others. The peculiarities of these organizations are a set of the following factors: 1) among the participants in these organizations were the United States - the main supplier and guarantor of military resources; 2) were created due to the presence of internal or interstate conflicts; 3) most WMOs served as the basis for the creation of new, more stable and profitable alliances and treaties to replace the same organizations.

After gaining independence on August 24, 1991, Ukraine began a long process of determining its own political path. The first steps, such as joining the North Atlantic Cooperation Council in 1992 and joining the Partnership for Peace, have laid a solid foundation for Ukraine, which will allow it to establish reliable diplomatic ties with most European countries. In the period up to 2010, Ukraine is taking confident, though not without obstacles, steps towards joining NATO, and the ideas laid down under President Kuchma are being implemented through the policies of the new president, Viktor Yushchenko. This position of the state has received a very negative reaction from Russia, which has become one of the main problems in relations with it for our state, economic relations between states are becoming more complicated, Russia's political pressure is growing every year. Between 2010 and 2014, the European course was almost lost due to the destructive policies of Viktor Yanukovych, who consolidated Ukraine's «non-aligned» status as the basis of foreign policy and steered the country towards the Customs Union - the Russian Commonwealth. The rejection of Euro-Atlantic integration was enshrined in law. These processes were cancelled by the Revolution of Dignity, which clearly demonstrated the pro-European mood of the Ukrainian people. In response to such actions by Ukraine, the Russian Federation is launching a military offensive on the territory of Ukraine, which has led to the loss of the Crimean peninsula and most

of Lugansk and Donetsk regions. In this situation, Ukraine was on the verge of de facto destruction, as the lack of political command and a capable army could lead to the loss of Ukrainian statehood, but fierce volunteer struggle and massive volunteer assistance combined to localize the conflict and gain time to rebuild and strengthen the state. In connection with these events, Ukraine is resuming cooperation with NATO, establishing Trust Funds, conducting joint military exercises with NATO member states, mainly the military of Poland, Britain and the United States, and providing financial and political assistance. The result of the cooperation is granting Ukraine the status of a NATO graduate country in 2018 and granting the status of a Partner with Enhanced Opportunities in 2020. These factors gave Ukraine reason to hope for NATO protection of Ukrainian territories in the event of further advance of Russian troops.

The main test of the organization's strength in this conflict was made possible on February 24, 2022 – the day when the Russian Federation, after a long increase in troops, began a full-scale escalation of troops in Ukraine. Our state hoped for military support of the organization, but it was not provided. Such activities disappointed the Ukrainian authorities, led by Volodymyr Zelenskyi, which led to Ukraine's withdrawal from NATO. At the same time, military and economic support was provided by NATO member states. The greatest contributions to the struggle of the Ukrainian people were made by the United States, Great Britain and Poland. The position of these countries, together with their influence on the world, makes them constant partners and true allies of Ukraine in this difficult struggle, when NATO's position to preserve peace and prevent wars by defending member countries and partners has completely failed. The most likely option for the deployment of the North Atlantic Treaty Organization is to attack Poland, despite the possible complete destruction of Ukraine and its population.

There are two other possible options for creating an effective WMO that will work to protect both Ukraine and its other members. The first option was to set up an organization based on the Bucharest-9 Initiative, a semi-formal institutional platform for coordinating the actions of nine Allies stationed in the Baltic-Black Sea Region (BCHR). B-9 was launched in 2015 at the initiative of the Presidents of Romania and Poland and today is a tool for «reconciling» the positions of the BCHR states, in particular on defence and security. The B-9 states have a concerted stance on Russia's destructive actions

in the region, supporting the idea of increasing NATO member states' defence spending and an «open door» policy. I believe that if Ukraine and the United States join this organization, this organization can become a worthy alternative to NATO. As in NATO, the B-9 may be a separate unit, but guided by the founding documents of the Alliance.

However, at the moment, due to the uncertainty of the positions of countries such as Romania and Bulgaria and the veiled pro-Russian policy of Hungary, this union will not be able to effectively fulfil its mission. A more promising and effective option is to create an alliance based on the UK-Poland-Ukraine relationship. As already mentioned, these countries are the main partners of our country in political, economic and military terms. The idea of this community was first voiced in late January 2022. Despite the informality of the alliance, the participating countries handed over a large number of military aircraft, lethal weapons with ammunition, vital weapons in the form of anti-tank missile systems NLAW from Britain. In addition to armaments, political pressure on the Russian Federation in the form of sanctions is the result of the concerted work of the political leadership of the Community and the United States.

Summing up, I believe that despite the lack of direct assistance from NATO in the confrontation between Ukraine and Russia, reforms and political decisions of Ukraine's leaders aimed at achieving membership in NATO and the European Union have transformed the post-Soviet country into a modern world leader. As proof, we see effective political, economic and military cooperation with most of Europe and the United States. NATO did not become a reliable shield of Ukrainian statehood, which put our country in a rather precarious position at the beginning of a full-scale escalation and showed the organization's inability to ensure peace and security - the goals for which the organization was created, but cooperation with individual NATO member states. The prospect of an effective alliance with the United Kingdom and the Republic of Poland is closer and more real than ever. I am confident that this organization will be able to take into account NATO's mistakes and become a guarantor of the security of the Ukrainian state and speed up the establishment of peace and economic recovery after Russia's criminal hostilities.

Khoina D.S., Maksymova A.Yu.

CONSTITUTIONAL AND LEGAL STATUS OF FOREIGNERS IN UKRAINE

There is no unambiguous approach to understanding the concept of foreigners in Ukraine. Some authors understand the concept of «foreigner» as a foreign citizen - a citizen of another state; others allow foreign origin and stateless persons, but distinguish them from foreign citizens by legal status; the third applies a complex term that includes all persons who are not citizens of Ukraine, but fall under its territorial jurisdiction, ie foreign citizens and stateless persons. This concept prevails in most legal systems.

In Ukraine, the problem of defining the concept of «foreigner» is solved in Art. 26 of the Constitution of Ukraine through the use of the phrase «foreigners and stateless persons», ie through the delimitation of these concepts [1]. Refugees, Ukrainians abroad and immigrants in Ukraine can stay on the territory of Ukraine only as citizens of foreign countries or stateless persons, and their legal status depends on the category to which they belong [2, p. 640].

Constitutional and legal status of foreigners and stateless persons defined by the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine «On legal status of foreigners and stateless persons», «On immigration», «On freedom of resettlement and free choice of residence in Ukraine», «On border control» , "On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection" and other normative legal acts of Ukraine, as well as norms of international law contained in the Universal Declaration of Human Rights of 1946, the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966, Final Acts of the Helsinki Conference on Security and Co-operation in Europe of 1975, Convention on the Legal Status of Refugees of 28 July 1951, Convention on the Legal Status of Stateless Persons of 28 September 1954, agreements on the rights and obligations of individuals in specific legal relationships.

In the scientific and practical commentary on the Constitution of Ukraine to its Art. 26and it is fair to say that this article is devoted to the legal status of foreigners and stateless persons, its specifics [3, p. 560], determined by the domestic law of states taking into account their international obligations. At the same time, in the context of this article, the problem of the science of constitutional law is the

ambiguity of the interpretation of the constitutional and legal status of foreigners and stateless persons in Ukraine.

Peculiarities of the constitutional and legal status of foreigners and stateless persons are determined by its content, which includes their legal personality, constitutional principles, rights, freedoms and responsibilities and their guarantees, some additional special rights and obligations for certain categories of foreigners and individuals. statelessness arising from a temporary legal relationship with the state of their stay.

Legal statuses of foreign citizens and stateless persons are independent categories, so the structure of the constitutional and legal status of foreigners and stateless persons consists of separate independent interrelated statuses: 1) constitutional and legal status of foreign citizens; 2) constitutional and legal status of a stateless person; 3) constitutional and legal status of refugees; 4) constitutional and legal status of foreign Ukrainians; 5) constitutional and legal status of immigrants in Ukraine. Their implementation is ensured by the establishment of appropriate legal regimes.

In the «Great Encyclopedic Legal Dictionary» legal regime is defined as a set of legal means, methods used in a particular area of public relations and ensure the effect of legal regulation. The legal regime has certain features: 1) it is established by law and provided by the state; 2) the legal regime in a special way regulates certain areas of public relations, distinguishing subjects and objects of law; 3) it is a specific order of legal regulation, consisting of a set of legal means aimed at achieving a certain goal, and is characterized by a certain ratio; 4) the legal regime is based on one or another way of legal regulation - prohibition, permission or positive obligation [4, p. 29-36].

Summarizing the above, we can conclude that the relationship of these concepts as different but interrelated legal categories in the constitutional law of Ukraine is that the constitutional - legal status of foreign nationals, stateless persons, refugees, foreign Ukrainians and immigrants in Ukraine as established norms of substantive law, the set of their rights and responsibilities and guarantees of their provision is a static of legal regulation of the situation of these persons in Ukraine.

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80.

2. Шевчук С. Судоваі правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. Київ: Реферат, 2017. 640 с.

3. Шаповалі В.М. Сучасний конституціоналізм. Київ: Юридична фірмаі «Салком»; Юрінком Інтер. 2015. 560с

4. Денисові В.Н. Статус міжнародних договорів у Конституціїі України. Вісник академії правових наук. 2014. №1і с. 29-36

Бакула З.В., Головко С.Г.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ

Права людини починаються з прав дитини. Ця загальноприйнята норма визнається і в Європейському Союзі, і в Україні. Захист прав дитини є одним із найважливіших пріоритетів держави, адже ставлення до дітей, їхньої безпеки та захищеності, стан всебічного розвитку є одним із показників цивілізованості та гуманності суспільства. Обов'язком цивілізованої держави є дієвий захист прав дитини. Одним із основних завдань державної політики України у сфері захисту прав дітей є удосконалення нормативно-правової бази, у тому числі імплементація норм європейського та міжнародного права.

Світові стандарти у галузі дотримання прав дитини закріплені у кількох міжнародних документах. 1924 року Лігою Націй розроблено та прийнято Женевську декларацію прав дитини. Це питання знайшло відображення у Загальній декларації прав людини ООН 1948 року. 1959 року ООН прийняла Декларацію прав дитини. 1989 року Генеральною Асамблеєю ООН прийнято Конвенцію про права дитини, яка вважається міжнародною дитячою Конституцією. Конвенція ратифікована Україною 27 лютого 1991 року і набула чинності 27 вересня того ж року.

Важливе значення має ратифікація Україною низки міжнародних договорів у сфері сімейного права, розроблених в рамках Ради Європи і Гаазької конференції з міжнародного приватного права, що дозволяють вирішувати практичні питання, які стосуються здійснення прав дітей, регулюють відносини батьків і дітей тощо.

Завдяки підтримці ЄС в Україні реалізується багато проєктів у різноманітних галузях, спрямованих на захист та забезпечення прав дітей у системі освіти [1].

В Україні впровадили інститут Уповноваженого з прав дітей – дитячий омбудсмен. 2011 року за результатами національної доповіді про реалізацію положень Конвенції про права дитини Комітет ООН з прав дитини надав рекомендації щодо політики, яка здійснювалася в Україні щодо дітей. У висновках Україні рекомендувалося вжити необхідних заходів для запровадження посади Уповноваженого з прав дітей, забезпечення механізму омбудсмена людськими і фінансовими ресурсами для гарантування його незалежності та дієвості. Необхідність запровадження посади спеціалізованого омбудсмена в інтересах дітей обґрунтовувалося трьома причинами: діти через особливості свого психічного і фізичного розвитку вимагають особливого підходу; через відсутність життєвого досвіду і залежного становища вони не завжди можуть захистити свої права і законні інтереси; благополуччя та нормальний розвиток дітей визначають майбутнє будь-якої країни.

Комітет ООН з прав дитини 2002 року прийняв документ «Роль незалежних національних правозахисних інституцій у справі захисту та заохочення прав дитини», у якому зазначалося, що кожній державі потрібна незалежна правозахисна установа, яка б відповідала за питання забезпечення та захисту прав дітей і була б спроможна проводити моніторинг стану забезпечення охорони дитинства та захисту їх прав. Така правозахисна інституція має діяти незалежно, перебувати поза впливом державних органів чи посадових осіб, бути захищеною від блокування її роботи. Інститут омбудсмена має бути дієвим механізмом забезпечення ефективного захисту прав і законних інтересів дітей, який не дублює діяльність інших державних органів у цій сфері. Функціями та повноваженнями омбудсмена визначалися: проведення незалежного нагляду за ходом виконання державою зобов'язань, взятих відповідно до Конвенції ООН про права дитини; сприяння узгодженню національного законодавства з положеннями Конвенції та інших міжнародних актів; надання консультативної допомоги; здійснення впливу на національне законодавство, політику і практику щодо інтересів дітей; сприяння координації дій органів державної влади всіх рівнів в інтересах дітей; вжиття заходів з відновлення прав дітей, розгляд скарг та заяв, поданих дітьми або їхніми представниками, за необхідності виступати позивачем або захисником у судах від імені дітей.

В Україні інститут дитячого омбудсмена засновано у серпні 2011 року Указом Президента України «Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини», яким затверджено й відповідне Положення. Першочерговим завданням українського омбудсмена стало розроблення концепції діяльності у сфері захисту прав дітей. Місією омбудсмена визначено забезпечення здійснення конституційних повноважень щодо додержання конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері. Серед інших концептуальних завдань діяльності омбудсмена було: почути кожну дитину, права якої порушено; зробити все необхідне для їх поновлення; ведення моніторингу усіх рішень центральних і місцевих органів влади, які стосуються прав дитини, їх аналіз на відповідність законодавству з питань захисту прав дітей; внесення всіма без винятку органами влади необхідних змін до законодавства щодо забезпечення прав та інтересів дітей.

Уповноважений Президента України з прав дитини має власні завдання, зокрема омбудсмен відповідає за постійний моніторинг додержання в Україні конституційних прав дитини, виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері; має вносити в установленому порядку Президентові України пропозиції щодо припинення і запобігання повторенню порушень прав і законних інтересів дитини, рекомендації стосовно підготовки проєктів відповідних законів, вживати заходи щодо інформування населення про права та законні інтереси дитини.

Дитячий омбудсмен в Україні наділений широкими правами, а саме: брати участь в опрацюванні законопроєктів, актів Президента України з питань захисту прав та законних інтересів дитини; відвідувати спеціальні установи для дітей, заклади соціального захисту дітей, у яких перебувають діти; звертатися до державних органів щодо сприяння вирішенню питань, віднесених до компетенції Уповноваженого; залучати до опрацювання окремих питань представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, експертів, учених та фахівців; брати участь у засіданнях державних органів; звертатися до державних органів, у тому числі правоохоронних органів, щодо виявлених фактів порушень прав та законних інтересів дитини; вивчати стан роботи із соціально-правового захисту дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах для дітей і закладах

соціального захисту дітей, стан виховної роботи з дітьми у навчальних закладах; тощо [2].

Україна бере активну участь у міжнародній співпраці з питань охорони дитинства та захисту законних прав дитини відповідно до норм міжнародного права, укладає з іноземними державами договори про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, з питань правового захисту дітей-громадян України, усиновлених іноземцями, та здійснення контролю за умовами утримання та виховання таких дітей у сім'ях іноземців [3].

Отже, захист прав дитини є одним із найважливіших пріоритетів в Україні, рівень захищеності яких є важливим показником еволюції держави. Діти – це майбутнє Української незалежної держави, тому маємо дбати про них, захищати їх права.

1. Захист прав та інтересів дітей – це євроінтеграція. URL: https://minjust.gov.ua/m/zahist-prav-ta-interesiv-ditey-tse-evrointegratsiya.

2. Про Уповноваженого Президента України з прав дитини: Указ Президента України від 11 серпня 2011 року №812. URL: http://www.president.gov.ua/documents/13859.html.

3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#n326.

Балан Ю.Р., Климкевич Р.А.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у ст. 2 закріплює, що право кожного на життя охороняється законом [1]. У свою чергу ст. 15 забезпечує право на життя, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій [1]. Ця загальнодержавна функція реалізується комплексом відповідних кримінально-правових заходів, ефективність застосування яких визначається невідворотністю покарання за вбивство.

Європейський суд із прав людини в умовах збройного конфлікту визнає: «зобов'язання розслідувати існує навіть в складних та небезпечних умовах, включаючи умови військового конфлікту» [2, с. 5]. У тому числі охоплюючи події, що призвели до необхідності розслідування вбивств військовослужбовців, відбуваються в атмосфері повсюдного насильства і слідчі мають працювати

в умовах перешкод та труднощів, що змушують їх вдаватись до менш ефективних методів розслідування в умовах проведення бойових дій.

У сучасних реаліях військової агресії Російської Федерації проти України багато науковців приділять увагу дослідженню підвищення ефективності розкриття умисних вбивств військовослужбовців під час проведення бойових дій, а саме: В.П. Бахін, Р.Г. Відонова, В.Г. Гончаренка, Л.Я. Драпкін, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, В.Я. Колдіна, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченка, В.Г. Лукашевича, О.С. Саінчина, М.В. Салтєвський, В.В. Тищенко, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблокова та інші.

Проаналізуємо думку вченого О.С. Саінчин, який у своїх працях пропонує умовно поділити скоєні вбивства на такі, які вчиняються у умовах очевидності та неочевидності [3, с. 559].

Умисні вбивства, які скоєні в умовах неочевидності, – це вбивства, які скоєні з подальшим переховуванням особи потерпілого, знищенням слідів злочину, а іноді і трупа [3]. До таких вбивств належить вбивства із такими обставинами як: неможливість встановити особу потерпілого; встановлення потребує тривалого часу; відсутні очевидці та свідки, відсутня інформація щодо особи підозрюваного у вбивстві.

Вбивства військовослужбовців, які вчинені в умовах очевидності, характеризується як ті, що вчиняються неумисно на побутовому підґрунті (на ґрунті особистих неприязних відносин у побутовому середовищі, конфлікти тощо.) Основною характерною рисою є те, що таке вбивство вчиняється між військовими або військовими та цивільними особами. Вчинення таких кримінальних правопорушень залежить від ситуації, тобто вчиняються без попередньої підготовки, під впливом конфліктних стосунків між знайомими особами. Характерним для них місцем вчинення є тимчасове житло військових, місця бойового чергування тощо. Більшість вбивств цієї категорії вчиняється у нічний час. Напоширенішими є такі, що вчиняються у стані алкогольного сп'яніння та на побутовому підґрунті. Відтак, якщо труп знаходять у тимчасовому житлі та з ознаками насильницької смерті – це є підставою розгляду версії, що вбивцею є особа з найближчого оточення потерпілого [4, с. 561].

Вбивства, що вчиняються за схожим сценарієм характеризуються відсутністю попередньої підготовки, тобто особа не обду-

мує способи вчинення злочину, знаряддя та приховування вчинення злочину.

Суб'єктами очевидних вбивств можуть виступати особи, що разом проходять службу, знайомі, цивільні особи, терористи, іноземці, найманці, військові іноземних держав. Тому, знаряддям вбивства можуть бути зброя, вибухові пристрої, предмети, що знаходяться поблизу у момент вчинення злочину (ніж, сокира, лопата, камінь тощо).

Виокремимо проблематичні у ході розслідування умисні вбивства, що вчиняються в умовах неочевидності. Такі вбивства включають у себе: вбивства, які вчиняються за допомогою вибухових пристроїв, речовин, зброї, військових, що беруть участь у безпосередніх бойових діях, в умовах передислокації бойових підрозділів, чергування на постах, підрозділах, що перебувають у тилу, але залишаються в зоні проведення бойових дій. Дані вбивства, відбуваються із заздалегідь обміркованим наміром, за ретельно розробленим планом, переслідують чітку мету і супроводжуються системою дій, спрямованих на приховання факту вбивства або участі у ньому конкретної особи.

Аналізуючи розкриття вбивств, вчинених в умовах неочевидності, потрібно звернути увагу, що слідчий та оперативні працівники відчувають певну протидію слідству у встановленні злочинця, а система дій злочинця по досягненню мети супроводжується у певних випадках винятково підготовкою, учиненням і приховуванням убивства.

Вищенаведені ситуації відносимо до вбивств, учинених в умовах неочевидності. Потрібно враховувати, що істотним розходженням буде той факт, коли у слідчого немає повної інформації з всіх істотних обставин вбивства. Такими можуть бути:

1. Відсутність свідків і очевидців злочину;
2. Виявлення розчленованого трупа чи невідомих останків;
3. Зникнення військовослужбовця за наявності фактів, що підтверджують його вбивство;
4. Відсутність ідентифікаційних слідів злочину;
5. Маскування вбивства:
6. Неможливість встановити особистість трупа [5, с. 25].

Такі факти можуть з'являтись на будь-якому етапі розслідування. Наприклад, маскування вбивства під некримінальну подію. Слідчі можуть не повною мірою дослідити всі обставини. Тому найбільша складність зумовлюється низкою обставин, що

слідчим важко викрити злочинця, знайти його місце переховування, або необхідність ексгумації трупа, проведення судово-медичної експертизи, пошук та встановлення свідків тощо.

Суб'єктами неочевидних вбивств можуть виступати особи, які охарактеризовані при розгляді очевидних вбивств. Про те, при проведенні розмежування, вищезазначалось, що очевидні вбивства вчиняють суб'єкти та об'єкти, що разом проходять службу, знайомі, цивільні особи, терористи, іноземці, найманці, військові іноземних держав, що знаходяться у стосунках взаємодії, то при неочевидних вбивствах наявність такого зв'язку є необов'язковою умовою, тобто він може бути відсутній взагалі.

Тому, умовою ефективного розслідування злочинів є огляд місця вчинення злочину із залученням військових командирів, застосуванням на практиці новітніх досягнень відеозйомки та фотофіксації. Відтак, слідчі повинні детально планувати роботу на місці події, залучати компетентних експертів і застосовувати положення розроблені наукою криміналістики, досконалі знання бойових характеристик різних видів вогнепальної та високоточної зброї, яка має як дальню, так і ближню вражаючу дію, а також гранат, мін, які вибухають над поверхнею землі, касетних зарядів і бомб, боєприпасів, заповнених готовими вражаючими елементами у виді кульок, кубиків, тощо.

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано Законом №475/97-ВР від 17 липня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

2. У пошуках справедливості. Розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням права на життя, права на свободу та особисту недоторканість, свободу від тортур, вчинених у зоні АТО: недоліки роботи слідчих органів та рекомендації правозахисників: публікація. Київ, 2016. 80 с.

3. Саінчин О.С. Кримінально-правова характеристика та основи розслідування умисних вбивств. Одеса, 2018. 928 с.

4. Синєокий О.В. Планування та організація розслідування кримінальних справ про умисні вбивства, які скоєні в умовах неочевидності : Науково-практичне видання для прокурорів, слідчих та оперативних працівників карного розшуку: монографія. Запоріжжя : Дике Поле, 1999. С. 27–31.

5. Сиводєд І. С. Криміналістична класифікація вбивств військовослужбовців під час особливого періоду. Актуальні проблеми політики. Вип. 66. Одеса, 2022. С. 23-29.

Балан С.А.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОПИТУ ДИТИНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Україну та Польщу об'єднують спільне історичне минуле, а також культурні та ментальні характерні риси нації, що стало наслідком тривалої консолідації населення. Однак, очевидно, що у нормативній базі обох держав можна віднайти деякі особливості. Для України, яка розпочала шлях вступу до Європейського союзу, важливим є узгодження національного законодавства із загальноприйнятими європейськими стандартами. З метою здійснення порівняльного аналізу проведено дослідження вимог щодо допиту дитини під час кримінального провадження відповідно до процесуальних кодексів України та Польщі.

Допит неповнолітнього врегульовано ст. 226 та 354 Кримінального процесуального кодексу України, тоді як у законодавстві Республіки Польща йому присвячено 4 статті (185a-185d). Процес проведення опитування дитини в українському кримінальному провадженні описано лаконічно, у той час як у Польському кодексі можна віднайти більше гарантій, які забезпечують дотримання принципу найкращих інтересів дитини.

У першу чергу, вагомим є закріплення у кодексі Польщі вимоги про проведення опитування дитини за загальним правилом тільки один раз (повторне опитування допускається лише тоді, коли існують такі обставини, які визнаються особливо важливими для кримінального провадження) [5]. У ст. 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства міститься норма, яка закріплює вимогу щодо проведення якомога меншої кількості допитів дітей [1]. В українському законодавстві не міститься жодної вказівки на необхідність проведення якомога меншої кількості опитувань дітей.

У ст. 226 Кримінального процесуального кодексу України визначено, що під час допит дитини обов'язковою визнається участь законного представника, педагога або психолога. Лікар може залучатися до цієї слідчої (розшукової) дії у разі необхідності з урахуванням стану здоров'я дитини [2]. Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Польща вимагає залучення до допиту неповнолітнього психолога, законного представника та захисни-

ка [5]. Припускається, що основну відмінність між цими нормами становить відсутність вимоги щодо обов'язкової участі педагога під час опитування. Досліджено, що в сучасному українському законодавстві ця норма частково запозичена із Кримінально-процесуального кодексу УРСР, яка визначала, що обов'язковою умовою законності проведення допиту дитини є участь педагога під час його проведення [3]. Отже, у чинних процесуальних нормах Республіки Польща, на відміну від українського права, відсутній обов'язок залучати педагога до опитування дитини.

Законодавець Республіки Польща у ст. 147 Кримінального процесуального кодексу вказує, що необхідним є здійснення фіксування опитування дитини [5]. Вважається, що найкращим варіантом є саме відеозапис опитування, тоді як аудіозапис варто використовувати якомога рідше [4, с. 59]. В українському процесуальному законодавстві лише вказано, що під час проведення допиту фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис може проводитися, проте не є обов'язковою [2].

Спільним для кримінального провадження України та Польщі є те, що у кожному випадку дитину, яка не досягнула віку, з якого вона вважається суб'єктом кримінального правопорушення, яке стосується висловлювання неправдивих показань, не повідомляють про кримінальну відповідальність за такі дії [2], [5] .

У правових нормах польського законодавства, які досліджувалися, немає жодної згадки про тривалість допиту дитини, а в українському праві вона є обмеженою, а саме не більше двох годин на день та не більше однієї години без перерви.

Отже, аналіз кримінального процесуального законодавства України та Польщі дозволив виділити основні відмінності між ними. Досліджено, що Україні варто запозичити такий досвід Польщі у сфері опитування дітей. По0-перше, важливим є закріплення імперативної вимоги, яка визначає, що опитування дитини повинно проводитися один раз. По-друге, варто визначити, що обов'язкове фіксування кожної слідчої (розшукової) дії, у тому числі допиту, до якого залучається дитина, є необхідним для забезпечення її найкращих інтересів.

1. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 р. № 994_927. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 13.05.2022).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 13.05.2022 р).

3. Кримінально-процесуальний кодекс України: закон України від 28.12.1960 р. № 1001-05. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text (дата звернення: 14.05.2022 р).

4. Joanna Mierzwińska–Lorencka. Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. – Wybrane wyniki badań aktowych. Dziecko krzywdzone № 2 (35). 2011 p. C. 56-76.

5. Kodeks postępowania karnego: U S T A W A z dnia 6 czerwca 1997 r.

Барбаш Д.К.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПОВ'ЯЗАНИХ З ТЕРОРИЗМОМ

У сучасному світі, мабуть, кожен знайомий з таким суспільним явищем, як тероризм, адже саме зараз людство зіткнулося з різкою активністю вказаної проблеми на різних рівнях, таких, як: міжнародному, регіональному та національному. Хоча термін тероризм та його зародження було відомо ще раніше на декілька століть, але на сьогоднішній день такого роду масштаби і важкість наслідків від якого страждають не тільки супротивники, а і мирне населення набуло особливої небезпеки та перейшло на новий рівень загрози для областей, регіонів, а також і цілих держав [1].

У вітчизняному законодавстві визначення терміну тероризм міститься в статті 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року № 638-IУ, відповідно до якої, тероризм - суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей

Також норми вказаної статті містять визначення терміну «терористичний акт» - як злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України. У разі, коли терористична діяльність супроводжується вчиненням злочинів, передбачених статтями 112, 147, 258-260, 443, 444, а також іншими статтями Кримінального кодексу України, відпо-

відальність за їх вчинення настає відповідно до Кримінального кодексу України. [2].

Таким чином, норма означеної статті має посилання на чинний Кримінальний кодекс України[3], стаття 258 якого містить більш розширене визначення терористичного акту - як застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою.

Розглядаючи безпосередній об'єкт тероризму, можна дійти висновку, що ним є безпека держави у різних сферах її функціонування: політичній, економічній, соціальній, національній, релігійній тощо, що залежать від спрямованості конкретного суспільно небезпечного діяння та вимог терористів, які прагнуть незаконним шляхом змінити управління у тій чи іншій сфері національної безпеки. Тому він може бути різним за змістом [4, с. 31-32].

Враховуючи, що злочин, передбачений статтею 258 Кримінального кодексу України відноситься до Розділу IX Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, розгляд таких справ судом має неабияке суспільне значення та привертає увагу громадськості та ЗМІ.

Під час розгляду таких справ суддя нерідко стикається з моральним, психологічним та іншим видами впливу, зокрема, і через засоби масової інформації. Окремі представники мас-медіа однобоко та суб'єктивно висвітлюють роботу судді на користь власного рейтингу.

Означене вище підпадає під термін «дифамація» – незаконний, безпідставний та необґрунтований моральний, психологічний та інший вид впливу на суддю, що порушує його особисті немайнові права (честь, гідність, репутація) внаслідок поширення недостовірної, образливої інформації про суддю в засобах масової інфор-

мації, недобросовісної діяльності журналістів та громадськості, закликів до зміни судової влади, що може спричинити порушення нормального функціонування роботи суду, порушення судових процедур та прийняття необ'єктивного судового рішення. Крім того, наслідком таких дій є суспільний осуд, нерідкі образи від пересічних громадян в адресу як самого судді, так і членів його родини, що негативно впливає на об'єктивне, неупереджене сприйняття суддею обставин справи, оцінку доказів, того.

Крім того, беручи до уваги, що наслідками терористичного акту часто є завдання тілесних ушкоджень або смерті фізичним особам, на суддю зазвичай здійснюється тиск зі сторони потерпілої сторони, яка прагне швидкого розгляду справи, призначення найсуворішого покарання та максимальної компенсації завданої шкоди. Враховуючи складність справ про вчинення особами терористичних актів, останні нерідко мають тривалий розгляд, що у свою чергу породжує хвилю незадоволення потерпілої сторони, що проявляється в осуді та неповазі до суду, та іноді в переслідуваннях.

Особливу увагу необхідно звернути також на дії, які спрямованні на зрив судових засідань та порушення нормального функціонування роботи суду [5].

Так, непоодинокі випадки анонімних повідомлень про замінування приміщення суду перед судовим засіданням з розгляду справи про вчинення терористичного акту. В такому випадку, робота суду повністю паралізується, а процес перевірки будівлі на наявність вибухонебезпечних приладів нерідко може тривати декілька годин. Таким чином налагоджений графік судових засідань зміщується в часі, що тягне за собою підвищену інтенсивність роботи судді після відновлення роботи суду, емоційне, психологічне та інтелектуальне напруження. В такій ситуації, склад суду починає судове засідання з розгляду справи про вчинення особою терористичного акту у досить виснаженому стані, що значно впливає на його концентрацію, об'єкивність та неупередженість.

Наведене вище – лише частина факторів, що впливають на суддю під час розгляду справ з категорії тероризм, такий судовий процес вимагає від арбітра неабияких професійних навичок, вміння абстрагуватися від навколишніх впливів, адже останній не може дозволити собі піддатись емоціям, що можуть вплинути на повний, всебічний та об'єктивний розгляд справи, винесення законного та справедливого вироку, що у свою чергу має на меті

не тільки покарання винної особи, а й забезпечення безпеки суспільства вцілому.

1. Мушинський Ю.І., Березюк О.В. // Тероризм та антитерористична безпека / Ю.І. Мушинський, О.В. Березюк / Наука про цивільний захист як шлях становлення молодих вчених / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів і студентів. – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. – 282 с.

2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text.

3. Кримінальний кодекс України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page10# Text.

4. Балтаг Д. // Поняття, причини та класифікація тероризму / Д. Балтаг, О. Балан // Міжнародна конференція «Тероризм і національна безпека України». – К., 2012. – С. 30-32.

5. Морщагіна Н. // Незалежність судової влади є головною умовою забезпечення верховенства права. / Н. Морщагіна / Судова влада України : офіційний веб-сайт. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа:https://oda.arbitr.gov.ua/sud5037/pres-centr/news/296624/

Берладин С.О.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Статтею 116 Бюджетного Кодексу України визначено, що порушенням бюджетного законодавства визнається порушення учасником бюджетного процесу встановлених бюджетним законодавством норм щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету та звітування про його виконання.Підставою відповідальності за порушення бюджетного законодавства єбюджетне правопорушення. Суб'єктом бюджетного правопорушення може виступати лише учасник бюджетного процесу, тобто органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами)[1].

До порушників бюджетного законодавства застосовуються певні заходи впливу,які зазначені у статті 117 Бюджетного Кодексу,а саме:попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного;зупинення операцій з бюджетними коштами ;призупинення бюджетних асигнувань;зменшення бюджетних асигнувань;повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету;зупинення

дії рішення про місцевий бюджет;безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів;інші заходи впливу, які можуть бути визначені законом про Державний бюджет України.

Попередження є найбільш поширеним заходом, воно застосовується в усіх випадках порушення бюджетного законодавства. Тому, якщо протягом 30 днів з отримання попередження не було усунуто порушень, застосовуються більш радикальні заходи, залежно від форм порушення. Зупинення операцій з бюджетними коштами полягає у зупиненні будь-яких операцій із здійснення платежів з рахунку порушника бюджетного законодавства. Механізм зупинення операцій з бюджетними коштами визначається Кабінетом Міністрів України. Зупинення операцій з бюджетними коштами можливе на строк до 30 днів або до усунення порушення бюджетного законодавства у межах поточного бюджетного періоду, якщо інше не передбачено законом. Призупинення бюджетних асигнувань передбачає припинення повноважень на взяття бюджетного зобов'язання на відповідну суму на строк від одного до трьох місяців у межах поточного бюджетного періоду шляхом внесення змін до розпису бюджету (кошторису) у порядку, встановленому Міністерством фінансів України. Зменшення бюджетних асигнувань передбачає позбавлення повноважень на взяття бюджетного зобов'язання на відповідну суму на строк до завершення поточного бюджетного періоду шляхом внесення змін до розпису бюджету (кошторису) та у разі необхідності з подальшим внесенням змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет) у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів передбачає стягнення органами Казначейства України коштів з місцевих бюджетів до державного бюджету, в тому числі і за рахунок зменшення обсягу трансфертів (базової дотації) місцевим бюджетам на відповідну суму, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [1].

Варто зазначити,що бюджетні санкції, передбачені статтею 117 БК України, можуть застосовуватися виключно до юридичних осіб – розпорядників та одержувачів коштів. Тому відповідальність посадових осіб в таких випадках можлива лише якщо їх дії чи бездіяльність утворюють склад іншого (небюджетного) правопорушення – цивільного делікту, дисциплінарного проступку, адміністративного чи кримінального правопорушення [2, с.310].

Так, відповідно до ч. 5 ст. 164-12 КУпАП за нецільове використання бюджетних коштів передбачається накладення штрафу на посадових осіб від сімдесяти до вісімдесяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Якщо такі дії було вчинено особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, це тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від вісімдесяти п'яти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

КК України передбачає кримінальну відповідальність службових осіб за нецільове використання бюджетних коштів.Відповідно до статті 210 КК України нецільове використання бюджетних коштів службовою особою, а так само здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік, якщо предметом таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах або ті самі діяння, предметом яких були бюджетні кошти в особливо великих розмірах або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб карається штрафом, обмеженням волі,виправними роботами,позбавленням волі,з правом обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю [4].

Говорячи про цивільну відповідальність,то ч.4 статті 1191 ЦК України в зазначено, що держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, відшкодувавши шкоду, завдану посадовою, службовою особою внаслідок незаконно прийнятих рішень, дій чи бездіяльності відповідно органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, мають право зворотної вимоги до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами та відшкодуванням моральної шкоди).Таким чином, відносини щодо відповідальності службових осіб за незаконні рішення в бюджетні сфері, регулюються вказаною нормою ЦК України [5].

Дисциплінарна відповідальність(догана або звільнення)фізичних осіб за порушення бюджетного законодавства настає, як правило, у випадках, коли за відповідні порушення не передбачена адміністративна чи кримінальна відповідальність. Хоча не виключається застосування за одне порушення різних видів відповідальності [6].

Отже,правопорушення у сфері бюджетного законодавства є вкрай поширеним. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства передбачено БК України,якщо йде мова про юридичних осіб – розпорядників та одержувачів коштів, відповідальність фізичних осіб регулюється КК України, ЦК України, КЗпП, КУпАП та іншими нормативно-правовими актами [7,с.451]. Водночас бюджетна відповідальність має певні характерні ознаки,що робить її автономною серед інших видів відповідальності та тягне за собою для правопорушника певні негативні наслідки майнового й організаційного характеру.

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI.Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50-51.Ст.572.

2. Ярошенко Ф. О. Науково-практичний коментар до Бюджетного Кодексу України. / Федір Олексійович Ярошенко. – Київ: ДП "Видавництво"Зовнішня торгівля", 2010. – 529 с.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення:Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-1- X.Відомості Верховної Ради УРСР.1984.Додаток до №51.Ст.1123

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III.Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131.

5. Цивільний кодекс України:Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44.Ст.356.

6. Кодекс законів про працю України :Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII .Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50.Ст.375.

7. Дічкова О. В. Відповідальність за бюджетні правопорушення, допущені на першій стадії бюджетного процесу / Олена Віталіївна Дічкова. // Держава і право. 2011. №51. С. 447–452.

Близнюк В.М.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Питання відповідальності за жорстоке поводження з тваринами є надзвичайно актуальним не лише в нашій державі, але й в сучасному світі в цілому, адже ознакою саме цивілізованого суспільства є охорона тварин, як біологічних об'єктів, які самі не здатні захистити себе від неправомірних дій з боку людей.

На жаль в Основному Законі України прямо не закріплено обов'язку держави забезпечувати належний захист тварин від жорстокого поводження з ними. Однак, не зважаючи на це, є низ-

ка інших нормативно-правових актів, положення яких присвячені гуманному ставленню до тварин та їх захисту від протиправних посягань. Так, у ч. ч. 1, 2 ст. 180 ЦК України закріплено положення про те, що тварини є особливим об'єктом цивільних прав, правила поводження з якими встановлюються законом [7]. У ч. 1 ст. 6 закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21 лютого 2006 року № 3447-IV акцентується увага на тому, що виховання гуманного ставлення до тварин є важливою складовою етичного, культурного та екологічного виховання громадян [5]. Законом України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 року № 2894-III гарантується охорона тварин під час застосування пестицидів і агрохімікатів, де вказується, що підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення запобігання захворюванню і загибелі тварин під час зберігання, транспортування та застосування пестицидів і агрохімікатів (ч. 12 ст. 48) [6].

З метою забезпечення правової охорони тварин від неправомірних посягань на них з боку осіб станом на сьогодні в Україні встановлено два види відповідальності за жорстоке поводження з тваринами – адміністративна (ст. 89 КУпАП) та кримінальна (ст. 299 КК України). Варто зазначити, до держава приділяє достатньо уваги проблемі протидії жорстокому поводженню з тваринами і останнім свідченням цього є внесення суттєвих змін до положень чинного КУпАП та КК України на підстав закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 15 липня 2021 року № 1684-IX [3]. Зокрема, за результатами внесення відповідних змін на сьогодні адміністративна відповідальність передбачається за жорстоке поводження з тваринами, тобто знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило їх мучення, завдало їм фізичного болю, страждань, але не спричинило тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі, залишення тварин напризволяще, а також інші порушення правил утримання, поводження та транспортування тварин, передбачені законодавством (ст. 89 КУпАП) [1]. Натомість за жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі з безпритульними тваринами, порушення правил транспортування тварин, якщо такі дії призвели до тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі тварини, нацьковування тва-

рин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, а також пропаганда, публічні заклики до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій настає кримінальна відповідальність (ст. 299 КК України) [2]. Водночас варто звернути увагу на те, що, на відміну від предмета адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 89 КУпАП («Жорстоке поводження з тваринами»), куди належать будь-які тварини [1], предметом жорстокого поводження з тваринами як кримінального правопорушення (ст. 299 КК України) є виключно тварини, що належать до хребетних [2], тобто ті, які мають спинний хребет, який йде вздовж спини і містить у собі спинний мозок, та здатні рухатися і відчувати живі організми (плазуни, риби, ссавці, птахи та земноводні), що не є зовсім прийнятним, оскільки безхребетні тварини також мають право на існування та гуманне ставлення до них і можуть зазнавати жорстокого поводження з боку людини. Більше того, аналізуючи кримінальне законодавство низки зарубіжних держав, слід зауважити, що в них не конкретизуються ознаки тварин, які підпадають під кримінально-правову охорону.

Особливістю диспозицій як адміністративно-правової, так і кримінально-правової норм, що встановлюють відповідальність за жорстоке поводження з тваринами є те, що вони мають бланкетний характер, оскільки для того, щоб розкрити зміст окремих об'єктивних ознак складів відповідних правопорушень, необхідно звертатися до низки нормативно-правових. Так, наприклад, тлумачення «жорстокого поводження з тваринами» наведено у законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21 лютого 2006 року № 3447-IV, в якому під жорстоким поводженням з тваринами розуміється знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило їх мучення, завдало їм фізичного болю, страждань, у тому числі спричинило тілесні ушкодження, каліцтво чи загибель, нацьковування тварин одна на одну та на інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, залишення тварин напризволяще, а також інші порушення правил утримання, поводження та транспортування тварин [5].

Правила транспортування тварин авіаційним, автомобільним, залізничним, морським та річковим транспортом закріплені Постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1402 «Про затвердження Правил транспортування тварин», в якій зазначається, що транспортуванням тварин – це їх переве-

зення, що здійснюється одним або кількома транспортними засобами, а також пов'язані з ним операції, включаючи завантаження (вивантаження), перезавантаження і відпочинок в місцях зупинки, до моменту вивантаження тварин за місцем призначення [4].

Таким чином, з урахуванням усього вище наведеного слід зазначити, що законодавець приділяє увагу питанню кримінально-правової охорони окремих видів тварин від жорстокого поводження з ними, проте все ще залишаються певні момент, які потребують нормативного врегулювання, зокрема доцільно:

1) у Конституції України закріпити обов'язок держави забезпечувати належний захист тварин від жорстокого поводження з ними, адже в Основних Законах багатьох європейських держав така норма належним чином закріплена;

2) у ст. 299 КК України не обмежувати предмет кримінального правопорушення виключно тваринами, що належать до хребетних, але й гарантувати кримінально-правову охорону безхребетних тварин, які на рівні з хребетними також мають право на існування та гуманне ставлення до них і можуть зазнавати жорстокого поводження з боку людини.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text (дата звернення 12 травня 2022 року).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341–III. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 12 травня 2022 року).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу : Закон України від 15 лип. 2021 р. № 1684-IX. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#n42 (дата звернення 12 травня 2022 року).

4. Про затвердження Правил транспортування тварин : Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1402. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-2011-%D0%BF#Text (дата звернення 12 травня 2022 року).

5. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лют. 2006 р. № 3447-IV. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text (дата звернення 12 травня 2022 року).

6. Про тваринний світ : закон України від 13 груд. 2001 р. № 2894-III. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text (дата звернення 12 травня 2022 року).

7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення 12 травня 2022 року).

Бринська Я.І.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Сучасний розвиток суспільних відносин відбувається в період активного розвитку цифрової економіки. Не є виключенням і сфера фінансово-правового регулювання. Найбільш активно в Україні процеси цифровізації торкнулися сфери оподаткування, а також обігу криптовалюти й цифрових активів. Серед останніх найбільш обговорюваним є віртуальний актив. Саме на розгляді їх правового регулювання варто зосередити увагу, оскільки таке правове явище знайшло своє розповсюдження по всьому світу. При цьому кожна конкретна країна обрала для себе власний підхід до визначення правової природи криптовалюти [1, с.172]. Приміром, у Великобританії ще в 2014 році Управління податкових зборів підтвердило, що криптовалюта – це і не валюта, і не гроші. Натомість в Естонії криптовалюта офіційно визнана засобом платежу. Таким чином, у багатьох країнах криптовалюта все ще знаходиться в «сірій зоні» – йдеться не лише про відсутність чіткого правового регулювання, а й про низку ризиків, з якими можуть стикнутися компанії.

Перша згадка відносно криптовалюти в українському законодавчому вимірі знайшла своє вираження в роз'ясненні Національного банку України від 10.11.2014 року, згідно якого «віртуальна валюта / криптовалюта» Bitcoin розглядалася як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам українського законодавства [2, с. 31]. Проте 22 березня 2018 року правління НБУ переглянуло своє ставлення до криптовалюти, як наслідок лист НБУ від 10.11.2014 року був офіційно скасований, що безсумнівно є правильним [3,с.17].

До 2021 року спеціального законодавства, яке регулювало дане питання не було. Деякі закони лише частково регулювали цифрові активи. Закон «Про запобігання корупції»[4] зобов'язав декларувати крипту, а Закон «Про запобігання та протидію легалізації

(відмиванню) доходів...»[5] дав визначення віртуального активу, а також вніс постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, до переліку суб'єктів фінансового моніторингу[6].

Показово, що досі було зареєстровано декілька законопроєктів щодо правового регулювання криптовалюти (віртуальних / цифрових активів), зокрема, йдеться про такі проєкти Законів України: а) «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183 від 06.10.2017 р. (проєкт відкликано)[7]; б)

«Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» № 7183-1 від 10.10.2017 р. (проєкт відкликано)[8]; в) «Про токенізовані активи та криптоактиви» № 4328 від 05.11.2020 р [9; 1, с.173-174]. 17 лютого 2022 року Верховна Рада ухвалила в цілому Закон України № 3637 «Про віртуальні активи»[10]. Проте через запровадження воєнного стану даний закон не набрав чинності. Документ набуде чинності після ухвалення законопроєкту про внесення змін до Податкового Кодексу. Закон дозволить запустити легальний ринок віртуальних активів в Україні, оскільки до цього він знаходився поза межами правового поля.

Варто згадати, що Закон врегульовує принципи функціонування ринку віртуальних активів, зокрема, забезпечення уніфікованого підходу до організації торгівлі віртуальними активами. Також він сприятиме забезпеченню відкритості й прозорості умов угод, які укладаються на ринку віртуальних активів, запобіганню зловживанням на цьому ринку з боку недобросовісних учасників та розбудові інфраструктури ринку віртуальних активів, забезпеченню його відкритості й ефективності[11]. Закон врегулює питання впорядкування нормативно-правового регулювання для ринку віртуальних активів і його учасників; правовий статус віртуальних активів як об'єктів цивільних прав; впорядкування цивільно-правових відносин між фізичними та юридичними особами, які виникають в процесі використання віртуальних активів; визначення правового статусу учасників ринку та користувачів у сфері віртуальних активів та інше. Регулюватиме ринок віртуальних активів Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Національний банк України. НБУ контролюватиме оборот віртуальних активів, діяльність постачальників послуг, пов'язаних з обміном забезпечених криптовалют, визначатиме вимоги до кібербезпеки та накладатиме санкції за порушення. Нацкомісія з цінних паперів ліцензуватиме та контролюватиме діяльність учасників крипторинку, проводитиме перевірки, ви-

носитиме попередження та запроваджуватиме фінансові санкції. Також буде створений держреєстр постачальників послуг, пов'язаних із обігом віртуальних активів.

Отже, в умовах сьогодення подальше комплексне дослідження сутності віртуальних активів й закріплення відповідного «загального» правового режиму їх існування в Україні залишається надзвичайно актуальним. Незважаючи на те, що зараз продовжуються бойові дії на території України, європейська трансформація та цифровізація країни не припиняються. Необхідність розробки спеціального законодавства для криптосфери безумовна. Потрібні чіткі та зрозумілі норми, прості процедури, які працюватимуть на практиці. В найближчий час Закон «Про віртуальні активи» набере чинності і всі питання в правовому вимірі будуть врегульовані. Водночас частина ринку все ще не врегульована. Для інвесторів залишається альтернатива виводити гроші поза біржею, а отже, без декларування та сплати податків. Ключову роль у вирішенні питань оподаткування відіграє фінальна версія податкових змін, процедури доступу до ринку й те, як ухвалені норми покажуть себе в українських реаліях. Маємо надію, що у недалекому майбутньому Україна стане світовим лідером із запровадження блокчейну та розвитку ринку віртуальних активів.

1. Токарєва К. О. Деякі питання правового регулювання криптовалюти / К. О. Токарєва // Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0, 21 травня 2021 року. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 171-177.

2. Стрельник В.В., Сілюченко В.М. Питання правового регулювання криптовалюти в Україні // Законодавство України про фінансові послуги: питання адаптації до права Європейського Союзу : матер. науково-практичного круглого столу (м. Суми, 15 січня 2021 р.). Суми : Сумський державний університет, 2021. – С.31-33. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/82635/3/Zakonodavstvo_Ukrainy_2021.pdf#page=31 (дата звернення: 08.05.2022).

3. Ковалевич І. І. Правове регулювання криптовалюти / І. І. Ковалевич. Одеса, 2019. 39 с.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 09.05.2022)

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/ed20220317#Text (дата звернення: 09.05.2022)

6. Крипта в законі: що зміниться після ухвалення закону «Про віртуальні активи», URL: https://mind.ua/openmind/amp/20236375-kripta-v-zakoni-shcho-zminitsya-pislya-uhvalennya-zakonu-pro-virtualni-aktivi (дата звернення: 08.05.2022)

7. Про обіг криптовалюти в Україні: Проєкт Закону від 06.10.2017 р. (дата звернення: 08.05.2022)

8. Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні: Проєкт Закону від 10.10.2017 р. (дата звернення: 08.05.2022)

9. Про токенізовані активи та крипто активи: Проєкт Закону від 05.11.2020р., URL: https://ips.ligazakon.net/document/JI03596A?an=141 (дата звернення: 08.05.2022)

10. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р., URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 08.05.2022)

11. Парламент ухвалив законопроєкт «Про віртуальні активи» згідно пропозицій Президента, URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/74140.html (дата звернення: 08.05.2022)

Булківська В.А., Шолкова Т.Б.

ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ЄДИНОГО ВНЕСКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

Сьогодні на долю української економіки випало безпрецедентне випробування в історії незалежності. Повномасштабне військове вторгнення на територію України російської федерації стало сильним ударом по кожній частині економічної системи нашої країни. Загальновідомим фактом є те, що без надійної економічної підтримки важко досягти військових перемог, і майже неможливо забезпечити стійке післявоєнне відновлення. Отже, сьогодні вітчизняна економіка однозначно являється одним із пріоритетних фронтів, який визначатиме подальший хід бойових дій та здатність нашої країни успішно відбудовуватися після їх завершення.

Особливої допомоги за таких умов потребують фізичні особи-підприємці, оскільки малий бізнес по праву вважається найбільш чутливою ланкою економіки до криз і катастроф. Прикладом цього є збитки підприємців у зв'язку з запровадження карантину внаслідок COVID-19. Так, за даними Спілки українських підприємців України у кризовий березень 2020 року збанкрутіли і закрили свій бізнес приблизно 6% суб'єктів малого підприємництва, що стало величезною проблемою для держави.

Наразі понад 40% підприємців взагалі не працюють, а 30% - призупинили роботу, тоді ж як без обмежень працюють лише 13% дрібних підприємців [1]. Тому в умовах спочатку фінансово-коронавірусної, а зараз і воєнної турбулентності одними з перших антикризових кроків є заходи, спрямовані саме на забезпечення виживання дрібного підприємництва.

На час війни та для післявоєнного стану розбудови країни необхідною є нова податкова модель, з цієї причини Президент України підписав Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», що набрав чинності 17.03.2022 року [5]. Закон містить кардинальні зміни щодо єдиного податку, зменшення ПДВ, акцизу на пальне тощо, основна мета яких є підтримка українського бізнесу на період дії правового режиму воєнного стану

Єдиний податок – це головний податок для фізичних осіб-підприємців, запроваджений задля спрощення ведення бізнесу та зниження податкового навантаження. Торік фізичні особи-підприємці сплатили 34,8 млрд. єдиного податку. Ця цифра не лише перевищує показник 2020 року, коли платники заплатили до державного бюджету 27,6 млрд. грн., а й стала рекордною за п’ять років.

Так, з 1 квітня 2022 року для ФОП 1 або 2 групи тимчасово, до припинення або скасування воєнного стану в Україні, надано можливість не сплачувати єдиний податок. Відповідно, платник єдиного податку – фізична особа-підприємець у разі не сплати податку, може не заповнювати декларацію. Відповідальність за несвоєчасну сплату податків під час дії воєнного стану також скасовано, відповідно до ст. 112.8.9 Податкового кодексу України, що передбачає звільнення від відповідальності на період дії форс-мажорної ситуації [3]. Періодом дії такої норми є термін воєнного стану та 90 днів потому.

Варто звернути увагу на те, що не сплачувати єдиний податок – це надана можливість, а не імперативна норма. Тобто, якщо фізична особа-підприємець має змогу і бажання підтримати фінансову стабільність територіальної громади та держави у період воєнного стану, він може заплатити єдиний податок і засвідчити таку сплату декларацією.

Платники єдиного податку 3 групи у період дії воєнного стану можуть не сплачувати єдиний податок. Проте, надалі, будуть зо-

бов'язані його сплатити, потягом 6 місяців після припиненні або скасування воєнного стану [4]. Ставка єдиного податку для платників третьої групи становить 2% від доходу. Фізичні особи-підприємці та юридичні особи, в яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 10 мільярдів гривень, можуть перейти на третю групу спрощеної системи оподаткування, і також сплачувати ЄП у розмірі 2% від обороту [5].

Платники податків, які переходять на спрощену систему оподаткування, повинні звернутися до компетентного органу за своєю податковою адресою до останнього числа місяця, що передує переходу на спрощену систему оподаткування. При припиненні або скасуванні воєнного стану, тобто з початку наступного календарного місяця, платник податків автоматично переходить на ту систему оподаткування, якою він користувався раніше [2]. Станом на 7 квітня 2022 року заяву для переходу на спрощену систему оподаткування за ставкою 2% подали більше 120 000 суб'єктів господарювання.

Нові правила стануть очевидною перевагою для тих платників, які сплачували єдиний податок 3 групи і до 1 квітня 2022 року, оскільки новий формат податку фактично відміняє встановлені ліміти щодо виручки та знижує ставку податку з 5 % до 2 %. Однак для інших платників, які використовували загальну систему та сплачували ПДВ, перехід на таку систему оподаткування може викликати більше проблем, аніж переваг.

Також з 1 березня 2022 року фізичні особи-підприємці звільняються від сплати ЄСВ за себе [5]. Термін такого звільнення передбачений на весь період дії воєнного часу, та 12 місяців після його закінчення. Від сплати єдиного соціального внеску звільняються всі групи ФОП, незалежно від системи сплати податків, наявності чи відсутності доходів. Важливо також зауважити, що період, за який не буде сплачений єдиний соціальний внесок, не зараховується до страхового стажу.

Відповідно до Закону про ЄСВ платники, які скористаються цією пільгою, розрахунок єдиного внеску у складі податкової декларації не заповнюють за період, в якому відповідно єдиний внесок не нараховувався, не обчислювався та не сплачувався. Слід також пам'ятати, що така норма не позбавляє права добровільно сплачувати ЄСВ за себе та зазначати суми такого ЄСВ в декларації з метою отримання страхового стажу.

Ще одне звільнення від сплати ЄСВ встановлене для ФОП 2 та 3 груп, що дозволило їм не сплачувати ЄСВ за мобілізованих працівників. Такі суми будуть сплачені за працівників, задля збереження страхового стажу, коштами держбюджету. Тобто під час періоду мобілізації роботодавці – платники єдиного податку, які обрали спрощену систему оподаткування – фізичні особи – підприємці, які належать до другої та третьої груп платників єдиного податку, а також юридичні особи, які належать до третьої групи платників єдиного податку, мають право за власним рішенням не сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України [4]. Протягом періоду дії воєнного стану та протягом 3 місяців після його припинення штрафи та пеня за порушення у зв'язку зі сплатою ЄСВ – не застосовуються.

Незважаючи на всі складності економічної ситуації у даний час, позитивний вплив спрощення оподаткування все ж можна спостерігати на статистиці реєстрації нових ФОП. На жаль, у перші тижні війни Єдиний державний реєстр не працював, відповідно нові бізнеси не реєструвалися. Проте, з моменту відкриття реєстру кількість нових компаній та ФОП почала зростати. За даними станом на 22 квітня, від 24 лютого 2022 року в Україні зареєстрували більше ніж 10 тис. ФОП (10 455) та понад 1200 компаній [1].

Узагальнюючи, сплата податків та єдиного внеску ФОПами в умовах воєнного стану відбувається відповідно до «Таблиці 1.»

Отже, як видно з аналізу вище, докладаються значні зусилля задля стабілізації економічної ситуації в Україні та підтримки малого бізнесу, шляхом спрощення оподаткування. Реалізація збалансованої державної фінансової політики щодо підтримки малого бізнесу в умовах війни є необхідною складовою сучасної фінансової політики. Під час впливу кризових умов розвитку економіки державна допомога малому бізнесу може призвести до покращення економічної ситуації в регіоні та країні в цілому. Сьогодні саме з малим та середнім підприємництвом Україна пов'язує надію на позитивні структурні зміни в економіці, вихід з економічної кризи, швидке післявоєнне відновлення та створення умов для економічного зростання.

Таблиця 1

1. Єдиний податок на час воєнного стану. Юридична компанія «Санкам». URL: https://law-sankam.com.ua/bloh/yedynyi-podatok-na-chas-voiennoho-stanu (дата звернення: 03.05.2022).

Групи платників	Податки	Єдиний внесок	
		За себе	За найманого працівника
1	Добровільна сплата ЄП з 01.04.22 до закінчення воєнного стану	Має право не платити з 01.03.22 до закінчення воєнного стану + 12 місяців після його завершення	немає найманих працівників
2	Добровільна сплата ЄП з 01.04.22 до закінчення воєнного стану	Має право не платити з 01.03.22 до закінчення воєнного стану + 12 місяців після його завершення	Сплачує або може прийняти рішення про несплату ЄВ за працівників мобілізованих до ЗСУ
3	Сплачує ЄП	Має право не платити з 01.03.22 до закінчення воєнного стану + 12 місяців після його завершення	Сплачує або може прийняти рішення про несплату ЄВ за працівників мобілізованих до ЗСУ
4	Сплачує ЄП	Має право не платити з 01.03.22 до закінчення воєнного стану + 12 місяців після його завершення	Сплачує або може прийняти рішення про несплату ЄВ за працівників мобілізованих до ЗСУ
Загальна система, самозайняті особи	Сплачує ПДФО+ військовий збір	Має право не платити з 01.03.22 до закінчення воєнного стану + 12 місяців після його завершення	Сплачує або може прийняти рішення про несплату ЄВ за працівників мобілізованих до ЗСУ

2. Єдиний податок під час воєнного стану. КМ Портал. URL: https://kmp.ua/uk/analytics/infoletters/single-tax-during-martial-law/ (дата звернення: 03.05.2022).

3. Податковий кодекс України: Закон України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 03.05.2022р.)

4. Податкові зміни про які варто знати. Безоплатна правова допомога |. URL: https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/podatkovi-zminy-pro-yaki-varto-znaty/ (дата звернення: 03.05.2022).

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022, №2120-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20/conv#n (дата звернення: 03.05.2022р.)

Бурянна Н.В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ОТРИМАННЯ ОСВІТИ

Право на освіту – це одне із соціально-культурних прав людини і громадянина, яке забезпечує кожному здобуття знань, умінь і навичок, розвиток творчих здібностей, утверджує стабільність у суспільстві, а також вважається одним з найважливіших чинників становлення будь-якої держави як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової інституції. У зв'язку з цим гарантування права на освіту є одним з пріоритетних завдань не лише міжнародно-правової політики, а й внутрішньої правової політики будь-якої держави, в т. ч. й України. Так, згідно ст. 55 Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) від 26 червня 1945 року № 995_010 ООН зобов'язується сприяти «розвитку міжнародних проблем в галузі економічній, соціальній, охорони здоров'я і подібних проблем; міжнародному співробітництву в галузі культури та освіти» [6]. А уже в Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року № 995_015 ООН безпосередньо закріплено «право кожної людини на освіту, яка повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи та збільшення поваги до прав людини і основних свобод» [1]. Згодом право кожної людини на освіту задекларовано й у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року № 995_042. Зокрема, відповідно до положень ст. 13 зазначеного вище міжнародного документу «держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на освіту. Вони погоджуються, що освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Вони, далі, погоджуються в тому, що освіта повинна дати можливість усім бути корисними учасниками вільного суспільства, сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами і сприяти роботі ООН по підтриманню миру» [4].

Щодо гарантування права на освіту в Україні, то домінуючу роль, звичайно, тут відіграє Конституція України, у ст. 53 якої зазначається, що «кожен має право на освіту і держава забезпе-

чує доступність та безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [2]. Аналогічні положення закріплені й в законі України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII [5] та інших спеціальних законах, які стосуються сфери освіти і науки (закон України «Про дошкільну освіту» від 11 липня 2001 року № 2628-III, закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 463-IX, закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII тощо).

Однак, не зважаючи на нормативне закріплення права особи на освіту на практиці мають місце непоодинокі випадки його порушення. Тому законодавець з метою надання можливості безперешкодної реалізації цього права у ст. 183 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачив відповідальність за порушення права на отримання освіти, що, на відміну від КК України 1960 року, стало новелою для чинного кримінального законодавства України і таким чином засвідчило ставлення держави до освіти як до важливої соціальної цінності, яка потребує захисту кримінально-правовими засобами, на рівні з іншими правами і свободами людини і громадянина. Зокрема, аналіз змісту ст. 183 КК України, дозволяє відмітити, що в ній передбачається кримінальна відповідальність за два самостійні склади кримінальних правопорушень у сфері освіти [3]:

1) за незаконну відмову у прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності (ч. 1 ст. 183 КК України);

2) за незаконну вимогу оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах (ч. 2 ст. 183 КК України).

Більше того, диспозиція досліджуваної кримінально-правової норми, має бланкетний характер, оскільки для того, щоб розкрити зміст окремих об'єктивно-суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень, необхідно звертатися до низки нормативно-правових, що закріплюють систему, структуру, рівні, ступені освіти тощо.

Вивчаючи склад кримінальних правопорушень, передбачених ч. ч. 1, 2 ст. 183 КК України, окремо слід звернути увагу на їх предмет. Так, згідно ч. 1 ст. 183 КК України предметом незакон-

ної відмови у прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності є навчальні заклади будь-якої форми власності. За ч. 2 ст. 183 КК України, де передбачається кримінальна відповідальність за незаконну вимогу оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах – навчальні заклади, які перебувають в державній чи комунальній власності [3], тобто ті, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Резюмуючи вище наведене, вбачається, що законодавець у ч. ч. 1, 2 ст. 183 КК України використовує термін «навчальний заклад», який на сьогодні є застарілим, оскільки в сучасних умовах українське освітнє законодавство тяжіє до оперування терміном «заклад освіти», під яким у п. 6 ч. 1 ст. 1 закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII розуміється юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність [5]. Більше того, у ст. 8 закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII закріплюється положення про те, що «особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти, які визнає держава та створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів» [5]. А це означає, що на сьогодні є різні види освіти, яка здобувається не тільки в закладах освіти, а й в інших суб'єктах освітньої діяльності (фізичних особах, підприємствах, установах, організаціях), що провадять освітню діяльність, отримані результати навчання в яких, визнаються у системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством.

Таким чином, з урахуванням усього вище наведеного слід зазначити, що станом на сьогодні законодавець приділяє значну увагу питанню кримінально-правової охорони права на отримання освіти, проте, не зважаючи на це, деякі нормативні положення дотепер залишаються такими, що потребують свого удосконалення, а саме:

1) у ч. ч. 1, 2 ст. 183 КК України термін «навчальний заклад» доцільно замінити на «заклад освіти», так як сучасне українське освітнє законодавство тяжіє до оперування саме цим терміном;

2) у ч. 2 ст. 183 КК України варто передбачити кримінальну відповідальність за незаконну вимогу оплатити за:

а) навчання у закладі освіти будь-якої форми власності, а не лише державної чи комунальної, оскільки відповідно до п. 6 ч.

1 ст. 1 закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII заклад освіти – це юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність, яка здійснюється відповідно до законодавства України про освіту, що ґрунтується на Конституції України [5];

б) зарахування результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, які визнає держава та створює належні умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів [5].

1. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10 груд. 1948 р. № 995_015. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 15 травня 2022 року).

2. Конституція України : Основний Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 15 травня 2022 року).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341–III. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 15 травня 2022 року).

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Міжнародний документ від 16 груд. 1966 р. № 995_042. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 15 травня 2022 року).

5. Про освіту : Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 15 травня 2022 року).

6. Устав Организации Объединённых Наций : Международный документ от 26 янв. 1945 г. № 995_010. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 15 травня 2022 року).

Вацик Ю.М.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку системи права України надзвичайно важливим є вироблення ефективних механізмів реалізації прав людини і громадянина. Обмеження прав людини і громадянина повинно розглядатися як недопущення порушення встановленого конституційного порядку внаслідок якихось складних суспільно-політичних подій, явищ чи ситуацій, передбаченого законом.

Будь-яке юридичне обмеження прав людини за визначенням є звуженням змісту чи обсягу таких прав для певних категорій людей, а отже, ставить питання про порушення принципу рівності усіх перед законом через фактично юридичні відмінності. Тобто, має застосовуватися недискримінаційний підхід у правовому регулюванні конституційно-правових обмежень в Україні. Наприклад, враховуючи значення найвищої юридичної сили Конституції України не допускається будь-яке приниження честі і гідності людини. Таке положення випливає із ст. 28 Конституції України. Конституція України спеціально передбачає обмеження громадянських прав, таких як право людини на свободу та особисту недоторканність (ст. 29) і недоторканність житла (ст. 30). Так, Основним Законом України встановлено можливість конституційно-правового застосування обмеження свободи людини у вигляді арешту чи тримання у слідчому ізоляторі за вмотивованим рішенням суду, виголошеним на підставі і в порядку, передбаченому законом.

Щодо проблем правового регулювання конституційно-правового обмеження права на недоторканність житла, то воно може мати місце також лише на підставі рішення суду з метою проникнення до житла чи іншого володіння людини, проведення в них кримінальних процесуальних дій. Тобто, обмеження права на недоторканність житла обумовлюється недопущення чи розкриття вчинення кримінального правопорушення – суспільно-небезпечного діяння, відвернення якого має суспільну значимість у правозастосуванні. Проте на практиці часто виявляється неоднозначність виконання рішення суду при обмеженні права на недоторканність житла. Зокрема, при проведенні обшуку, що визначається Кримінальним процесуальним кодексом України [1], у рішеннях суду відсутня вказівка на предмет обшуку, що, в свою чергу, дає підстави вважати на відсутності обов'язкової складової при такому обмеженні – обґрунтованість та вмотивованість рішення суду.

На конституційному рівні закріплюється також можливість обмеження права на конфіденційність листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31). Таке обмеження аналогічно попередньому може бути застосоване лише у випадку наявності судового рішення. До цього слід додати норми Закону України «Про телекомунікації», які чітко визначають умови застосування такого обмеження у випадку реалізації права на

охорону конфіденційності телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються технічними засобами телекомунікацій, інформаційної безпеки телекомунікаційних мереж, що відбувається у випадках, визначених законом [1]. Встановлені положення щодо забезпечення конфіденційності телефонних розмов, телеграм та інших повідомлень та запобігання незаконним конституційно-правовим обмеженням прав і свобод людини і громадянина передбачаються в Законі України «Про поштовий зв'язок» [2].

Отже, Основним Законом України встановлено право обмеження свободи, недоторканності житла та право обмеження на конфіденційність телефонних розмов, телеграм та інших повідомлень на підставі єдиної юридичної формальності судове рішення та спільну матеріальну підставу для судових рішень в обмеженні громадянських прав – необхідність запобігання злочинам. Крім того, Конституція України надає додаткові матеріальні підстави для обмеження права на недоторканність життя, встановлення права на порятунок життя та безпосереднього притягнення до відповідальності підозрюваних, а також права на конфіденційність повідомлень – встановлення об'єктивної істини обставин, переважно, у кримінальному судочинстві, оскільки правда з'ясовується під час розслідування кримінальної справи, якщо неможливо іншим шляхом встановити об'єктивну дійсність.

Попри те, що у ст. 30 Конституції України зазначено, що єдиною формальною підставою обмеження права на недоторканність житла є рішення суду, однак чинне законодавство допускає обмеження цього права законом без рішення суду. Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» передбачається обмеження недоторканності житла під час припинення терористичних актів та під час переслідування підозрюваних у скоєнні таких дій, дозволяється проникнення на території підприємств, установ, організацій з метою здійснення перевірки автотранспортних засобів у випадку невідкладних обставин, що відвертають реальну загрозу життю чи здоров'ю людей [3]. Зокрема, таке обмеження відповідає змісту мети проведення антитерористичної організації, яка полягає в усуненні загрози життю та безпеці громадян, суспільними чи державним інтересам у випадку неможливості відвернення такої загрози іншими способами.

Слід також звернути увагу на проблематику конституційно-правового регулювання обмеження права на свободу пересу-

вання. Так, у відповідності до ст. 10 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» передбачається можливість застосування обмеження на вільний та безперешкодний в'їзд на тимчасово окуповану територію України [4]. Проте, дотримавшись вимог диспозиції ч. 2 ст. 10 вказаного Закону іноземці та особи без громадянства вправі в'їхати на окуповану територію України тільки після отримання спеціального дозволу, враховуючи Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та постанови Кабінету Міністрів України від 04 червня 2015 р. № 367, що передбачає Порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї [5]. Вважаю, що такі обмеження щодо іноземців та осіб без громадянства спрямовані на запобігання загрозам національній безпеці чи громадському порядку, охороні здоров'я, захисту прав та законних інтересів громадян України та інших осіб, які проживають в Україні. Крім того, перераховані підстави включені до Порядку, як такі, що унеможливлюють в'їзд на територію, яка знаходиться у тимчасовій окупації.

Враховуючи складну суспільно-політичну ситуацію в нашій державі не можемо оминути особливості встановлення обмежень прав людини і громадянина у відповідності до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Так, на підставі ст. 8 Закону визначається перелік заходів правового режиму воєнного стану, де, з-поміж іншого, у п. 4 встановлено можливість обмежувати реалізацію права власності на об'єкти приватної або комунальної форми власності. Вказаний пункт Закону цілком співвідноситься з ч. 5 ст. 41 Конституції України. При цьому слід мати на увазі конституційно-правову гарантію непорушності права приватної власності, що закріплено у ч. 4 ст. 41 Основного Закону України. Юридична конструкція непорушності права приватної власності чітко висвітлена у прецеденті тлумачення Конституційного Суду України від 11 листопада 2004 р. № 16-рп/2004 [6]. Зокрема, не допускається втручання будь-якого суб'єкта у реалізацію власником трьох правомочностей власності, а саме: права володіння, права користування і права розпорядження, що становлять зміст права власності; конституційною юрисдикцією також констатовано заборону будь-яких порушень всупереч волі чи інтересам власника у відношенні до його майна.

Враховуючи особливості конституційно-правового регулювання обмеження права власності в умовах воєнного стану, примусо-

ве відчуження об'єктів приватної форми власності у власника не передбачається з урахуванням позиції, викладеної у рішенні Конституційного Суду України, інакше як за добровільною згодою, тобто волею такого власника, що не можна сказати про об'єкти комунальної форми власності.

Пріоритетними напрямками удосконалення чинного законодавства України є подальша імплементація міжнародних норм, визнаних на рівні Організації Об'єднаних Націй, державно-правових інститутів країн Європи, конфедерації Європейський Союз, та наближення національної системи судочинства до практики Європейського суду з прав людини. Досить важливим чинником розвитку конституційно-правового регулювання обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні являється конкретне зазначення недискримінаційних норм про найбільш вразливих соціальних верств населення та найбільш значущі питання національної безпеки, захисту територіальної цілісності та суверенітету України.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про поштовий зв'язок: Закон України від 04.10.2001 р. № 2759-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 6. Ст. 39

3. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.

4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 26. Ст. 892.

5. Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї: постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 р. № 367. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/367-2015-%D0%BF

6. Рішення Конституційного Суду України від 11 листопада 2004 р. № 16-рп/2004. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/16-rp/2004.doc.

Візнович В.П.

ПОНЯТТЯ «ДИТИНА» В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Дитина – це особлива соціально-демографічна група вікового населення, яка має не тільки визначені правом вікові критерії, а має свої особливі потреби, інтереси та права. У кожному демократичному суспільстві діти захищені різними соціальними нормами, і юридичними, і моральними, але через недостатню

можливість задовольнити свої потреби і захистити свої інтереси потребують належного піклування з боку родини та держави.

Варто зазначити, що спеціальний статус дитини закріплюється нормами різних галузей адміністративного, кримінального, сімейного, цивільного права тощо та міжнародними нормативно-правовими актами, які регулюють різноманіття сфер громадського життя, де діти беруть участь.

Тому, варто підкреслити, що особливий статус дитини ґрунтується на віковій характеристиці, яка визначає людську істоту. Розуміння критеріїв цієї вікової ознаки та правосуб'єктності дитини призвело до значних варіацій в різних галузях вітчизняного сучасного права.

Аналіз сучасного законодавства дає змогу твердити, що на даний час різні галузі права застосовують декілька термінів, які характеризують особу за віковою ознакою. Такими поняттями є: дитина, підліток, малолітній, неповнолітній. Всі вони по-різному висвітлюють правосуб'єктність вищезазначених категорій.

Держава, яка стала на демократичний шлях розвитку, ставить охорону прав та інтересів дитини на перше місце. Якщо суспільство не здійснює і не забезпечує захист дітей, їх майбутнє, розвиток самого суспільства стає небезпечним. Нині є потреба у ґрунтовному інформуванні суспільства і дітей особливо про захист їх прав, бо діти є найбільш незахищеними. В даному контексті потрібно розуміти і пам'ятати, що визнання та захист прав дитини не порушує авторитету їхніх батьків і не применшує обов'язків дітей у сім'ї [1, с. 45-46].

Як було зазначено вище, поняття «дитина» закріплено як у вітчизняному, так і в міжнародному законодавстві. Категорію осіб, які не досягли повнолітнього віку, тобто 18 років, називають терміном «дитина».

Поняття дитини в праві є надважливим, бо дитина є суб'єктом права. Також дитина має особливий правовий статус. Як до спеціального суб'єкта у правовідносинах – до дитини повинен бути й особливий захист з боку держави, бо всі ті відносини, до яких залучена дитина, врегульовуються нормами різних галузей права.

В українському законодавстві поняття дитини визначається цілою низкою нормативно-правових актів. У ст. 2 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» йдеться про те, що «дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосованим до неї, вона не набуває прав повноліт-

ньої раніше»[2]. Таке ж визначення даного поняття зазначено у ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» [3]. Про дитину як особу віком до 18 років зазначено й у Законі України «Про громадянство України» [4].

Варто підкреслити, що саме з прийняттям Конвенції про права дитини у 1989 р. світова спільнота назвала необхідність надати спеціальний захист дітям через їхню фізичну незрілості. В даному контексті слід відзначити, що Конвенція вводить дуже важливе і потрібне визначення терміну «дитина», якого до цього моменту не було у сфері юриспруденції. У ст.1 Конвенції закріплено, що «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше»[5]. Даний документ визначає статус дитини, виходячи із таких головних положень: дитина є самостійним суб'єктом права і з певних вагомих причини відповідно до своєї фізичної та розумової незрілості вимагає особливої турботи та захисту; дитина як людська істота вимагає поваги до своєї індивідуальності, гідності та недоторканості власного особистого життя; сім'я є найкращим середовищем для виховання і зростання дитини; держава повинна підтримувати сім'ю для гідного виховання і забезпечення дитини.

Як уже було вище зауважено, відповідно до положень Конвенції упорядковується і законодавство України щодо поняття дитини, закріпивши в нормативно-правових актах, що дитина – це є особа, яка не досягла 18 років.

Проте поряд із поняттям «дитина» існують й інші терміни: підлітки, неповнолітні, малолітні тощо, які зустрічаються в різних контекстах. Так, наприклад, термін «неповнолітній» вживається в кримінальному праві. Проте науковці неоднозначно застосовують і, звичайно, розуміють даний термін.

Так, Я.В.Костенко зауважує, що дане поняття складається з двох складових: «малолітній» і «підліток». Саме поняття «малолітній» застосовується стосовно дітей з моменту народження до десяти років, а підліток – це дитина від десяти до чотирнадцяти років. Інші вчені розглядають поняття «малолітній» як фізичну неповнолітню особу у віці до 14 років, а підліток – неповнолітня фізична особа у віці від 14 до 18 років [6, с.57].

Як видно, такі різноманітні визначення у правових актах не дають повного оціночного уявлення про дитину як про суб'єкта права через таку поліваріантність: неповнолітній, підліток, дити-

на, малолітній тощо. Варто підкреслити, що всі ці поняття вживаються в сучасному українському законодавстві та мають своє правове обґрунтування. Проте між цими термінами не можна ставити знак рівності, всі вони різняться.

Деякі науковці стверджують, що важливою ознакою дитини як спеціального суб'єкта права є вікові критерії, у межах яких дитина існує в даному статусі. Інші вчені вирізняють вікові параметри щодо дитини, але визнають категорію дитини як універсальну, тобто головну, а категорії «неповнолітній», «малолітній», «підліток» тощо входять до загального поняття «дитина»[1, с.22-23]. Відповідно С. А. Саблук називає категорії «дитина» й «неповнолітній» однаковими за змістом. З цією думкою більшість вчених не погоджується, оскільки термін «дитина» наділений універсальністю, він може застосовуватися як для характеристики особи, яка не досягла 18 років, так і такої, що перейшла дану межу. Зміст даного поняття не тільки закріплює вікові критерії в житті особи, а й юридично визначає значення зв'язків із родичами, бо для них дитина є і буде залишатися дитиною незалежно від її віку[7, с.53].

Як зазначає Р. Ю. Матяшовська у своєму дисертаційному дослідженні, до категорії дітей відносять осіб різних вікових груп, тому неможливо прирівнювати статус новонароджених дітей та тих осіб, що практично досягли зрілості. Вчена, враховуючи характерні особливості прав дитини та їх реалізацію, зростання особистості, її розвиток, а також різноманітність її інтересів, виділяє й інші вікові групи. Вона пропонує наступну таку класифікацію статусу дітей: діти дошкільного віку, молодшого шкільного та старшого шкільного віку[8, с.38-39]. Як зазначає Ю. В. Губаль, дитина є особистістю у різних її варіантах: людина, громадянин, особа без громадянства, іноземець тощо, вона бере участь у різних правовідносини, врегульованих різними галузями права[9, с.35].

Слід звернути увагу на те, що розуміння місця дитини в сучасному суспільстві сформувалося у 70–80-х роках минулого століття. З цього часу дитина виступає повноцінним учасником суспільних відносин. Науковець Н. Крестовська наголошує, що в будь-якому сучасному демократичному суспільстві діти визнаються найвищою цінністю, бо віднедавна у правовій площині існує теза про цінність дитинства як особливого неповторного періоду в житті кожної людини [10, с. 200].

Отже, поняття «дитина» закріплено в національному законодавстві і у міжнародних правових документах. Всі діти, незалежно від особистих якостей та ознак, однаково перебувають під правовим захистом держави. Досить втішним є той факт, що за останні роки українське законодавство покращило зміст нормативно-правової бази щодо питань захисту дітей, але з розвитком сучасного економічного та соціального становища держави сфера захисту прав дітей потребує ще ґрунтовного вдосконалення.

1. Бандурка І.О. Захист дитинства в Україні, кримінально-правові та кримінологічні засади: монографія. Харків, 2017. 205 с.

2. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 № 2811-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text

3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text

4. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text

5. Конвенції про права дитини: Конвенція від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

6. Костенко Я. В. Правовий статус дитини в національному законодавстві. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 1. С. 55-59

7. Саблук С. А. Окремі аспекти правового статусу дитини. Універсальні наукові записки. 2005. № 3 (15). С. 50-54

8. Матяшовська Р.Ю. Гарантії прав осіб дошкільного віку в глобалізаційному суспільстві: дис. … на здобуття наукового ступеня доктора філософії: Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2019. 270 с.

9. Губаль Ю. В. Конституційно-правовий статус дитини в Україні та Угорщині: порівняльно-правове дослідження: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.02/ Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2015. 207 с.

10. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: автореф.дис. ... д. юрид. наук : 12.00.01. Одеса: Одеська нац. юрид. акад., 2008. 40 с.

Вовк Д.В.

ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ ВПЛИВУ

Упродовж останнього часу Україна широко впроваджує у свої державницькій діяльності сучасні інформаційні та комунікаційні технології, пов'язані з роботою об'єктів важливої інфраструктури – електронного правосуддя, системи енергопостачання, фінансової та урядової систем, військового забезпечення, прикордонного контролю тощо. Розпочате 24.02.2022 р. повномасштабне військове вторгнення на територію України актуалізувало для нашої держави, окрім фактичного ведення воєнних дій, завдання захисту її інформаційної безпеки від постійних кібератак. Російська Федерація залишається одним з основних джерел загроз національній та міжнародній кібербезпеці, активно реалізуючи концепцію інформаційного протиборства, базованої на поєднанні деструктивних дій у кіберпросторі та інформаційно-психологічних операцій. Така активність створює реальну загрозу вчинення актів кібертероризму та кібердиверсій стосовно національної інформаційної інфраструктури [1].

Неналежність правового регулювання кримінальної відповідальності за кіберзлочини сприяє збільшенню кількості вказаних кримінальних правопорушень, протидія яким, у свою чергу, вимагає своєчасної реакції, яка мала б за мету посилення національної систему кібербезпеки. 24.03.2022 р. ВРУ ухвалено зміни до КК України у частині підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану, аналіз яких дає можливість сформулювати висновки у частині:

- розширення предмета кримінального посягання у ст. ст. 361 та 361-1 КК України. Автори законопроекту зауважують, що предмети злочину, тобто електронно-обчислювальні машини (комп'ютери), автоматизовані системи, комп'ютерні мереж чи мережі електрозв'язку не узгоджувалися з нормами законів «Про електронні комунікації», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [2]. Відтак, предметом означених протиправних посягань законодавець встановлює інформаційні (автоматизовані), електронні комунікаційні, інформаційно-комунікаційні системи та електронні комунікаційні мережі. Фактич-

но мова йде про розширення предмету, у тому числі, за рахунок складових указаних категорій (основних електронних засобів навчання та освіти, засобів масової інформації у мережі Інтернет, електронної комерції, Інтернет-банкінгу, голосових та відеоз'єднань тощо);

- необхідності розмежування кримінального правопорушення за конструкцією, тобто як за формальним (ч.1 ст.361), так і за матеріальним складом (ч.3 ст.361). М. І. Хавронюк слушно зазначає, що таке розмежування є помилкою законодавця, що спричинює надмірну криміналізацію, адже саме по собі несанкціоноване втручання у роботу згаданих систем чи мереж не є кримінальним правопорушенням, оскільки не створює жодних наслідків, які можна було б охопити поняттям істотної шкоди (ст. 11 КК) [3]. Повернення до попередньої редакції ст.361 КК України, у частині охоплення наслідків «витоку, втрати, підробки, блокування інформації, спотворення процесу обробки інформації або до порушення встановленого порядку її маршрутизації» вважаємо вирішило б наявну колізію;

- збільшення розміру значної шкоди, як особливого наслідку кримінального правопорушення. Наслідки у виді значної шкоди, раніше передбачені ч. 2 ст.361 КК України, збільшені у розмірі та виділені окремо у ч.4 норми, серед переліку й інших кваліфікуючих ознак: створення небезпеки тяжких технологічних аварій або екологічних катастроф, загибелі або масового захворювання населення чи інших тяжких наслідків. Як вказує М. В. Карчевський, вираження шкоди у матеріальному сенсі є доцільним, обґрунтованим і таким, що відповідає специфіці об'єкта й об'єктивної сторони. Також науковець підтримує доповнення статей розділу XVI КК України відповідними частинами, які б, крім кваліфікуючої ознаки «значної шкоди» передбачали й спричинення тяжких наслідків [4, с. 216-218]. Натомість Д. С. Азаров вважає використання оціночних понять («значна матеріальна шкода», «інші тяжкі наслідки») неприйнятним, через порушення вимог юридичної техніки, та запевняє, що, у разі використання такої термінології, дана кваліфікація навряд чи використовувалася б на практиці [5, с.158-159];

- появи нової особливо кваліфікованої ознаки – вчинення кримінального правопорушення під час дії воєнного стану (ч.5 ст.361 КК України). О. О. Кравчук та Д. Г. Михайленко справедливо зауважують, що законодавець уживає різні поняття у ст. 67

КК та кваліфікуючих ознаках ст.ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК України, при цьому судова практика не визначає, чи є ідентичними поняття «з використанням умов воєнного стану» та «під час дії воєнного стану» [6]. Вбачаємо у цьому словосполученні певну неточність, тому що не завжди вчинення діяння, яке полягає в несанкціонованому втручанні у роботу відповідних систем та мереж пов'язане з умовами та можливостями воєнного стану, на відмінну від тієї ж державної зради чи диверсії. Відтак, ч. 5 ст. 361 КК України потребує приведення у відповідність із аналогічною обставиною, визначеною ст.67 КК України;

- доповнення норми ст. 361-1 КК України вказівкою на протиправність поведінки. М. І. Хавронюк вважає дане доповнення недоцільним, оскільки усі діяння, передбачені кодексом, караються виключно за умови їхньої протиправності. Це прямо випливає з ч. 1 ст. 1, ч. 3 ст. 3, ч. 2 ст. 4, частин 1, 2, 4 ст. 5, ч. 1 ст. 11 та інших положень КК України [3]. Дана позиція науковця, проте, неповністю узгоджується із ч. 6 ст. 361 КК України, що визначає умову правомірності несанкціонованого втручанням в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж – для виявлення потенційних вразливостей систем чи мереж, за допомогою тих же шкідливих програмних чи технічних засобів.

У якості підсумку, варто констатувати наявність значного прогресу законодавства у розвитку криміналізації суспільно-небезпечних кіберправопорушень, які потребують свого аналізу й осмислення.

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.05.2021 р. «Про Стратегію кібербезпеки України: Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/ 2021#Tex (дата звернення: 10.05.2022 р.).

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану: Пояснювальна записка № 37д9/1-2022/56123 від 20.03.2022. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1247132 (дата звернення: 08.05.2022 р.).

3. Хавронюк М. І. Втручання в роботу інформаційно-комунікаційних систем: кримінальна відповідальність. URL: https://pravo.org.ua/blogs/vtruchannya-v-robotu-informatsijno-komunikatsijnyh-system-kryminalna-vidpovidalnist/ (дата звернення: 08.05.2022 р.)

4. Карчевський М. В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України : монограф. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2012. 528 с.

5. Азаров Д. С. Злочини у сфері комп'ютерної інформації (кримінально-правове дослідження): Монографія. Київ: Атіка. 2007. 304 с.

6. Кравчук О. О., Михайленко Д. Г. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення кримінального покарання. URL: https://pravo.ua/voiennyi-stan-iak-obstavyna-iaka-vplyvaie-na-kvalifikatsiiu-zlochynu-ta-pryznachennia-pokarannia/ (дата звернення: 08.05.2022 р.)

Гоголь Г.В.

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА ЯК ПРЕДСТАВНИКА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Однією з основних ознак, яка свідчить про існування правової держави, є створення державою механізму, що має реальну можливість забезпечити права, свободи та законні інтереси людини. Тож ми повністю погоджуємося з твердженнями тих науковців, які вважають, що «правову державу не можна уявити без адвокатури» [4, с. 67].

Адвокатура має недержавний самоврядний характер і створена та функціонує, перш за все, для здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі людині і громадянину, а також іншим учасниками суспільних відносин. Адвокатура – це своєрідний «буфер», що балансує інтереси громадянського суспільства з потребами і можливостями держави [2, с. 231].

На нашу думку, найсприятливішим для цілей дослідження правового статусу адвоката є підхід, який у своєму дисертаційному дослідженні розкриває П. В. Хотенець, за яким термін «статус адвоката» охоплює: права й обов'язки адвоката, відповідальність адвоката та гарантії його діяльності адвоката. Всі ці елементи складають собою загальний статус адвоката, поряд з яким слід вирізняти і його статус в окремих правозастосовних процедурах. Автор визначає два блоки, що складають правовий статус адвоката, а саме права, обов'язки, відповідальність і гарантії діяльності адвоката як суб'єкта відповідних правовідносин і як члена певної адвокатської корпорації [6, с.11].

Значення категорії «правовий статус» полягає і в тому, що вона також «дозволяє побачити права, свободи, обов'язки особистості в цілісному, системному вигляді, дає можливість проводити по-

рівняння статусів, відкриває шляхи подальшого їх вдосконалення» [1, с. 549].

Новелою Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) є введення терміну правнича допомога. Відповідно до статті 16 КАС України, учасники справи мають право користуватися правничою допомогою. Представництво у суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога) [3].

У результаті аналізу положень законодавства України, ми дійшли висновку, що представництво інтересів в суді адвокатом було запроваджене в рамках судової реформи, шляхом внесення змін до Конституції України в частині правосуддя.

Для професійного вирішення поставлених перед представником завдань, він наділяється певними функціями. Функції адвоката як представника в адміністративному судовому процесі спрямовані на взаємовідносини, що склалися між клієнтом та державними органами чи іншими особами [4, с. 35].

Адміністративна процесуальна правосуб'єктність адвоката базується на нормах ст. 43 КАС України і полягає у здатності адвоката:

1) мати процесуальні права та обов'язки в адміністративному процесі (адміністративна процесуальна правоздатність);

2) особисто здійснювати свої процесуальні права й обов'язки під час здійснення представництва особи в адміністративному процесі (адміністративна процесуальна дієздатність) [3].

Права та обов'язки адвоката регулюються, насамперед КАС України.

Також необхідно наголосити на тому, що чинне законодавство ніяким чином не відрізняє процесуальне становище адвоката в адміністративному судочинстві від процесуального становища представників, які не мають адвокатської професії. Дана ситуація, з урахуванням наявності правил адвокатської етики, які фактично є збірником обов'язкових вимог до професійної поведінки адвоката, дозволяє зробити висновок про те, що єдиною відмінністю правового статусу адвоката від правового статусу інших осіб, які є представниками у адміністративному судочинстві, є більш суворі вимоги до обов'язків адвоката при тому ж обсязі прав, що й у представників, що, на нашу думку, є не зовсім правомірним.

На наш погляд, вирішити дану проблему, можна шляхом перегляду норм законодавства про адміністративне судочинство в

частині надання права представляти та захищати інтереси інших осіб під час розгляду адміністративних справ не адвокатам.

Законом заборонено притягнення чи погроза до застосування адвоката до кримінальної чи іншої відповідальності.

Видається, що цим положенням законодавець фактично унеможливлює притягнення адвоката як представника, наприклад, до цивільно-правової відповідальності, а, отже, відшкодування матеріальних збитків, які були завдані особі під час представництва діями представника, є неможливим.

Вважаємо, такий підхід є некоректним та призводить до порушення низки норм, наприклад, принципу рівності сторін в адміністративному процесі. А також може призвести до зловживання представником свого становища, оскільки на законодавчому рівні не передбачено компенсації та відповідальності, окрім дисциплінарної.

До моменту подачі позовної заяви до суду адвокат виконує важливу до процесуальну роботу стосовно вивчення матеріалів справи і написання власне позовної заяви. Для цього використовуються адвокатський запит [5, с. 4-8].

Вивчення матеріалів справи дає можливість адвокату визначитися у правовій природі позову, його елементах і наявності необхідних підстав для реалізації права на пред'явлення позову, окреслити склад сторін та інших осіб, які візьмуть участь в справі, та інших учасників процесу; визначити предмет доказування і докази для їх підтвердження, зібрати їх і подати судові з позовною заявою [7, с. 390].

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, зазначимо, що роль адвоката є вирішальною при забезпеченні права на отримання правничої допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах України, в тому числі в суді першої інстанції. Отримання кожною людиною відповідної допомоги є важливою цінністю в кожному демократичному суспільстві. Сьогодні юридична допомога фактично набуває статусу особливого соціального правового блага.

Встановлений законодавством порядок апеляційної перевірки рішень суду першої інстанції забезпечує учасникам справи та їх представникам можливість брати активну участь в розгляді судом апеляційної інстанції справи. Повноваження адвокатів на виконання вказаних процесуальних дій мають бути передбачені у дорученні [8, с. 277].

Обговорюючи питання касаційного оскарження, адвокат має ретельно дослідити обставини справи, проаналізувати доводи судів, викладені в судових рішеннях, встановити наявність або відсутність підстав для касації, ознайомитись із судовою практикою.

Слушною є позиція М. М. Мальського, який вважає, що участь адвоката у виконавчому провадженні відрізняється від звичайного договірного представництва, в першу чергу, завдяки його спеціальному статусу, наданих йому повноважень та обов'язків, які закріплені в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилах адвокатської етики і угоді про надання правової допомоги. Автор також стверджує, що звичайний представник необов'язково повинен бути експертом в сфері права або мати юридичну освіту, а участь саме адвоката в процесі передбачає більш якісний і кваліфікований рівень правової підтримки при примусовому виконанні рішень суду [8, с. 278].

Враховуючи викладене, зазначимо, що представництво в адміністративному судочинстві передбачає вчинення представником в межах наданих йому повноважень процесуальної діяльності від імені та в інтересах іншої особи, яку він представляє, з метою захисту її прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин.

З метою вдосконалення адміністративного законодавства, яке закріплює правовий статус адвоката як учасника судового адміністративного процесу, необхідно активізувати роботу із приведення українського законодавства у відповідність до міжнародних норм і стандартів у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина.

1. Теория государства и права: учебник для вузов / Под ред.В.М. Корельского, В.Д. Перевалова. 2-е изд., изм. и доп. М.: Изд-во НОРМА. 2002. 616 с.

2. Козьміних А. В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в сучасній науці. Актуальні проблеми політики. 2009. Вип. 36. С. 228–235.

3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. Дата оновлення: 01.01.2022 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text

4. Таційй Л. В. Юридична природа адвокатури в системі захисту праві і свобод людини і громадянина: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2008. 76 с.

5. Олійник О. Специфіка юридичної риторики адвоката як професійного учасника судового процесу. Юридична Україна. 2010. № 9. С. 4–8.

6. Хотенець П.В. Правовий статус адвоката в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук. Х., 2002. 19 с.

7. Якимів М.В. Процесуально-правове становище адвоката при веденні цивільних справ у суді першої інстанції. Адвокатура: минуле та сучасність: матер. ІІ Міжнар. наук. конф. молодих учених, аспір. та студ. (м. Одеса, 02 березня 2013 р.) / відп. за вип. д. ю. н., проф. В.М. Дрьомін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2013. 592 с.

8. Мальський М.М. Актуальные аспекты представительства сторон исполнительного производства адвокатом. Цивилистическая процессуальная мысль: междунар. сб. науч. ст. / редкол.: В. В. Комаров и др. Киев: Алерта, 2015. Вып. 4: Адвокатура. С. 275–283.

Горбань О.П.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Російсько-Українська війна неабияк згуртувала націю у боротьбі проти єдиного ворога і надала нового поштовху для волонтерського руху. Завдяки волонтерським ініціативам державі на початковому етапі війни вдалося уникнути багатьох економічних та соціальних труднощів у забезпеченні її Збройних Сил. Про значення і вагу волонтерського руху свідчать різноманітні форми визнання їхнього внеску (як державного так і громадського) у зміцнення обороноздатності країни. У тезах з'ясовано та наголошено на ризиках праці з якими зустрічаються волонтери у ході своєї благородної діяльності.

Дієслово «волонтерство» вперше зафіксоване у французькій мові 1755 року. Воно походить від іменника «волонтер» — «доброволець, той, хто пропонує себе на військову службу», що вперше вжито близько 1600 року. У невійськовому значенні це слово вперше було зафіксоване в 1630-х роках.

Хоча у світі з давніх часів можна знайти багато прикладів типово волонтерських рухів, офіційною датою народження волонтерства в сучасному значенні вважається 1859 рік.

Волонтерську діяльність в Україні було вперше офіційно визнано постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг». 2011 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про волонтерську діяльність». Після чого був перший потужний сплеск волонтерства в Україні, пов'язаний із чемпіонатом Європи з футболу 2012 року. Наступний сплеск, спричинений подіями Євромайдану та війною на сході України, має безпрецедентний масштаб і триває від 2014 року. [5]

Волонтерський рух може набувати найрізноманітніших форм від обопільної допомоги до суспільно - корисної праці під час криз природного, техногенного та військового характеру.

Агресія Російської Федерації проти України, яка почалась ще у 2014 році стала каталізатором розвитку волонтерського руху в Україні. [1].

Із 2014 р. значно зросла частка громадян України, залучених до благочинної та волонтерської діяльності. Волонтерство стало каталізатором настроїв соціуму.

Промовистою ознакою громадської самоорганізації стало поширення в суспільстві доброчиності й волонтерської діяльності, що пов'язані з військовим конфліктом. На жаль, у ході виконання волонтерської місії є людські втрати.

Загибель цивільних осіб - добровільних помічників Збройних Сил та інших військових формувань України відбулася за різних обставин. Умовно можна виділити такі групи причин (обставин) смерті волонтерів:

1) Ексцеси (військові злочини, кримінальні прояви) у зоні бойових дій на Сході України. Такі випадки властиві для перших місяців збройного протистояння, яким були особливо притаманні характерні для подібних ситуацій в історії людства спалахи взаємної ненависті та немотивованої жорсткості, втягування у вир протистояння осіб девіантної поведінки, «демотивація» противника.

2) Безпосередня загибель під час виконання місії внаслідок бойових дій.

3) Смерть внаслідок загострення захворювань, викликаних стресовими навантаженнями під час виконання волонтерських завдань.

Стосовно відзначення активістів волонтерської діяльності державними нагородами, то така практика була започаткована вже влітку 2014 р. З нагоди річниці незалежності України, 23 серпня Указом Президента України завжди відзначають велику групу волонтерів: орденом «За заслуги» ІІІ ст.; княгині Ольги ІІІ ст., медаллю «Захиснику Вітчизни»; медаллю «За працю і звитягу».

Відзначення внеску волонтерів стало частиною «державного ритуалу» і відбувається з нагоди Дня Незалежності, Міжнародного дня волонтера

У зв'язку з цим наказом Міністра оборони України від 9 грудня 2015 р. № 705 внесено зміни у «Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України». Стосовно во-

лонтерів, дане Положення передбачає низку відзнак, які можуть бути застосовані до активних добровільних помічників армії - волонтерів. Серед них, передовсім, відзнаки:

Медаль «За сприяння Збройним Силам України», якою нагороджуються працівники ЗС України та інші особи за значний особистий внесок у справу розвитку Збройних Сил України, плідну співпрацю з Міністерством оборони України та інші видатні заслуги перед Збройними Силами України;

Медаль «Захиснику України», якою нагороджуються військово¬службовці та працівники ЗС України, інші особи за особисту мужність і героїзм, незламність духу, проявлені в захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, активну громадську та волонтерську діяльність, зразкове вико¬нання військового (службового) обов'язку в умовах, пов'язаних з ризиком для життя, та інші видатні заслуги перед ЗС України;

Медаль «За розвиток військового співробітництва»: нагороджуються особи старшого та вищого офіцерського складу, працівники ЗС України, а також інші особи за вагомий внесок у справу розвитку співробітництва у військовій сфері, підтримання миру та дружніх відносин між збройними силами держав;

Медаль «За зміцнення обороноздатності»: нагороджуються особи старшого та вищого офіцерського складу, а також інші особи за особистий внесок у справу зміцнення обороно¬здатності держави, підтримання високої бойової готовності військ (сил) [2].

Треба відзначити, що Україна запровадила виплату одноразової допомоги пораненим волонтерам та сім'ям загиблих волонтерів, а також визначила повноваження центрального органу виконавчої влади з державної політики у сфері волонтерської діяльності - Міністерства соціальної політики України.

Ще 22 червня 2015 року набули чинності зміни до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», що дозволили волонтерами отримувати статус особи з інвалідністю внаслідок війни і поширили дію цього закону на сім'ї волонтерів, що загинули чи зникли безвісти і закон надає їм статус « Сім'ї загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України».[3, 4]

Висновки. Відзначення волонтерів державними та недержав¬ними відзнаками і нагородами стало свідченням визнання ролі волонтерського руху у забезпеченні життєво важливих інтересів державотворення, забезпечення обороноздатності, його провід-

ної місії у створенні підвалин громадянського суспільства й само¬врядування в Україні.

Волонтерський рух, пов'язаний із російсько-українською війною, здобув велике суспільне та державне визнання. І якщо станом на 2017 рік, згідно з опитуваннями, чверть українців мали досвід волонтерства, то після повномасштабного вторгнення росії волонтером є чи не кожен громадянин України. Самоорганізація українців не має аналогів у світі, адже йдеться про тисячолітню традицію.

Кожен волонтер своєю допомогою наближає перемогу, творить атмосферу взаємної допомоги, любові та підтримки у страшні й трагічні воєнні часи.

З власного досвіду, як керівник Благодійної Організації Міжнародного Благодійного Фонду «МРІЯ УКРАЇНИ» і волонтер хочу зазначити, що волонтерська благодійна діяльність надає змогу отримати задоволення від допомоги тим, хто її потребує, надихає творити добрі справи, приносить позитивні емоції, допомагає стати більш впевненим у собі, допомагаючи іншим ти відчуваєш себе потрібним, а коли ти бачиш посмішку на обличчі дітей, яким тобі вдалося допомогти, то відчуваєш прилив нової енергії та бажання творити. А тому творіть добро!

1. Використання потенціалу громадянського суспільства для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/1565/

2. Наказ Міністра оборони України від 9 грудня 2015 р. № 705 про внесення зміни у «Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0484-13#top

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій» № 291-VIII від 07.04.2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291-19#n13

4. Ст..7, ст..10-1 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text

5. Традиції національного волонтерства: від Київської Русі до російсько-української війни[Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://armyinform.com.ua/2022/05/01/tradycziyi-naczionalnogo-volonterstva-vid-kyyivskoyi-rusi-do-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny/

Гурбанова Н.Н.

МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОБОТИ АДВОКАТА

Наразі основним способом вирішення спорів та конфліктів в Україні є звернення до суду. Однак такий спосіб має певні особливості — він займає багато часу і неможливо з високою вірогідністю сказати наперед, який буде результат.

Медіація — це один із видів альтернативного врегулювання спорів. За допомогою цієї процедури можна владнати конфлікт без звернення до формального судочинства. Налагодити комунікацію між сторонами конфлікту та досягти згоди допомагає нейтральний посередник — медіатор [2].

Медіація являє позасудову процедуру врегулювання конфлікту шляхом структурованих переговорів за допомогою одного або декількох спеціально підготовлених посередників-медіаторів. Принципова сутність медіації заснована на визнанні факту позитивного впливу присутності нейтральної сторони на ефективність проведення переговорів з вирішення існуючого конфлікту. Особливостями медіації є структурованість процедури, орієнтація на потреби та інтереси сторін конфлікту, добровільність участі, конфіденційність інформації, активність сторін конфлікту. Слід розуміти, що медіатор не приймає жодних рішень по суті конфлікту та не пропонує варіантів його врегулювання. Задача медіатора допомогти налагодити комунікацію між сторонами конфлікту та підтримати їх у пошуку варіантів вирішення конфлікту, послідовно провівши через всі стадії медіації.

Форма роботи адвоката в суді та медіації суттєво відрізняється. Суд — процес, орієнтований на змагання з опонентом через позиції, де адвокат виконує роль захисника або представника клієнта. Медіація — процес, орієнтований на спільну роботу для вирішення проблеми, де адвокат є професійним радником клієнта. Будучи медіатором, адвокат допомагає своєму клієнту загострити увагу на важливих речах задля досягнення вирішення конфлікту. Медіатор, допомагає сторонам у пошуку і прийнятті рішень, які мають задовольнити усіх сторін. В той же час, вважаємо, що адвокат, який уклав договір про надання правової допомоги фізичній або юридичній особі не лише може, а й зобов'язаний сприяти мирному врегулюванню спору. За переконанням Л. В. Сливи адвокат має суб'єктивно оцінити ситуацію, що склалася. Якщо клієнт виявляє бажання вступити у процес медіації, адвокат щонай-

менше може провести підготовчий етап медіації, а саме – процес залучення другої сторони [3, с. 124].

В цьому випадку, окрім правил адвокатської етики, дії адвоката мають відповідати міжнародно-визнаним етичним засадам медіації. Для того, щоб бути медіатором, адвокату потрібно пройти повноцінний курс спеціального навчання обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання [2].

Важливою частиною процесу медіації є перевірка прийнятих рішень на їх відповідність закону та справедливість. Як правило, для такої перевірки використовуються норми закону, ділові звичаї та правила або інші критерії, які напрацюють сторони. Юристи обізнані у цій сфері, а тому надають відповідну інформацію сторонам або клієнту.

Щодо розвиненості такого інституту, як медіація, то у 2021 році працівники системи Безоплатної правової допомоги поінформували 869 клієнтів про можливість вирішити спір за допомогою медіації. У межах налагодженої співпраці з надавачами послуг медіації 102 клієнтам системи запропоновано скористатися послугою медіації на базі системи БПД. Більшість спорів (80,4%) стосувалися сімейних, родинних та спадкових відносин, значно менше — житлових, трудових та інших спорів. Водночас знову більшість цих спорів (41%) стосувалися прав та інтересів дітей [1].

Слід зробити висновок, що медіація надає сторонам можливість уникнути судових тяганин, які нерідко можуть тривати роками. Сторони під час обговорення можуть дійти до спільного вирішення спорів, та складно переоцінити роль адвоката у цьому процесі. Адвокатам слід постійно підвищувати свою кваліфікацію, отримувати нові навички та знання у сфері медіації, що допоможе їм приносити максимальну користь для своїх клієнтів з уникненням звернення до судів, що може зекономити не лише кошти, а час і нерви клієнтів.

1. Закон про медіацію відкриває нові можливості клієнтам системи БПД. Безоплатна правова допомога. URL: https://www.legalaid.gov.ua/novyny/zakon-pro-mediatsiyu-vidkryvaye-novi-mozhlyvosti-kliyentam-systemy-bpd/ (дата звернення 22.04.2022).

2. Про медіацію. Закон України від 16.11.2021 року. №1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text (дата звернення 22.04.2022).

3. Слива Л.В. Роль адвоката у вирішенні спорів, що виникають з адміністративних правовідносин у процесі медіації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2018. Вип.4. Т.2. С.121–126. (дата звернення 20.04.2022).

Дорожкін А.Ю., Бублик Н.С.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

На сьогодні повинна більш жорстоко проводитись робота із студентами вищих навчальних закладів щодо нетерпимості до проявів корупції, яка відбувається шляхом удосконалення правової освіти студентів, спрямованої на формування правової освіченості, уміння оперувати правовими знаннями, здатності діяти відповідно до вимог права і закону [1].

Система правової освіти та виховання повинна реалізується через інтеграцію правових знань до суспільно – гуманітарних предметів навчального плану, систему виховної роботи, правоосвітню діяльність з батьками.

Наприклад, Національною стратегією розвитку освіти в Україні за період 2021 року, затвердженою 25.06.2013 р., поряд із позитивними здобутками у сфері освіти, виділяється недостатність рівня освіти, що мінімізує ефективність здійснення функції ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави, а також підвищення середнього рівня життя українців. Через це престижність освіти й науки в українському суспільстві займає дуже маленьку місце [2].

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів XXI ст. вимагає критичного осмислення досягнутого й зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, яка відповідала б нинішній історичній епосі [3].

Слід зазначити, що від показника корупційних проявів у державі залежить загальний показник життя в державі. Корупція у сфері освіти визнається ще більш небезпечної, адже люди, які беруть участь у даному процесі з дитинства формують уявлення про те, що це нормальна річ. Унаслідок цього громадяни в майбутньому просто не можуть інакше – діяти без корупцій-

ної складової, таким чином морально деградуючи, породжуючи в суспільстві корупційне свавілля. Парадоксальним є той факт, що запобігши корупції в галузі освіти, можна зупинити процес розростання корупції у інших галузях суспільства, зменшивши її суспільну небезпеку.

До основних причин, які сприяють корупційним проявам, слід віднести: низьку заробітну платню викладачів і педагогів, недосконалий рівень чинного законодавства держави, недостатню кількість бюджетних місць для навчання у багатьох закладах освіти, навмисне ускладнення освітнього процесу, відсутність достатнього авторитету з боку слухачів, учнів, студентів.

Як наслідок, можна побачити, що для здобуття червоного диплому студенти не повинні бути розумними або старанними, їм варто лише вчасно платити гроші певним людям. Корупція у сфері освіти часто не дає змогу дійсно талановитим студентам проявити себе в повній мірі лише тому, що вони не дають хабарів. Така тенденція породжує загальну стагнацію навчального процесу в Україні та випуску з університетів професійних кадрів. На жаль, по завершенню вищого навчального закладу студенти навіть не мають уявлення про свою спеціальність, її основні завдання, потрібні навички та вміння [3].

Однак наявними засобами хабарництва в системі вищої освіти до кінця навряд чи вдасться викорінити, оскільки основна причина корупції знаходиться за межами цього соціального інституту. Вся справа в тому, що державна система господарювання часто диплом цінує більше, ніж знання його власника. Студенти, особливо заочної форми навчання, нерідко приходять в університети, за їхніми словами, «за корочками», а не за компетенціями, яких їм, як правило, вистачає за місцем роботи на державних підприємствах [1].

Такий мотивації не зустрінеш у студентів, які працюють або готуються працювати на приватних підприємствах. Їм-то якраз потрібні не порожні «корочки», а реальні знання, необхідні для ведення бізнесу. До тих пір поки формальна ознака вищого освіти (диплом) буде перевершувати або щонайменше зіставлятися з значущості з реальними компетенціями випускників, у студентів збережеться спокуса за корупційною схемою отримати заповітну оцінку, не підтверджену власними знаннями, вміннями і навичками [4].

Однією з основ корупційної соціальної практики є переконаність значної частки наших співгромадян в тому, що корупція вічна. З цим можна погодитися лише в тому сенсі, що корупція незнищенне подібно паличці Коха або холерного ембріону. Але людство, застосувавши елементарні гігієнічні кошти, загнало шкідливі бацили так далеко, що в побуті вони практично не проявляються. Те ж саме ми в змозі зробити і з корупцією.

Отже, можна зробити висновок, що з корупцією слід боротися усіма ефективними шляхами. Наша країна повинна дійти до рівня таких розвинених країн як Фінляндія та Німеччина, в яких громадяни відчувають сором, страх і небезпеку в разі пропозиції якійсь посадовій особі хабару. Нажаль, Україна в даний момент входить в 30 % рейтингу найкорумпованіших держав. Тож, можна зазначити, що дослідження даної проблеми є дуже актуальним та потребує ефективного професійного підходу для винайдення якісних шляхів протидії та запобігання корупційним проявам як у сфері освіти, так і у державі в цілому.

1. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки: Указ Президента України від 21.10.2011. № 1001/2011. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011 (дата звернення: 16.05.2022).

2. Невмержицький Є.В. Корупція як соціально-політичний феномен: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктор політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Київ, 2009. – 35 с. (дата звернення: 16.05.2022).

3. Бутенко В. Природа і причини корупції в Україні: Перспективи розвитку та протидії корупції.URL: http://www.ji-magazine.lviv.ua/ji-junior/N32-1/butenko.htm (дата звернення: 16.05.2022).

4. Топчій В.В., Шкелебей Т.М., Супрун Т.М. Публічно-правова протидія корупції : навч. посіб. УДФСУ. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 69, 72, 76 с. (дата звернення: 16.05.2022).

Дорожкін А.Ю., Неклеса О.В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

На сьогодні екологічні проблеми в Україні стали дуже актуальними. Українці дедалі більше подорожують за кордон у європейські країни, і бачать, як там вирішуються екологічні питання. Стан навколишнього середовища насамперед залежить від того, наскільки багато уваги приділяє цьому державна влада. Держав-

ний екологічний контроль здійснюють спеціально уповноважені державні органи, які і відповідають за дотримання та виявлення фактів порушення екологічного законодавства фізичними та юридичними особами.

До нормативних актів, що регламентують державну політику щодо напрямку вдосконалення екологічної ситуації у країні, слід віднести такі: Закон України (далі ЗУ) «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., ЗУ «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16 травня 1995 р., Кодекс України про надра від 27 лютня 1994 р., а також ЗУ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р.

Зараз найголовнішими напрямками державної екологічної політики є підвищення рівня суспільної екологічної свідомості (спонсорувати громадські організації, що займаються вирішенням екологічних проблем), досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища, інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління, забезпечення екологічно збалансованого природокористування, удосконалення регіональної екологічної політики. Для виконання цих завдань Україна має провести певні реформи у сфері екологічного права, удосконалити нормативно-правові акти, які відносяться до сфери екологічних відносин [1].

Державним органом екологічного контролю є Державна екологічна інспекція Україна. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України» від 19.04.2017 р. встановлює завдання, права, структуру та повноваження цього органу, тобто затверджує порядок його діяльності. Основною проблемою Державного органу екологічного контролю є те, що складенні ним протоколи та зібрані докази не є допустимими для слідства і суду (ці докази та сам факт порушення екологічних норм на підприємствах повинні бути зафіксовані органами, що уповноважені на складання протоколів про адміністративні правопорушення, наприклад, Національною поліцією), а поліція через велику кількість справ не встигає займатися екологічними справами та вважає їх не такими важливими [2].

До актуальних проблем здійснення державного екологічного контролю можна віднести наступні: відсутність нормативно-пра-

вових актів, які б дозволяли на законних підставах проводити перевірки підприємств, фабрик, заводів; корупційні прояви під час перевірок таких підприємств (управляючі дуже хочуть, щоб їх бізнес працював, зайві хвилювання не потрібні через можливі порушення – легше заплатити гроші); некваліфікований склад фахівців, що проводять такі перевірки; відсутність достатнього забезпечення обладнанням у лабораторіях, які роблять формальні висновки щодо дотримання екологічних норм на підприємствах; відсутність законних підстав та повноважень для контролю за об'єднаними територіальними громадами (далі ОТГ), які у більшості випадків порушують екологічне законодавство (незаконне використання природних ресурсів, забруднення та засмічення території, в межах якої існує ОТГ) [3].

Отже, слід зазначити, що в даний момент в Україні існує низка проблем, пов'язаних зі здійсненням державного екологічного контролю. Насамперед, це стосується недосконалості нормативно-правової бази екологічного права. Дуже важливим кроком до рішення цих проблем є регламентація та правове закріплення повноважень головного державного органу зі здійснення екологічного контролю – Державної екологічної інспекції України. Це дасть змогу цьому органу правомірно здійснювати перевірки підприємств, контролювати діяльність ОТГ у сфері екологічної діяльності на їх території. У той же час збільшення повноважень може призвести до збільшення проявів корупції у сфері екологічних правовідносин. Тому тут слід діяти дуже грамотно та роздумливо, щоб такі зміни не призвели до виникнення других, більш серйозніших проблем.

1. Матус С.А., Левіна Г.М., Карпюк Т.С., Денищик О.Ю.: Базове дослідження стану та напрямів розвитку екологічної політики України та перспектив посилення участі організацій громадянського суспільства у розробці та впровадженні політик, дружніх до довкілля / аналітичний звіт. Київ, 2019 р. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2019/12/baseline-research_report_publishing-dec-2019.pdf (дата звернення: 16.05.2022).

2. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275. Офіційний вісник України. 2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/275-2017-п (дата звернення: 16.05.2022).

3. Які головні проблеми слід невідкладно вирішити в системі державного екологічного контролю: Пресслужба ПАЕУ // Ecobusiness group. 04.09.2020. URL: https://ecolog-ua.com/news/yaki-golovni-problemy-slid-nevidkladno-

vyrishyty-v-systemi-derzhavnogo-ekologichnogo-kontrolyu (дата звернення: 16.05.2022).

Дорожкін А.Ю., Зеленський Є.С.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Конвенція Організації Об'єднаних Націй (ООН) «Проти корупції» від 31.10.2003 проголосила, що прояви корупції в державі сприяють породженню проблем і загроз, які перешкоджають стабільності й безпеці суспільства, підривають демократичні інститути та цінності, завдають шкоди поступовому розвитку й якісної реалізації принципу верховенства права [1]. Отож, кожна країна-учасник зобов'язується пристосовувати свою правову систему, здійснювати ефективну контрольовану політику щодо запобігання та протидії корупції у державі. Дана політика держави сприяє якісному здійсненню правоохоронної діяльності, належності управління державними справами, державним майном, реалізації основних правових та демократичних принципів (чесності та непідкупності, прозорості та відповідальності влади).

Слід зазначити, що у період з 15.05.2009 по 14.07.2020 в Україні існував Закон «Про заборону грального бізнесу» [2]. Він забороняв брати участь у будь-яких азартних іграх, а також займатися гральним бізнесом. Ним же було заборонялися організація, проведення та надання доступу до ігор, які відбувалися у букмекерських конторах. Через це в Україні офіційно дозволялося лише проводити тільки державні лотереї (Закон України «Про державні лотереї в Україні» від 06.09.2012) [3].

Однак через деякий час, а саме 14.07.2020 року Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор». Приймаючи його, вищий законодавчий орган України, вбачав позитивні наслідки, а саме: шляхом оподаткування азартних ігор і офіційним ліцензуванням букмекерських контор здійснювати поповнення державного бюджету. При цьому був не прорахований можливий негативний результат цього впровадження: через офіційний дозвіл на здійснення азартних ігор виникає неабияка

зацікавленість в них населенням держави, тим паче якщо він активно рекламується засобами масової інформації (далі - ЗМІ) [4].

Жагу збагачення породжують постійні рекламні афіши, ролики, які виховують у людей надмірні викривлені потреби. ЗМІ – це активний інструментарій, який сприяє формуванню у людей штучних, не потрібних ним бажань. Реклама пробуджує в людині нові бажання, які вона до цього не мала. Піддаючись рекламному впливу, люди відчувають необхідність купити і те, і те, навіть не задумуючись про мету цих покупок. У результаті людина стає незадоволеною з того приводу, що не може позволити собі купити ту чи іншу річ за браком коштів, навіть не задумуючись про реальну вагомість цієї покупки [1, с. 44].

Кримінальним кодексом України було декриміналізовано відповідальність за зайняття гральним бізнесом, у той же час до положень даного кодексу додано ст. 203-2 «Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей», відповідальність за яку може наступати в результаті незаконної діяльності щодо організації, проведення азартних ігор, наприклад, проведення лотереї букмекерською конторою, що не має відповідного дозволу (ліцензії) [5].

Дослідженням грального бізнесу займалися такі відомі науковці як Гладун О., Рябчук С., Топчій В., Філютович-Герасименко В. та інші. На нашу думку, вищевказана тема є дуже актуальною і на сьогодні. Якщо оцінювати законодавства інших розвинених держав світу, то можна побачити різні підходи щодо оцінки грального бізнесу: одні держави встановлюють повну заборону на організацію та проведення азартних ігор, інші ж, навпаки – стимулюють розвиток індустрії азартних ігор, вбачаючи в цьому основне джерело бюджетних коштів держави [6, с. 12].

На нашу ж думку, легалізація азартних ігор – це соціально-небезпечний процес. Ми погоджуємося із думкою Рябчука С., який стверджує, що гральний бізнес є дуже небезпечною галуззю господарської діяльності, яка порушує соціально-економічну систему життєдіяльності суспільства. Цей вид господарської діяльності пов'язаний із небезпекою, яка руйнує особистість гравця, а також спричиняє патологічну залежність до цих ігор [7, с. 191].

Отже, з огляду на вищезазначене дослідження, можна встановити, що прийняття Верховною Радою України Закону «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» є неоднозначним, адже наряду з оподаткуванням

та легалізацією «тіньового бізнесу» проявляється негативний вплив на населення держави, наслідком чого є загроза національній безпеці України. Тому, нами вбачається за доцільне та необхідне подальше систематичне дослідження вказаної тематики, а саме: негативних впливів легалізації грального бізнесу на загрозу національній безпеці України.

1) Проти корупції: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 31.10.2003. №995-c16. ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_c16 (дата звернення: 16.05.2022).

2) Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України від 15.05.2009. №1334-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1334-17 (дата звернення: 16.05.2022).

3) Про державні лотереї в Україні від 06.09.2012. №5204-VI. Відомості Верїовної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5204-17

4) Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор: Закон України від 14.07.2020. №768-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/768-20 (дата звернення: 16.05.2022).

5) Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. №2341-III. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14 (дата звернення: 16.05.2022).

6) Філютович-Герасименко В.С. Адміністративно-правові засади протидії незаконному гральному бізнесу в Україні : дис. канд. юрид. наук. Харків, 2016. 246 с. (дата звернення: 16.05.2022).

7) Рябчук С.В. Кримінологічна характеристика та запобігання гральному бізнесу : дис. канд. юрид. наук. Харків, 2018. 218с. URL: https://ivpz.kh.ua/wpcontent/uploads/2019/03/diss_riabchuk_07_03_19.pdf (дата звернення: 16.05.2022).

Заріцька І.Г.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі Україна відповідно до основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування [1] продовжує спрямовувати власні зусилля на те, щоб реалізувати євроінтеграційний курс, щодо розвитку місцевої демократії. Децентралізація влади в Україні, як одна з найуспішніших реформ, стала предметом досліджень багатьох науковців, зокрема - О. В. Чеберяка, М. О. Куліша, В. Андрущенка, В. Кравченка, В.О Остапчук , М. О. Клименко, С.А. Дяченка та інших.

Вагомим напрямком цієї реформи є фінансова децентралізація, що передбачає розподіл функцій, повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності між центральним та місцевими рівнями управління. Результатом цього є не лише підвищення ефективності управління бюджетними коштами на місцях, але й зменшення впливу центру на розвиток регіонів і регіональної економіки.

Необхідність фінансової децентралізації в Україні була зумовлена, по-перше, необхідністю зближення національних стандартів управління публічними фінансами відповідно до європейської практики; по-друге, необхідністю формування спроможних фінансово самостійних громад та ефективного функціонуючого інституту самоврядування [2] на основі реалізації принципу самостійності бюджетів різних рівнів.

Як слушно узагальнює І.С. Волохова, що фінансова децентралізація передбачає значний обсяг власних, передачу закріплених джерел надходжень до місцевих бюджетів, надання міжбюджетних трансфертів з центрального бюджету; розміщення замовлень у приватному секторі економіки; просування ринкових механізмів у сферу місцевих фінансів. Фінансова децентралізація передбачає не тільки передачу фінансових ресурсів, а є дещо ширшою, включаючи передачу повноважень у фінансовій сфері (видаткових, дохідних, податкових) [3, с.83-84]. Виходячи із зазначеного, можна зробити висновок, що до фінансової децентралізації входить: децентралізація видатків; децентралізація доходів; організаційна самостійність.

Створення умов для фінансової децентралізації бюджетів місцевої громади, для ефективного використання механізмів регулювання видатків, доходів, використання бюджетних ресурсів у 2014 році Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [4]; Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [5].

Визначені нормативно-правові документи стали регуляторним важелем фінансової децентралізації місцевих бюджетів. Згідно з планами фінансової децентралізації у формування бюджетів місцевих громад було внесено зміни в Бюджетний кодекс та Податковий кодекс України. Фактично Бюджетний кодекс створив умови стимулювання формування місцевих територіальних громад та виділеної ресурсної бази через фінансову децентралізацію бю-

джетів місцевої громади, що створює можливість територіальній громаді формувати свій бюджет на рівні обласного.

Своєрідним стартом до бюджетної децентралізації стало внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України, згідно яких [6; 7]: розширено самостійність місцевих бюджетів через можливість їх прийняття незалежно від прийняття державного бюджету; за місцевими бюджетами закріплено близько 50 джерел доходів з метою підвищення плато-спроможності громад; замінено систему балансування системою бюджетного вирівнювання; закріплено за галузевими міністерствами розподіл коштів освітньої та медичної субвенції для передачі трансфертів ОМС; здійснено перерозподіл видаткових повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування за принципом субсидіарності; запроваджено стимулювання територіальних громад до об'єднання та переходу на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Здійснення реформи проводилось протягом двох етапів. Протягом першого етапу (2015–2016 рр.) прийняли заходи, спрямовані на зміцнення спроможності місцевих бюджетів, а також розширення видаткових повноваження органів місцевого самоврядування з метою забезпечення надання якісних суспільних послуг населенню. Внаслідок цього, органи місцевого самоврядування отримали додаткові ресурси, які змогли спрямувати на виконання повноважень, делегованих державою, а також на виконання самоврядних функцій.

Проведення другого етапу було розпочато у 2017 році. Його основне завдання полягало у тому, щоб розмежувати відповідальність між державними та місцевими органами влади у сфері освіти та охорони здоров'я, а точніше з питань утримання загальноосвітніх навчальних закладів та медичних закладів охорони здоров'я.

У червні 2020 року Урядом було затверджено новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня. Відповідно, вже у Державному бюджеті України 2021 р. реально запроваджено дворівневу модель міжбюджетних відносин, яка має встановити взаємовідносини між держбюджетом та бюджетами територіальними громадами [8].

Отже, на сьогоднішній день найефективнішим способом формування спроможних територіальних громад, забезпечення фінансової самостійності та активності органів місцевого само-

врядування є фінансова децентралізація, за якою передбачається збільшення фінансових надходжень до місцевих бюджетів і розширення прав місцевих органів влади, джерел їх формування, надання їм повної бюджетної самостійності та створення умов для виконання необхідних повноважень. Нині процес фінансової децентралізації в Україні вступив в завершальну фазу, загалом, сприяючи розширенню фінансово – ресурсної бази органів місцевого самоврядування та створюючи передумови для прискореного розвитку територіальних громад.

1.Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 08.05.2022).

2.Необхідність та результативність проведення фінансової децентралізації / О. В. Чеберяко, М. О. Куліш. Світ фінансів. 2018. Вип. 1. С. 35–44.

3.Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Одеса: Атлант, 2014. 462 с .URL: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3983?locale=en (дата звернення: 08.05.2022).

4.Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text (дата звернення: 08.05.2022).

5.Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text (дата звернення: 08.05.2022).

6.Податковий кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Законодавство України: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 08.05.2022).

7.Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19#Text (дата звернення: 08.05.2022).

8.Бюджетна децентралізація: головні виклики та досягнення. URL: https://decentralization.gov.ua/news/12661 (дата звернення: 08.05.2022).

Збутевич Д.В., Зеленський Є.С.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗУМІННЯ ПЕВНОГО КОЛА ПРИРОДНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

В умовах встановленого воєнного стану в Україні відбуваються певні зміни у механізмі забезпечення та гарантування прав та свобод людини, пов'язані із можливим обмеженням деяких прав. Але навіть за таких умов не слід забувати про необхідність подальшого дослідження аспектів природних прав людини. Наразі

право, як систематизована сукупність правил поведінки, є механізмом регуляції усіх суспільних процесів у державі. Право виконує дозвільну, заборонювальну, охоронну і карану функції. Це свідчить про безпосередній вплив права на людську життєдіяльність. Правове регулювання складається із трьох елементів: права, обов'язки і відповідальність. Право встановлює межі можливої поведінки, а також зобов'язує учасників правовідносин не порушувати встановлені правила, у разі їх порушення такі особи будуть нести відповідальність [1].

Сучасна правова система надає людині низку природних прав, тобто тих прав, що належать кожній людині та від яких неможна відмовитись на користь іншої особи. При народженні людина вже отримує ці права та має змогу самостійно вирішувати питання щодо їх реалізації. Юридична наука визначає права людини як самостійну правову категорію. Права людини є загальнолюдською універсальною цінністю, це поняття досить складне і багатогранне. Розкриття поняття прав людини дуже важко здійснити, застосовуючи лише одне визначення чи одне тлумачення. Багато міжнародних договорів і конвенцій, які стосуються прав людини, спрямовані на дотримання та реалізацію прав і свобод людини [2].

Права людини – це явище соціально-теоретичне. З огляду на сучасне звучання і зміст прав людини, варто мати на увазі сам момент історичної спадкоємності цих прав. Процес формування та еволюції уявлень про права людини відбувався крізь призму виникнення та розвитку теоретичних знань про право, державу, політику і законодавство [3].

Слід вказати, що природні права віднесені до окремої категорії прав досить давно. До природних прав людини відносяться: право людини на життя та свободу, право на продовження роду та спілкування з іншими людьми, право на власність і нормальні умови існування, право на освіту й охорону здоров'я, право на працю і відпочинок. Природні права реалізуються шляхом покладання обов'язку на кожного громадянина не перешкоджати іншим особам здійснювати їх права і свободи, а також не заподіювати будь-який збиток суспільству та державі [3].

Конституцією України (далі - КУ) надається можливість безболісно знаходитись у багатьох ситуаціях, що в принципі можуть не стати актуальними для окремої особи. Але КУ не встановлюється право людини гідно померти. Наприклад, якщо людське життя

ламається обставинами (нещасним випадком або хворобою), за яких не можливе нормальне існування окремої особи, то чому б не надати таке право. Сучасна позиція держави вказує на небажання уважніше та пильніше прислухатися до проблем людської життєдіяльності. У більшості випадків ці проблеми пов'язані з неможливістю померти у той час, коли людини визначає це за необхідне та потрібне [4].

На нашу думку, дана позиція держави не є проявом послідовного і логічного закріплення прав людини. Такі особливості свідчать про наявність певної прогалини, наслідком чого є присутність певного дискомфорту, який знаходиться на території нашої держави. Законодавче закріплення права людини на смерть пов'язане із наявністю спірних питань та деякої складності. Але сам факт замовчування перспектив нормативно-правового врегулювання даного питання свідчить про гальмування розвитку юридичної теорії та практики в Україні, тим паче, якщо дане питання деяким чином врегульовується країнами Європи і Америки.

Отже, нами вбачається за необхідне подальше здійснення досліджень щодо нормативного закріплення природного права людини на смерть, навіть за умов встановлення на всій території України воєнного стану. На нашу думку, кожна особа має право реалізовувати або не реалізовувати право на смерть. Не регламентуючи право на смерть, держава певним чином порушує права тих осіб, які вбачають за доцільне реалізацію цього права, мають повну дієздатність. Оскільки смерть людини – це природний процес життя, то особи з наявною повною дієздатністю повинні мати право не тільки голосувати на виборах, але і припиняти своє життя.

1. Загоруй І.С. Поняття «Права людини»: Теоретико-правові підходи до розуміння прав людини. Проблеми теорії та практики застосування законодавства. Розділ II. URL: https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/download/426/376 (дата звернення: 10.05.2022).

2. Рижук Ю.М. Щодо питання правового розуміння та сутності концептуальних засад природних прав і свобод людини. Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень. URL: www.nvppp.in.ua/vip/2017/2/5.pdf (дата звернення: 10.05.2022).

3. Коломієць Ю.М. Права людини як основа громадянського суспільства. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини. Харків, 2016 р. URL: http://univd.edu.ua/science-issue/issue/52 (дата звернення: 10.05.2022).

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254к/96-вр (дата звернення: 10.05.2022).

Ісарєва В.І.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Щодня в Україні вчиняється велика кількість кримінальних правопорушень. І тому постає нагальна потреба у правильній кваліфікації цих злочинів задля обрання вірного покарання.

Для конкретнішого розуміння теми хотілось би виокремити, що саме являє собою кваліфікація кримінальних правопорушень. Дане поняття у Кримінальному кодексі України (далі – ККУ) не надається, але воно широко використовується у чималій кількості статей (наприклад, у статтях 9, 29, 35, 66 та ін.) [1]. Також у Кримінальному процесуальному кодексі України таке поняття зустрічається досить часто (наприклад, у статтях 150, 155, 160, 184 та ін.) [2]. Проте ми можемо почерпати поняття кваліфікації кримінального правопорушення із доктрини кримінально права. Савченко А. В. та Шуляк Ю. Л. з цього приводу думають наступне: «Кваліфікація злочинів – це встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками діяння, вчиненого суб'єктом, і ознаками складу злочину, передбаченого законом про кримінальну відповідальність» [3, с. 77]. На думку Антипова В. І.: «кваліфікувати кримінальне правопорушення означає встановити повну відповідність ознак фактично вчиненого діяння ознакам складів злочинів, що передбачені однією чи кількома кримінально-правовими нормами» [5, с. 6].

Тобто, можна стверджувати, що кваліфікація злочинів – це правова оцінка вчиненого кримінального діяння з точки зору ККУ, яка здійснюється слідчим, органами досудового розслідування, прокурором, суддею та адвокатами.

У науці кримінального права та у слідчо-судовій практиці нашому питанню приділено достатньо уваги та надається велике значення, оскільки правильна юридична оцінка вчиненого особою діяння є необхідною умовою досягнення законності при вчиненні правосуддя у зв'язку з проведенням кримінального про-

вадження [4, с. 11]. Але, на нашу думку існує чимала кількість проблемних аспектів, які виникають у цій сфері.

Однією із найгостріших проблем, яка постає у процесі кваліфікації виступає те, що у ККУ описано лише загальні випадки вчинення кримінальних правопорушень і тому при кваліфікації цього діяння може виникнути ситуація, коли компетентні органи не правильно обирають статтю. Для того, аби правильно прокваліфікувати діяння, необхідно встановити відповідності ознак фактично вчиненого діяння ознакам складів злочинів, що передбачені однією чи кількома кримінально-правовими нормами [4, с. 7]. Неправильна кваліфікація злочину може призвести до вибору неналежної статті особливої частини ККУ і неправильного призначення покарання, а це може мати несправні наслідки, через які кардинально зміниться доля засудженого. Помилка у кваліфікації може потягти за собою необґрунтоване засудження особи або її виправдання, або застосування до винного норми ККУ, яка не містить усіх кримінально-правових ознак вчиненого діяння чи посткримінальної поведінки особи [4, с. 11].

Також досить поширеним проблемним аспектом при кримінально-правовій кваліфікації виступає конкуренція норм. У процесі кваліфікації кримінальних правопорушень може виникнути ситуація, коли одне й те саме діяння може бути кваліфіковано за різними статтями Особливої частини ККУ, оскільки воно містить ознаки декількох діянь. Ситуація конкуренції має бути вирішена за певними правилами – шляхом застосуванням норми, яка більш повно охоплює діяння [4, с. 26]. Прикладом може слугувати такий злочин як посягання на життя працівника правоохоронного органу. У цьому випадку конкурують стаття 348 та частина 2 пункт 8 статті 115 Особливої частини ККУ [1, ст.ст. 348, 115]. У першій статті чітко йде мова про посягання на життя працівника правоохоронного органу, а у другому – про особу, яка виконувала свій службовий обов'язок. Ми маємо обрати саме статтю 348, адже вона є спеціальною.

У науці кримінального права багато авторів виділяють правила кваліфікації кримінальних правопорушень. Вони зазвичай не містяться у ККУ, але є й винятки (наприклад, ч. 2 ст. 33 ККУ - при сукупності кримінальних правопорушень кожне з них підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини ККУ) [1, ст. 33]. Однак більшість правил кваліфікації злочинів вироблені теорією кримінального права та закріплені

судовою практикою (в тому числі й у постановах ПВС України). Дані правила у доктрині мають назву «теорія кваліфікації злочинів» [4, с. 25]. В науковій літературі пропонується закріпити дані правила кримінально-правової кваліфікації безпосередньо на нормативному рівні, тобто у Загальній частині ККУ, як самостійний розділ «Правила кримінально-правової кваліфікації» [4, с. 34-35].

Таким чином, проаналізувавши важливі питання щодо кваліфікації кримінальних правопорушень, ми прийшли до висновку, що на сучасному етапі розвитку суспільства цей процес є доволі складним та заплутаним, і тому постає нагальна потреба у розв'язанні проблем, які часто виникають при кримінально-правовій кваліфікації. Правильна кваліфікація та встановлення ознак, які характеризують те чи інше протиправне діяння дозволяє уникнути помилок у слідчо-судовій практиці та вести ефективну боротьбу із небезпечними злочинами.

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2021. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 06.05.2022)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. №4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 06.)

3. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини (у схематичних діаграмах): навч. посіб. / за ред.: А. Савченко. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 321 с.

4. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

5. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за ред.: Топчія В. В., Антипова В. І. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.

Кашевська А.Р.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захищаючи свої інформаційні інтереси, кожна держава має дбати про свою інформаційну безпеку. Цього ж вимагає і зміцнення української державності. Збалансована державна інформаційна політика України формується на підставі пріоритетності національних інтересів та загроз національній безпеці країни. Із правової точки зору вона ґрунтується на засадах правової, демократичної держави і впроваджується шляхом розробки та реалі-

зації відповідних національних доктрин, стратегій, концепцій та програм згідно із чинним законодавством, а відносини, пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки, як найважливіші сьогодні для суспільства та держави вимагають найшвидшого законодавчого регулювання

«Проведення вдалої інформаційної політики може суттєво вплинути на розв'язання внутрішньополітичних, зовнішньополітичних та військових конфліктів. Інформаційна безпека є однією із суттєвих складових частин національної безпеки країни, її забезпечення завдяки послідовній реалізації грамотно сформульованої національної інформаційної стратегії в значній мірі сприяло б забезпеченню досягнення успіху при вирішенні завдань у політичній, соціальній, економічній та інших сферах державної діяльності» [1].

У ст. 17 Конституції України зазначено: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу» [2].

Інформаційну безпеку слід розуміти як сукупність засобів забезпечення інформаційного суверенітету України, захист інформаційної сфери від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз. Ця безпека має включати ефективну протидію сукупності інформаційних загроз. Необхідність гарантування інформаційної безпеки зумовлюється, по-перше, потребою забезпечення національної безпеки України в цілому, по-друге, існуванням таких загроз інформаційній сфері країни, які можуть завдавати значної шкоди загальним національним інтересам, по-третє, врахуванням того, що за допомогою інформації можна впливати на зміну свідомості і поведінку людей. Завдання інформаційної безпеки – створення системи протидії інформаційним загрозам та захист власного інформаційного простору, інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів держави [3, с. 62-65].

Головна інформаційна загроза національній безпеці – це загроза впливу іншої сторони на інформаційну інфраструктуру країни, інформаційні ресурси, на суспільство, свідомість, підсвідомість особистості, з метою нав'язати державі бажану (для іншої сторони) систему цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності, керувати їхньою поведінкою і розвитком у бажаному для іншої сторони напрямку. Власне, це є загрозою суверенітету України в життєво

важливих сферах суспільної й державної діяльності, що реалізовується на інформаційному рівні.

Із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України в Україні введено воєнний стан, який в подальшому був продовжений і існує станом на 25 квітня 2022 року [4].

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну та початку активних бойових дій, війна перемістилися також у віртуальний простір, де відбуваються баталії за панування над масами і їх свідомістю. Важливою зброєю в цій війні стали інформаційні та комунікаційні технології, які росія використовує для виправдання своїх дій та викривлення реальної ситуації. Завдання агресора – посіяти паніку, наше – зберігати спокій та не піддаватися на будь-які провокації.

На даний час перед нашою державою постало завдання з формування єдиного інформаційного простору України з дотримання вимог інформаційного законодавства. В такому разі функціонування системи інформаційної безпеки має бути максимально ефективним, що дозволить створити умови для активного опору інформаційним атакам.

Система інформаційної безпеки держави є складовою частиною загальної системи національної безпеки країни та становить сукупність органів державної влади, недержавних структур і громадян, які повинні узгоджено здійснювати діяльність по забезпеченню інформаційної безпеки на основі єдиних правових норм, ефективно протистояти інформаційним загрозам за сучасних умов [5, с. 203].

В умовах проведення країною-агресором деструктивного інформаційного впливу на цільову аудиторію України та інших держав світу можна визначити такі основні напрями вжиття заходів щодо захисту національного інформаційного простору і забезпечення національної системи інформаційної безпеки України:

по-перше, удосконалити нормативно-правову базу у сфері інформаційної політики держави, яка б визначала взаємодію силових структур України з органами місцевого самоврядування, державними органами та громадськими інституціями;

по-друге, створити єдиний міжвідомчий координаційний орган, який би здійснював керівництво, координацію та контроль заходів інформаційної безпеки;

по-третє, створити систему комплексного моніторингу популярних аудіовізуальних і друкованих ЗМІ, а також популярних інтернет-ресурсів;

по-четверте, споживати інформацію лише з офіційних джерел та не поширювати чутки;

по- п'яте, заохочувати подальші комплексні наукові дослідження у сфері інформаційної безпеки.

Важливим досягненням на загальнодержавному рівні у період воєнного стану є створення Центру протидії дезінформації. Центр забезпечує здійснення заходів щодо протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки України, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою.

Таким чином, в умовах сучасних інформаційних протистоянь, агресивної політики російської федерації, наша держава як в національному, так і в міжнародному інформаційному просторі в повній мірі захищає себе від зовнішніх негативних пропагандистських інформаційно-психологічних впливів, загроз. У свою чергу, захист інформаційного суверенітету, створення потужної та ефективної системи інформаційної безпеки України, розроблення дієвих стратегій і тактик протидії інформаційним атакам на сьогодні стали пріоритетними завданнями органів державної влади, органів місцевого самоврядування та недержавних інституцій.

1. Боднар І.Р. Інформаційна безпека як основа національної безпеки / І.Р. Боднар // Mechanism of Economic Regulation. – 2014. – № 1. – С. 68–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mre_2014_1_8 (дата звернення: 25.04.2022)

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text (дата звернення 25.04.2022)

3. Наливайко Л.Р. Інформаційна безпека та інформаційна політика в Україні: конституційно-правовий аспект. Вісник Запорізького державного університету. 2003. № 1. С. 60–65.

4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2 (дата звернення: 25.04.2022).

5. Гаврильців М.Т. Інформаційна безпека держави у системі національної безпеки України / Гаврильців М.Т. // Юридичний науковий електронний журнал. - 2020. - № 2. - С. 200-203, URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234

567890/2927/1/%d0%b3%d0%b0%d0%b2%d1%80%d0%b8%d0%bb%d1%8c%d1%86%d1%96%d0%b2.pdf (дата звернення: 25.04.2022)

Корольчук К.Р., Шолкова Т.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ РЕГУЛЮВАННЯ СПЛАТИ ПОДАТКУ НА НЕРУХОМІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні стан місцевих податків та зборів характеризується удосконаленням системи місцевого самоврядування в Україні, здійсненням податкової реформи та вирішенням проблем наповнення дохідної частини місцевих бюджетів, так як чинний Податковий кодекс України є так званим орієнтиром під час прийняття органами місцевого самоврядування рішень, що стосуються запровадження місцевих податків та зборів.

Одним із наймолодших платежів, що допомагає збільшити доходи місцевих бюджетів є податок на нерухомість.

У зв'язку з тим, що 24 лютого 2022 року на всій території України було введено воєнний стан, Верховна Рада України прийняла Закон № 2142-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану». Ці зміни стосуються також податку на нерухомість, адже згідно з офіційними даними, станом на 02 квітня 2022 року російські війська знищили або пошкодили близько 6800 житлових будинків. Варто зазначити, що під час війни доступ до нерухомості є критично важливим, адже її наявність може врятувати життя [2].

До основних положень вказаного Закону належать встановлення особливостей сплати податку на житлову та нежитлову нерухомість в умовах воєнного стану.

Даний Закон містить такі нововведення:

- власник житлової нерухомості не сплачує податок за житлові об'єкти (включаючи їх частки), що розташовані в районах ведення бойових дій та на територіях, які тимчасово окуповані РФ. Перелік таких територій визначає Уряд, і він є однаковим як для власників житлової, так і нежитлової нерухомості;
- не сплачується податок за житло, яке стало непридатним для проживання у зв'язку зі збройною агресією РФ. Критерії непридатності житла визначає Кабінет Міністрів України;

- фізична особа, яка є власником житлової нерухомості, звільняється від сплати/нарахування податку на нерухомість, що стосується 2021 та 2022 звітних років. Якщо власником житлової нерухомості є юридична особа, то податок на житлову нерухомість не нараховується та не сплачується нею лише за період з 1 березня 2022 року по 31 грудня 2022 року;
- з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, в якому буде скасовано воєнний стан, власники нежитлової нерухомості не сплачують відповідний податок, якщо їхні об'єкти (в тому числі частки) розташовані на територіях, де ведуться (велися) бойові дії або ж на територіях, які тимчасово окуповані РФ;
- для платників фізичних осіб, контролюючий орган самостійно нарахує розмір податку за січень-лютий 2022 року; юридичні ж особи впродовж шести місяців після скасування воєнного стану зможуть уточнити податкову декларацію, в частині відповідного періоду (щодо житлової та нежитлової нерухомості) [3].

Вказані зміни стосуються лише об'єктів нерухомості, що:

- розташовані на територіях, де ведуться або велися бойові дії;
- розташовані на територіях, які тимчасово окуповані військами РФ;
- житло, яке стало непридатним для проживання у зв'язку з військовою агресією РФ проти України.

Дію та ефективність цих змін можна буде проаналізувати після оприлюднення переліку відповідних територій та необхідні критерії для власників житлової нерухомості.

Слід відмітити, що так як від оподаткування звільняється лише визначена частина платників податку, то громадяни з відносно спокійних регіонів України будуть сплачувати податок на нерухомість за загальним правилом.

Важливо пам'ятати, що податок на нерухомість сплачується не з усієї площі нерухомості, а вираховуючи пільгову площу. Тобто, сплачувати податок на нерухомість потрібно, якщо площа квартири більша 60 квадратних метрів; площа житлового будинку понад 120 кв. м.; площа різних типів об'єктів нерухомості більша 180 кв. м [1].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що податок на нерухомість є одним із перспективних варіантів трансформації податкової системи України. Проаналізовані зміни в оподаткуванні, які були прийняті внаслідок введення в Україні

воєнного стану, допоможуть бізнесу та платникам податків в цей складний час, а також підтримають економічну сферу держави під час війни.

1) Музиченко К. М. Податок на нерухоме майно та посилення його ролі у формуванні доходів місцевих бюджетів України // «Молодий вчений». 2018. № 11 (63). С. 1180-1183.

2) Податок на житлову та нежитлову нерухомість в умовах воєнного стану: особливості справляння - Юридична Газета. Юридична газета – онлайн версія.URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatkova-praktika/podatok-na-zhitlovu-ta-nezhitlovu-neruhomist-v-umovah-voennogo-stanu-osoblivosti-spravlyannya-.html.

3) Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text.

Костилєва Ю.В., Костилєва І.В.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЕТЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ

Органи поліції - це один з основних органів центральної виконавчої влади, суть якого полягає у забезпеченні правопорядку, законності та захисту громадян. А чи існують ключові відмінності у компетенції поліції цих двох країн? Відповідь на це питання можна дати, проаналізувавши їхні закони щодо цієї сфери.

Щодо поняття «компетенція» є неоднорідні думки. Так М. М. Потіп аналізуючи поняття «компетенція», зазначив, що вона складається з основних (повноваження та предмет відання) та організаційних (призначення органу, мети та завдання, професіоналізм посадових осіб) елементів, які у своєму взаємозв'язку дають можливість якісного виконання покладених на органи державної виконавчої влади та місцевого самоврядування функцій [3, с. 35]. А.О. Ткаченко вважає, що компетенція характеризується сукупністю закріплених юридичних прав і обов'язків (повноважень) органів влади, їх посадових осіб з приводу вимоги певної поведінки від фізичних і юридичних осіб та предметів відання, закріплених Конституцією України, законами та підзаконними нормативно-правовими актами (компетенційними законодавчи-

ми актами) [4, с. 196]. Тобто цей термін є визначеним лише на доктринальному рівні, а не на законодавчому.

Ст. 4 Закону Республіки Польщі «Про поліцію» (далі-ЗП) від 16.04.1990 р. виділяє такі підрозділи поліції як: кримінальний; слідчий; профілактичний; антитерористичний; боротьба з кіберзлочинністю; допоміжний; управління внутрішніми справами (це є організаційним підрозділом поліції внутрішньої служби, що виконує завдання у сфері розпізнавання, запобігання та протидії злочинам, скоєним працівниками поліції, виявлення та притягнення їх до відповідальності); судовий; академія поліції, навчальні центри та школи поліції; окремі відділи профілактики.

В Україні за ст. 13 Закону України «Про національну поліцію» (далі-ЗУ) від 02.07.2015р. у складі поліції функціонують: кримінальна поліція; органи досудового розслідування; патрульна; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення; інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ.

Необхідно зазначити предмет відання, що є чітко визначеною (окресленою) сферою діяльності державного органу. В Україні та Республіці Польща розподілити поліцію на кримінальну і адміністративну. Тоді виокремлюється такий предмет відання, що включає в себе два основних елементи: 1) охорона та захист прав і свобод людини від протиправних посягань, розкриття злочинів та переслідування осіб, які їх вчинили; 2) забезпечення публічної безпеки та порядку в суспільстві та державі; 3) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

На підставі аналізу повноважень (ст. 23 ЗУ та ст. 15 ЗП) та завдань (ст. 2 ЗУ ст. 14 ЗП), закріплених у Законах України та Республіки Польщі, виділимо такі функції:

- оперативно-розшукова - розшук осіб, які переховуються від правоохоронних органів або осіб зниклих безвісти;
- інформаційне забезпечення - поліція здійснює діяльність за поданням до суду, прокуратури, органів державного управління та місцевого самоврядування актів, використовує інформацію для подальших дій;

- захисна - захист життя, здоров'я та майна людей від незаконних посягань;
- охоронна - охорона громадської безпеки та порядку, у тому числі забезпечення спокою в громадських місцях, у засобах громадського транспорту;
- превентивна та профілактична - заходи, спрямовані на попередження скоєння злочинів і правопорушень;
- контрольна - нагляд за дотриманням порядку застосування та виконання адміністративних приписів;
- сервісна та соціальна - інформування громадян про сили та засоби поліції, заходи поліції та види заходів безпеки, проведення правовиховних занять із підлітками, потенційними або рецидивними порушниками правопорядку;
- міжнародне співробітництво з поліцією інших країн та їх міжнародними організаціями, органами та установами Європейського Союзу на основі міжнародних договорів та окремих нормативних актів;
- правозастосовча - видання індивідуальних адміністративних актів, якщо це передбачено актами.

В Україні за додатковими повноваженнями поліції у ст. 24 можна виділити обороноздатну функцію - органи та підрозділи, що входять до системи поліції, беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення.

В Республіці Польща детальніше розглядаються деякі питання. Наприклад поліціянти мають чіткі повноваження щодо затримання осіб, які вчинили домашнє насильство (ст. 15aa), видавати дозвіл на їх видачу, розпорядження про негайний виїзд із спільно займаної квартири або заборону наближатися до квартири та скривдженої особи (ст. 15a). Також регламентовано порядок використання, утримання, годування та лікування службових тварин (Глава 10 D).

Отже, аналізуючи вищезазначене, робимо висновок, що суттєвих відмінностей компетенції поліції України та Республіки Польщі немає. В останній країні чітко та детально розкрито норми щодо діяльності, пов'язаної з актуальною проблемою – домашнім насильством. Отож, вважаємо, що Україні варто перейняти цей досвід. Бо, на жаль, законодавчо не закріплено, що українські поліціянти мають право ізолювати кривдника від потерпілого.

1. Про «Про національну поліцію»: Закон України від 02.07.2015 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19?find=1&text=%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD#w1_1;

2. Ustawa o «Policji» z 16 kwietnia 1990 r. URL: https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/policja-16793593;

3. Потіп М. М. Щодо сутності компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. Право і суспільство. 2012. № 6. С. 32-35;

4. Ткаченко А. О. Поняття компетенції державного органу. Часопис Київського університету права. 2009. № 4. С. 192-197.

Кравчик К.О., Бублик Н.С.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ АРЕШТУ МАЙНА

У сучасних реаліях актуальним є питання арешту майна. Це пов'язано з вимогами Плану дій Європейського Союзу з лібералізації візового режиму для України, затвердженого на саміті Україна-Європейський Союз. Нині на практиці виникає низка проблемних питань, пов'язаних із застосуванням правового інституту арешту майна, у зв'язку з його внесенням змін.

Положеннями КПК України передбачено, що арешт майна як захід забезпечення кримінального провадження може бути застосовано лише на підставі ухвали слідчого судді або суду. Арешту майна передує тимчасове вилучення цього майна. На думку А. Щасної, зв'язок між тимчасовим вилученням майна та арештом майна полягає в тому, що арешт може бути накладений лише на те майно, на яке було накладено арешт. Іншими словами, арешт майна є одним із можливих результатів тимчасового арешту майна [1, с. 54].

Аналіз змісту ст. 168, 208 КПК України зазначено, що існують три форми тимчасового вилучення майна, зокрема: 1) під час затримання особи; 2) під час обшуку; 3) під час перевірки.

Відповідно до положень ст. 208 КПК України арешт майна може бути здійснено під час затримання особи. При затриманні особи, підозрюваної у скоєнні злочину, складається протокол, в якому, крім інших відомостей, зазначається також результат особистого обшуку. Копія протоколу негайно вручається затриманому на підпис і надсилається прокурору. Водночас, досліджуючи положення ст. 208 КПК України, можна зробити висновок, що вони прямо не свідчать про тимчасове вилучення майна під час

тримання під вартою. Тому не зовсім зрозуміло, чи на це майно накладено тимчасовий арешт [4].

При цьому зазначимо, що у ч. 7 ст. 236, ст. 237 КПК України, яка безпосередньо регулює порядок проведення огляду та обшуку, передбачає, що під час огляду та обшуку вилучені речі та документи тимчасово вилучаються. Надалі такі речі та документи підлягають вилученню. Однак у ст. 208 КПК України щодо визначення статусу особи, вилученої під час особистого обшуку, нічого не вказано [2].

З метою подальшого процесуального вирішення даного питання вважаємо доцільним ч. 5 ст. 208 КПК України доповнити положеннями: «Вилучені під час затримання особи речі та документи, що не належать до предметів, вилучених за законом з обігу, вилучаються тимчасово». Крім того, на нашу думку, процес та механізм вилучення майна, вилученого під час обшуку, є недосконалим та необгрунтованим. Пояснюється це тим, що після отримання ордера на обшук слідчий зобов'язаний повторно подати заяву про вилучення майна, вилученого під час обшуку. Вважаю, що у ч. 7 ст. 236 КПК України, слід зазначити, що речі та документи, які були зазначені в ухвалі слідчого судді про обшук і які слідчий вилучив, вважаються арештованими. Такі зміни можуть значно покращити роботу правоохоронних органів [5].

Аналіз попереднього КПК України 1960 р. та чинного КПК України 2012 р. щодо визнання майна доказом дозволяє зробити висновок, що виключення майна з переліку доказів є досить поспішним заходом. Тобто норми КПК України 1960 р. більш чітко регламентували це питання, оскільки майно визнавали речовим доказом з моменту ухвалення слідчим постанови. Проте чинним КПК України не передбачено низки процедур, які б свідчили про визнання майна доказом [3].

Таким чином, можна стверджувати, що чинний КПК України не враховує всіх особливостей практичної роботи з арешту майна правоохоронними органами.

1. Щасна А. Обмеження майнових прав окремих категорій осіб у ході застосування заходів забезпечення кримінального провадження / А. Щасна // Підприємство, господарство і право. – 2015. – № 8. – С. 53-55

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 11.01.2019. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 24.12.2018).

3. Протокол №1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний договір від 20.03.1952 (ратифіковано Україною Законом N 475/97-ВР від 17.07.97). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 (дата звернення: 24.12.2018).

4. Справа «Сук проти України»: Рішення Європейського суду України з прав людини від 21.04.2011. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_715 (дата звернення: 24.12.2018).

5. Справа «ТракторерАктіболаг» проти Швеції»: Рішення Європейського суду з прав людини від 07.07.1989. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57586 (дата звернення: 24.12.2018).

Крисенко І.А.

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ І ПРАВА ГРОМАДЯН

В теперішніх реаліях вивчення конституційного ладу нашої держави є надзвичайно важливим, бо саме конституційний лад є гарантом демократичної і незалежної держави. Вивченням конституційного ладу України займалися : Фрицький О.Ф, Савчин М. В, Скрипник О.В, Погорілко В.Ф, Скрипнюк О.В, Совгиря О.В, Шукліна Н.Г, Чушенко В.І. Вчені зазначають, що суспільний лад поглинає як державний лад, так і право в цілому, а тому він не може бути складовою поняття «конституційний лад». Існує інша точка зору, за якою для визначення системи конституційного ладу є недоцільним штучне виділення категорій державного та суспільного ладу, які відповідно виражають організацію публічної влади, політичну систему й основи демократичного ладу суспільства. Тому більш прийнятно розглядати їх у діалектичній єдності як певний тип конституційної системи державно організованого суспільства. [6]

Конституційний лад України - це система суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією і законами, прийнятими на її основі і відповідно до неї. Він становить собою певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства, держави і права.

Існуючий конституційний лад України, передбачений саме Конституцією і характеризується такими принципами, як: суверенність, демократизм, гуманізм, реальність, системність, історизм, послідовність, гарантованість, обґрунтованість.

Основні принципи конституційного ладу України :

принцип, згідно з яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найважливішою соціальною цінністю;

принцип народного суверенітету - згідно з яким народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади;

українська держава унітарна, суверенна, незалежна, демократична, соціальна, правова, з республіканською формою правління;

організація і діяльність державної влади будується на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову;

визнання і гарантування місцевого самоврядування;

принцип верховенства права - згідно з яким закріплюється загальна підпорядкованість праву, пряма дія і застосування норм Конституції. [4].

Основними суб'єктами конституційного ладу України є:

1) Народ України.

2) Конституція і закони України.

3) Українська держава в цілому.

4) Найвищі органи Української держави.

5) Політичні партії і громадські організації.

6) Засоби масової інформації.

7) Міжнародні організації.

Отже, конституційний лад - це організація і функціонування інститутів держави і суспільства в цілому, який встановлюється Конституцією України. І стабільність, незалежність, чесність конституційного ладу гарантується лише Конституцією. Вносити зміни в конституційний лад може лише сам народ, він не може бути змінений владою або ж її органами чи посадовими особами. [1]

Важливою і невід'ємною частиною великої країни є гарантія не лише функціонування всієї держави, але надання прав за допомогою яких буде функціонувати окремий індивід у державі.

Права людини - комплекс свобод і юридичних можливостей, обумовлених існуванням людини в суспільстві. Права людини мають природну сутність і є невід'ємними від індивіда, вони позатериторіальні і позанаціональні, існують незалежно від закріплення в законодавчих актах держави, є об'єктом міжнародно-правового регулювання та захисту. [5]

Кожна людина має право на життя, захист, сім'ю, освіту, відпочинок, інформацію і багато іншого. Для будь-якої держави має

бути важливим завданням дотримання прав і свобод людини. У 1991 році Україна, ставши незалежною державою, зробила перший крок на шляху до ствердження демократичності, верховенства права.

В нашій Конституції багато приділено статей про права, але якщо охарактеризувати головне, то можна сказати, що у кожної людини є своя су

сфера, в яку ніяка влада не може втручатися. Кожна людина може виступити проти держави або іншого індивіда з метою захисту своїх прав. Права людини і громадянина в Україні можуть обмежувати тільки у випадках, прямо передбачених Конституцією і з метою:

врятування життя людей та майна;

запобігання злочинові чи його припинення;

забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, економічного добробуту;

забезпечення охорони здоров'я і моральності населення, захисту репутації або прав і свобод інших людей;

запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно. [6]

Отже, можна зробити висновок, що конституційний лад і права людини є важливою ознакою незалежної, суверенної, вільної країни, яка створює всі умови для комфортного життя своїх громадян. Мене переповнює почуття гордості із - за того, що в моїй країні, де я живу із моменту здобуття незалежності ми всі разом працюємо для того, щоб покращувати конституційний лад і не порушувати як його, так і права громадян. І ще однією ознакою демократії в нашій країні є те, що саме конституційні основи державного ладу залежать лише від Конституції, яка була також створена на принципах демократії і рівності .

1.Конституційний лад та його закріплення в Конституції України [https://arm.naiau.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil3.html], (дата звернення 10.05.2022)

2.Конституційне право України: Підручник /За ред. В. Ф. Погорілка. — 2-е вид., доопр. / НАН України; Ін-т держави і права. — К.: Наук. думка, 2000. — 732 с.

3.Конституція України – Розділ II [https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii], (дата звернення 10.05.2022)

4.Основні принципи конституційного ладу України — Конституційне право України: Підручник. — К: Юрінком Інтер,2002. —с. 536

5.Права людини // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. — Накладом Адміністратури УАПЦ в Аргентині. — Буенос-Айрес, 1963. — Т. 6, кн. XII : Літери По — Риз. — С. 1464-1466.

6.Фрицький О. Ф. Конституційне право України: Підручник. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.

Кузьменко В.В., Чорна А.Г.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ВВЕДЕННЯМ В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ОБІГ ПОНЯТТЯ «ЗЛОЧИННА СПІЛЬНОТА»

Введення до положень Кримінального кодексу України (далі - ККУ) такого поняття як «злочинна спільнота» обумовлює потребу розкриття кримінально-правових ознак цього організованого злочинного об'єднання, встановлення його кримінально-правової природи, а також визначення критеріїв розмежування понять злочинної організації від злочинної спільноти.

Положення ч. 4 ст. 255 ККУ визначають злочинну спільноту як об'єднання двох або більше злочинних організацій. Дослідження даної кримінально-правової норми дає змогу оцінити конкретні дискусійні моменти цього питання [1].

Кримінально-правова наука характеризує «злочинну спільноту» такими ознаками: 1) структура спільноти об'єднує дві та більше злочинних організацій; 2) злочинні організації об'єднуються в окреме організоване злочинне об'єднання. Тож, більшість вчених вказують, що з метою доведення факту існування злочинної спільноти повинно бути встановлено, що наявні кримінально-правові ознаки двох або більше злочинних організації (кожної з них), що дані злочинні організації пізніше стали складовими однієї спільноти [2, с. 19].

Доречно зауважити, що ст. 28 ККУ не визначає поняття злочину, вчиненого злочинною спільнотою. На думку багатьох вчених дана законодавча неврегульованість не дає можливості відмежувати такі суміжна форми співучасті як «злочинна спільнота» і «злочинна організація». Тож, і сам хід доказування факту створення злочинної спільноти зводиться до доведення процесу об'єднання двох або більше злочинних організацій [3].

П. Фріса та І.Фріса досить скептично ставлять до наявного визначення злочинної спільноти в ККУ. Вони стверджують, що злочинна спільнота окрім злочинних організацій може включати

в себе також і організовані злочинні групи. Це може підтвердити аналіз організованої злочинності в багатьох країнах: Італії, США, країн Східної Азії тощо. Унаслідок цього І.Фріс пропонує доповнення ст. 28 ККУ частиною 5, яка буде містити наступне положення: «Злочин буде вважатися скоєним злочинною спільнотою, якщо він вчинений стійким ієрархічним об'єднанням організованих злочинних організацій або груп»[4].

Досліджуючи кримінально-правовий феномен поняття «злочинної спільноти», В.В. Малюк запропонував наступне визначення: централізовано сформоване, постійно діюче, організоване злочинне об'єднання осіб, які займають високу ступінь злочинної ієрархії, що є суб'єктами підвищеного кримінального впливу, яке включає в себе дві або більше злочинні організації, що діють в інтересах спільноти, члени якої об'єднуються злочинною метою, підпорядковуються певним традиціям та нормам поведінки [5, с. 308].

О. Бахуринська пропонує своє визнання поняття «злочинної спільноти», яке є об'єднанням лідерів та організаторів злочинного середовища, що створене для упорядкування та координації злочинної діяльності [6, с. 192-193].

Отже, з огляду на проведене вище дослідження вбачається за доцільне подальше вдосконалення норм Кримінального кодексу України та інших нормативно-правових актів, які розкривають суть «злочинної спільноти». В умовах російської агресії дане питання є дуже важливим та вимагає свого якнайшвидшого вирішення.

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: зауваження Головного юридичного управління від 16 січня 2020 р. до проєкту Закону України від 2 грудня 2019 р. № 2513. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10

2. Вознюк А.А., Дудоров О.О., Чернявський С.С. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 2551, 2552, 2553, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар. Київ: Норма права, 2021. 130 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: Закон України від 4 червня 2020 р. № 671-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#n7.

4. Фріс П., Фріс І. Про боротьбу зі злочинними спільнотами (нотатки на полях закону). Юридичний вісник України. 17–30 лип. 2020 р., № 28–29.

5. Музичук О. М. Криміналітет як форма організації злочинної спільноти. Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.). Харків: ХНУВС, 2021. С. 32–33.

6. Бахуринська О. Поняття «злочинна спільнота»: проблеми правового та кримінологічного визначення. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 1. С. 190–195. https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.34

Кузьменко В.В., Бублик Н.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ефективне функціонування правоохоронних органів в Україні завжди залежало від якості реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення. Даний процес є дуже складним, адже існує багато думок щодо раціональності використання того чи іншого механізму для обробки таких повідомлень / заяв. Сучасна тенденція показує, що з кожним днем кількість звернень від фізичних та юридичних осіб до правоохоронних органів тільки збільшується, а механізм реагування на ці звернення до сих пір належно не врегульований. Таким чином, від чіткої правової регламентації процесуальних дій на початку досудового розслідування залежить рівень дотримання основних принципів кримінального провадження, основоположних прав та свобод людини.

Аналізуючи чинні положення ч.ч. 1-4 ст. 214 КПК України Симчук А.С. робить деякі висновки. По-перше, відомості про вчинення діяння, яке підпадає під ознаки кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України, або про готування до нього приймається від громадян, службових осіб, організації, підприємств, установ в усній, письмовій або інших формах. По-друге, завідомо неправдиві данні, подані в заявах, повідомленнях про вчинене кримінальне правопорушення тягнуть за собою кримінальну відповідальність, відповідно до ст. 383 КК України [1]. По-третє, слідчий або прокурор зобов'язані прийняти заяву, повідомлення або іншу інформацію про вчинення або готування до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого кримінальним законодавством України, незалежно від повноти наданих відомостей, належності заяви або повідомлення, закінчення строку давності притягнення до кримінальної

відповідальності, стану здоров'я, віку особи чи будь-яких інших обставин [2].

Інший дослідник – Волобуєв А.Ф. зазначає, що дана зміна кримінально-процесуального законодавства – це акт руйнування алгоритму діяльності оперативно-розшукових підрозділів і органів досудового розслідування, яка до цього ґрунтувалася на «фільтрації» помилкових і хибних повідомлень. У той же час правник вказує на тому, що для суспільства, якому характерні прояви соціальних конфліктів, є недопустимим впровадження спрощеного механізму початку кримінального провадження, адже зазвичай сторони цих суперечок використовують правоохоронні органи для власних інтересів, що у більшості випадків суперечать законодавству [3, 237].

Слід вказати, що чинні положення КПК України встановлюють 24 годинний термін для внесення відомостей до ЄРДР. Даний процес не пов'язаний із безпосередньою перевіркою заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення. До внесення відомостей до ЄРДР відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України можливе проведення такої слідчої (розшукової) дії як огляд місця події [4]. Аналізуючи матеріали досліджень багатьох вчених та практичних працівників, можна побачити, що 24-х годинний термін внесення інформації про обставини кримінального правопорушення – це цілком обґрунтований час, який не потребує збільшення або зменшення.

Отже, можна зробити такий висновок, що початок досудового розслідування у кримінальному провадженні відіграє дуже важливу роль, адже якісного початку досудового розслідування залежить швидкість і повнота розслідування і судового розгляду. Дослідження початку досудового розслідування вимагає подальшого наукового розкриття з метою підвищення його ефективності й вирішення проблемних питань, які виникають під час нього.

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14

2. Симчук А.С. З'явлення зі зізнанням - повернення в минуле чи спроба вдосконалити діюче кримінальне процесуальне законодавство? URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/4795/1/%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%95%20%D0%97%D0%90%D0%91%D0%95%D0%97%D0%9F%D0%95%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF_p184-186.pdf

3. Волобуєв А. Ф. Проблемні питання початку досудового розслідування. Актуальні проблеми кримінального права, процесу та кри-міналістики : матер.

Vміжнар. наук.-практ. конфер., присвяченої XX-річчю Національної академії правових наук України. 01 листопада 2013 р. –Одеса: «Фенікс», 2013. С. 237–240.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17

Липовенко А.В.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ІЗРАЇЛЮ ПРО ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

З 2014 року Україна бореться за збереження власного суверенітету та територіальної цілісності у війні проти Російської Федерації. Загрози, які принесло набрання російською агресією нових масштабів у 2022 році, зумовили появу численних змін у вітчизняному законодавстві, і одним із таких нормативно-правових актів є Кримінальний кодекс України (далі – КК), а саме розділ І Особливої частини «Злочини проти основ національної безпеки України». Прикладом держави, що, як і Україна, змінила власне кримінальне законодавство через воєнний стан, є Ізраїль, який з моменту проголошення своєї незалежності у 1948 році брав участь у низці збройних конфліктів. Тому завданням цього дослідження є аналіз змін до КК щодо відповідальності за злочини проти основ національної безпеки (ч.2 ст.111 та ст.111-1) та їх порівняння з аналогічними статтями ізраїльського Закону про кримінальне право, який відіграє в правовій системі Ізраїлю роль подібну до тієї, яку відіграє КК у правовій системі України.

Слід розпочати з того, що на виконання положень Закону України № 2113-IX від 3 березня 2022 р. до ст.111 була додана частина 2, якою встановлена кримінальну відповідальність за вчинення державної зради в умовах воєнного стану. Взагалі, чинний КК України 2001 р. визначає державну зраду як діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України (ч.1

ст.111). З аналізу змісту наведеного положення КК можна зрозуміти, що визначення державної зради включає в себе як декілька альтернативних об'єктів посягання, так і декілька різновидів діянь, що становлять собою даний злочин. На відміну від КК, ізраїльський Закон про кримінальне право 1977 р. не містить дефініції такого злочину як державна зрада, однак у ст.97-103 даного Закону також наведений перелік кримінально караних діянь, які є подібними до тих, що визнаються державною зрадою за українським КК. До таких діянь належать: заподіяння шкоди суверенітету чи цілісності держави; допомога ворогу під час війни; вияв особою наміру вчинити державну зраду; служба в збройних силах противника; допомога військовополоненому у втечі тощо. Тобто, можна дійти до висновку, що юридична техніка в Кримінальних кодексах України та Ізраїлю є схожою в аспекті відображення сукупності діянь, кожне з яких становить собою такий злочин як державна зрада. Відмінність між двома нормативними актами полягає лише в тому, що перелік подібних діянь у Законі про кримінальне право Ізраїлю є більш широким ніж у КК України, а також у тому, що кожному з них присвячена окрема стаття, тоді як в українському КК даний перелік вміщений в одній єдиній статті. Стосовно ж покарання за державну зраду слід зазначити, що в Ізраїлі воно є досить суворим. Так, відповідно до тих же ст.97, 99 КК Ізраїлю за заподіяння шкоди суверенітету держави та допомогу ворогу передбачена смертна кара або довічне позбавлення волі; за вчинення решти діянь – тривалі строки ув'язнення (5, 10, 15 років). В Україні ж смертна кара не застосовується як вид покарання, а найсуворіша санкція за вчинення державної зради в період воєнного стану, згідно з ч.2 ст.111, передбачає позбавлення волі на строк 15 років або довічне ув'язнення з конфіскацією майна. Тож з цього випливає, що українське кримінальне законодавство в плані покарання за такий злочин стоїть на позиціях гуманізму.

Ще однією новелою в КК є ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», якою було доповнено Кримінальний кодекс згідно із Законом України № 2108-IX від 3 березня 2022 р. За юридичною технікою дана стаття є подібною до статей про державну зраду Закону про кримінальне право Ізраїлю. Зокрема, у ст.111-1 КК відсутнє визначення даного кримінального правопорушення і міститься перелік діянь, вчинення яких є колабораційною діяльністю: публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України;

добровільне зайняття посади в окупаційній адміністрації держави-агресора; впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти; передача матеріальних ресурсів збройним силам держави–агресора тощо. Необхідно також звернути увагу на те, що в ізраїльському КК немає аналога даної статті. Єдине діяння, яке є подібним до колабораційної діяльності - служба в збройних силах ворога (ст.101), однак воно прирівняне до державної зради – іншого виду злочинів. Покарання за дані злочини в обох кодексах однаково суворе. Згідно із Законом про кримінальне право Ізраїлю, служба в збройних силах супротивника карається 15 роками позбавлення волі. Своєю чергою, КК за колабораційну діяльність встановлює декілька видів покарань в залежності від діяння: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на певний строк (від 10 до 15 років), виправні роботи, арешт, штраф або позбавлення волі. Загалом, ми можемо зрозуміти, що співпраця з ворогом – це серйозний злочин, що тягне за собою належне покарання як в Україні, так і в Ізраїлі.

Отже, з усього вище викладеного можна зробити висновок, що злочини проти основ національної безпеки – одні з тих, що найчастіше вчиняються під час воєнних дій. Ізраїль як держава, яка практично постійно знаходиться в стані війни, дотримується жорсткого підходу до криміналізації та караності даних злочинів у власному законодавстві. Україна ж лише починає проходити випробування війною, і тому, на мою думку, запровадження більш суворої кримінальної відповідальності за вчинення таких кримінальних правопорушень під час воєнного стану є необхідним і доцільним. У такий період безпека держави повинна бути понад усе, і саме кримінальне законодавство покликане її забезпечувати.

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

2. Дорфман Марат Закон об уголовном праве Израиля: постатейный перевод

3. с иврита на русский язык. М.: Наука, 2010. 315 с.

4. Бабанли Р. Ш. Призначення покарання в Україні: теоретико-прикладні засади. Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 488 с.

5. Бантишев О.Ф., Шамара О.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації). Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. 240 с.

Лукань П.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СФЕРІ ПРАЦІ

Право на працю є одним із найважливіших соціально-економічних, невід'ємних прав кожної без винятку людини. Забезпечення прав осіб з інвалідністю правом на працю є проблемою глобального рівня, яка протягом багатьох років становить значний інтерес та стурбованість у світовій спільноті. У тоталітарному Радянському Союзі, особи з інвалідністю визнавалися як непрацездатні особи, які не здатні конкурувати та реалізувати себе на ринку праці, внаслідок чого вони були фактично безправними у сфері праці.

Станом на сьогодні спостерігається тенденція до гуманізації суспільства, забезпечення рівності прав і свобод осіб та побудови правої держави, яка призначена для обслуговування потреб людей. На конституційному рівні право на працю гарантується статтею 43 Конституції України [1]. На міжнародному рівні право на працю осіб з інвалідністю визнається частиною 1 статті 27 Конвенції «Про права осіб з інвалідністю» [2], згідно якої особи з інвалідністю мають право на працю нарівні із іншими особами. Зміст досліджуваного права включає в себе наступні складові: право заробляти на життя працею, що особа обрала для себе самостійно та вільно або на яку вільно погодилась, при доступності, відкритості та інклюзивності виробничого середовища та ринку праці.

З метою створення умов для реальної реалізації проголошеного права на працю осіб з інвалідністю, законодавець у статті 18 ЗУ «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю» [3] закріпив за роботодавцями наступні обов'язки: створювати і виділяти робочі місця, які мають бути належним чином пристосовані з метою працевлаштування осіб, які мають інвалідність; забезпечувати для них різного роду соціально-економічні гарантії, які визначені законодавством, що регулює відносини у сфері праці у тому числі з урахуванням індивідуальних програм реабілітації; в обов'язковому порядку надавати ДСЗ потрібну інформацію для організації працевлаштування інвалідів і звітувати перед Фондом.

З метою гарантування працевлаштування осіб з інвалідністю, законодавець у статті 19 Закону «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» передбачив нормативи робочих місць для осіб з інвалідністю на підприємствах, що використовують найману працю.

На перший погляд, вказана норма є хорошою гарантією і покликана спонукати роботодавців забезпечувати місця для інвалідів. Однак, на практиці ситуація виглядає трохи по-іншому. Наприклад, у справі №200/6289/21 Донецьке ОВ ФСЗІ звернулося до суду з позовом до КП «Питание» в якому просило стягнути адміністративно-господарські санкції за невиконання нормативу робочих місць за 2020 рік, розмір вимог складався з основної суми - 143 792,88 грн та пені в розмірі - 977,84 грн. Рішенням Донецького окружного адміністративного суду від 01.07.2021року у справі №200/6289/21 у задоволенні позову відмовлено, з огляду на те, що умовою дотримання роботодавцями нормативів відповідно до вимог законодавства є щорічне інформування державної служби зайнятості про наявність вакантних робочих місць. Відтак, на роботодавців не покладається обов'язок з пошуку осіб з інвалідністю для працевлаштування на своїх підприємствах [4].

Отже, згадані вище законодавчо-закріплені гарантії, спрямовані на те, щоб стимулювати юридичних та фізичних осіб, які використовують найману працю працевлаштовувати осіб з інвалідністю. Однак, як показує практика проблема зайнятості осіб з інвалідністю в Україні не зникає, наведене до прикладу рішення суду свідчить про те, що обов'язок роботодавців з працевлаштування такої категорії осіб та виконання нормативі обмежується повідомленням про вільні робочі місця та не зобов'язує їх бути зацікавленими у зайнятості таких осіб.

На нашу думку, вказане є проблемою у можливості забезпечення реального застосування гарантій працевлаштування, тому вважаємо за доцільне у статті 19 ЗУ «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» передбачити для роботодавців обв'язок здійснювати заходи з пошуку осіб з інвалідністю для працевлаштування, що може виражатися у повідомленні органів соціального захисту населення у наявності вакантних місць на роботу, розміщенні оголошень про роботу на офіційних веб-сайтах, друкованих виданнях.

Крім того, в умовах сьогодення основною причиною дискримінації інвалідів у сфері праці є значні витрати коштів на придбання

спеціального обладнання, створення розумного пристосування, а також те, що особи з інвалідністю в силу неповної працездатності не завжди можуть виконувати трудову функцію в повному обсязі. З метою вирішення такої проблеми статтею 18-1 ЗУ « Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» передбачена можливість для роботодавців, які працевлаштували осіб, що мають групу інвалідності за направленням територіальних органів ДСЗ отримати грошову компенсацію, що виплачується не мінімум один раз на 2 роки у сумі - не менше ніж на 2 роки у розмірі ЄСВ на відповідну особу за яку такий внесок був сплачений.

З приводу цього зазначимо, що сьогодні є багато усвідомлених громадян, підприємців, які мають власну справу та використовують найману працю, які за власною ініціативою сприяють пошуку вразливої категорії осіб на роботу, втім, вони це роблять без жодної допомоги та підтримки від держави, за рахунок власних коштів. Відтак, вважаємо, що державна підтримка у цій сфері не повинна обмежуватися компенсаціями про які згадувалось вище. Вдалими на нашу думку можуть бути державні та місцеві програми з забезпечення працевлаштування осіб, що фінансуватимуться з державних і місцевих бюджетів, реалізація яких буде покладена на роботодавців на підставі державно-приватного партнерства, за результатами якого особа з інвалідністю отримає місце роботи, а роботодавець працівника та додаткові, належні пільги і підтримка від держави. Відмітимо також, що станом на сьогодні, у період інформатизації суспільства, розвитку інноваційних технологій, онлайн комерції значно зріс попит на працівників, які виконують роботу дистанційно. Така тенденція є досить позитивною для забезпечення права на працю осіб з інвалідністю та зведення до мінімуму дискримінації у сфері праці, оскільки дозволяє їм працювати та отримувати заробітну плату за допомогою Інтернет та не потребує значних фізичних навантажень.

Отже, сучасний стан адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері праці далекий від ідеального. Не зважаючи на передбачені законодавством гарантії для осіб з інвалідністю на працевлаштування, належні умови праці, права таких осіб часто обмежуються. В першу чергу це пов'язано з недостатньою матеріально-технічною базою роботодавців, відсутністю належної мотивації з боку держави та недостатнім контролем.

1. Конституція України: Закон України №254к/96-ВР, від 28.06.1996 р. редакція від 01.01.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення – 09.05.2022р.)

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів): міжнародний документ №995_g71, від 13.12.2006 р., редакція від 06.07.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення – 09.05.2022р.)

3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України № 875-XII, від 21.03.1991р. редакція від 05.08.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text (дата звернення – 09.05.2021р.)

4. Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 01.07.2021року у справі №200/6289/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98001891 (дата звернення - 15.12.2021р.)

Лук'янов О.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРИСЯЖНИХ: ОСНОВНІ ШЛЯХИ ТА АНАЛІЗ ЗАКОНОПРОЄКТУ ПРО СУД ПРИСЯЖНИХ

Поширений у країнах Європи та Сполучених Штатах Америки (далі – США) інститут суду присяжних є реальною, законодавчо-визнаною можливістю реалізації права народу на участь у процесі здійснення правосуддя. Верховний Суд США у справі Sullivan v. Louisiana, 113 S. Ct. 2078, 2080 (1993) [1] визнав право на суд присяжних «основоположним правом в американській системі правосуддя» та найважливішим елементом XI та XII поправки до Конституції США [2].

Зародження суду присяжних в національному законодавстві стало вагомим поштовхом для наближення законодавства України до законодавства розвинених країн. На конституційному рівні інститут суду присяжних закріплений у статті 127 Конституції України [3], однак Основний Закон не розкриває зміст поняття суд присяжних, а лише дає вказівку на те, що у випадках визначеним Законом правосуддя здійснюється за участю присяжних. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) [4] у параграфі 2 глави 30 містить ряд положень, що стосуються особливостей розгляду справ в суді присяжних, а Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [5] регулює особливості правового статусу присяжних. Проте, суд присяжних, який представлений у чинному національному законодавстві сьогодні, зокрема в частині розгляду кримінальних справ, значною мірою

поступається інституту присяжних в зарубіжних країнах. Українська модель суду присяжних характеризується недостатньою розвиненістю та потребує удосконалення. Важливим кроком стало ініціювання народними депутатами IX скликання Фрісом І. П., Фроловим П. В., Веніславським Ф. В. Павлішем П. В. 14.07.2020 року законопроєкту «Про суд присяжних» [6], наразі законопроєкт перебуває на ознайомлені в комітеті.

Згідно законопроєкту, юрисдикція суду присяжних поширюється на судочинство в суді першої інстанції в кримінальному провадженні, що відповідає положенням чинного КПК України. Зазначимо, що у науковій доктрині відстоюється позиція щодо необхідності запровадження інституту суду присяжних на етапі апеляційного і касаційного розгляду справи. Так, наприклад, С. Банах вказує, що виключення можливості участі присяжних при розгляді справ в апеляційній та касаційній інстанціях «зводить нанівець участь останніх у суді першої інстанції». Тому, науковець пропонує доповнити чинний КПК України нормою про те, що рішення, прийняте судом присяжних, є остаточним і перегляду та оскарженню не підлягає [26, с.110].

Новелою в законопроєкті є поняття «Лава присяжних», яку складають вісім присяжних, водночас, згідно чинного законодавства, провадження в суді першої інстанції щодо кримінальних правопорушень, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, за клопотанням обвинуваченого здійснюється судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних (ч.3 ст.31 КПК України). На нашу думку, пропозиція щодо збільшення кількості присяжних і формування «Лави присяжних» має позитивний характер, сприятиме ефективності та об'єктивності розгляду судових справ та відповідатиме світовій практиці.

У статті 7 проєкту закону, запропоновано зменшити віковий ценз для кандидата в присяжного з тридцяти до двадцяти одного року. Зазначимо, що дана норма узгоджується з законодавством зарубіжних країн, зокрема, у США, присяжним може бути громадянин, що досяг 21 року, а у Франції віковий ценз становить від 23 до 70 років [29,с.16].

Цікавим є положення статті 16, якщо чисельність Лави присяжних нижча встановленого складу і відсутня можливість поповнити її запасним присяжним, відбувається заміна Лави присяжних новим складом у порядку, передбаченому цим Законом. У разі заміни Лави присяжних судове провадження починається

спочатку. Зазначена норма є своєрідною гарантією забезпечення об'єктивного розгляду справи з метою винесення справедливого та правильного рішення (вердикту).

Винесення самого вердикту відбувається в нарадчій кімнаті, де головує старшина присяжних, роздає опитувальний лист, де кожен з присутніх має відповісти на наступні питання: чи доведено, що мало місце кримінальне діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа; чи доведено, що діяння вчинене обвинуваченим; чи доведено, що обвинувачений є винуватим у вчиненні інкримінованого йому діяння; чи є обставини, які пом'якшують покарання винуватої особи; чи є підстави для відшкодування завданої винуватою особою моральної шкоди потерпілому. При цьому у законопроєкті наголошується на тому, що питання викладаються у зрозумілих для присяжних формулюваннях, які вимагають однозначної відповіді (стаття 19). Дана норма, на нашу думку, є важливою з огляду на можливу необізнаність та непрофесійність присяжних. Згідно Проєкту, присяжні виносять вердикт на підставі чого суддя ухвалює вирок.

Важливою новелою законопроєкту є стаття 28, яка встановлює більш жорсткі фільтри для скасування рішення суду присяжних, що у свою чергу призведе до збільшення ролі та значення вердикту суду присяжних. Так, виправдувальний вирок суду присяжних набирає законної сили з моменту проголошення і може бути оскаржений в апеляційному порядку з питань порушення процедури формування Лави присяжних. Обвинувальний вирок може бути оскаржений в апеляційному порядку з підстав: процедури формування Лави присяжних; суворості призначеної обвинуваченому міри покарання, порушення норм КПК України; Обвинувальний вирок суду присяжних та рішення суду апеляційної інстанції може бути оскаржений у касаційному порядку з підстав: порушення норм кримінального процесуального законодавства; суворості призначеної міри покарання.

Можна зробити висновок, що світова практика діяльності суду присяжних свідчить про позитивний характер цього інституту, що не може не впливати на його розбудову та розвиток в українській системі правосуддя. Запропоновані авторами законопроєкту «Про суд присяжних» зміни сприятимуть комплексному удосконаленню порядку залучення громадян до участі у здійсненні правосуддя і розгляду кримінальних проваджень колегіально судом

та судом присяжних, та зрештою суд присяжних в Україні зможе запрацювати відповідно до світових стандартів.

1. Sullivan v. Louisiana, 113 S. Ct. 2078, 2080 (1993). URL: https://casetext.com/case/sullivan-v-louisiana (дата звернення – 11.05.2022р.)
2. Constitution of the United States. URL: https://constitutioncenter.org/media/files/constitution.pdf (дата звернення - 11.05.2022р.)
3. Конституція України: Закон України №254к/96-ВР від 28.06.1996р. редакція від 01.01.2020р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення – 11.05.2022р.)
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України №4651-VI від 13.04.2012р., редакція від 01.05.2022р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення – 11.05.2022р.)
5. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: Закон України №1402-VIII від 02.06.2016р., редакція від 22.03.2022р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення – 11.05.2022р.)
6. Проект Закону про суд присяжних № 3843 від 14.07.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69465 (дата звернення 11.05.2022р.)
7. Банах С., Совтис Л. Інститут суду присяжних в Україні: перспективи розвитку та проблеми реалізації. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 1 (17). 2019 р. С.107-112. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/34300 (дата звернення - 11.05.2022р.)
8. Бурий А. Таратула І. та ін. Навчальний посібник. Міжнародний досвід діяльності інститутів мирового судді, суду присяжних, народних засідателів та пропозиції щодо можливостей його застосування в Україні. «Право і Демократія 2009 рік., 139 с. URL: http://www.fond.lviv.ua/wpcontent/biblioteka/Doslidzh.myrovsud_prusiaznuh.pdf (дата звернення - 11.05.2022р.)

Лямзіна О.В., Шпак Н.А.

ПОНЯТТЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВОНАСТУПНИЦТВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Після прийняття незалежності Україною та в подальшому її безперервному розвитку як демократичної, незалежної держави надзвичайно актуальним питанням стало забезпечення прав, свобод та законних інтересів українського населення. Тому, на сьогоднішній день національним законодавством України передбачено один із практичних механізмів захисту прав, свобод, інтересів учасників адміністративно-правових відносин – процесуальне правонаступництво.

Науковці Мельник Р.С. та Бевзенко В.М. визначать «адміністративно-правове правонаступництво, або процесуальне правонаступництво як факт передачі адміністративних повноважень одного державного органу до інших органів влади, тобто повне або часткове передання компетенції одного суб'єкта владних повноважень до іншого, внаслідок припинення, або повного чи часткового припинення адміністративної компетенції первісного суб'єкта» [3, с. 215].

Також, можна сказати, що підставою для оцінки визначення правонаступника можна вважати правовий статус суб'єкта публічної адміністрації, що припиняє своє існування одним і набувається наступним суб'єктом публічної адміністрації. Але, правовий статус одного суб'єкта може класифікуватися між іншими суб'єктами публічної адміністрації. Основною умовою щодо визнання особи в статусі правонаступника буде вважатися факт обов'язку правонаступника пред'явити до суду ті докази, які будуть підтверджувати дане правонаступництво [4].

Відповідно до даної дефініції можна сказати, що правонаступництво завжди буде передбачати дві дії, за присутності яких може виникнути адміністративне правонаступництво: по-перше, вихід сторони або третьої особи з тих відносин, в яких виник спір; по-друге, заміна сторони або третьої особи у відносинах, щодо яких виник спір [4].

Аналізуючи адміністративне правонаступництво, можна назвати такі основні його ознаки:

- виникає внаслідок юридичних фактів;
- застосовується до сторін або третіх осіб;
- являє собою заміну сторони, яка через поважну причину вибула з процесу;
- при заміні провадження адміністративний процес не припиняється, а продовжує здійснюватися [5].

Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України процесуальне правонаступництво може відбуватися на будь-якій стадії адміністративного процесу:

- під час розгляду справ у судах першої, апеляційної, а також касаційної інстанцій;
- під час перегляду справ за нововиявленими або винятковими обставинами;
- на стадії виконання судового рішення [2].

Розкриваючи суть процесуального правонаступництва, можна сказати, що:

1) правонаступництво визначається наявністю так званих відносин «держава – особа»;

2) зміст та процедури правонаступництва також визнається положеннями Конституції України - утвердження та забезпечення прав і свобод людини вважається головним обов'язком української держави [1];

3) у правовідносинах правонаступництва беруть участь:

- попередник – посадова особа, колективне утворення без статусу юридичної особи, орган державної влади, місцевого самоврядування, які припинили своє існування чи позбулися всіх або частини повноважень;

- правонаступник – посадова особа, колективне утворення без статусу юридичної особи, орган державної влади, місцевого самоврядування, який прийняв на себе всі або частину повноважень іншого органу;

- суб'єкт публічної адміністрації, що уповноважений на ухвалення адміністративного акту про припинення повноважень попередника, визначення його правонаступника, а також порядку здійснення правонаступництва;

- ліквідаційний орган – суб'єкт, який уповноважений на організацію та здійснення процедури правонаступництва;

4) правонаступництво може здійснюватися за допомогою імперативних норм, а також владного волевиявлення суб'єкта у вигляді адміністративного акту;

5) після появи процесуального правонаступництва всі матеріальні зобов'язання попередника передаються до правонаступника, який у подальшому повинен здійснювати дані зобов'язання перед іншими особами [3, с. 211-215].

Отже, наразі, питання адміністративного правонаступництва потребує ретельного дослідження, поширення основоположних ідей процесуального правонаступництва та недопущення в майбутньому прогалин під час формулювання прав суб'єктів публічної адміністрації при вирішенні питань правонаступництва.

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.

3. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навч. посібник. За заг. ред. Р.С. Мельника. Київ: Ваіте, 2014. 376 с.

4. Дорохіна Ю.А. Умови та наслідки адміністративного правонаступництва в адміністративному процесі. Вчені записки ТНУ ім. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 29 (68) № 2. 2018. С. 60-66.

5. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України від 15.10.2008. ЛІГА:ЗАКОН. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KK003091 (дата звернення: 25.04.2022).

Максимець Є.В.

БЮДЖЕТНЕ ПРАВО ЯК ПІДГАЛУЗЬ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

На даному етапі розвитку правової системи України серед науковців актуальним залишається питання визначення місця бюджетного права в системі фінансового права. В науковій літературі бюджетне право здебільшого розглядають як підгалузь права. До прикладу, Л. М. Чуприна стверджує: «Бюджетне право посідає провідне місце у системі фінансового права та розглядається більшістю науковців як його підгалузь» [1, с. 89]. Однак окремі науковці вважають бюджетне право інститутом фінансового права.

Бюджетне право є основною ланкою фінансового права, саме тому виникає необхідність визначити його основні ознаки, що дозволять виділити його як підгалузь. Зокрема до таких ознак відносимо те, що до бюджетного права входять окремі інститути (система відокремлених правових норм, що регулюють однорідні суспільні відносини). До таких інститутів ми відносимо інститут бюджетного устрою та інститут бюджетного процесу.

Бюджетне право – це сукупність правових норм, які регулюють фінансові відносини, що виникають у зв'язку із бюджетною діяльністю (створенням, розподілом і використанням централізованих фондів грошових коштів, які надходять у розпорядження держави та органів місцевого самоврядування на кожній території). Таким чином, базовим елементом бюджетного права як галузі, з огляду на знання загальної теорії права, є норма права, зокрема бюджетно-правова. Особливістю норм бюджетного права є те, що вони регулюють специфічні відносини стосовно формування, розподілу й використання бюджетних ресурсів та мають періодичний характер, що пов'язаний зі щорічним прийняттям Закону

«Про державний бюджет» на бюджетний період (в Україні з 1 січня по 31 грудня календарного року) .

Норми бюджетного права поділяються на матеріальні і процесуальні. Матеріальні норми визначають зміст юридичних прав та обов'язків суб'єктів бюджетних правовідносин; структуру бюджетної системи України; перелік доходів і видатків та принципи їх розподілу. Процесуальні, в свою чергу, визначають порядок формування, розподілу й використання коштів державного й місцевих бюджетів та порядок складання і затвердження звіту про їх використання, і таким чином формують інститут бюджетного процесу. Для норм бюджетного права, як і для інших правових норм, характерна класична будова – гіпотеза, диспозиція, санкція. Та деякі норми все ж бувають двоелементними (складаються з двох складових), а трапляються і ті, що містять тільки диспозицію.

Бюджетні правовідносини становлять предмет бюджетного права. В науковій літературі [2, с. 3] зазвичай виділяють три форми бюджетних правовідносин: відносини, що виникають із бюджетного устрою (щодо формування бюджетної системи України, її принципів тощо); відносини, що виникають у зв'язку із встановленням структури доходів і видатків бюджетної системи та подальшим їх розподілом між бюджетами різних рівнів; відносини з приводу бюджетного процесу (щодо складання проектів бюджетів та проектів бюджетно-правових актів, розгляд та їх затвердження, виконання бюджетів, підготовка та затвердження звітів про виконання бюджетів).

Беручи до уваги, що бюджетні правовідносини є специфічними, то їм характерні і свої особливі ознаки. Ці правовідносини завжди є грошовими, однією зі сторін правовідносин обов'язково має бути владний суб'єкт, а також в таких відносинах спостерігається певна імперативність, наявність примусу. Характерною рисою бюджетних правовідносин є їх періодичність, що виникає у зв'язку зі щорічним прийняттям закону про бюджет, чинним протягом одного бюджетного періоду.

Як зазначає В.Д. Чернадчук, у преамбулі та ст. 1 Бюджетного кодексу України не тільки перераховані відносини, що складають предмет бюджетного права, а й ті, що визначають сферу дії бюджетного законодавства, і тим самим вказують на критерії розмежування бюджетного і суміжних підгалузей та галузей права. Для визначення предмета бюджетного права ст. 1 БК застосовує

два критерії: метод та об'єкт правового регулювання із вказівкою на основні групи відносин, що підлягають регламентації. Встановлений ст. 1 БК перелік майнових та процесуальних відносин, що утворюють предмет бюджетного права, є вичерпним і не підлягає розширювальному тлумаченню [3, с. 26-27].

Беручи до уваги специфіку суспільних відносин, що складають предмет даної підгалузі, цілком передбачувано, що для врегулювання цих відносин буде використовуватись метод владних приписів, тобто імперативний метод. За допомогою владних приписів у даному випадку здійснюється одна з головних функцій держави – фінансова. Імперативний метод проявляється у приписах та заборонах, а наявність можливості вибору поведінки суб'єктів бюджетних правовідносин не передбачається.

Бюджетне право ґрунтується на загальноправових, галузевих та міжгалузевих принципах. У бюджетному праві фактично відображаються принципи фінансового права, що конкретизуються вже у принципах підгалузі, з огляду на особливості бюджетних правовідносин.

До основних рис, що об'єктивно впливають на формування принципів бюджетного права, належать: політичне та економічне становище країни, стан фінансової системи і нормативна визначеність [4, с. 153].

Зокрема, Проць І. М. принципи бюджетного права поділяє на пов'язані групи: принципи встановлення витрат і доходів бюджету; принципи формування бюджетної системи; принципи організації бюджетного процесу [5, с. 120-121].

Центральним поняттям бюджетного права є бюджет, адже саме відносини з приводу формування та виконання бюджетів різного рівня складають предмет бюджетного права. Згідно із Бюджетним кодексом України [6], бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду. Тобто бюджет є однією з основних ознак держави, що забезпечує її функціонування в умовах сьогодення та й забезпечував на будь-якому етапі суспільного розвитку.

Отже, завдяки проведеному аналізу, можна дійти висновку, що бюджетне право доцільно розглядати саме як підгалузь фінансового права, а не інститут. Бюджетне право як підгалузь дозволяє

виділити специфіка правовідносин, що ним регулюється. Окрім ознак, що притаманні фінансовим правовідносинам в цілому, бюджетні правовідносини мають чіткий імперативний характер, виникають у зв'язку із необхідністю формування, розподілу та виконання бюджетів різних рівнів, а також мають публічний характер, проявом якого є те, що обов'язково повинен бути владний суб'єкт (спостерігається нерівність сторін). Також бюджетним правовідносинам властива, свого роду, періодичність, яка виникає через щорічне прийняття нормативно-правових актів стосовно бюджету.

1. Чуприна Л. М. Правові основи бюджетного права України // Право і громадянське суспільство. 2017. №3-4. С.89-100.

2. Самойленко Є.А. Бюджетне право як підгалузь фінансового права України: теоретико–правове обґрунтування // Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ» , 2010.

3. Чернадчук В. Теоретичні проблеми визначення предмета бюджетного права // Право України. 2005. № 8. С. 25–27.

4. Коробцова Д. Визначення та ознаки принципів бюджетного права україни // Підприємництво, господарство і право. 2018. № 11. С. 150-154.

5. Проць І. М. Принципи бюджетного права: правова природа, поняття та система // Соціально-правові студії. 2020. № 4. С. 67–75.

6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р № 2456-VI. Редакція від 01.05.2022, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text

Марчишин М.В.

ДЕРЖАВНІ ПОЗАБЮДЖЕТНІ ФОНДИ УКРАЇНИ

В науці фінансового права існують різні позиції вчених до визначення поняття державних позабюджетних фондів, однак акцент робиться на їх суттєвих характеристиках, а саме: відокремленість від бюджету; цільове спрямування, особливо соціально-економічне; забезпечення зобов'язань держави; оперативність використання коштів; джерела формування. Державні позабюджетні фонди призначено для пом'якшення кризових явищ в суспільстві, в тому числі в економіці, шляхом перерозподілу фінансових ресурсів, які залучаються органами державної та місцевої влади. Також вони дають можливість додатково залучати ресурси для виконання державою своїх функцій, а тимчасово вільні кошти можуть бути використані для потреб соціально-економічного розвитку [1, с. 338].

Зокрема, державним позабюджетним фондам притаманна низка ознак, які можна згрупувати таким чином: 1) задоволення публічних інтересів (реалізація соціального захисту населення; реалізація права особи на пенсійне забезпечення; задоволення екологічних потреб громадян тощо); 2) особливий порядок утворення, що передбачається законодавством з чітко визначеною метою створення, при цьому визначаються джерела формування їхнього бюджету, необхідного для забезпечення виконання покладених на них завдань; 3) отримання прибутку не є пріоритетом діяльності, хоча допускається, при цьому отримані доходи мають використовуватися для досягнень визначених законодавством конкретних цілей; 4) засновником є держава та інші публічні суб'єкти [2, с. 60].

Державні позабюджетні фонди є важливою складовою фінансової системи України і визначаються як неприбуткові юридичні особи публічного права, що відповідно до вимог чинного законодавства здійснюють фінансово-правову діяльність з управління грошовими коштами пенсійного, соціального, медичного, екологічного, економічного забезпечення з метою досягнення балансу публічного та приватного інтересів [2, с. 60].

Особливу увагу варто звернути на питання визначення дохідних джерел державних позабюджетних фондів України. Як встановлює Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 8 липня 2010 року, що формування позабюджетних фондів відбувається в першу чергу за рахунок відповідних внесків. Якщо вести мову про соціальні фонди, то одним із основних дохідних джерел є єдиний соціальний внесок. Окрім єдиного соціального внеску позабюджетні фонди формуються за рахунок залучених джерел, серед яких особливе місце займають кошти, що передаються їм з державного чи місцевих бюджетів, інших цільових фондів. Відтак, до структури доходів позабюджетних фондів входять як власні надходження, так і передані кошти [3].

Важливо зазначити, що державні позабюджетні фонди України є суб'єктами здійснення внутрішнього фінансового контролю. Він здійснюється за окремими сферами, зокрема у сфері пенсійного, соціального забезпечення та страхування, у банківській сфері, у бюджетній сфері, у сфері обігу цінних паперів [4, с. 74].

Серед державних позабюджетних фондів можна назвати: Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України,

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Правовий статус Пенсійного фонду України регулюється Положенням про Пенсійний фонд України від 23 липня 2014 року. Пенсійний фонд є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, що реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню [5].

Правовий статус Фонду соціального страхування України регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року. Фонд соціального страхування України є органом, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом. Також Фонд є некомерційною самоврядною організацією, що діє на підставі статуту, який затверджується його правлінням [6].

Правовий статус Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття створюється для управління страхуванням на випадок безробіття, акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій. Також Фонд є цільовим централізованим страхових фондом, некомерційною самоврядною організацією [7].

Правовий статус Фонду гарантування вкладів фізичних осіб регулюється Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення не-

платоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених Законом [8].

Отже, державні позабюджетні фонди України є важливою складовою фінансової системи держави, які здійснюють фінансово-правову діяльність з управління грошовими коштами пенсійного, соціального, медичного, екологічного, економічного забезпечення з метою досягнення балансу публічного та приватного інтересів. Ці фонди складаються з таких основних видів, а саме: Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

1. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 808 с.

2. Тулянцева В. А. Фінансово-правове регулювання діяльності позабюджетних державних цільових фондів в Україні / В. А. Тулянцева. – Запоріжжя, 2019. – 224 с.

3. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. Дата оновлення: 30.04.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17

4. Футуранська Ю. М. Державний внутрішній фінансовий контроль: стан та перспективи розвитку. Наукові праці Науково-дослідного фінансового інституту. 2010. № 2. С. 69-76.

5. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 р. № 280. Дата оновлення: 01.04.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014

6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14

7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 р. № 1533-III. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14

8. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. Дата оновлення: 13.04.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17

Михайлов В.В.

МІСЦЕ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Конституційне право та міжнародна конституційна практика надають особливе значення гарантуванню безпосередньої дії прав людини. Тільки так можна гарантувати верховенство права та верховенство конституції.

Проблема забезпечення ефективного функціонування механізму захисту прав людини і громадянина на сучасному етапі розвитку України саме як правової та демократичної держави набуває особливої актуальності. Така позиція зумовлена тим, що виникає питання безпосередньої дії основних прав та формування відповідної доктрини Конституційним Судом України.

Необхідно зосередити увагу на змісті статті 8 Конституції України, оскільки завдання КСУ полягає саме у «забезпеченні верховенства Конституції України». [1]

Реалізацію КСУ функції захисту прав і свобод необхідно розглядати в певних аспектах відповідно до його компетенції і повноважень. Як свідчить світова практика, органи конституційної юрисдикції захищають права і свободи людини шляхом перевірки законів, інших нормативно-правових актів з погляду їх відповідності конституції, а також здійснюючи офіційне тлумачення конституції та законів. [3, с. 76]

Одним із найважливіших завдань КСУ є захист прав та свобод людини і громадянина, тобто не лише захист таких прав судом за власною ініціативою, а й можливість громадянина безпосередньо звернутися до КСУ у разі порушення, на його думку, його прав і свобод. Функція захисту прав і свобод людини та громадянина реалізується при здійсненні КСУ чи не всіх своїх повноважень. [4, с. 22]

Конституційний Суд України формує конституційну доктрину в сфері прав та свобод людини і громадянина. Одним із принципів конституційно-правового статусу особи є принцип рівності прав людини, який передбачає неможливість встановлення привілеїв та обмежень прав і свобод особи з огляду на ознаки, передбачені частиною другою статті 24 Конституції України. [5, с. 7]

У Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками) Конституційний Суд України наголосив, що із конституційних принципів рівності та справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі. [2]

Обговорення питання про роль КСУ в загальнодержавному механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина було б неповним без розгляду процесу оновлення вітчизняної судової системи, який є головним фактором конституційної судової реформи. Так, 30 вересня 2016 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Зупинимося на окремих положеннях цього, без перебільшення, історичного правового акта, якими запроваджено довгоочікуваний інститут конституційної скарги. [4, с. 22]

Запровадження цього інституту стало засобом забезпечення верховенства права, яке має на меті гарантувати особам можливість захистити свої конституційні права і свободи у відносинах із державою, дозволило суттєво вплинути на розвиток демократії, забезпечити відповідальність із державою, а також вплинуло на розвиток демократії, забезпечуючи відповідальність державної влади перед суспільством. [6, с. 128]

Загальновідомо, що провадження в справах за конституційними скаргами є чи не найпопулярнішим засобом, який використовують органи конституційної юрисдикції в багатьох зарубіжних країнах для захисту прав і свобод людини та громадянина. Його сутність сьогодні зводиться не лише до права громадян звертатися до органів судового конституційного контролю з проханням про перевірку конституційності актів, якими порушуються їхні права й свободи. Цей інструмент можна розглядати як ефективний спосіб впливу на якість національного законодавства. [5, с. 6]

Конституційний Суд України за індивідуальними конституційними скаргами оцінює конституційність правозастосовної практики, що є додатковою гарантією забезпечення безпосередньої дії основних прав. Цей доктринальний підхід закріплений у статті 151-1 Конституції України, відповідно до якої Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції

України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано. Дане конституційне положення опосередковано зробить можливою оцінку конституційності судових рішень та мінімізує інституціональні протиріччя в судовій владі. [6, с. 128]

Отже, КСУ займає важливе місце в системі захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. Підсумовуючи, необхідно звернути увагу на викладений у статті підхід, щодо визначення ролі КСУ у захисті конституційних прав і свобод громадян, розуміння якого формується зі змісту права громадянина на пряме звернення до КСУ з метою реалізації або захисту своїх конституційних прав і свобод, які гарантуються положеннями Основного Закону України. Тому Конституційний Суд України є вагомим органом, на який покладено завдання із забезпечення верховенства Конституції України, а відтак і захист основних прав і свобод людини та громадянина, визначених нею.

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 07.05.2022).

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X „Перехідні положення“ Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 39. – Ст. 2490.

3. Петрів І. М. Захист прав людини і громадянина як одна з провідних функцій Конституційного Суду України. Наукові Записки НаУКМА. 2017. Т. 129. С. 75–78.

4. Гультай М. М., Федоренко Т. О. Роль Конституційного Суду України в загальнодержавному механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 1. С. 22–28.

5. Безсонова М. Права людини як аксіологічна основа діяльності Конституційного Суду України. Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики. 2017. № 5. С. 3–9.

6. Щербанюк О. А. Конституційний Суд України в системі забезпечення безпосередньої дії прав людини. Конституційний контроль і процеси демократичної трансформації у сучасному суспільстві. 2016. С. 127–133.

Михальчук В.П.

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ОГЛЯД

Цінність сім'ї, її особлива роль у розвитку суспільства і в формуванні кожної людини визнаються міжнародно-правовими документами, ратифікованими Україною. Так, у ст. 16 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р. проголошується, що сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства і держави [1]. Основним законом України у ст. 51 передбачено, що сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою [2].

Попри законодавчо визначену цінність таких благ, статистика шокує даними про вимір насильницьких посягань, які вчиняються в сім'ї, так зване домашнє насильство. Під таким розуміють акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім`ї чи в межах місця проживання, або між колишніми чи теперішніми подружжями, або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні, або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні. Це поняття знайшло своє відображення у ст. 3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [3].

З огляду на це, 6 грудня 2017 року прийнято Закон України № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [4], яким Кримінальний кодекс України, зокрема, доповнено ст. 126-1. Норма передбачає відповідальність за домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Крім цього, передбачено обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство (ст. 91-1 КК України) [5].

Разом із тим уважаємо, що ще одним кроком, який наблизить нашу державу до бажаного результату в боротьбі й протидії домашньому насильству, безперечно є розроблення методики розслідування домашнього насильства. У цьому контексті зупинимося на теоретичних засадах формування таких методик, оскільки методичне забезпечення процесу розслідування та запобігання злочинів завжди було і є одним із пріоритетних напрямків розвитку криміналістики. Розроблені наукою криміналістичні рекомендації стають найважливішим інструментарієм слідчого, своєрідним алгоритмом дій у типових слідчих ситуаціях [6].

Процес розслідування домашнього насильства як складу кримінального правопорушення, складається з кількох етапів: початкового, подальшого і завершального. Варто приділити більше уваги початковому етапу, оскільки саме він передбачає комплекс процесуальних і непроцесуальних дій, які безпосередньо впливають на майбутній очікувальний результат слідчої діяльності – завершення повного й неупередженого розслідування у встановлені законом строки та визначеної процедури.

Отож, початковий етап розслідування будь-якого кримінального правопорушення становить наукову категорію криміналістичної науки. Послуговуються нею для позначення періоду досудового розслідування, на якому за допомогою слідчих дій, організаційних та оперативно-розшукових заходів, виконуваних одразу після відкриття кримінального провадження, встановлюють обставини події, які мають ознаки злочинного діяння, необхідні: для орієнтування органів та осіб, що розслідують кримінальне правопорушення; висування версій; планування розслідування; розшуку та затримання злочинця; забезпечення відшкодування збитку; припинення кримінального правопорушення. Зважаючи на загальні тактичні завдання розслідування будь-якого кримінального правопорушення, автор наголошує, що саме на початковому етапі розслідування домашнього насильства слідчий: з'ясовує та перевіряє первинну інформацію про факт домашнього насильства; виявляє, закріплює та зберігає сліди злочину; установлює потерпілих і свідків; реєструє заяву та вносить її до ЄРДР; по змозі проводить огляд місця події та висуває первинні слідчі версії; визначає форми і прийоми взаємодії з оперативними службами та відповідними організаціями, а також залучає спеціалістів; складає план розслідування.

Авторами О.І. Мотлях та Т.В. Іщенко детально досліджено використання можливостей спеціальних знань та визначено основні види експертиз, що призначаються під час розслідування заподіяння домашнього насильства [7, 213]. Через збільшення випадків насильства О.П. Бабкіною та В.В. Зосіменко запропоновані цінні рекомендації при проведенні судово-медичної експертизи постраждалих від домашнього насильства осіб [8, 56].

У кінцевому підсумку варто зазначити, що домашнє насильство –це процес, що складається з протиправного, винного, систематичного фізичного або психічного впливу на членів сім'ї проти їх волі, з метою змусити їх вчинити небажані дії шляхом заподіяння їм болю, образи, фізичного знущання як погрози або покарання. Також варто наголосити, що методика розслідування домашнього насильства становить нову галузь знань у криміналістиці, а саме домашнє насильство криміналістично цілісним явищем із власними закономірностями функціонування й розвитку. А для того щоб розроблена методика розслідування домашнього насильства була інформативною та придатною для використання в діяльності правоохоронних органів, вона повинна повною мірою відбивати як особливості механізму вчинення домашнього насильства, так і специфіку й фактичний стан діяльності з їхнього виявлення та досудового розслідування.

1 Загальна декларація прав людини: від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення 09.05.2022).

2 Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення 07.05.2022).

3 Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) URL:https://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/- /conventions/rms/090000168008482e (дата звернення 07.05.2022).

4 Закон України про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text (дата звернення 05.05.2022)

5 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення 07.05.2022).

6 Щур Б.В. Окремі криміналістичні методики: проблеми визначення та принципи формування. Радник : Український юридичний портал. URL: http://radnuk.info/statti/555-kruminalist/15015-2011-01-21-04-26-09.html (дата звернення: 07.05.2022).

7 Іщенко Т. В., Мотлях О. І. Специфіка призначення судово-психіатричних експертиз у розслідуванні домашнього насильства. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 2. С. 212–215. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/17606/1/Порівняльноаналітичне%20право_p212-215.pdf (дата звернення: 08.05.2022).

8 Бабкіна О. П., Зосіменко В. В. Про проблему збільшення домашнього насильства при COVID 19. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19 листоп. 2020 р. Київ, 2020. С. 54–59. URL: https://kndise.gov.ua/upload/document/original/5fd09ad02772c.pdf (дата звернення: 08.05.2022).

Николаїшин Ю.М.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Завдяки конституційному закріпленню обов'язків розкриваються такі основні принципи взаємовідносин між державою та особою, котрі на певному етапі розвитку держава вважає необхідними, доцільними, корисними для її нормального функціонування та для забезпечення життєдіяльності і розвитку суспільства загалом.

Провідні представники доктрини конституційного права сучасності стверджують, що обов'язки є таким же необхідним елементом правового регулювання, як і права, вони іманентні будь-якому правопорядку і пов'язують як демократичну соціальну правову державу, так і особу [1, с.43].

Основним засобом забезпечення виконання та додержання конституційних обов'язків виступає відповідальність за порушення і санкції норм чинного законодавства. Як зазначається в юридичній науковій літературі, «найбільш суттєвим для обов'язків є відповідальність, яка є соціально-правовим фактором, чинником, який, з одного боку, зв'язує зобов'язаного суб'єкта існуючим правопорядком, а з іншого – стимулює його активність, забезпечує неухильне виконання обов'язків» [2, с.72].

Як зазначає М. Строгович – «всюди, де мова йде про обов'язки та їх виконання – неминуче присутня відповідальність за належну їх реалізацію [2, с. 72]. Водночас, як зазначають окремі дослідники, відповідальність особи не співпадає з конституційними

обов'язками. Загальний конституційний обов'язок для громадянина - добросовісно додержуватися та виконувати встановлені Конституцією громадянські обов'язки та користуватися правами і свободами у повній відповідності з їх цільовим призначенням та юридичним змістом. Стосовно конституційних обов'язків, то їх визначають як матеріалізовану юридичну форму вираження відповідальності особи, її конкретизацію в найбільш важливих для суспільства сферах соціальної дійсності [3, с. 46].

Слід зазначити, що відповідальність, як і обов'язок, є певним механізмом взаємозв'язку особи та суспільства. У працях науковців доволі поширеним є твердження, що «позитивний» характер є особливою властивістю конституційної відповідальності. Позитивна відповідальність спрямовує суб'єктів до необхідності співвідносити свою поведінку з вимогами законності. Позитивна відповідальність передбачає оцінку поведінки, коли конкретні вчинки суб'єктів конституційної відповідальності співвідносяться з закріпленими в конституційних приписах нормативами. Тобто, основою позитивної відповідальності є співвідношення та взаємодія інтересів громадянина з інтересами суспільства в цілому, усвідомлення своєї ролі та місця в суспільстві, узгодження своїх вчинків із своїми обов'язками.

Вважаємо, що суть позитивної відповідальності при виконанні конституційних обов'язків - це усвідомлення громадянами змісту та значення своїх конституційних обов'язків та свідоме їх виконання. Якщо громадянин усвідомлює свої обов'язки, то сприймає їх не як примусове, а як внутрішньо належне. Особа остаточно усвідомлює, що вона повинна вчинити саме так, оскільки саме така поведінка відповідатиме її людській сутності чи інтересам держави або інших людей.

Позитивна відповідальність, на відміну від негативної, є постійною, добровільною та глибоко усвідомленою відповідальністю особи за свою поведінку в теперішньому і майбутньому, за належне виконання своїх юридичних обов'язків і громадянського обов'язку. Суб'єктивна правова відповідальність, містить узагальнену орієнтацію особи на необхідність співвідносити свою поведінку в сфері правового регулювання з правовими принципами, нормами, цінностями і оціночними поняттями, будувати цю поведінку у відповідності з ними. Таке відношення характеризується свідомим і добровільним виконанням своїх правових обов'язків [4, с. 108].

Д. Голобородько позитивну конституційну відповідальність визначає як відображення об'єктивного характеру взаємовідносин держави і особи, громадян між собою та з різноманітними соціальними структурами з точки зору свідомого здійснення висунутих до них взаємних вимог, що виражаються в праві у формі юридичних обов'язків [5, с. 119].

На нашу думку, таке тлумачення відповідальності дає можливість відобразити дану конституційну категорію виходячи за межі існуючих уявлень про відповідальність як про кару чи покарання. Зокрема, в ч. 1 ст. 68 Конституції України відповідальність визначається в її позитивному розумінні – тобто обов'язок людини і громадянина додержуватися Конституції України та законів України.

В працях науковців існують різні підходи визначення підстав конституційної відповідальності. Зокрема, Н. Оніщенко зазначає, що для настання конституційної відповідальності необхідним є порушення тих принципів і норм, що закріплюють конституційні обов'язки і права, які забезпечені санкціями. …На думку вченої, конституційна відповідальність – це необхідність настання небажаних наслідків за невиконання (неналежне виконання) суб'єктами права своїх конституційних обов'язків і за зловживання своїми конституційними правами [6, с. 293].

На думку О. Майданника підставою для притягнення до конституційно-правової відповідальності громадян України, їх об'єднань, іноземних громадян та осіб без громадянства має бути порушення ними норм Конституції України, законів України, інших правових актів, що є джерелами конституційного права та передбачають обов'язки зазначених осіб та об'єднань [7, с. 95]. Зокрема, громадяни України, іноземці та особи без громадянства повинні нести таку відповідальність, у випадках, коли вони, реалізуючи конституційне право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23 Конституції України), завдають шкоди правам і свободам інших людей, а також у разі невиконання ними своїх конституційних обов'язків (ст.ст. 51, 65–68 Конституції України).

Варто зазначити, що конституційна відповідальність передбачає можливість застосування покарання з боку держави у випадку вчинення конституційного делікту, що означає негативну оцінку протиправної поведінки та дисциплінує суб'єктів конституційних правовідносин, що в свою чергу сприяє належному виконанню суб'єктами своїх обов'язків. Така міра відповідальності

за невиконання чи не додержання конституційних обов'язків не може встановлюватися довільно. Відповідальність повинна відповідати конституційним цінностям та меті, яка була передбачена законодавцем при закріпленні обов'язків людини і громадянина в Конституції України.

1. Білоскурська О.В. Конституційні обов'язки та законні інтереси: аспекти взаємозв'язку. Науковий вісник Чернівецького університету. 2012. №618. с.43-46.

2. Строгович М. С. Сущность юридической ответственности / М. С. Строгович // Советское государство иправо. – 1979. – № 5. – С. 72–78.

3. Летнянчин Л.І. Основні обов'язки людини і громадянина як самостійний конституційно-правовий інститут // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я.Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – Вип. 44. – С. 45-49.

4. Матузов Н. И. Правовая система и личность / Матузов Н. И. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та,1987. – 239 с

5. Голобородько Д.І. Конституційні обов'язки як елемент правового статусу людини і громадянина в україні: сучасний стан проблеми//соціально-гуманітарні виміри правової держави: еволюційна парадигма Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 28 березня 2019 року). 2019. с. 117-121.

6. Оніщенко Н. М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: проблеми, реалії, перспективи :монографія / Н. М. Оніщенко [відп. ред. Ю. С. Шемшученко]. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична дум-ка», 2008. – 320 с.

7. Майданник О. Конституційно-правова відповідальність: ознаки, підстави, суб'єкти / О. Майданник //Право України. – 2001. – № 2. – С. 92–95, 118.

Новосельський О.М.

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Питання організації влади, механізм функціонування органів влади та взаємодія між ними завжди виступали важливим аспектом у формуванні структури державного апарату та побудови громадянського суспільства. Керуючись принципом поділу влади, питання взаємодії та функціонування всіх гілок влади постають найбільш актуальними в сучасних умовах. В цьому контексті особливу роль відведено для спеціальних органів, які здійснюють функції державного контролю.

Визначення омбудсмана, як правового інституту можна сформувати наступним чином: «це посадова особа, що призначається парламентом або главою держави за згодою парламенту і покликана захищати громадян від зловживання владою, здійснення помилок, безвідповідальності з боку органів державної влади та посадових осіб, підвищити прозорість їхніх дій і запобігти прийняттю несправедливих рішень, які б могли обмежити права громадян» [1].

Інститут омбудсмена досить молодий, порівняно з іншими, державний інститут. Батьківщиною виникнення інституту парламентського омбудсмена можна вважати Швецію. Саме в цій скандинавській країні на початку 19-го століття було законодавчо закріплено посаду омбудсмена юстиції. Конституція Швеції, прийнята у 1809 році, встановлювала вимоги щодо статусу відповідної посадової особи. Зокрема, ця особа повинна мати високий рівень поваги з боку суспільства та бути широко відомим у цьому суспільстві. Як бачимо, вимоги були досить суб'єктивні та декларативні. Цікавим фактом є те, що інститут омбудсмена існував більше 100 років лише у Швеції.

Зовсім не дивним постає той факт, що термін «омбудсман» походить від давньошведського «umbud» і означає «особа, котра користується довірою і котра представляє інтереси інших осіб» або «представник»[2].

Щодо особливостей функціонування омбудсмена юстиції в Швеції, то статус омбудсмена був доволі високий. Матеріальне забезпечення було на рівні судді Верховного Суду. Також омбудсмен мав, як на той час, високий рівень імунітету. До кримінальної відповідальності він міг бути притягнений лише на основі рішення Конституційного комітету парламента. Строк повноважень омбудсмена юстиції становив 4 роки, в той час як парламент у Швеції обирався лише на 3 роки. Таке законодавче закріплення резонувало з особистим авторитетом омбудсмена в суспільстві.

Більш ніж через 100 років інститут омбудсмена був закріплений в іншій скандинавській країні – Фінляндії. Діяльність омбудсмена в Фінляндії регламентувалась законом прийнятим у 1918 році. Конституційне закріплення статусу відбулось в 1919 році.

Варто додати, що в той час на омбудсменів покладались дещо інші функції ніж зараз. На тогочасних омбудсменів не покладались функції захисту прав і свобод людини. В першу чергу законодавчі органи відповідних країн ставили завдання щодо забезпечен-

ня законності і діяльності виконавчих та судових органів влади. Як наслідок інститут омбудсмена не набув значного поширення у вищезазначеному історичному періоді. Юридичний омбудсмен в Швеції та Фінляндії виступав як додатковий елемент забезпечення балансу у функціонуванні всіх гілок державної влади.

Згодом, схожі інститути були запроваджені законодавством Данії, Норвегії, Великобританії, Франції, Нової Зеландії та інших. Необхідність впровадження інституту омбудсмена також була позитивно сприйнята країнами Європи, Америки, Азії і Африки.

Таким чином, варто відзначити що омбудсмен це публічна посадова особа, основну функцію якого становить правовий захист громадян від неправомірних дій державних органів і їх посадових осіб, що порушують визначені законодавством та міжнародними правовими актами права і свободи людини.

В сучасному світі існують три моделі функціонування омбудсмена: виконавчий, парламентський та незалежний омбудсмен. В більшості країн, які ввели в своє законодавство пост омбудсмена, даний інститут є парламенським за своєю природою, оскільки останній призначається на свою посаду парламентом та є підзвітним йому. Саме парламенська модель омбудсмана реалізована і в Україні, що видається доволі виправданим, оскільки реалізація правозахисної та контрольної функції Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини не може виконуватись в рамках судової гілки влади, а в рамках виконавчої гілки влади цей інститут навряд чи міг би бути ефективним та повністю незалежним.

Однак, державно-правовими системами зарубіжних країн активно використовуються і інші моделі інституту омбудсмена. Наприклад, в деяких країнах існує модель виконавчого омбудсмена, який відноситься до виконавчого органу влади і призначається урядом. В даній моделі уповноважений з прав людини підзвітний органам виконавчої влади. Такий механізм набув застосування в деяких штатах США.

У державах з федеративною формою устрою, як правило, діють одночасно моделі федеративного та регіональних омбудсманів. Наприклад, у Канаді є омбудсмани як на федеральному, так і на провінційному рівні, в Австралії – на загальнофедеральному рівні й на рівні штатів. У ФРН Уповноважений Бундестагу по обороні входить у систему загальнофедеральних органів; у Землях військових омбудсманів немає, але в окремих Землях (Північний Рейн – Вестфалія, Гессен, Баден-Вюртемберг) є омбудсмани,

які розглядають скарги на органи і посадових осіб цивільної адміністрації. В Австрії колегія народного правового захисту є загально-федеральною, але припускається створення аналогічних органів у Землях. В окремих країнах існують навіть омбудсмани окремих міст. В Швейцарії у місті Цюріх призначається уповноважений міста, в Ізраїлі є омбудсмани міст Ієрусалім, Хайфи, Тель-Авіва, в Нідерландах – омбудсман міста Амстердам [3].

Ще одна модель уповноваженого з прав людини, яка отримала назву незалежного омбудсмана відрізняється тим, що останній не входить в систему виконавчих, законодавчих та судових органів влади і становить окремий самостійний інститут в системі управління державою. В рамках даної моделі уповноважений з прав людини може призначатись парламентом або президентом, після чого він стає незалежним від інших органів влади та їх посадових осіб. На даний момент така модель реалізується у Португалії та Нідерландах.

Статус і повноваження омбудсмена можуть бути закріплені на рівні Конституції або ж на рівні законодавчого акту. Можливий варіант, при якому посада омбудсмена передбачається безпосередньо в законодавстві, а його статус і повноваження в спеціальному законі. Саме така правова регламентація в Україні. Відповідно до ст. 55 Конституції України кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»[4]. Натомість, правовий статус, права та обов'язки, повноваження та функції знайшли своє законодавче закріплення в Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 р.

Підсумовуючи викладене, варто додати, що в сучасних правових державах інститут омбудсмена став невід'ємною частиною державно-правової системи, показуючи позицію громадянського суспільства і доводячи її до органів публічної влади. Він займає важливе місце в системі державних структур, оскільки своїми діями впливає на реальне закріплення законності і нормативної основи функціонування виконавчих органів державної влади. Фактично омбудсмен в процесі реалізації своїх функцій стає інститутом, який примушує до самоорганізації публічної влади.

1. International Ombudsman Institute. URL: http://www.theioi.org/

2. Лохматов Е.А. Генеза і еволюція інститута Омбудсмена в Швеції. Держава і право: теорія і практика : міжвуз. зб. наук. Вид-во РГУ ім. І. Канта, 2005. С. 45-65.

3. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

4. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20.

Палюга Х.Б.

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

На сьогоднішній день питання діяльності суб'єктів владних повноважень є досить актуальним, оскільки викликає багато суперечливих думок щодо того на скільки правомірними є рішення, які ним прийняті, а також на скільки вони є компетентними у виконанні своєї роботи.

Загальні проблеми щодо правових аспектів діяльності суб'єктів владних повноважень розглядалися такими українськими, а також зарубіжними дослідниками - адміністративістами, як В.Б. Авер'янов, Р.О. Куйбіда, В.П.Тимощук, Л.Є. Кисіль, І.Ф. Корж, С.В. Ківалов, В.С. Стефанюк, Н.Б. Писаренко, Т.О. Коломієць, А.О. Неугодніков, Ю.С. Педько, О.П. Рябченко та інші.

Характеристику суб'єктів владних повноважень варто почати з визначення поняття «влади». Великий енциклопедичний словник розкриває поняття влади, як відносини, які виникають між людьми. В результаті яких одні люди командують, а інші мають підкорятися, починає використовуватися розподіл функцій управління та виконання [1, с.116].

Розглянувши наукові праці дослідників-правників варто відзначити, що поняття влади має не однозначне визначення. Відомий діяч правоохоронних органів О.М. Бандурка розглядає поняття влади, як засіб, що допомагає організовувати відносини між відповідними групами, а саме засіб за допомогою якого можна управляти іншими людьми [2, с.5].

Дослідивши роботу В.Ф. Халіпова «Кратология – наука о власти» можна зробити висновок, що влада – це структурний елемент будь-якого суспільства, а саме чітко структурована система у суспільному організмі, яка завжди потребує розвитку та удосконалення [3, с.70–71].

Звертаючись до поняття повноваження, варто відзначити, що дана категорія розглядається через сукупність відповідних прав і

обов'язків публічних суб'єктів. В тому числі і громадських організацій. А також відповідних посадових та інших осіб, для можливості для здійснення покладених на них функцій, які закріплені за ними у встановленому законодавством порядку [4, с. 590].

Таке явище, як влада може проявлятися у різних формах. Такими формами може бути покарання і заохочення, насильство і примус, суперництво і співробітництво, контроль і управління, які можуть виникати між верствами населення, класами чи навіть державами. Варто відзначити, що влада може нести в собі, як позитивний, так і негативний характер. Одним із проявів наявності у суб'єктів влади є здійснення ними владних повноважень.

Енциклопедія політичної думки надає визначення владних повноважень в широкому розумінні у політичній і правовій сфері як право здійснювати конкретні дії, охоплюючи також право видавати закони та застосовувати всі інші менш важливі права, котрі безпосередньо пов'язані з управлінням [5, с.58].

В умовах глобалізації починає набирати великого значення здійснення ефективної публічної влади. Вказаний механізм має опиратися на такі принципи, як єдність, взаємного сприяння, збалансованості, зниження рівня конфліктності. Водночас має бути чіткий розподіл повноважень між суб'єктами владних повноважень.

Поняття суб'єкта владних повноважень досліджувалося багатьма науковцями. Дане визначення знайшло своє відображення у Кодексі адміністративного судочинства України [6], а саме у пункті 7 частини першої статті 4 . Дана стаття передбачає, що: «суб'єкт владних повноважень – це відповідний орган державної влади (орган державної влади, без статусу юридичної особи), орган місцевого самоврядування, їх посадові чи службові особи, або ж інші суб'єкти, які здійснюють публічно-владні управлінські функції на підставі чинного законодавства» [6].

Можливість цих суб'єктів здійснювати владні повноважень повинна забезпечити в державі перш за все збереження прав і свобод людини і громадянина.

Для суб'єкта владних повноважень є характерними наступні аспекти:

(1) Вказана особа володіє відповідними якостями, зокрема зовнішньою відокремленістю у діяльності, здатністю виробляти, виражати та здійснювати персоніфіковану волю тощо.

(2) Водночас вказаний суб'єкт володіє відповідними владними повноваженнями відповідно до правових норм яка випливає з його правосуб'єктності.

Отже, суб'єкт владних повноважень є органом державної влади, або ж органом місцевого самоврядування, який здійснює владні, або ж управлінські функції. Дані дії він здійснює відповідно до чинного законодавства, в рамках своїх повноважень.

1. Великий енциклопедичний юридичний словник. [Авер'янов А. Б., Азаров Д. С. Акуленко В. І. та ін.] ; за ред. академіка НАН України Ю. С. Шемшученка. К. : Юрид. думка, 2007. 992 с

2. Бандурка О. М. Влада в Україні на зламі другого і третього тисячоліть : монографія . О. М. Бандурка, В. А. Греченко. Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 304 с

3. Халипов В.Ф. Энциклопедиявласти. Халипов В. Ф. М.:Академический проект; Культура, 2005. 1056 с

4. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 4: Н–П, голова редкол. Ю. С. Шемшученко. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. 2002. 717 с.

5. Енциклопедія політичної думки. / Пер. з англ. К.: Дух і Літера, 2000. 472 с.

6. Кодекс адміністративного судочинства України. (ВВР, 2005, № 35-36, № 37, ст. 446). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text.

Романчук М.О.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Станом на сьогодні у чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) є низка статей, у яких законодавець оперує терміном «стан сильного душевного хвилювання», наявність якого в окремих випадках [7]:

1) свідчить про те, що особа не підлягає кримінальній відповідальності за вчинення певних діянь, які зовні формально схожі на кримінальні правопорушення (ч. 4 ст. 36 «Необхідна оборона» та ч. 3 ст. 39 «Крайня необхідність»);

2) є обставиною, яка пом'якшує покарання (п. 7 ч. 1 ст. 66 «Обставини, які пом'якшують покарання»);

3) трансформує склад відповідного кримінального правопорушення у привілейований, тобто є обов'язковою ознакою його суб'єктивної сторони (ст. 116 «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання» та ст. 123 «Умисне тяжке ті-

лесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання»).

Однак, не зважаючи на це, у законі України про кримінальну відповідальність немає жодного положення, яке б наводило поняття досліджуваного стану, що таким чином породжує певні проблеми при кваліфікації вчинюваних відповідною особою діянь на практиці. Як наслідок – суди по-різному вирішують питання про те, чи має місце стан сильного душевного хвилювання, якщо у висновку комплексної психолого-психіатричної експертизи констатується, що особа на час вчинення діяння перебувала, наприклад, у стані стресу чи фрустрації.

Варто відмітити, що вперше на нормативному рівні термін «сильне душевне хвилювання» було закріплено в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року, в якому у ст. 1455 вказувалося, що «підлягає відповідальності той, хто вчинив вбивство, хоча і без обдуманого заздалегідь наміру або умислу, у запальності або роздратуванні, але однак, і не випадково, а знаючи, що посягає на життя іншого» [12, с. 24].

На науковому рівні дослідження «стану сильного душевного хвилювання» бере свій початок ще з 70-х рр. XX ст. В результаті цікавим прослідковується те, що до середини 70-х років поняття «сильне душевне хвилювання» більшість правників ототожнювали з психолого-психіатричним поняттям «афект», а, починаючи з середини 70-х років, – з таким лише його різновидом, як «фізіологічний афект».

В сучасному періоді розвитку доктрини кримінального права можна виділити три групи наукових поглядів щодо тлумачення «стану сильного душевного хвилювання»:

1) стан сильного душевного хвилювання – це стан фізіологічного афекту [1, с. с. 249-250, 390; 6, с. 137; 8, с. 185; 10, с. 51];

2) стан сильного душевного хвилювання – це стан афекту (фізіологічного або патологічного) [9, с. 8];

3) стан сильного душевного хвилювання – це не тільки стан афекту (фізіологічного або патологічного), але й інші сильні за своїм впливом на психічну діяльність емоційні стани (стрес, страх, ейфорія, фрустрація, розпач тощо) [2, с. 181; 3, с. 183-184].

З усіх наведених вище наукових поглядів щодо розуміння сутності стану сильного душевного хвилювання найбільш прийнятною є думка першої групи учених, тобто констатація того, що стан сильного душевного хвилювання – це стан фізіологічного

афекту, який є медичним (психолого-психіатричним) терміном та зводиться до наявності в особи короткочасного хворобливого розладу психічної діяльності непсихотичного рівня, що виникає раптово під впливом зовнішніх факторів, виявляється недиференційованою емоцією, звуженням свідомості, руховим збудженням і діями, спрямованими проти подразника [11]. Аналогічної позиції з цього приводу дотримується й судова практика. Так, Верховний Суд, переглядаючи судові рішення у кримінальному провадженні за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, роз'яснив, що стан сильного душевного хвилювання – це емоційний процес, характеризується своєю раптовістю, неочікуваністю, миттєвістю, бурхливістю, швидкоплинністю [4]. Більше того, Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду при кваліфікації дій особи за ст. 116 КК України акцентує увагу на тому, що обов'язковою умовою юридичної кваліфікації дій винуватця за статтею 116 КК України є не вчинення умисного вбивства в стані фізіологічного афекту, що є суто медичним (психолого-психіатричним) критерієм, а в стані сильного душевного хвилювання, що є критерієм кримінально-правовим, за яким кваліфікація дій винного за вказаною вище статтею КК України можлива лише у разі, якщо стан сильного душевного хвилювання раптово виник та зумовлений жорстоким поводженням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поводження з боку потерпілого [5].

Таким чином, на основі усього вище наведеного слід констатувати, що термін «стан сильного душевного хвилювання» характерний виключно для кримінального права України і доцільно було б закріпити у чинному КК України його визначення, що забезпечить однозначне його розуміння та правильну кваліфікацію на практиці вчинених відповідною особою за його наявності діянь.

1. Баулін Ю., Борисов В., Гавриш С. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. В. Сташиса, В. Тація. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре»», 2003. 1196 с.

2. Бородин С. В. Квалификация преступлений против жизни : монография. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2003. 240 с.

3. Вереша Р. В. Сильне душевне хвилювання: поняття та кримынально-правове значення. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 1 (3). С. 182–193.

4. Верховний Суд роз'яснив, чим характеризується стан сильного душевного хвилювання. Режим доступу: https://ukrainepravo.com/law-practice/practice_court/vs-roz-yasnyv-chym-kharakteryzuyetsya-stan-sylnogo-dushevnogo-khvylyuvannya (станом на 10 травня 2022 року).

5. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду вказав, що необхідно для кваліфікації умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. Режим доступу: https://pravo.ua/kks-vs-vkazav-shcho-neobkhidno-dlia-kvalifikatsii-umysnoho-vbyvstva-vchynenoho-v-stani-sylnoho-dushevnoho-khvyliuvannia (станом на 10 травня 2022 року).

6. Коржанський М. Й. Проблеми кримінального права : монографія. Київ : Атіка, 2003. 280 с.

7. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (станом на 10 травня 2022 року).

8. Назаренко Г. В. Уголовно-релевантные психические состояния лиц, совершивших преступления и общественно опасные деяния : монография. М. : Ось-89, 2009. 240 с.

9. Остапенко Л. А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2003. 20 с.

10. Сташис В. В., Бажанов М. І. Особа – під охороною кримінального закону. Х.: Право, 1996. 224 с.

11. Терещук А. Д. Критерії діагностики афективних станів особистості : зб. наук. праць «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами». Режим доступу: URL: http://ap.uu.edu.ua/article/92.

12. Шишков С. Установление «внезапно возникшего сильного душевного волнения (аффекта)». Законность. 2002. № 11. С. 24–28.

Рубінська Ю.Р.

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ ТА РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Адвокатура України посідає провідне і водночас особливе місце у системі суб'єктів, що здійснюють правоохоронну діяльність. Вона спрямована на забезпечення прав людини та громадянина, шляхом надання їм кваліфікованої юридичної допомоги. Водночас її дійсно можна назвати невід'ємним консультантом та арбітром в процесі врегулювання різного роду спорів. Без участі інституту адвокатури не обходиться жодна сфера суспільних відносин.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» правовою основою діяльності адвокату-

ри України є Конституція України, цей Закон, інші законодавчі акти України. Діяльність адвокатури в Україні регулюється також і певними нормами відповідних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1].

Відповідно до частини 1 статті 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатура України - недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом [1].

Згідно з частиною 2 статтею 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність [1].

Згідно з статтею 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1].

Отже, адвокатура України – це важливий правовий інститут, який виконує важливу суспільну функцію, що полягає в захисті прав, свобод та законних інтересів громадян. Вона являється професійним співтовариством адвокатів. Об'єднує осіб, які отримали статус адвоката, органи адвокатського управління та адвокатські освіти. Варто зазначити, що адвокатура не виступає політичною організацією, бо незалежно від ідеології юридичними засобами і способами захисту забезпечує права, свободи та інтереси осіб.

В даний час однією з основних та найбільш актуальних проблем, що існують у правовій державі та в цілому є гарантії, забезпечення та захист прав і свобод українського суспільства.

Без створення гарантій для захисту прав людини, а також без забезпечення механізму функціонування такого демократичного інституту як адвокатура, неможливий розвиток правової держави [3, с. 47].

На мою думку, дійсно, на сьогоднішній день адвокатура є юридичним механізмом, який сприяє демократизації і гуманізації правосуддя, зміцненню законності. Вона є невід'ємним елементом суспільного устрою, хоча і є недержавною інституцією, проте виконує функцію особливої державної ваги, захищаючи права та законні інтереси громадян і юридичних осіб.

Роль та значення адвокатури полягає в тому, що адвокат допомагає людині реалізувати норми чинного законодавства, що містять правозахисні гарантії прав людини. У свою чергу, вони створюють максимум можливих на даному етапі розвитку суспільства і держави умов для реальної реалізації права людини на захист своїх порушених прав [2, с. 85].

Також, варто зазначити що, приведення чинного законодавства у відповідність до міжнародних норм та стандартів являється важливим напрямком реформування інституту адвокатури.

Вивчення історії виникнення та розвитку інституту адвокатури дозволяє зрозуміти та з'ясувати всі етапи становлення цього правового інституту з давніх часів до сьогодення. Історичні етапи розвитку інституту адвокатури дозволяють зрозуміти під впливом яких правових систем та поглядів сформувався інститут адвокатури в Україні.

Беручи до уваги все вищезазначене, можна зробити висновок, що адвокатура як правовий інститут, головне призначення якого полягає в сприянні захисту прав і свобод громадянина та людини повинна зайняти відповідне місце в системі правосуддя, що буде передумовою побудови справді правової держави.

Незалежність адвокатури як правового інституту визначається, насамперед, наділенням її відповідними правовими функціями, які б давали можливість реалізувати програму захисту прав і свобод громадян.

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. Урядовий кур'єр. 2012. № 159. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text

2. Володарський В. Не треба штучно розколювати адвокатуру та порушувати рівноправність адвокатів // Право України. – 1998. – № 5. – с.85.

3. Логінова С. Якою бути адвокатурі в Україні? // Право України. – 1997. – № 8. – с.47.

Савченко А.О., Шолкова Т.Б.

ПРОБЛЕМИ ОТРИМАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Під поняттям «внутрішньо переміщені особи» (далі ВПО) розуміють людей, які з метою врятування від небезпеки вимушено покинули місце постійного проживання, але не перетнули міжнародний кордон, а залишились на території своєї держави.

Внутрішнє переміщення населення набуло значного поширення з 2014 року після окупації Криму та збройних конфліктів на Сході України (Донецька та Луганська області). Відповідно до даних ООН загальне число таких осіб через війну на Донбасі сягнуло приблизно 2 млн осіб (станом на березень 2015 року). А внаслідок повномасштабного вторгнення російських військ в Україну у 2022 році кількість внутрішніх переселенців зросла ще більше. За даними Міністерства соціальної політики, у кінці березня 2022 року як ВПО зареєструвалися 130 тис громадян, тоді як за підрахунками Міжнародної організації міграції, такими є понад 6,5 млн осіб [2].

Впродовж років українська влада продовжує гарантувати конституційні права, формувати соціальний захист для таких людей та вдосконалювати систему задля комфортного життя громадян. У 2014 році було ухвалено Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Відповідно до ч. 1 ст. 15 вищезазначеного Закону України фінансове забезпечення прав і свобод ВПО за рахунок бюджетних коштів здійснюється відповідно до бюджетного законодавства. Заходи щодо забезпечення прийому, проїзду, розміщення та облаштування вимушених переселенців є видатковими зобов'язаннями України та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції щодо забезпечення соціальних прав і гарантій громадян України [3].

Відповідно до рішення Уряду фінансова допомога внутрішньо переміщеним особам становить:

- для осіб з інвалідністю та дітей — 3 000 гривень;
- для інших осіб — 2 000 гривень [1].

У 2022 році було внесено певні зміни до законодавства України, згідно до якого з травня цього ж року допомогу отримають лише переселенці, які переїхали з регіонів, де проходять бойові дії чи окупованих територій або чиї будинки були зруйновані чи непридатні для проживання внаслідок війни. Що стосується інших категорій переселенців, то вони допомогу не отримуватимуть.

Для отримання соціальних виплат після переїзду переселенцям необхідно отримати довідку внутрішньо переміщеної особи, яку можна отримати заповнивши заяву, що формується на Єдиному державному веб-порталі електронних послуг або за допомогою мобільного додатку Портал Дія. Варто наголосити, що у зазначеній ситуації потрібно надати деякі документи, а саме:

документ, що посвідчує особу; документ з даними про реєстраційний номер облікової картки платника податків; свідоцтво про народження дитини.

Однак не всі особи мають таку можливість, тому виникають чималі проблеми стосовно отримання соціальних виплат. Наприклад, через:

1) відсутність документів, оскільки, покидаючи місце бойових дій, не всі громадяни мали змогу взяти з собою документи та інші необхідні речі.

Однак якщо оригінали відсутні, то достатньо надати відомості з додатку «Дія».

2) відсутність мобільного додатку Портал Дія та неможливість користування електронними послугами.

У такому варіанті можна отримати виплати, якщо особу підтвердять два свідки.

3) виїзд біженців закордон

Особа втрачає статус «внутрішньо переміщена особа» у випадку виїзду за межі України, а отже не має права на отримання від держави соціальних виплат.

Складнощі наявні і у правозастосуванні законів України щодо даного питання:

- припинення або відмова в нарахуванні соціальних виплат, перевірки, нечіткість процедури. Громадяни, що вважаються внутрішньо переміщеними особами, нерідко шукають юридичну допомогу щодо відновлення необхідних документів, отримання довідок та субсидій;

- невеликий вибір банку задля отримання соціальних та пенсійних виплат;

- відсутність чіткого механізму реєстрації дітей ВПО без супроводу [2].

Таким чином, на сьогодні існують досить спрощені процедури завдяки зміненню урядом старих підходів. Саме тому ризик виникнення проблем зменшений до мінімуму. Громадяни мають право подати заяву на отримання довідки про реєстрацію як ВПО та розраховувати на державну допомогу. Спочатку для цього потрібно було: реєстрація на неокупованій території та необхідний пакет документів. Однак зараз у цьому немає необхідності. Незважаючи на це, кількість зареєстрованих ВПО є нижчою за фактичну чисельність. Існує чимало ситуацій, через які не всі громадяни

можуть отримати довідку внутрішньо переміщеної особи, а тому відсутня можливість одержання соціальних виплат від держави.

Отже, необхідно внести зміни до законодавства для підтримки внутрішньо переміщених осіб. Відмова держави підтримати людей, які вимушені були покинути власні домівки, з тих територій де закінчилися військові дії та не виплачувати їм допомогу у розмірі 2000 грн є дещо передчасною. Адже економічно, ці території не відновились і люди взагалі втратили будь-які засоби для виживання, а деякі території стали непридатні для проживання. Крім того, багато кого звільнили з роботи, оскільки були зруйновані місця роботи, а ФОПи втратили активи для ведення власного бізнесу. Тому зараз дуже важлива фінансова підтримка громадян з боку держави, особливо з тих територій де велись військові дії та тих, де вони тривали, до моменту відновлення можливості заробляти гроші громадянам самостійно.

1. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 03.05.2022).

2. Лішик О.П. Проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2019. Випуск 10. С. 86-89.

3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 21 березня 2022 року №1706-VII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text (дата звернення: 03.05.2022).

Сікорська С.О.

КЛАСИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Захист та гарантування прав і свобод людини не є сферою діяльності тільки однієї держави. Цією сферою займаються усі демократичні держави, більшість міжнародних організацій. Сьогодні існує понад 300 декларацій, конвенцій і хартій, покликаних проголошувати та закріплювати основні права і свободи людини в усьому світі, а також захистити та відновити їх у разі їх порушення. Такі міжнародні документи з прав людини, як правило, вва-

жаються міжнародними стандартами, оскільки вони ґрунтуються на звичаєвих нормах, встановлених державами, які визнають юридичну силу правил поведінки, оприлюднених Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у формі декларацій або рекомендацій. Саме цей ряд міжнародно-правових актів є основою Конституції України, що встановлюють гарантії захисту та поваги прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Феномен прав і свобод людини протягом століть був одним із центральних об'єктів наукового пізнання. Про права людини писали філософи та юристи. Але поки що це питання не вичерпано, і його дослідження особливо важливе. З кінця XX ст. посилюється процес глобалізації. Вихідною точкою, яка становить основу для розвитку сучасних європейських та інших демократій у всьому світі, є непорушність прав і свобод людини. Міжнародне співтовариство розробило міжнародні стандарти прав і свобод людини, які увійшли до внутрішнього законодавства України та мають пріоритетний вплив на розвиток її правової системи [6, с. 32].

Ми вважаємо, що найбільш вигідно класифікувати міжнародні стандарти прав і свобод людини за їх інтегрованими формальними та функціональними властивостями, оскільки ця класифікація може розрізняти не тільки формальні властивості відповідних стандартів, а й істотні властивості відповідних стандартів. Ми пропонуємо поділити міжнародні стандарти прав і свобод людини на дві категорії за критеріями об'єктивного вираження: стандарти-принципи та стандарти-норми. Нормативні принципи повинні включати лише ті характеристики загальності, шаблонності та універсальності, які притаманні загальним міжнародним стандартам прав і свобод людини.

Стандартним принципом формування системи міжнародних стандартів прав людини є принцип верховенства права, а його зміст складають такі стандартні принципи, як рівність, справедливість, раціональність, пропорційність, цілісність, пріоритет прав людини, захист і захист прав людини. демократичні принципи. Зауважимо, що на законодавчому та теоретичному рівнях пропонуються різні способи внутрішньої підпорядкованості та пояснення системних зв'язків, які існують між цими правовими принципами, але це наукове питання заслуговує окремого дослідження.

Категорії правових принципів розглядаються не тільки в правових доктринах, оскільки вони прямо закріплені у внутрішньому законодавстві та на міжнародному рівні. Тому, щоб проаналізувати значення категорії «принципи» як юридичної категорії, яка існує в легітимній сфері, необхідно, зокрема, звернутися до резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, де цей термін вживається для позначення наступного: a) юридичні чи неюридичні принципи; b) більш висока норма або норма вищого порядку; c) норми, які виробляють конкретні правила; d) правила, важливі для мети резолюції; e) цілі, які мають бути досягнуті, правові чи інші вимоги політики; f) принципові рекомендації щодо тлумачення [6, с. 34].

Як зазначалося вище, поряд із принципами міжнародних стандартів, ми пропонуємо зробити акцент на міжнародних стандартах – правових нормах. Це не права і свободи людини, закріплені лише в якомусь одному або кількох міжнародно-правових документах, а права і свободи людини, що широко закріплені в системі міжнародних договорів з прав людини, які міжнародне співтовариство беззастережно визнає і дотримується як міжнародно-правових зобов'язань конкретної держави (засновані на статутних зобов'язаннях або на імперативних нормах міжнародного права).

Міжнародні стандарти-норми є показником рівня розвитку людської цивілізації та відображенням потреб і цінностей міжнародного співтовариства на конкретному історичному етапі. Загальновизнані норми прав людини, притаманні міжнародному та внутрішньому праву, відображають рівні соціал-демократії та гуманності, які історично досягалися як на міжнародному, так і на внутрішньому рівнях. Ні міжнародні договори, ні національні закони не можуть обмежувати права людини [4, с. 116].

На думку вчених, до економічних, соціальних і культурних стандартів-норм як права належать: право на працю; право на справедливі та сприятливі умови праці; права профспілок; право на гідний (достатній) рівень життя; право на охорону здоров'я та соціальний захист; захист сім'ї, матерів і дітей; право на середню та вищу освіту; право на використання надбань культури.

Колективні права: право на мир; заборона геноциду та апартеїду; право народів на самовизначення; права меншин; право на розвиток; право на сприятливе середовище [1, с. 68-69].

Наш Основний Закон зосереджений на міжнародно-правових стандартах. З огляду на це, регулюванню взаємозв'язку та взає-

модії внутрішнього права та міжнародного права привертає велику увагу. Україна дотримується загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та встановила чіткі процедури імплементації цих норм на конституційному рівні. Отже, норми міжнародного права, у тому числі щодо прав і свобод людини, стають частиною національного законодавства за умови згоди Верховної Ради України, яка за допомогою ратифікації надає обов'язковості виконання міжнародних договорів. Наприклад, розділ ІІ Конституції стосується прав і свобод людини і громадянина, положення якого відображають норми Загальної декларації прав людини, яка хоч і не підлягає ратифікації як декларація за те є орієнтиром у правовому регулюванні суспільних відносин на національному рівні конкретної держави.

Відповідно до Декларації, «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах» (стаття 1), відповідно до статті 2 кожна людина має права і свободи, викладені в цій Декларації, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового чи іншого статусу. Вкажемо на положення окремих її статей, які, безперечно, вплинули на подальший розвиток конституційної моделі кожної держави, зокрема України, та глобалізацію цього правового явища, особливо у сфері захисту прав особистості.

Таким чином, можна виділити загальні міжнародні стандарти прав людини, такі як рівність прав і рівний захист закону, недискримінація, право на ефективне відновлення прав компетентними національними судами, коли основні права порушені, та гарантії права людини у кримінальному процесі (ст. ст. 7, 8, 10 та ін.) [2].

У демократичній країні, де панує закон, захист прав людини є основою правопорядку. Конституція України проголошує, що зміст законів визначаються правами і свободами людини і громадянина, що законодавчий та виконавчі органи державної влади і місцевого самоврядування діють на засадах дотримання прав людини, визнаючи при цьому справедливість способу забезпечення цих прав (ст. 55). Враховуючи обраний шлях демократичного розвитку, надзвичайно важливою є прихильність України до захисту прав людини як суб'єкта міжнародного права, ролі міжнародно-правових стандартів у сфері прав людини у здійсненні правосуддя, зокрема [5, с. 69].

Сьогодні Україна має загальноприйняту позицію, що інтеграція до ЄС допоможе економіці країни. Позитивна роль інтеграційного процесу у сфері прав людини в Україні не викликає сумнівів. Але успіх частково залежить від українського уряду, який має ефективно та продуктивно працювати з представниками ЄС і значною мірою координувати діяльність між міністерствами та державними установами [3].

Отже, як ми бачимо, стандарти-принципи в повній мірі відображені у нашому національному законодавстві. Що стосується стандартів-норм, то вони слугують орієнтиром для розвитку національного законодавства. З огляду на зазначене, правове регулювання захисту та гарантування прав людини в Україні відбувається із врахуванням міжнародних стандартів, що є запорукою гармонізації законодавства у даній сфері.

1. Завальнюк В. В. Міжнародні стандарти прав людини в їх антропологічному вимірі. Митна справа. 2009. № 5 (65). С. 67–70.

2. Загальна декларація прав людини : ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 01. 05. 2022).

3. Мейх'ю А. Україна і європейська інтеграція: успіх також залежить від якісної координації. URL: https://zn.ua/ukr/internal/ukrayina_i_evropeyska_integratsiya_uspih_takozh_zalezhit_vid_yakisnoyi_koordinatsiyi.html.

4. Муса Аль-Сулайбі. Юридична природа міжнародних стандартів прав людини. Право України. 2000. № 9. С. 116–119.

5. Пилипенко О. Міжнародно-правові стандарти прав людини і громадянина. Зб. матер. тез доповід. круглого столу «Вектори вдосконалення національного механізму захисту прав людини» (Київ, 7 липня 2021 р.). Київ–Тернопіль, 2021. С. 68 72.

6. Руднєва О. М. Теоретичні проблеми класифікації міжнародних стандартів прав і свобод людини. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 9. С. 32 42.

Слободян В.Р.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Конституційно-правовий статус глави держави – це становище президента в правовій реальності, що відображається у його взаєминах з суспільством і державою. Іншими словами, правовий статус складається з прав і обов'язків особи, яка займає певне становище у суспільстві [1, с.].

Наразі правовий статус Президента України визначено у розд. V чинної Конституції, який встановлює місце та роль Президента України в системі органів державної влади та його взаємовідносини з іншими органами державної влади, окреслює коло його відповідальних повноважень, регламентує порядок обрання Президента та припинення його посадових функцій, закріплює порядок заміщення посади Президента України, передбачає конституційно - правову відповідальність за державну зраду та інші злочини, що визначає функції та повноваження Президента України, а також форми співробітництва Президента з органами законодавчої та виконавчої влади, його участь у формуванні судової влади.

Правовий статус президента визначено обсягом повноважень, правовим регулюванням взаємовідносин із гілками влади та іншими інституціями держави. Крім цього, характер і елементи правового статусу президента зумовлюються формою правління. Так, структурними елементами правового статусу Президента є його компетенція.

Компетенція президента – це права та обов'язки, форми та методи їх реалізації, а також предмет відання. Компетенцію Президента України класифікують на певні види:

1. Представницькі повноваження - права та обов'язки Президента України як глави держави здійснювати загальне представництво держави як у межах державного кордону, так і в зовнішньополітичних відносинах.

2. Внутрішньополітична діяльність Президента України як глави держави:

2.1 - виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності, додержання Конституції України, прав і свобод громадян України (ч. 2 ст. 102 Конституції України);

2.2 - забезпечує державну незалежність, національну безпеку правонаступництво держави (п. 1 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

2.3 - звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України (п. 2 ч. 1 ст., 106 Конституції України);

2.4 - очолює Раду національної безпеки та оборони України (п. 18 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

2.5 - приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України (п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

2.6 - здійснює помилування (п. 27 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

2.7 - нагороджує державними нагородами; встановлює відзнаки Президента України, нагороджує ними (п. 25 ч. 1 ст. 106 Конституції України) та ін.

3. Зовнішньополітична діяльність Президента України як глави держави:

3.1 - представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України (п. 3 ч. І ст. 106 Конституції України);

3.2 - приймає рішення про визнання іноземних держав (п. 4 ч. 1 ст. 106 Конституції України); 3.3 - призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях, приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав (п. 5 ч. 1 ст. 106 Конституції України) та ін.

4. Законодавчі повноваження - права та обов'язки Президента України у сфері розробки, прийняття і набуття чинності законами України:

4.1 - має право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України (ч. 1 ст. 93 Конституції України);

4.2 - визначає законопроекти невідкладними, що зумовлює позачерговий їх розгляд Верховною Радою України (ч. 2 ст. 93 Конституції України);

4.3 - має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України (п, 30 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

4.4 - підписує закони, прийняті Верховною Радою України (п. 29 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

4.5 - на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України (ч. 3 ст. 106 Конституції України) та ін.

5. Установчі повноваження - права та обов'язки Президента України у сфері утворення, реорганізації та ліквідації інших державних органів:

5.1 - призначає за згодою Верховної Ради України Прем'єр-міністра України, припиняє його повноваження та приймає рішення про відставку Прем'єр-міністра України (п. 9 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

5.2 - призначає за поданням Прем'єр-міністра України членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій та припиняє їхні повноваження на цих посадах (п. 10 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

5.3 - призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора України (п. 11 ч. І ст. 106 Конституції України);

5.4 - призначає половину складу Ради Національного банку України (п. 12 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

5.5 - призначає половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (п. 13 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

5.6 - призначає на посади та звільняє з посад за згодою Верховної Ради України Голову антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України (п. 14 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

5.7 - утворює, реорганізовує та ліквідовує за поданням Прем'єр міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади (п. 15 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

5.8 - призначає третину складу Конституційного Суду України (п. 22 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

5.9 - утворює суди у визначеному законом порядку (п. 23 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

6. Контрольні повноваження - права та обов'язки Президента України у сфері нагляду за дотриманням законності у діяльності інших органів державної влади:

6.1 - припиняє повноваження Верховної Ради України, якщо протягом 30 днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися (п. 8 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

6.2 - скасовує акти Кабінету Міністрів України та акти Ради Міністрів АРК (п. 16 ч. 1 ст. 106 Конституції України);

6.3 - пропонує Верховній Раді України розглянути питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та прийняти резолюцію недовіри Кабінету Міністрів України [2].

Таким чином узагальнивши вищенаведене, правовий статус президента можна визначити як, регламентоване нормами права існуюче становище глави держави, що відображається у його взаєминах з суспільством і державою. До того ж слід наголосити, що Президент, як глава держави має особливий правовий статус, наділений широким колом повноважень для здійснення функцій державного управління та контролю, безпосередньо взаємодіє з виконавчою,законодавчою та судовою гілками влади, при цьому не належачи до жодної з них, та займає самостійне, особливе правове становище регламентоване Конституцією України.

1. Барабаш Ю.Г. Конституційне право України: посібник для підготовки до іспитів. – К.: Право, 2015. – 328 с.

2. Конституція України: від 28 червня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

Слуцька О.С., Головко С.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Велика Британія не має єдиної правової системи, оскільки створена політичною унією незалежних держав. У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії наявні три основні правові системи: англійська правова система (функціонує в Англії та Уельсі); правова система Північної Ірландії, заснована на принципах загального права; шотландська правова система використовується в Шотландії.

Англійська правова система підтримується судами Англії та Уельсу, які розглядають цивільні і кримінальні справи. Саме вона заснувала загальне право і його основні принципи. Загальне право є типом правової системи, яка діє в країнах, що належать до англо-саксонської правової сім'ї. Основними ознаками англійського права є: англійське загальне право розвивалось юристами-практиками, тому відсутня строга логіка його побудови; розвиненість юридичного процесу, на основі якого розвиваються матеріальні галузі права; норми загального права з'являлися при

розгляді королівськими судами конкретних справ, тому вони розраховані на вирішення конкретних спорів, а не на встановлення загальних правил поведінки на майбутнє; наявний судовий прецедент, тобто норми права створюються суддями при винесенні рішень з конкретних справ. На відміну від суддів країн романо-германської правової сім'ї, суддя країни загального права «приміряє» конкретну справу не до правил діючої норми права, а до існуючих подібним судових прецедентів. Норми, що містяться у прецедентах, можуть виконувати подвійну роль, а саме: формулювати положення, яких немає в нормативних актах, тлумачити і роз'яснювати статті чинного права. Він забезпечує ефективність і передбачуваність судової практики. У Великій Британії зберігає своє значення і старовинний звичай, що вирізняється віковою стабільністю і загальним суспільним визнанням. Так, за відсутності писаної Конституції діють як конституційні звичаї атрибути монархічної держави, міністри розглядаються як слуги королеви, пожалування, пенсії даються від імені королеви [1].

Правова система Північної Ірландії належить до англо-саксонської правової сім'ї. У ній функціонує судова система Північної Ірландії з кінцевою апеляційною інстанцією у цивільних та кримінальних справах – Верховним Судом Сполученого Королівства. Норми загального права були імпортовані в Королівство Ірландії за англійського панування. Джерелами права Північної Ірландії є ірландське загальне право і статутне право (чинні статути парламентів Ірландії, Сполученого Королівства, Північної Ірландії, статути Асамблеї в рамках переданих їх повноважень) [2].

Шотландське право є унікальною правовою системою, яка виникла на основі римського права. Засноване на некодифікованій континентальній традиції, що йде від Corpus Juris Civilis, має елементи традиції загального права, пов'язані з середньовічними джерелами. Таким чином, у Шотландії «змішана» правова система. Від часу Акту про Унію 1707 року вона має спільну законодавчу владу з рештою Сполученого Королівства. Саме Унія зумовила англійський вплив на право Шотландії і навпаки. Право Шотландії зазнало також і впливу європейського права відповідно до Римського договору та установлень шотландського парламенту, який може видавати закони в межах своїх законодавчих повноважень, передбачених Актом про Шотландію 1998 року. Головними судами є Сесійний Суд для цивільних справ і Вищий Суд Правосуддя для кримінальних справ. Верховний суд Сполученого Коро-

лівства є найвищою апеляційною інстанцією для цивільних справ у шотландській юрисдикції. Суди шерифів є місцевими судовими органами, що налічують 49 таких судів, організованих у 6 округах. Шотландська правова система є унікальною тим, що має три різновиди вироків у кримінальному процесі: «винен», «не винен» і «не доведено» [2].

Відсутність у країні писаної конституції спричинює появу особливостей конституційно-правового регулювання прав і свобод людини та громадянина. На практиці права британців регламентуються як статутним правом (Велика Хартія Вольностей 1215 року, Білль про права 1689 року, Акт про права людини 1998 року тощо), так і прецедентним правом та конституційними угодами.

Значне місце серед індивідуальних прав британців займає право на свободу особистості, яке полягає у праві особи не піддаватися тюремному ув'язненню, арешту або будь-якому іншому фізичному обмеженню свободи. Habeas Corpus Act 1679 року визначив такі актуальні положення: право затриманого з'ясувати причини його затримання та вимагати від судді їх перевірки протягом 24 годин; право вважатися невинним поки провина не буде доведена судом; заборона на отримання доказів вини шляхом психічного та фізичного тиску; право на звичайний, а не надзвичайний суд або суд з особливими повноваженнями. У правовій доктрині право на свободу особистості включає таємницю перепису та телефонних розмов, захист від електронних засобів контролю за особистим життям, свободу совісті та віросповідання. Одним із суттєвих прав британців є право на захист приватної власності від свавілля держави, фізичних і юридичних осіб. Але процес здійснення права власності передбачає, що держава може вилучити частини власності у вигляді податків лише на основі законодавства. Уперше принцип «будь який закон і будь-який податок походять від парламенту» був проголошений у Біллі про права 1689 року.

Таким чином, обмеження права власності допускається лише шляхом прийняття законів і тільки у зв'язку з необхідністю забезпечення публічних інтересів. Важливими індивідуальними правами британців у сфері політики є свобода зборів та асоціацій, право участі у діяльності політичних партій, профспілок та інших об'єднань, права обирати та бути обраним тощо. Ці права здійснюються громадянами з обмеженнями, які встановлюються у законодавстві. До прикладу, в Акті про суспільний порядок 1994 року. закріплюється, що проведення зборів повинно бути

узгоджено з власником земельної ділянки, на території якої вони проводяться [3].

Отже, британська правова система має багату і змістовну історію розвитку, в ході якого виділилася самостійна велика правова сім'я, що включає правові системи майже усіх англомовних країн.

1. Авілова М.М., Борисова Н.Р. Правова система Великобританії. URL: https://uareferat.com.

2. Правова система Великої Британії. URL: https://www.wiki.uk-ua.nina.az.

3. Конституційно-правовий статус людини та громадянина в Великобританії. URL: https://textbooks.net.ua/content/view/3376/20/

Стефанюк І.В.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Історичний досвід і практика сьогодення свідчать, що система забезпечення національної безпеки і оборони України є найважливішою складовою суверенної, демократичної і правової держави. Забезпечення національної безпеки у всіх її проявах є прямопропорційним економічному, соціально-культурному та технологічному розвитку будь-якої держави. Можемо констатувати, що Україна як держава сповна відчула на собі, що таке слабка та неефективна система забезпечення національної безпеки та оборони, кров'ю виборюючи своє право на існування впродовж багатьох років.

Фундаментальні правові основи національної безпеки і оборони України, становить Конституція України. Положення Конституції України визначають засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Відповідно до частин 1-3 статті 17 Конституції України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України.

Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та

правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [1].

Аналізуючи зміст даних положень Конституції України слід зазначити, що вони не відображають фактичну військово-політичну ситуацію. Так, положення частини першої і третьої закріплюють поняття «національна безпека» тільки у значеннях економічної, інформаційної та державної безпеки, не враховуючи інші складові національної безпеки, такі як воєнна і громадська безпека. Не говорячи про таке явище сьогодення, як «психологічна безпека». Частина друга цієї статті досить вузько визначає суб'єктів забезпечення оборони України, закріплюючи цей обов'язок виключно за Збройними Силами України. У даному випадку слід зазначити, що Закон України «Про національну безпеку України» визначає ширше коло суб'єктів, що забезпечують оборону України. Так, відповідно до цього закону сили оборони - Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави, відображаючи фактичне становище даних суб'єктів, які сьогодні забезпечують оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості [2]. З урахуванням зазначеного, на нашу думку, було б доцільним переглянути відповідні положення Конституції України.

Надзвичайно важливим документом у сфері національної безпеки і оборони є Стратегія воєнної безпеки України. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» Президент України увів у дію указом від 25 березня 2021 року № 121/2021.

Такий стратегічний документ в Україні було підготовлено вперше. Стратегія є документом оборонного планування, мета якого – забезпечення реалізації державної політики у сфері оборони та визначення шляхів реалізації пріоритетів державної політики у воєнній сфері, сферах оборони та військового будівництва.

Стратегія воєнної безпеки України містить багато важливих та позитивних підходів щодо реформ у сфері оборони, а також плану оборони держави. Зокрема, Стратегія воєнної безпеки України передбачає інтеграцію в євроатлантичний безпековий простір та набуття членства в НАТО. Головною метою Стратегії воєнної безпеки України є заздалегідь підготовлена і всебічно забезпечена

комплексна оборона України в рамках стримування, стійкості і взаємодії, що гарантує військову безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави [3]. Разом з тим, не конкретизовані порядок, строки та плани щодо набуття членства в НАТО.

Важливо, що Стратегія передбачає сценарій, за якого РФ може вторгнутися на територію України. При цьому в документі Росія відверто називається ворогом. «На національному рівні Російська Федерація залишається військовим супротивником України, який здійснює збройну агресію проти України, тимчасово окупував територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, території в Донецькій і Луганській областях, системно застосовує військові, політичні, економічні, інформаційно-психологічні, космічні, кібер- та інші засоби, які загрожують незалежності, державному суверенітету й територіальній цілісності України» [3]. Разом з тим, на нашу думку, першочерговим завданням Стратегії має бути відновлення територіальної цілісності. Водночас, задекларовані у Стратегії цілі не підкріплені визначенням шляхів та методів втілення їх в життя.

Таким чином, Стратегія воєнної безпеки України має бути переглянута і відповідати сучасним викликам і загрозам. Тільки в цьому випадку ми зможемо вирішити ряд проблем, які існують у сфері національної безпеки і оборони.

Прикладом побудови ефективної моделі сектору безпеки і оборони є система національної безпеки і оборони Ізраїлю.

Ізраїль фактично з 1948 року перебуває у стані війни з арабськими країнами та Палестинською державою з 1950-тих, що супроводжується високим рівнем терористичної загрози та постійним ризиком нанесення ракетно-бомбових ударів, з чим також зіткнулася України перебуваючи у стані війни з російською Федерацією.

Важливим елементом системи оборони та забезпечення безпеки Ізраїлю є Сили спеціальних операцій або як їх іще називають АОІ. Завдання АОІ є здійснення розвідки та спеціальних завдань у воєнний і мирний час, як на території країни, так і за її межами.

Характерними особливостями оборонної стратегії Ізраїлю є:

- принцип забезпеченні існування Ізраїлю, що реалізовується створенням ефективного стримування та нейтралізації загроз;
- концепція випереджаючих військових операцій;

 стратегічне співробітництво шляхом зміцнення відносин із США та розвитку стратегічних зв'язків з іншими ключовими країнами;

 підвищення регіонального статусу Ізраїлю шляхом посилення мирних зусиль та збільшення потенціалу для співпраці з поміркованими силами в регіоні;

 підтримка відносної переваги на основі якості людей, передових технологічних можливостей (у галузі озброєнь) та різних видів розвідувальної діяльності.

Досягнення цілей стратегії відбувається шляхом створення «банку» спеціальних операцій, чітким їх розпланування та безпосереднім проведенням спеціальних операцій у глибині розташування противника, що являють собою, як знищення конкретних цілей, так і реалізацію операцій в кіберпросторі [4].

На нашу думку, дана модель національної безпеки і оборони, яка існує в Ізраїлі може бути запроваджена і в нашій державі та закріплена в чинному військовому законодавстві.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що конституційно-правові засади національної безпеки і оборони України перебувають в процесі свого формування. Важливою складовою цього процесу є впровадження нових способів забезпечення національної безпеки і оборони, сформованих на основі власного та міжнародного досвіду, одночасно формуючи основи міжнародної системи національної безпеки і оборони.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96<ВР, у ред. від 01.01.2020 р. [Електронний ресурс] // Сайт «Верховна Рада України». Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення — 05.05.2022)

2. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, у ред. від 24.11.2021 р. [Електронний ресурс] // Сайт «Верховна Рада України». Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення — 05.05.2022)

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text (дата звернення — 05.05.2022)

4. Стаття Defens Express «Як Ізраїль забезпечує безпеку і оборону країни за допомогою спецпризначенців ч. 1». URL: https://defence.ua.com/army_and_war/jak_izrajil_zabezpechuje_oboronu_ta_bezpe ku_krajini_za_dopomogoju_spetspriznachentsiv_ch1 4062.html (дата звернення: 05.05.2022)

Танюк І.І.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА – ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОЇ ОХОРОНИ

Сучасне життя неможливо уявити без глибокого проникнення інформатизації в усі його сфери. Ми можемо говорити про те, що інформаційна розвиненість суспільства поступово стає однією з найважливіших ознак, що визначають «образ» життя сучасної людини, яка забезпечує необхідну основу нашого повноцінного існування. З кожним роком інформація та її потоки набувають все більшого значення, в таких умовах забезпечення інформаційної безпеки є одним з гарантів сталого розвитку та існування сучасних суспільства і держави, а відтак, особлива увага дослідників повинна бути зосереджена на її вивченні, в тому числі зі сторони юридичної науки.

Оскільки на сьогоднішній день відбувається переосмислення самого поняття інформації та її ролі в сучасному світі, це породжує необхідність формування безпечного інформаційного середовища. Саме тому варто наголосити на необхідності створення належної правової регламентації суспільних відносин у сфері інформації та інформаційного простору. Цей процес не можна уявити без забезпечення інформації та інформаційних відносин належними засобами правового захисту й охорони, в першу чергу традиційними засобами кримінального права. Незважаючи на такий стан речей вітчизняне кримінальне законодавство не виділяє інформаційну безпеку, як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони. Тим не менше, відсутність належного забезпечення забезпечення інформаційної безпеки несе в собі ряд серйозних загроз, як суспільству так і державі.

При відсутності своєчасної та достовірної інформації людина, коли стикається з неправдивою інформацією стає розгубленою та нездатною адекватно сприймати, розуміти та реагувати на різні загрози їй. Разом із розвитком інформаційно-комунікаційних мереж, зокрема швидкісного інтернету, це створює сприятливі умови для діяльності іноземних спецслужб і політичних організацій із поширення дезінформації з метою впливу на суспільну думку та маніпулювання масовою свідомістю, що стає однією з пріоритетних загроз інформаційній безпеці [1, с. 153].

Окремі науковці відзначаються, що низька якість інформаційного забезпечення суспільства повинна бути визнана загро-

зою його інформаційній безпеці на державному рівні, що надалі впливатиме на всі складові суспільної безпеки. На жаль, при вирішенні даної проблеми, доводиться стикатися із певними складнощами, адже політична боротьба за владу як у державі, так і на міжнародній арені переважно заснована на методах ведення інформаційних війн, а їх викоренення є проблемою загальносвітового масштабу [2, с. 45].

Окремо варто наголосити на тому, що в Законі України «Про національну безпеку України» [3] 21 червня 2018 року (з наступними змінами і доповненнями) відсутнє поняття інформаційної безпеки. Так само відсутнє воно і в Стратегії національної безпеки України [4], однак, яка містить в собі перелік загроз інформаційного характеру. Варто відзначити, що в Законі України «Про основи національної безпеки України» [5] від 19 червня 2003 року (прим. – втратив чинність) інформаційна безпека була вказана як важлива складова національної безпеки України.

Варто зазначити, що багато загроз, які постають перед Україною на сучасному етапі несуть с тобі саме інформаційний характер. Ними є кібер-атаки, поширення дезінформації, інформаційні війни, розпалювання ворожнечі у суспільстві за різними ознаками, збільшення кількості правопорушень з використанням інформаційних технологій тощо. Таким чином інформаційна безпека складається з різноманітних відносин, що містять в собі інформаційну складову, і не дивлячись на це вона досі не стала окремим об'єктом охорони у кримінальному законодавстві України, натомість розглядається як частина інших об'єктів кримінально-правової охорони. Зокрема, у сучасному Кримінальному кодексі України на ознаки протиправного діяння, яке зачіпає інформаційну безпеку, вказує використання законодавцем таких термінів, як: «розголошення», «розповсюдження», «завідомо неправдиве повідомлення», «втрата», «привласнення», «заклик», «фальсифікація» тощо [6, с. 278–282]. Однак все ж таки це вказує на те, що інформація або інформаційна безпека розглядаються не як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони, а як частина інших об'єктів (наприклад, громадський порядок і моральність, громадська безпека сфера використання електронно-обчислювальних машин тощо).

Отже, під інформаційною безпекою ми розуміємо стан захисту національних інтересів у сфері обігу та поширення інформації, що визначається збалансованою сукупністю інтересів особи, су-

спільства та держави у сфері інформаційного простору. Не дивлячись на це, інформаційна безпека досі не охороняється чинним кримінальним законодавством на достатньому рівні, саме тому вона повинна стати окремим об'єктом кримінально-правової охорони, що необхідно врахувати в умовах розроблення нового кримінального закону.

1. Шемшученко Ю.С. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / [заг. ред. Ю.С. Шемшученко, І.С. Чиж]. − К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. − 384 с.

2. Тихомиров О.О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави : моногр. / О.О. Тихомиров; заг. ред. Р. А. Калюжний. − Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. – 196 с.

7. Закон України «Про національну безпеку України». Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top.

8. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Офіційне інтернет-представництво Президента України. https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037.

9. Закон України «Про основи національної безпеки України». Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#top.

10. Дзюба Ю.П. Інформаційна безпека в системі міжгалузевих зв'язків кримінального права / Ю.П. Дзюба // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'зків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовт. 2014 р. – Харків, 2014. – С. 278–282.

Татусько Д.Р.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ НА ЗАМОВЛЕННЯ

На сьогоднішній день розслідування кримінальних правопорушень, а саме вбивств на замовлення є одним із складних та довготривалих процесів. Воно пов'язане із тим, що з розвитком сучасного суспільства та економічного розвитку здебільшого виникають все нові і нові види злочинів, і, відповідно, способи та мотиви їх вчинення. Враховуючи те, що вбивство у кримінальній сфері являється одним із найнебезпечніших кримінальних правопорушень, то вбивство на замовлення є таким, до якого необхідно ретельно і з високим професіоналізмом підходити, враховуючи всі особливості самого процесу розслідування [1].

У найбільш загальному розумінні вбивством на замовлення слід вважати виконання певної угоди щодо позбавлення життя особи. Такий вид вбивства характеризується типовими ознаками, які дають змогу робити припущення про його замовний характер.

Особливості розслідування такого злочину визначаються його криміналістичною характеристикою. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення також має певні свої особливості, що стосуються окремих її елементів та зв'язків між ними. Основним є спосіб позбавлення життя людини багато, але вбивствам на замовлення притаманний відкритий, зухвалий напад на жертву. Спосіб вчинення вбивства може бути небезпечним для життя інших людей. Тобто, це може бути відкрита перестрілка в людних місцях, використання вибухівки, гранат, вогнепальної зброї, гранатометів . Щодо способу приховування - у більшості випадків злочинець залишає труп на місці вчинення злочину. Загалом, майже ніколи не буває випадків приховування трупів керівників великих підприємств, фінансово-кредитних установ, «авторитетів» злочинного світу. Здебільшого, убивства на замовлення вчиняються за місцем проживання жертви. Самі злочинці для нападу діють у ранковий час, рідше вечірній. Так само для свого виконання обирають сходові площадки у під'їзді жертви, кабіни ліфтів, територію біля будинку чи під'їзду.

Вбивствам на замовлення притаманні складні злочинні переплетіння замовник – виконавець або замовник – посередник виконавець. Вбивства на замовлення мають особливо велику суспільну небезпеку. Вони майже завжди вчиняються з прямим умислом, для них характерні жорстокість, витончені способи приховування слідів злочину, а звідси і висока складність розкриття. Також, підвищена суспільна небезпека замовних вбивств полягає в тому, що виникають невідворотні наслідки у вигляді смерті, і у зв'язку з цим збитки, нанесені потерпілому від цього злочину, не можуть бути відшкодовані.

Вбивство на замовлення – це те вбивство, яке виконується справжніми «професіоналами», оскільки такий вид передбачає вміле його приховування, яке складно розглядати на етапах його виявлення та встановлення. Знання кримінального права та криміналістики дають змогу сформулювати саме ті криміналістичні ознаки, які якраз і відрізняють вбивство на замовлення від інших умисних вбивств. До таких ознак належать:

1) першою і головною ознакою є те, що такі злочини завжди вчиняються з умислом та передбачають зухвалість самого процесу;

2) до другої ознаки слід віднести те, що зазвичай вони вчиняються із застосуванням певної автоматичної чи напівавтоматичної зброї або різних вибухових пристроїв;

3) третьою ознакою є спеціальне залишення різних застосувань та знарядь, якими було виконано вбивство, на місці самого його вчинення;

4) Четвертою є те, що вбивця не вживає ніяких заходів для того, аби приховати труп та велика кількість пошкодження різних органів самої жертви; 5) Ну і , відповідно, відкритий характер вчинення усіх злочинів [2].

Головним у процесі виконання такого виду вбивства, як вбивство на замовлення - є його підготовка. Саме вона дає змогу правильно досягти результату. Підготовка такого вбивства поділяють на декілька етапів:

1. Це етап – формування в особа наміру якраз щодо позбавлення життя особи, його думки та явний умисел.

2. Другий етап характеризується пошуком самого виконавця вбивства або ж його посередників. Варто зазначити, що даний етап є найскладнішим і найдовшим.

3. Третій етап появляється у самому спостереженні за жертвою злочину, встановлюється її місцезнаходження, ведеться підготовка застосування засобів і знарядь, яким буде вчинено вбивство. Тобто збирається вся інформація, яка необхідна для якісного процесу такого вбивства.

4. Останнім етапом є вжиття всіх необхідних заходів, аби жертва піймалась у руки виконавця. Це може бути заманювання її до конкретного місця знаходження, доведення до безпорадного стану або ж проникнення в житло до такої особи, аби виконати своє замовлення [1].

На думку науковця А. О. Шульги, розслідування вбивства на замовлення повинно проводитися за певними напрямками залежно від слідчої ситуації. Тому, характерно можна виділити декілька напрямків розслідування та вирішення даного правопорушення.

- основним та безпосереднім є саме повідомлення про вчинене вбивство невідомими особами, допит свідків, розшук злочинців по «гарячих» слідах, використання службово-пошукових собак тощо;

- це є саме повідомлення про вбивство, виконавці якого відомі. У цьому випадку розслідування спрямовується від конкретного виконавця до події злочину, від неї – до мотивів убивства та особи, яка його замовила, й інших співучасників злочину. На даному етапі проводяться затримання, особистий обшук, освідування і допит підозрюваного, призначаються різні судові експертизи;

- повідомлення про вчинення неочевидного вбивства із застосуванням вогнепальної, холодної зброї або вибухового пристрою, які залишені на місці події. Якщо є так, то розслідування спрямовується від дослідження вилученої зброї або частин вибухового пристрої чи вибухової речовини до мотивів убивства.

- повідомлення про появу у певної особи великої суми грошей або речей, що викликає обґрунтовану підозру відносно причетності цієї особи до злочинної діяльності. У такому випадку розслідування спрямовується від встановлення джерела надходження матеріальних цінностей до особи замовника, від неї – до події злочину, далі – до інших співучасників убивства [3]. Т а к о ж , значним місцем у розкритті вбивств на замовлення є ретельний огляд місця події. Окрім цього, на початковому етапі розслідування проводяться такі слідчі (розшукові) дії, як допити, обшуки, експертизи. Одними з найважливіших слідчих дій є відтворення обстановки і обставин події, що мають на меті перевірку показань підозрюваного та інших учасників кримінального провадження, а також – отримання нових доказів.

Таким чином, вбивство на замовлення – це умисне позбавлення життя іншої особи, здійснене виконавцем за дорученням замовника. Цей вид вбивства характеризується певними типовими ознаками, що дає можливість припускати його замовний характер. Особливості розслідування такого злочину визначаються його криміналістичною характеристикою, зокрема, складним злочинним переплетінням замовник – виконавець або замовник – посередник – виконавець.

1. Совтан Ю.В. Виявлення та розслідування вбивств на замовлення: веб – сайт.URL:http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/3287/1/Совтан%20Ю.В..pdf

2. Поняття та ознаки вбивства на замовлення. Студентська бібліотека: веб – сайт. URL: https://buklib.net/books/30870/

3. Шульга А. О. Основи методики розслідування вбивств на замовлення. Автореферат дис. Київ – 2003 URL: https://revolution.allbest.ru/law/00436903_0.html (дата звернення 16.04.2022)

4. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення. Студентська бібліотека: веб – сайт. URL: https://buklib.net/books/30871/

Темченко Я.О., Головко С.Г.

ВІД КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Конституція України, не зважаючи на порівняно невеликий термін дії, є змістовною та грамотною: її розділи та статті чітко регулюють суспільне життя в сучасній Україні. Основний Закон держави є правонаступником багатьох нормативно-правових документів, які видавались раніше на території України і були спробами української нації створити свою незалежну державу. Однією з перших пам'яток у цьому переліку таких історичних пам'яток є документ Київської Русі – «Руська Правда» XI-XII століття, а одним з останніх – Декларація про державний суверенітет від 16 липня 1990 року. Завдяки такій багатій історії національних нормативно-правових актів сучасникам вдалося створити прогресивну Конституцію України.

Одним із таких важливих документів у творенні Конституції України є Конституція Пилипа Орлика, офіційна назва якої «Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького». Укладена вона була 5 квітня 1710 року гетьманом Пилипом Орликом. Часто можна зустріти її під назвою «Бендерська конституція», адже була вона укладена у місті Бендери. До нас вона дійшла латинською та книжною українською мовами. Цей документ був досить важливим як для історії української державності, так і для національних документів країн світу. Фахівці усіх часів відзначають також її прогресивність з правової точки зору, адже вона була досконало сформована у питаннях державного ладу в цілому. Саме ця Конституція проголошувала незалежність Гетьманщини, вперше у світовій практиці правотворчості встановила розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову, а також захищала права непривілейованих суспільних прошарків населення, що показує її гуманістичний напрям [2].

Незважаючи на те, що між створенням цих конституцій більше ніж 280 років, вони є досить схожими між собою. Сучасна Конституція успадкувала досить багато аспектів від Конституції 1710 року. Схожість цих документів можна помітити з перших

сторінок, адже «Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького» починаються своєрідною преамбулою, де розповідається історичний аспект створення Гетьманщини та мета створення цього нормативно-правового акту. Досить цікавим є факт, що навіть кількість розділів є майже однаковою: сучасний Основний закон України містить 14 розділів, а головний закон Гетьманщини – 16 пунктів [1; 3].

Пункт 1 Конституції Пилипа Орлика розповідає про релігію на території Гетьманщини. Зокрема йдеться про те, що на території Руської батьківщини не було жодної чужої віри, а після звільнення від московського ярма має повернутись до віри Константинопольської. У цьому можна знайти актуальність і зараз, адже на території Україні існує також Московський патріархат УПЦ, який має певний вплив з свого боку на суспільство і державу. Проте на сучасному етапі кожна громада прагне мати церкви Київського патріархату. Стаття 35 Конституції України проголошує свободу віросповідання. Відмінність цих документів полягає в тому, що зараз немає обов'язкової державної релігії чи заборони на певну віру, а у XVIII столітті визнавали існування лише однієї віри, проте це також можна обґрунтувати певними історичними подіями того часу [1; 3].

Наступна схожість Конституцій полягає в закріпленні державного ладу. Зокрема, пункти Пактів закріплюють територіальну цілісність, спосіб управління державою, зокрема ієрархію посадовців в Гетьманщині, дати збору Генеральної ради, повноваження Гетьмана при вирішенні державних справ, існування Генеральної старшини, наявність присяги для тих, хто входив у Генеральну старшину. Пункт 9 закріплює фінансову сторону існування Козацької держави і містить положення щодо скарбника і його діяльності. Найголовнішим з пункту 10 є те, що проголошувались вибори козацьких урядників, тобто це є виявом демократії і народовладдя. У пункті 11 йде мова про соціальні права і пільги для певних прошарків населення. Саме в цих пунктах можна відслідкувати поділ державної влади на три гілки влади. Інші пункти врегульовують основні питання щодо злочинів і покарання за їх вчинення, прав людей, зокрема податків тощо. Правові норми пункту 11 є неймовірно актуальними і в наш час, адже звільняють від податків і повинностей дітей-сиріт, дружин козаків та вдов [3]. Таким чином, Гетьманщина забезпечувала певний соціальний та економічний захист для уразливих верств суспільства. Саме тут

можна також побачити у чому гуманність Пактів. Конституція сучасної України теж має схожі статті. Наприклад, загальним засадам державного ладу присвячений 1 розділ документу. Зокрема, це стаття 6 про розподіл влади, стаття 5 про народ як носія державної влади, стаття 17 про захист суверенітету і територіальної цілісності, а стаття 67 визначає обов'язок сплачувати податки і збори, встановлені законом. Також є розділи, які схожі за сферами суспільного врегулювання, наприклад: розділ 2 про права, свободи, та обов'язки людини і громадянина, розділ 3 про вибори та референдум, розділ 4 про Верховну Раду України, розділ 5 про Президента України, 6 розділ про Кабінет Міністрів України [1]. Можна порівняти ці сучасні органи державної влади з Гетьманом, Генеральною старшиною та Генеральною радою. Також для вступу на більшість державних посад кандидати мають скласти присяги на вірність Україні. Відмінності Конституцій полягають у більш детальніших аспектах регулювання життя держави, адже суспільства на момент їх прийняття досить відмінні між собою.

Отже, Конституція України 1996 року успадкувала досить багато правових та соціальних засад Конституції Пилипа Орлика 1710 року. Цей національний документ також дав поштовх до створення і розвитку Української незалежної держави. Станом на 1710 рік це була єдина Конституція, яка проголошувала такі правові засади держави, але так і не вступила в дію. Її визначна роль також полягає в тому, що вона стала прикладом та основою для створення національних документів інших держав.

1. Конституція України. Київ : Преса України. 1997. 80 с.

2. Мандюк О. Загальна характеристика та значення Конституції Пилипа Орлика. URL: https://cutt.ly/tGzR9zX.

3. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції. Київ : Право, 1997. 433 с. URL: https://cutt.ly/VGzT7TZ.

Томин О.М.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Політичні партії в Україні, правове регулювання їх створення, діяльності, конституційної правосуб'єктності та примусового припинення знаходяться у фокусі уваги юридичної науки. Різні аспекти цієї проблематики стали предметом дослідження І. М. Капталан, В.В. Кафарського, Г.Г. Петришин-Дюг, В. Ф. Погоріл-

ка, В.І. Розвадовського, С.М. Скрипченко, О.В. Соіч, А.Т. Тетянич. Особливої актуальності ці проблеми набули на тлі війни, коли діяльність ряду політичних партій призупинено зважаючи на їх антиукраїнську позицію і колабораціонізм [1]. Владою і суспільством здійснюється пошук розумного балансу між єдністю заради перемоги у війні з одного боку та забезпеченням партійного плюралізму і свободи опозиційної діяльності з іншого.

На нашу думку, повноцінне визначення такого складного комплексного явища як політична партія може бути сформульоване лише шляхом перелічення його значимих ознак. Отож політична партія – це добровільне об'єднання громадян України, яке має на меті реалізацію програмних цілей шляхом впливу на здійснення держаної влади і місцевого самоврядування, яке вправі мати власну символіку для самоідентифікації і популяризації програмних цілей, діє виключно із всеукраїнським статусом та зобов'язане сформувати і утримувати сітку власних територіальних організацій. Політична партія є суб'єктом конституційного права, може виступати учасником конституційних правовідносин, ситуативно може набувати статусу суб'єкта виборчого процесу.

Ключова особливість створення партій – імперативна вимога масштабного збору підписів на підтримку новоствореної організації перед реєстрацією [2, с.10] з метою підтвердження всеукраїнського статусу. З огляду на важливість цієї процедури, пропонуємо встановити наступні правила: особа, яка зголосилась підтримати політичну партію, входить до складу її засновників; справжність підпису на підтримку політичної партії підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню; громадянин України може бути членом тільки однієї політичної партії; щоб підтримати своїм підписом створення нової політичної партії, необхідно припинити членство в іншій.

На нашу думку слід детально урегулювати фінансовий бік створення партії. Перш за все, варто зменшити розмір адміністративного збору за реєстрацію (зараз 335 020 грн), адже у демократичному суспільстві цінові регулятори у сфері реалізації прав громадян на свободу об'єднання неприпустимі. Пропонуємо також унормувати перевірку джерел походження коштів, які використовуються для проведення установчого з'їзду партії, збору підписів на її підтримку, оплати адміністративного збору за реєстрацію.

Під загрозою анулювання реєстраційного свідоцтва протягом півроку партія зобов'язана забезпечити утворення та реєстрацію територіальних організацій обласного рівня [2, с.11]. Конституційний Суд України встановив, що потребує урегулювання також кількість організацій районного рівня, які політична партія зобов'язана утворити [3]. І питання не лише у кількості: партію варто зобов'язати створити струнку ієрархічну систему територіальних організацій, де обласна організація спиратиметься на три – п'ять районних, а районна – на таку ж кількість первинних. Загалом йдеться про створення корпоративних норм для урегулювання відносин між материнською структурою та територіальними організаціями.

За своїм правовим статусом усі партії, навіть правляча, є юридичними особами приватного права. Тому вони не наділені повноваженнями, а мають права і несуть обов'язки. І, якщо обов'язки політичних партій сформульовані чітко і конкретизовані у різних статтях профільного закону, то права чомусь визначені закритим переліком у ст.12 Закону «Про політичні партії в Україні» у досить абстрактній формі [2]. В ході дослідження встановлено, що у статутах партій передбачені права, які не згадуються у статті 12, такі як право здійснювати видавничу діяльність, проводити опитування і соціологічні дослідження [4]. На нашу думку стосовно політичної партії має бути визнаний загальний принцип «дозволено все, що прямо не заборонено». У законі слід прописувати межі реалізації окремих прав партії. В контексті війни з Російською Федерацією та сумнозвісної справи В.В. Медведчука, варто переглянути формулювання права політичної партії на співпрацю із іноземним елементом.

На відміну від багатьох інших суб'єктів конституційного права як-то народ України чи національні меншини, політичні партії наділені конституційною деліктоздатністю. Конституційну відповідальність політичних партій не можна ототожнювати із політичною: адже конституційна відповідальність – різновид юридичної відповідальності, а політична – соціальної. Інститут конституційної відповідальності тільки розробляється. Думається, що конституційну відповідальність партій буде вписано у систему заходів конституційного примусу, серед яких (по аналогії з адміністративним правом) будуть існувати також конституційно-запобіжні заходи і заходи конституційного припинення.

Державний контроль за діяльністю політичних партій здійснюється переважно у межах адміністративних процедур. Органами контролю виступають Міністерство юстиції України, Рахункова палата, Національне агентство з питань запобігання корупції, Центральна та інші виборчі комісії. Спори про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії, а також про заборону політичної партії зараз вирішуються окружним адміністративним судом. Ми приєднуємося до думки А.Т. Тетянич, що справи про заборону політичних партій з підстав передбачених Конституцією України мають розглядатися Конституційним Судом України [5, с.105]. Саме орган конституційної юрисдикції має встановлювати факт спрямованості дій партії на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, пропаганду тоталітарних режимів. А ці питання перебувають у площині конституціоналізму і потребують рішень, що базуються не на букві, а на дусі закону.

Правове регулювання статусу коаліції депутатських фракцій (парламентської більшості) та опозиції (парламентської меншості) справляє принциповий вплив на статус політичних партій в Україні. На нашу думку ситуація, у якій статус коаліції депутатських фракцій не визначний Регламентом Верховної Ради України не є належною. Основний закон хоча і має пряму дію, все ж є програмним документом і не може регулювати жодні правовідносини у подробицях. І, якщо Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» конституційні норми про коаліцію депутатських фракцій були повернуті до Основного закону України, слід вважати недоглядом те, що вони одночасно не були повернуті до Регламенту. Положення про коаліцію мають дістати розвиток у Законі України «Про коаліцію депутатських фракцій» та/або Законі України «Про Регламент Верховної Ради України».

Натомість прийняття закону про парламентську опозицію може мати негативні наслідки, як-то монополізація статусу опозиції домінуючою серед опозиційних фракцій та штучне процедурне утворення двопартійної системи замість усталеної багатопартійної. Вбачається, що за умови суворого дотримання, діюче конституційне законодавство забезпечує окремим народним депутатам та парламентським фракціям можливість повноцінного здійснення опозиційної діяльності. Тому, окремого закону про парламентську опозицію наша країна наразі не потребує.

1. Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року, введене в дію Указом Президента України від 19 березня 2022 року № 153/2022. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-22#n2

2. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text

3. Рішення Конституційного Суду України від 16 жовтня 2007 р. № 9-рп/2007 (справа про утворення та реєстрацію партійних організацій). - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p7870-07#Text

4. Статут політичної партії «Слуга народу» (нова редакція), затверджений Позачерговим З'їздом Політичної партії 13 березня 2021 року . - Режим доступу: https://sluga-narodu.com/wp-content/uploads/2021/03/Statut.pdf

5. Тетянич А.Т. Органи, що здійснюють державний контроль за діяльністю політичних партій в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Право». – 2018. – №49. – С.103-106

Цьона С.Ю.

МАРОДЕРСТВО В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

З моменту повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України зазнало змін законодавство України. Зокрема Кримінальний кодекс України (далі - КК України) було доповнено низкою кримінально-правових норм, а подекуди збільшилися міри відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень в умовах війни.

Так, 3 березня 2022 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», яким було внесено зміни до статті 432 КК України «Мародерство». Якщо раніше відповідальність була від 3 до 10 років позбавлення волі, то тепер передбачено покарання від 5 до 10 років позбавлення волі. Також цим Законом було доповнення до ст.185 КК України «Крадіжка», ст.186 КК України «Грабіж», ст.187 КК України «Розбій», ст.189 КК України «Вимагання». Ст.191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заподіяння ним шляхом зловживання службовим становищем» було доповнено особливо кваліфікуючою ознакою, а саме вчинення цих кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану [1]. Такі законодавчі зміни були запроваджені через те, що все частіше військові дії країни-агресора спрямовані на цивільне населення. Рятуючи власні життя, люди

залишають усе своє майно, натомість окупанти та недобросовісні громадяни вміло цим користуються і розграбовують його. Обурені українці, реагуючи на факти мародерства, вчиняють самосуд, що є неприпустимим для сучасного суспільства. Тому одним із важливих завдань є боротьба з проявами мародерства.

У пояснювальній записці до вище названого закону, вітчизняний законодавець обґрунтовував необхідність його прийняття, опираючись на Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни 1949 року, якою передбачено положення, що пограбування забороняються (ст.33) та на Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року, яким забороняється пограбування загиблих, а також їх праху та могил (ст.34) [2].

По телебаченню та й серед українців ми чуємо про випадки мародерства, проте не помічаємо основних відмінностей цього кримінального правопорушення, наприклад, від крадіжки чи грабежу. Тут хотілось би відзначити, що до кримінальної відповідальності за ст.432 КК України «Мародерство» може притягатися виключно військовослужбовець [3, с.649], а за крадіжку чи грабіж будь-яка особа, якій на момент скоєння кримінального правопорушення виповнилося 14 років.

Ст.1 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу», визначає, що під військовослужбовцем слід розуміти особу, яка проходить військову службу. Також до категорії військовослужбовців прирівнюються іноземці та особи без громадянства, які відповідно до закону проходять військову службу у Збройних Силах України [4].

Згідно ст.432 КК України мародерство характеризується викраденням на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених [5]. Із самої статті КК України стає зрозумілим те, що дане кримінальне правопорушення вчиняється виключно на полі бою, тобто там, де ведуться чи велися військові дії та стосується вбитих чи поранених осіб. З цього можна зробити такий висновок, якщо викрадення речей вчиняється поза межами поля бою чи стосується здорових осіб, то такі дії будуть кваліфікуватися як кримінальні правопорушення проти власності.

Зважаючи на те, що таке викрадення речей дедалі частіше здійснюється цивільним населенням, законодавець просто зобов'язаний був посилити відповідальність за такі дії. Наприклад,

вчинення крадіжки в мирний час без обтяжуючих обставин відносилося на підставі ст.12 КК України до кримінальних проступків, за скоєння якого передбачалося максимальне покарання у вигляді до 5 років обмеження волі. Натомість зараз (під час воєнного стану) крадіжка автоматично кваліфікується за ч.4 ст.185 КК України «Крадіжка, вчинена у великих розмірах чи в умовах воєнного або надзвичайного стану» та карається позбавленням волі на строк від 5 до 8 років. За санкцією цієї частини ст.185 КК України можна побачити, що за ознакою вчинення крадіжки в умовах війни з кримінального проступку вона стала тяжким злочином [5]. Таким чином, за вчинення крадіжки, грабежу, розбою, вимагання, або привласнення (розтрати) майна в умовах воєнного або надзвичайного стану передбачається покарання від 5 до 15 років позбавлення волі залежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення.

Таким чином, посилення відповідальності на період воєнного часу сприятиме запобіганню вчинення нових кримінальних правопорушень, як зі сторони військовослужбовців, так і цивільних осіб, зокрема у сфері охорони власності.

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України від 3 березня 2022р. № 2117-IX. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text.

2. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство». URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1243626.

3. Сухонос В.В., Білокінь Р.М., Сухонос В.В. (мол.). Кримінальне право України. Особлива частина: підручник за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми, 2020. 672 с.

4. Про військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 25 березня 1992р. № 2232-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text.

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001р. №2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top.

Чеботару Д.І.

ПРИЧИНИ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Українсько-російські відносини мають довгу історію, що нараховує сотні років, що супроводжуються прагненням московії унеможливити становлення незалежної України як повноправного члена європейської співдружності націй.

Саме набуття Україною незалежності у 1991 році в результаті розпаду СРСР від початку розглядається російською елітою як прикре історичне «непорозуміння», що має бути якнайшвидше виправлене. Події 2014-2015 років довели: така точка зору знаходить підтримку у всіх прошарках російського суспільства. Ще у січні 2016 року згідно з результатами соцопитувань 64 % росіян підтримують агресію проти України [1] .

Перший етап війни росії проти України, який розпочався у 2014 році показав, що росія не визнає Україну як самостійну та незалежну державу і ставить під сумнівів можливість її існування, а тому, вона прагне за будь-яких обставин встановити над нею контроль.

Трактування росією мінських домовленостей на свою користь і намагання нав'язати їх реалізацію у вигідний для себе спосіб не наближало завершення війни. Очевидним було те, що росія недотримувалася домовленостей і була зацікавлена у веденні довготривалої гібридної війни. Востаннє, перед ІІ етапом війни (який розпочався 24 лютого 2022 року), прорив здавався можливим влітку та восени 2019 року, коли сторони домовилися про відведення сил на кількох ділянках. Після саміту «нормандського формату» [2] в Парижі більше зустрічей не було, а росія відмовилася від прямого спілкування з українським президентом В. Зеленським, звинувачуючи його у «невиконанні» Мінська-2. У 2021 році рф двічі стягувала війська до кордонів України, а у грудні президент росії [2] вперше в ультимативній формі озвучив вимогу до США та НАТО не приймати до Північноатлантичного альянсу пострадянські країни та не надавати їм військової допомоги. Альянс відповів відмовою.

Раніше німецький журнал Der Spiegel повідомив, що москва вимагала від Києва до 6 липня 2021 року розробити проект поправок до Конституції про надання регіонам Донбасу особливого порядку місцевого самоврядування [4].

21 лютого 2022 року президент росії визнав незалежність самопроголошених «ДНР» та «ЛНР» [3] – документи ратифікував парламент країни. Путін заявив також, що до цих утворень належать території Донецької та Луганської областей України, що значно більше, ніж регіон, який контролювали сепаратисти. Цими діями рф порушила суверенітет і територіальну цілісність України, легалізувала свої війська на Донбасі, що перебували там з 2014 року. Визнання «незалежності» окупованих областей може

означати односторонній вихід росії з Мінських домовленостей та ігнорування рішень у межах «Нормандської четвірки» [5]. 24 лютого в. путін оголосив про початок «спеціальної воєнної операції» проти України з метою «демілітаризації» та «денацифікації» країни. Збройні сили росії почали завдавати ударів по містах України та її військовій та цивільній інфраструктурі, не лише на Донбасі.

Можна називати багато різноманітних політичних, психологічних і технічних причин цієї війни, але, на мою думку основною метою війни є бажання встановити повний контроль над нашою державою, знищити її самостійність та незалежність, спочатку фактично, а потім і юридично зробити її частиною росії.

На сьогоднішній день внутрішньополітична стійкість політичної системи у рф базується, зокрема, на низькому рівні протестного потенціалу. Антивоєнні настрої росіян доволі низькі. Вони ніколи не були високими, здебільшого через особливості відносин громадянського суспільства і влади в росії та на пострадянському просторі, на відміну від США та Європи, де громадянське суспільство існує автономно від влади, у рф такого не сталося. Зігниле зсередини суспільство під впливом системної дезінформації та пропаганди пасивно породжувало зло, яке стало загрозою як для нашої держави, так і для всього людства. А також причиною початку агресивних дій по відношенню до нашої країни.

Понад 60% росіян, згідно з даними «Левада-центру» кінця лютого 2022 року, вважають: війна Росії в Україні спровокована США та країнами НАТО. Понад 70% росіян, згідно опитування ВЦИОМ 17 березня 2022 року, підтримують «військову операцію» рф в Україні.

Поєднання переможно-ностальгійних міфів, нав'язаного відчуття несправедливості, не співставленого із цими міфами, агресивно-реваншистських настроїв фактично породили ту неоконсервативну за своєю природою пост-радянську російську ідеологію, яка стала основою світосприйняття керівників рф. Російський фашизм став тим явищем, яке розділило світ навпіл, на добро і зло, на людей і варварів, на цивілізований світ і росію.

Один з основних принципів міжнародного права, вимагає вирішувати суперечки між державами тільки мирними засобами. Даним принципом міжнародного права, як й іншими, грубо нехтує рф, перетворившись в державу-правопорушника, агресора та терориста. Саме в міжнародних судах ці характеристики перетво-

рюються в суто юридичні, беззаперечні та неупереджені кваліфікації, що зумовлюють подальшу ізоляцію росії у міжнародних відносинах. В Міжнародному суді ООН вже розпочалися перші слухання за позовом Києва до москви, російські представники на них не з'явилися. Після нападу на Київ 39 держав подали найчисельніше звернення в історії Міжнародного кримінального суду. Тамтешній головний прокурор оголосив про збір доказів для трибуналу та відправив до України групу слідчих.

На відміну від росії, Україна, яка діє правомірно, застосовує увесь можливий арсенал міжнародно-правових інструментів для захисту від агресора. Україна не раз застосовувала цей міжнародно-правовий інструментарій для протидії агресії рф, зокрема за допомогою Міжнародного трибуналу з морського права, Міжнародного Суду ООН (МС ООН), арбітражних трибуналів, створених відповідно до Додатка VII Конвенції ООН з морського права 1982 р., Міжнародного кримінального суду, Європейського суду з прав людини, інвестиційних арбітражів тощо. У всіх цих випадках вона отримувала перемогу та констатацію грубого порушення рф норм міжнародного права.

На сьогоднішній день багато країн світу та ЄС єдині у своєму відношенні до війни, яку розпочала росія, вони запроваджуюсь санкції проти агресора, вони підтримують Україну та її народ, а занепокоєння переросло у реальну політичну, фінансову, гуманітарну та військову допомогу.

Я переконана, що вже відбувся тектонічний зсув у сприйнятті нашої країни в світі, її ролі в захисті фундаментальних людських цінностей серед вільних націй, тому, Україна обов'язково переможе. А після перемоги, будуть створені міжнародні фонди по реконструкції зруйнованої інфраструктури, відбудеться повне і радикальне перезавантаження країни у всіх сферах, будуть розроблені та прийнятті нормативно-правові акти спрямовані на усунення наслідків безжалісної та невиправданої війни. Все це, безумовно можна зробити, якщо ми разом докладемо зусиль, але повернути тисячі життів, на жаль, вже ніколи не вдасться. Росії прийдеться відповісти за вчинене, тому що, тільки так, може бути відновлена історична справедливість.

1. Рада національної безпеки та оборони України: «Крим. Війна: передумови російської агресії». URL: https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/2399.html

2. Made for minds: «Коментар: путін підвищує ставки, бо час грає проти нього». URL: https://www.dw.com/uk/komentar-putin-pidvyshchuie-stavky-tomu-shcho-chas-pratsiuie-proty-noho-a-60228565/a-60228565

3. Суспільне новини: «росія визнає незалежність самопроголошених «ЛДНР». Путін висунув ультиматум Києву». URL: https://suspilne.media/209186-rosia-viznala-nezaleznist-samoprogolosenih-ldnr-putin-visunuv-ultimatum-kievu/

4. Укрінформ: «Москва вимагає від Києва внести зміни до Конституції - Spiegel». URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3056611-moskva-vimagae-vid-kieva-vnesti-zmini-do-konstitucii-spiegel.html

5. Харківська обласна державна адміністрація: «Україна кваліфікує останні дії Росії як порушення суверенітету й територіальної цілісності нашої держави, – Володимир Зеленський». URL: https://kharkivoda.gov.ua/news/114733

Чеботару Д.І.

ПОКУТТЯ МІЖ МОЛДАВСЬКИМ КНЯЗІВСТВОМ ТА ПОЛЬСЬКИМ КОРОЛІВСТВОМ: АСПЕКТИ СУПЕРНИЦТВА

Впродовж майже всієї історії населення Покуття краю перебувало під колоніальним гнітом, тим самим відчувало вагомий державотворчий вплив інших країн. Для розуміння теперішніх міжнародно-правових процесів потрібно знати історію державності на наших землях. З другої половини XV по початок XVI ст. Покуття переходило від польських до молдавських володарів внаслідок військових дій і мирним шляхом, як застава за грошову позику [5]. Насильницьке впровадження католицизму з ризиком отримати від місцевого населення спротив було поганою перспективою, що мали б розуміти і польський король, і польська шляхта. Тому, отримуючи землі у свою власність, шляхтичі сприяли переходу селян до нових поселень, відтерміновували сплату панщини і податків до 25 років.

Польські землі у XI-XIII століттях стали передовим центром католицизму на Сході, а руські землі з Покуттям – форпостом православ'я на Заході. Починаючи з середини XIII століття, галицько-волинські землі стають об'єктом анексії Польського королівства на чолі з польським королем Казимиром Великим.

У володінні Покуттям були зацікавлені як польські так молдавські володарі. Молдова довгий час вела боротьбу з Польщею [4], яку розпочав молдавський воєвода Стефан Великий, що двічі нападав на Покуття вкінці XV та на початку XVI століття. Після

спроби Стефана III навесні 1490 р. захопити Покуття [4, с. 83] поляки висловили свій супротив.

Середньовічним варіантом гібридної війни молдавського господаря була організація повстання Мухи на Прикарпатті у 1490-1492 роках [3, с. 63]. Цікаво згадати письмову петицію польського посольства до молдавського воєводи з приводу походу волохів на Покуття [7]. Польський король не знав, чи діяли повстанці з відома господаря, але вимагав від молдавського господаря видати повстанців, пізніше нагадавши про свої претензії на Покуття.

В письмовому наказі королівської канцелярії Яна Ольбрахта 1489 року було складено розпорядження конфіскувати маєтки дрібної української шляхти у деяких селах за участь у повстанні Мухи [8], на що Молдавський господар звинувачував Польщу, що вона не надала допомоги у боротьбі з Туреччиною, зібрав селянське військо, що в 1490 році спустошило Галичину, у 1491 році зайняло все Покуття. Вищезгадані події стали приводом до організації походу польського війська проти Молдови у 1497 р., який приніс у північні володіння Молдови вбивства, руйнування, пограбування [1, с. 34].

Протистояння з польськими Яґеллоннами зближували Молдову та Московію. Відколи молдавський господар був визнаний союзником Москви, кримський хан став прихильником й молдавського господаря. Щоб захопити, нещодавно відібрані молдавським господарем землі, із серпня 1497 року польська армія почала форсування Дністра [5]. Після битв та поразок з обох боків, Стефан III спрямував свої війська на землі Поділля, Галичини, Волині, які перебували в складі Польської держави. Внаслідок чого турки використали польсько-молдавські прикордонні зони як плацдарм для масованих нападів на землі Польщі.

З огляду на союз ворогів, ще у грудні 1492 року Ян Ольбрахт уклав угоду про взаємодопомогу з угорським королем Владиславом II, своїм братом, після чого почалася підготовка до проведення представницького з'їзду, де мали обговорити майбутні спільні дії на міжнародній арені. У 1497-1498 роках господар Молдови Стефан III через своїх і московських послів вів переговори з Менглі-Гіреєм. Можна стверджувати: турецько-татарські вторгнення у Польщу 1498 року були здійснені кримським ханом на прохання Стефана III. Використавши складне становище Яна Ольбрахта, Стефан III у червні 1498 року здійснив напад на Польщу.

Польсько-молдавський конфлікт врегулювали у квітні 1499 року угодою про мир і союз між Польщею та Молдовою, яка на відміну від попередніх була вигідніша для Молдавського воєводства. Йшлося, перш за все, про незалежність та рівноправ'я Молдавського князівства як суб'єкта міжнародних відносин. Варто згадати домовленість щодо делімітації польсько-молдавського кордону у суперечливих місцях, можливо, і в долині річки Черемош, яка була прийнята тоді ж [6].

Хід польсько-молдавського протистояння за Покуття було остаточно переламано в 1531 році в результаті перемоги військ Польщі під містечком Обертином. Наслідком стала остаточне включення краю до складу Польського королівства [2, с. 137], що знаменувало перехід Польського королівства до геополітичних гравців Центральної та Південно-Східної Європи. Молдавське князівство перетворилося у другорядну державу, остаточно потрапило у васальну залежність від Османської імперії.

Польське королівство в наступні півтори сотні років зміцнювало свої міжнародні позиції і стало безсумнівним лідером центрально-східноєвропейського регіону, однією з найвпливовіших держав Європи. Остаточне встановлення влади Польського королівства на Покутті сприяло поширенню тут великого фільварккового господарства та зміцненню влади польської католицької шляхти. Раніше мирний характер процесу поширення католицького віросповідання латинського польського обряду замінюється наступальним, активним, войовничим характером.

1. Балух О., Шеленко Д., Баланюк С. Повстання 1490-1492 рр. на території Північної Буковини та Східної Галичини: нове бачення. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2014. №5. С. 27-36.

2. Великочий В. Покуття як край пограниччя у польсько-молдавських відносинах XV-XVI століття: Літературно-краєзнавчий і мистецький альманах. Ямгорів. 2013. №22-23. С. 132-139.

3. Головко О. Історіографія проблем міжетнічної взаємодії на українсько-молдовському пограниччі. Трибуна молодого дослідника. 2014. №5. С. 60-68.

4. Королько А. З. Покуття на стародавніх картах Європи другої половини XVI – першої половини XVII ст. Наукові праці. 2010. №127. С. 106-111.

5. Ciobanu V. Ţările române şi Polonia. Secolele XIV-XVI. Bucureşti: Editura Academiei RSR, 1985. 224 p.

6. Documentele lui Ştefan cel Mare / Pubk. de I.Bogdan. Bucureşti, 1913. Vol. 2. XXI. P. 421-425.

7. Jablonowski A. Sprawy woloskie za Jaggellonow. Zrodla dziejowe. T. 10. S. 32-33.

8. Matricularum Regni Poloniae Summaria. Pars 2 (Johanis Alberti regis tempore complectens 1492-1501), Varsoviavae, MCMVII, s. 74/1179.

Шкапій І.Л.

«ПОДАТОК НА РОЗКІШ»: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

На сучасному етапі розвитку податкових відносин актуальності набуло таке поняття як «податок на розкіш». Податок на розкіш не є новим для світової історії. В Австралії існував податок на балкон, який був запроваджений ще у 17 столітті. А в Англії податок на розкіш стосовно годинників, зброї, а також собак, коней і інших тварин було запроваджено в кінці 18 ст. [1, с.53]. У сучасному розумінні «податок на розкіш» належить до місцевих податків і стосуються окремих видів об'єктів – деяких транспортних засобів та нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки. На законодавчому рівні цей термін не закріплений, тобто є неофіційною назвою деяких видів податків.

Питання щодо сплати податків на нерухоме майно досліджували багато науковців, серед яких - Семенишин Х.М., Гостєва О.Ю., Скворцова С.Я. Можна зазначити також і зарубіжних вчених, які звертались до даного питання: Р. Арно, Дж. Брюкнера, Б. Гамільтона, П. Мішковського, Д. Нетцера.

Відповідно до ст.266 ПК України об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є житлова і нежитлова нерухомість, а також її частка. Платниками податку є фізичні та юридичні особи, резиденти і нерезиденти, які є власниками об'єктів такої нерухомості[2]. Скворцова С. Я. зазначає, що «податок на нерухоме майно є засобом задоволення потреби місцевих органів влади в наповненні доходів місцевих бюджетів»[3, с.111]. Оскільки податок на нерухоме майно належить до місцевих податків, то розмір податку встановлюється відповідними органами місцевого самоврядування і обов'язково враховує типи об'єктів, а також їх місцезнаходження. Державною податковою службою встановлено площу такого майна, за яке суб'єкти повинні сплачувати податок: для квартир – більше 60 кв. метрів, житлових будинків – більше 120 кв. метрів, різних

типів житлової нерухомості, в тому числі їх часток – більше 180 кв. метрів.

Важливим є те, що не всі особи сплачують даний податок. Він стосується осіб, які є: власником квартири понад 300 квадратних метрів (розмір податку 25 тисяч гривень); власником приватного будинку, загальна площа якого становить більше 500 квадратних метрів (розмір податку становить 25 тисяч гривень). Такий податок сплачується один раз на рік власником об'єкта нерухомості, яка перевищує норму площі, встановлену чинним законодавством[4]. Як зазначають Мазур І. М. і Габельчук Н.М. даний податок є унікальним. Це проявляється в тому, що «зумовлена низкою особливостей, таких, як реальність, постійність розташування, тривалість існування, обов'язковість державної реєстрації. На користь запровадження податку на нерухомість свідчить той факт, що він широко застосовується у країнах ЄС» [5, с.61].

Аналізуючи зарубіжний досвід країн, можна зробити висновок, що сплата податків при правильній системі оподаткування, має вагоме значення для збільшення бюджету. Податок на нерухоме майно запроваджено в понад 130 країн світу. Наприклад, у Нідерландах - 95%, у США – до 70% надходжень цього податку. Характерним для США є і те, що розмір податку з кожним роком зростає. Варто згадати про Великобританію, де податки на нерухомість забезпечують місцевий бюджет майже на 100%. Серед країн ЄС його не справляють лише на Мальті й в Ірландії [6, с.26]. У Польщі розмір податку на нерухомість визначає гміна. У 2022 р. максимальна ставка податку на житлові будинки становить 0,85 злотого за 1 м2 корисної площі; будинки, пов'язані з веденням бізнесу, – 24,84 злотого за 1 м2 корисної площі; інші будівлі – 8,37 злотого за 1 м2 корисної площі[7].

Різновидом податку на розкіш є транспортний податок, який є характерним як і для України, так і для іноземних держав. Вперше в Україні податок на авто був закріплений у Законі «Про систему оподаткування»(втратив чинність). Пізніше у Податковому кодексі України закріплювалось те, що кожен власник автомобіля при його реєстрації повинен сплатити відповідний збір. У 2014 році були внесені зміни до ПК України, які також стосувались даного питання, оскільки знову законодавець закріпив податок на транспортний засіб. У ст. 276 ПК України говориться, що цей податок сплачує власник: легкового автомобіля, з року його випуску якого минуло менше 5 років і вартістю більше 375 розмірів мінімальної

заробітної плати. Зважаючи на те, що мінімальна заробітня плата в Україні станом на 1 січня 2022 року становить 6500 грн, то 375 розмірів МЗП прирівнюється до 2437500 грн.

Основним призначенням даного податку є поповнення місцевих бюджетів коштами. Проте, проаналізувавши статтю Березовської С.В., а також норми ПК України, можна дійти висновки, що збір транспортного податку потребує вдосконалення[8, с.50]. Першим суттєвим недоліком є те, що зазвичай говорячи слово «транспорт» ми розуміємо, що окрім автомобілів, це і літаки, кораблі, яхти, що також можна вважати «розкішшю», в той час як законодавець закріплює податок тільки на легкові авто, тобто досить звужене розуміння слова «транспорт». Ще одним недоліком є те, що податок залежить від року випуску автомобіля. Це в свою чергу може свідчити про те, що надходження податків до місцевого бюджету буде незначним і мінімальним. Коло платників транспортного податку є також доволі вузьким.

Аналізуючи сплату податку на транспортний засіб за кордоном, то можна виділити те, що даний податок встановлюється за дещо іншими критеріями. В європейських країнах він прив'язаний до потужності двигуна і обсягу викидів вуглекислого газу. Запровадження саме таких критеріїв перш за все, пов'язано із тим, щоб зменшити негативний влив в атмосферне повітря. Цікавим є досвід США, адже тут закріплено принцип, який також зв'язаний з екологією, «більше платить той, хто більше їздить». На мій погляд, даний «механізм» є цілком правильним і доцільним, бо сам податок, який повинна сплачувати особа, є включеним у ціну палива, а це означає, що чим більше авто споживає палива, тим більший податок. А він у свою чергу, використовується для покращення автомобільних доріг. Особливістю транспортного податку характеризується Данія. Відсоток оподаткування в даній державі високий і насамперед це стосується автівок. У Данії проводиться обов'язковий збір при реєстрації, який досягає до 180% залежно від вартості автомобіля. [9, с.704].

Отже, «податок на розкіш» має важливе значення для місцевих бюджетів. Проте, порівняно із зарубіжними країнами, в Україні для них є характерні певні недоліки, які потребують врегулювання і вдосконалення в цілому.

1. Ярошенко Ф. О. Історія податків та оподаткування в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. А. М. Подоляки. ДП «Вид. дім «Персонал», 2012

2. Податковий кодекс України: Відомості Верховної Ради України. 2011. № 15-16. № 17. Ст.112

3. Скворцова С. Я. Податок на нерухомість як ефективне джерело наповнення місцевих бюджетів. Актуальні проблеми економіки. 2013. С. 109-114. 4.

4. Офіційний сайт державної податкової служби. URL: https://tax.gov.ua/

5. Мазур І.М. Особливості впровадження майнового оподаткування в Україні на прикладі податку на нерухомість. Науково-інформаційний вісник. 2010. С. 60—67.

6.Дуб А.Р. Оподаткування нерухомості: світовий досвід і українські реалії. Фінанси та банківська справа. 2018. с. 296-303.

7. Ministerstwo Finansow (Polska). Польща. URL: https://www.gov.pl/web/finanse.

8. Березовська С. В. Транспортний податок в України: недоліки, проблеми та шляхи їх вирішення. Економіка. Фінанси. Право. 2016. С. 49-54.

9. Данилишин В.І., Стефанків О.М., Ціжма О.А. Транспортний податок: зарубіжний досвід та українські реалії. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3.

Щербина Д.В., Тінін Д.Г.

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО – ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У системі забезпечення прав і свобод людини важливе місце посідає Національна поліція. Конституція України встановила потребу утвердження прав людини та громадянина як основ, яких має дотримуватись держава й кожен державний орган. Ст. 3 Конституції проголошує утвердження і забезпечення прав та свобод людини головним обов'язком держави, визначає цю діяльність як основну функцію держави, а ст. 64 встановлює гарантію неможливості обмеження права і свобод громадянина, крім випадків, передбачених нею, де чітко визначено перелік прав, що не можуть бути обмежені [1]. Взагалі права і свободи людини – це формально-визначені, юридично гарантовані можливості користуватися соціальними благами, офіційна міра можливості поведінки людини в державно-організованому суспільстві.

Адміністративно – правовий захист прав і свобод людини і громадянина являє собою сукупність застосованих у порядку, врегульованому нормами адміністративного права, засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами [2]. Про-

цес забезпечення прав і свобод людини в адміністративній діяльності поліції відбувається через механізм правового регулювання, який допомагає об'єднати різні правові засоби в певну сукупність і направити в потрібне русло, підпорядкувати інтересам особистості, суспільства і держави.

Під механізмом адміністративно – правового регулювання розуміють сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин [3, с. 64].

Основою механізму адміністративно-правового регулювання діяльності поліції в сфері забезпечення прав і свобод людини є конституційні приписи. Ці приписи можуть стосуватися як прав і свобод громадян, так і безпосередньо поліцейського, який реалізує компетенцію в сфері внутрішніх справ. Необхідно зазначити, що діяльність поліції підпорядкована нормам міжнародного права, що містять універсальні приписи діяльності поліції. До зазначених норм може належати: Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основних свобод, Міжнародний пакт «Про громадянські та політичні права», Міжнародний пакт «Про економічні, соціальні та культурні права». Стандарти забезпечення прав і свобод громадян в діяльності поліції визначаються Міжнародним кодексом поведінки державних посадових осіб, Європейським кодексом поліцейської етики та іншими [4, с. 178]. Також нормативну основу механізму забезпечення прав і свобод людини у діяльності поліції становлять норми адміністративного права, які визначають компетенцію поліції в адміністративно-правовій сфері.

Доцільно зазначити, що крім конституційних приписів у питанні забезпечення прав і свобод людини в адміністративній діяльності поліція також використовує регулятивні та охоронні нормативні приписи. Регулятивні приписи дають змогу громадянину отримати від поліції відповідну послугу, зокрема в сфері дозвільної системи, інформаційного забезпечення. Відповідними нормами адміністративного права визначається компетенція підрозділів поліції в реалізації законодавства про поліції. Наприклад, Наказ МВС України від 28 липня 2017 р. № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» визначає компетенцію офіцера поліції, в тому числі питанні забезпечення прав і свобод громадян [5]. Основним напрямом діяльності дільничного офіцера поліції є захист особи, суспільства, держави від протиправних посягань. На мою думку, важливість

таких наказів насамперед полягає в тому, що спостерігається посилення заходів адміністративної відповідальності, які застосовуються до громадян.

Щодо охоронних норм адміністративного права – то вони закріплюють відповідні заборони, тобто імперативні приписи. Метою таких приписів є упорядкування суспільних відносин та попередження адміністративних правопорушень. Важливо зазначити, що заборонні приписи необхідні для забезпечення прав і свобод громадян, наприклад, у публічних місцях.

Важливим елементом механізму адміністративно – правового забезпечення прав і свобод людини в діяльності Національної поліції є правозастосовні акти. Правозастосовний акт завжди має індивідуальний характер, тобто спрямований на певну особу. Такі акти мають юридичну силу та обов'язковий характер для сторін адміністративних правовідносин.

У провадженні у справах про адміністративні правопорушення, яке здійснюється в поліції, основним процесуальним актом є протокол про адміністративне правопорушення. На практиці, досить часто поліцейські недбало відносяться до заповнення, не логічно описують суть правопорушення – зрештою, ці факти тягнуть за собою порушення прав і свобод людини.

Отже, важливо сказати, що Національній поліції в нашій державі належить важлива роль у реалізації та дотриманні прав і свобод людини. Тому нинішнє законодавство вимагає від працівників поліції високого морально та культурного рівня, чіткому знанні та правильному застосуванні нормативно – правових актів, міжнародно – правових документів, що стосуються адміністративно – правового забезпечення прав і свобод людини в Україні.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВВідомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8_%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D1%96_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B0

3. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2008. 624 с

4. Гурковський М.П., Єсімов С.С. Основні принципи діяльності поліції щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2017. № 1. С. 171−184.

5. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text

Яремин І.О.

ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ, ЯК ДОКАЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Сьогоднішнє покоління людей є свідком стрімких процесів інформатизації соціального буття. Інформаційно-телекомунікацій ні технології охопили майже всі сфери життєдіяльності суспільства й держави. Одним з наймасштабніших технічних проєктів стала глобальна комп'ютерна мережа (інтернет), особливістю якої є здатність відображати безліч фактів і процесів, а також певних соціально значимих дій фізичних та юридичних осіб.

Інформатизація суспільного життя об'єктивно позначається на особливостях кримінального процесу. Зокрема, це стосується такого важливого інституту, як джерела доказів.

Дослідженню доказів, зокрема електронних документів, присвячені роботи Н. М. Ахтирської, О. М. Брисковської, О. І. Котляревського, А.М. Коваленко, О.М. Метелева, Ю. Ю. Орлова, С. С. Чернявського та ін.

У частині 3 ст. 99 КПК України законодавець застосовує термін «електронний документ», очевидно, розуміючи під ним електронний носій інформації із зафіксованими на ньому відомостями. При цьому, кримінальне процесуальне законодавство не дає визначення електронного документа. Логічним буде зробити припущення, що запропонований в КПК України термін «електронний документ» слід розуміти як різновид, одну з форм існування іншого джерела доказів – документа[1].

Дійсно, документ в його «класичному» сприйнятті й «електронний документ» мають суттєву спільну рису – в них інформація зберігається й передається шляхом опису подій і фактів за допомогою знакових систем (текстів, графіки, малюнків, креслень тощо). Про те, на наше переконання, це твердження не може бути

підставою для ототожнення документів і так званих «електронних документів».

Вагомим кроком у національному законодавстві були зміни щодо інституту електронних доказів, внесені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147VIII, які, однак, оминули КПК України. [2].

Законодавець поступово вирішує питання електронних документів, як доказів у кримінальному провадженні, про що свідчать зміни, які були внесені 15 березня 2022 року до статті 99 КПК України, які наче стали першим кроком, але все ж усієї низки проблем це не вирішило [1].

Сучасними реаліями є те, що на практиці відсутність звичайних правил застосування електронних доказів у відповідних нормативно-правових актах, для яких їх наявність була б природньою у свою чергу призводить до того, що фактичне існування правового інституту не збігається з юридичною складовою. Усе тому, що поки ця проблема не вирішена, це питання регулюється Законами України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис».

Юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму.

До того ж електронні документи визнавалися доказами і в багатьох рішеннях Європейського суду з прав людини, зокрема у справах «P. and S. v. Poland» (від 30.10.2012 року), «Eon v. France» (від 14.03.2013 року), «Shuman v. Poland» (від 03.06.2014 року) [3].

За загальними принципами, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі[3].

Сьогодні в Україні для визнання електронного документа доказом він повинен відповідати передбаченими вищевказаними законами вимогам, тобто мати обов'язкові реквізити.

Проблема визначення електронних доказів згадувалася у звіті щодо України від 3.11.2016р №2016/DGI/JP/3608, підготовленому офісом програми боротьби з кіберзлочинністю на основі підтримки експертів Ради Європи. У цьому документі передбачені рекомендації та висновки щодо певного законодавчого врегулювання застосування електронних доказів. Звіт був опрацьований для вимог застосування Конвенції про кіберзлочинність 2001 року, яка ратифікована Україною у 2005 році [4].

Законодавець обмежився загальними принципами застосування цього виду доказів, на практиці виникає чимало питань щодо їх використання від суто технічних до юридичних. Основними проблемами у царині електронних документів є: технічні проблеми, які пов'язані, у першу чергу, з дослідженням доказів та оцінкою їх доказової сили; відсутністю порядку засвідчення копії електронного документа; не визначеністю критеріїв того, як відрізняти оригінал електронного доказу від його копії; труднощами у доведенні дати та часу створення оригіналу електронного доказу; складністю ідентифікації особи, яка створила певний електронний доказ; відсутністю відповідальності за знищення електронних доказів.

Враховуючи вище викладені положення, поділяємо думку вчених С. С. Чернявського та Ю.Ю. Орлова, які запропонували новий термін – електронне відображення і пропонують доповнити КПК України статтею 1001 такого змісту:

«Стаття 1001. Електронні відображення

Електронним відображенням є цілісна система відомостей та (або) комп'ютерних інструкцій в інформаційній мережі або на технічному носієві, яка може бути використана як доказ фак ту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

До електронних відображень, за умови наявності в них інформації, передбаченої частиною першою цієї статті, належать: портали, сайти в комп'ютерній мережі; електронні бази даних; файли та групи файлів; зміст електронної пошти, чатів; вихідні та виконувані модулі комп'ютерних програм; інші відомості та (або) комп'ютер ні інструкції в інформаційній мережі або на технічному носієві» [5, с. 117].

1. Кримінальний процесуальний кодекс України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

2. ЗУ «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 48, ст.436. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text

3. Зозуля Наталія «Електронні докази за кордоном: практика застосування». Газета «Українське право». URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukova-dumka/elektronni-dokazy-za-kordonom-praktyka-zastosuvannya/

4. Звіт щодо України. Підготовлено офісом програми з кіберзлочинності на основі експертної підтримки незалежних експертів Ради Європи Марко Кунапу і Марко Юріча про чинне законодавство і проекти законів, що доповнюють різні питання, пов'язані з кіберзлочинністю та електронними доказами, та вносять зміни до них. URL: https://rm.coe.int/16806f3743

5. Чернявський С. С., Орлов Ю. Ю. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні // Вісник кримінального судочинства С. С. Чернявський, Ю. Ю. Орлов, – 2017. – №2. – С. 112–124

Яремич Д.Я.

СУТНІСТЬ ТА ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Конституційно-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування – вид правової відповідальності, який закріплений в нормативно-правових актах конституційного права, який виражається як зобов'язання органів та посадових осіб місцевого самоврядування відповідати за свою правову діяльність (дію або бездіяльність) [1, с. 33].

В правовій доктрині розглядаються такі напрями в аспектах визначення конституційно-правової відповідальності: 1) вузьке розуміння конституційно-правової відповідальності (відповідальність настає після вчинення порушення); 2) широке розуміння (відповідальність може наставати як після вчинення порушення – негативна відповідальність, так і може наставати в разі виконання владних обов'язків (позитивна), без правопорушення (не виправдання довіри виборців)); 3) група, яка розмежовує негативну та позитивну конституційну правову відповідальність; 4) група за якої науковці одночасно допускають існування як конституційну-правову відповідальність у широкому та вузькому розумінням за певних умов [2, с. 17].

Конституційно-правовій відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування належать такі ознаки: 1) загально-конституційні (порушення норм конституційного права; складна структура, що включає соціальну відповідальність; настає не тільки в разі порушення норм, але може настати в разі під час реалізації свого прямого обов'язку; високий авторитет конституційно-правових норм; близька до політичної відповідальності); 2) спеціальні ознаки (особливий суб'єкт діяльності та відповідальності; спеціальний характер реалізації влади; подвійна сутність відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування) [3, с. 47].

Конституційно-правова відповідальність має загальну ознаку з різними формами правової відповідальності - однакова за суб'єктами правопорушення, проте різна за уповноваженими на притягнення та застосування санкцій, підставами, заходами та процедурами їх виконання [4, с. 82]. Конституційна правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування має самостійне значення та місце серед інших видів юридичної відповідальності, що різниться за змістом, характером правопорушенням, суб'єктами, методами застосування та притягнення осіб до відповідальності, наслідками правового впливу [6, с. 50].

Підставою конституційно-правової відповідальності є конституційне правопорушення (конституційний делікт) – це протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність) суб'єктами місцевого самоврядування, внаслідок якого створена або створено можливість настання негативних наслідків, шкоди суспільним відносин у місцевому самоврядуванні та за яких настає заходи конституційно-правової відповідальності [5, с. 93].

У сфері місцевого самоврядування існують такі конституційно-правові делікти:

- прийняття рішень, які не відповідають нормам конституційного права;
- законодавчо передбачена бездіяльність у застосуванні потрібних процедурно-правових форм діяльності;
- не вирішення проблем які є у віданні компетенції відповідного владного суб'єкта;
- бездіяльність передбачена законодавством щодо виконання рішень державних чи місцевих владних органів [7, с. 76].

Конституційно-правова відповідальність представницьких органів місцевого самоврядування перед суспільством, областю та

державою полягає у достроковому припиненні Верховною Радою України їх повноважень [8, с. 63]. Я вважаю, що введення таких санкцій до органів місцевого самоврядування як попередження є доцільно санкцією, поки Верховна Рада розглядає питання про дострокові вибори. Такі санкції були б відповідними запобіжними заходами.

Відсторонення (відкликання) представників місцевих рад є однією з конституційно-правових санкцій, що сприяє посиленню громадського контролю за діяльністю виборних органів державної влади з високою явкою виборців, належним рівнем політичної та правової свідомості громадян та відповідним правовим регулюванням [9, с. 73].

Існує нездатність органами місцевого самоврядування ефективно використовувати місцеві референдуми як засіб дострокового припинення повноважень виборних органів та посадових осіб місцевого самоврядування через недостатній правовий регламент процесу референдуму на місцевому рівні [10, с. 39]. Необхідно детальніше розробити ефективний механізм місцевого референдуму, що дозволить посилити конституційно-правову відповідальність, підвищити її ефективність, та оптимально залучить місцеве населення у вирішенні проблем місцевого самоврядування [11, с. 313].

Питання конституційно-правової відповідальності установ і посадовців, винятково місцевого самоврядування, загострилося під час військової агресії, тимчасової окупації України, антитерористичних операцій, зачисток, антикорупційної політики [12, с. 74]. З'являються нові тимчасові місцеві державні органи управління, які поєднують характеристики місцевої адміністрації і самоврядування на місцях з новими формами та різновидами політичної і конституційної відповідальності, що вимагають теоретичних і методичних, прикладних досліджень [13, с. 117].

1. Мінаєва І.М. Конституційно-правова відповідальність органів публічної влади. Державне управління та місцеве самоврядування. Збірник наукових праць. 2009. № 2. С. 33–42.

2. Павловська Н. В. До питання розвитку інституту конституційно-правової відповідальності в Україні. Університетські наукові записки. 2010. № 2. С. 17-23.

3. Виноградов В. А. Склад конституційних деліктів. Законодавство. 2003. № 10. С. 47–49.

4. Стижак Д.І. Конституційно-правова відповідальність: проблемні аспекти практичного застосування. Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (ВНПЗ ДГУ, 30.09.2021). Дніпро, 2021. С. 82-84.

5. Батанова Н. М. Конституційний контроль та конституційно-правова відповідальність: концептуальні проблеми співвідношення та взаємодії. Правова держава. 2019. Вип. 30. С. 93-105.

6. Слободяник Т. М. Поняття, ознаки та джерела муніципально-правової відповідальності. Право і суспільство. 2016. № 1. С. 50-57.

7. Орлов С. Принципи місцевого самоврядування / С. Орлов // Вісник Львівського університету. 2016. Вип. 8. С. 76-78.

8. Шаповал В. Д. Конституційно-правовий делікт як підстава для настання конституційно-правової відповідальності в органах місцевого самоврядування. Право і суспільство. 2014. № 1. С. 63-74.

9. Наливайко Л. Р. Теоретичні аспекти конституційного делікту. Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. Вип. 13. С. 73–78.

10. Наливайко Л.Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2000. 39 с.

11. Скрипнюк О. В. Конституційно-правові санкції та проблеми звільнення від юридичної відповідальності в конституційному праві. Проблеми теорії конституційного права України. За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Парламентське вид-во, 2013. С. 313–325.

12. Гецко В. В. Конституційно-правова відповідальність депутатів за законодавством України та зарубіжних країн. Часопис Київського університету права. 2014. № 1. С. 74-83.

13. Кравченко В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права): навч. посіб. В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. К.: Арарат-Центр, 2001. 117 с.

Яцковська У.Я.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА» ТА «СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН»

На сьогоднішній день серед науковців немає єдиної думки щодо співвідношення понять «суб'єкти та об'єкти конституційного права» та «суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин», виділення спільних ознак або тих ознак, які дозволяють розмежувати дані поняття.

У юридичній науковій літературі часто оперують такими поняттями, як «суб'єкти конституційного права» та «суб'єкти конституційно-правових відносин»

Суб'єкт конституційно-правових відносин – це реальний учасник таких правовідносин. У свою чергу суб'єкт конституційного права наділений здатністю бути учасником численних конституційно-правових відносин. Тобто суб'єкти конституційного права наділені здатністю брати участь у конкретних конституційно-правових відносинах або ж зобов'язані це зробити, якщо таке закріплено нормативно. В даному випадку поняття «суб'єкт конституційних правовідносин» є похідним від поняття «суб'єкт конституційного права». У конституційно-правовій літературі висловлена й інша думка стосовно співвідношення вказаних понять. Так, досліджуючи проблемні питання суб'єктів правових відносин у сфері місцевого самоврядування (тобто суб'єктів окремої групи конституційно-правових відносин), О. М. Пастернак зазначала, що «суб'єкт конституційного права» є поняттям узагальнюючого характеру, яке встановлює можливість будь-кого виступати суб'єктом правовідносин у сфері місцевого самоврядування, у випадку наявності у нього конституційної правосуб'єктності [1, с. 16–17]. Видається очевидним, що поняття «суб'єкт конституційно-правових відносин» є окремим по відношенню до поняття «суб'єкт конституційного права». Окрім названих вище точок зору, деякі автори ототожнюють поняття «суб'єкт конституційного права» з поняттям «суб'єкт конституційно-правових відносин».

На нашу думку, поняття «суб'єкт конституційного права» та поняття «суб'єкт конституційно-правових відносин» співвідносяться як частина та ціле, тобто суб'єкти конституційного права є ширшим поняттям, ніж суб'єкти конституційних правовідносин.

Суб'єкти конституційного права - є учасниками суспільних відносин у майбутньому, які наділені конституційною правосуб'єктністю, точніше правоздатністю, яка визначається нормами конституційного права. Конституційна правоздатність виражається в обов'язках учасників конституційно-правових відносин і у системі конституційних прав.

До суб'єктів конституційного права зазвичай належать такі найпоширеніші види суб'єктів: 1) держава, органи місцевого самоврядування і службові та посадові особи, депутати; 2) спільності (нація, народ, національні меншини, територіальні

громади, корінні народності тощо); 3) особи без громадянства та іноземці, громадяни України, резиденти, біженці; 4) громадські організації, політичні партії та блоки (асоціації); 5) установи, підприємства та організації; 6) міжнародні органи і організації; 7) органи самоорганізації населення; 8) засоби масової інформації (ЗМІ) [2].

Запропонована нами система суб'єктів конституційного права не є вичерпною. Зараз утверджуються й інші суб'єкти конституційного права, наприклад, лобісти і лобістські об'єднання тощо [3]. Разом з тим, саме вказані види суб'єктів дають найбільш загальне уявлення про складність і багатоаспектність даного інституту.

Норми конституційного права наділяють суб'єктів правами та обов'язками, які не можуть бути ані збільшені, ані зменшені або будь-яким іншим чином змінені самими суб'єктами. Суб'єкт конституційно-правових відносин реалізує саме ті права й обов'язки, якими він був наділений конституційно-правовою нормою з моменту набрання нею юридичної сили, як потенційний учасник конституційно-правових відносин. Виходячи з цього, визнання особи суб'єктом конституційно-правових відносин прямо залежить від поширення на неї дії конституційно-правової норми.

Об'єкти конституційного права є основним фактором щодо якого здійснюється діяльність суб'єктів конституційного права. При характеристиці об'єктів конституційного права виникає та ж дискусія щодо понять «об'єкт конституційно-правових відносин» та «об'єкт конституційного права». Вирішити питання щодо співвідношення даних понять можна шляхом їх порівняння.

Об'єкт конституційного права - це явище, матеріальна чи нематеріальна (духовна) реальність, із приводу якого можуть виникати правовідносини, що регулюються конституційно-правовою нормою. Об'єкти конституційного права виступають головним структурним елементом майбутніх конституційно-правових відносин, адже всі конституційно-правові відносини, що виникають між суб'єктами виникають щодо суб'єкта і без нього не є можливими.

Об'єктами конституційно-правових відносин - є явища або предмети реальної дійсності, на які норми конституційного права встановлюють права та обов'язки, визначаючи тим самим необхідну поведінку учасників процесу [4]. Тобто, це ті об'єкти сто-

совно яких здійснюється діяльність суб'єктів конституційно-правових відносин.

З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що ці два поняття також як і у першому випадку, співвідносяться як частина та ціле та вимагають ще подальшого більш ґрунтовного наукового дослідження.

Якщо узагальнити подану нами інформацію, то можна дійти висновку, що об'єкти конституційного права - це предмети або явища реальної дійсності, стосовно яких в нормах конституційного права встановлюються права і обов'язки, тобто визначається необхідна поведінка учасників правовідносин, також слід відрізняти поняття «суб'єкти конституційного права» та «суб'єкти конституційних правовідносин». Вони співвідносять між собою, як частина та ціле і поняття «суб'єкти конституційного права» на нашу думку є ширшим за обсягом.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що проблематика об'єктів та суб'єктів конституційного права, а також співвідношення понять «суб'єкти та об'єкти конституційного права» та «суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин» носять винятково теоретичний характер, невизначеність даного питання потребує проведення комплексного наукового дослідження, для того, щоб дійти спільної думки і створити досконалий та єдиний понятійний апарат.

1. Пастернак О. М. Суб'єкти правових відносин у сфері місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / О. М. Пастернак. – К., 2006. – 22 с.

2. Федоренко В.Л. Суб'єкти конституційно-правових відносин в Україні та їх система. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bmju_2011_4_6.pdf (назва з екрану, дата звернення: 03.02.2022);

3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text .(назва з екрану, дата звернення: 10.02.2022);

4. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України :академіч.вид.О.Скрипнюк - Х.: Право, 2009. – 468 с. (назва з екрану, дата звернення: 14.02.2022);

ПРИВАТНЕ ПРАВО; КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО

Аббасова А.О.

ЗНАЧЕННЯ ВИНИ У ДОГОВІРНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

На сьогоднішній день вина, як умова цивільно-правової відповідальності, була об'єктом різних наукових досліджень. Проте досить багато дискусій триває досі. Зокрема щодо того чи є вина обов'язковою умовою договірної відповідальності. Звідси випливає ще одне дискусійне питання: чи реально вважати відповідальністю покладення обов'язку відшкодувати шкоду, якщо її заподіяння не є результатом винної поведінки правопорушника? Тобто йдеться про зобов'язання відшкодування шкоди без вини.

Відповідно до ст. 614 ЦК України вина є підставою відповідальності за порушення зобов'язання – особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом [1].

Здебільшого вина у цивільному праві розглядається як психічне ставлення особи до свого діяння та його наслідків. У чинному ЦК України не виділяються види умислу. Щодо необережності, то в декількох статтях законодавець указує на «грубу необережність». У науці цивільного права також виділяється проста необережність, на противагу грубій. Таким чином, слід констатувати деяку законодавчу непослідовність у виділенні видів вини. Безумовно, що основа прогалина полягає у відсутності законодавчих дефініцій форм вини у чинному ЦК України. У теорії та правозастосовній практиці не завжди точно формулюється зміст умислу та необережності, однак відомо, що ступінь тяжкості діяння є різним залежно від форми вини. Вина в будь-якій формі завжди має два критерії: інтелектуальний та вольовий. Інтелектуальний критерій відображає здатність особи усвідомлювати і передбачати характер, значення та результат конкретного, обраного нею варіанту протиправної поведінки. Вольовий критерій передбачає безпосередньо сам вибір особою конкретного варіанту протиправної поведінки у формі бажання–небажання, припущення, легковажності [2].

Щодо питання, чи тільки за умов наявності вини можливе виникнення договірної відповідальності, то думки учених роз-

ділилися. Одні науковці наголошують на тому, що без вини немає жодної відповідальності. Так, І.С.Канзафарова наголошує на тому, що «відповідальність без вини суперечить принципу справедливості» і пропонує розглядати такі випадки не як, власне, відповідальність, а як «її модель – квазівідповідальність». Як стверджує учена, за своєю правовою природою зобов'язання, які виникають і за відсутності умов, що складають повний склад правопорушення, є особливим різновидом правовідносин і, незважаючи на те, що виконують певною мірою покладені на відповідальність функції (поновлення порушених суб'єктивних прав), не можуть бути віднесені до мір відповідальності в традиційному розумінні цього поняття.

Інша група учених-цивілістів, серед яких В.В.Паришкура звертає увагу на те, що прихильники визнання відповідальності в цивільному праві «лише за вину» виходять із єдності чи хоча б тотожності елементів складу цивільного та кримінального правопорушень, а також тотожності функцій, які виконують цивільно-правова та кримінально-правова відповідальність. Для цивільно-правової відповідальності ключовим є не покарання, а відшкодування шкоди потерпілому в повному обсязі. Тобто перед кримінальною та цивільною відповідальністю ставляться різні завдання. Саме тому вина в цивільному праві, особливо щодо порушення договірних зобов'язань (на противагу деліктним) не має юридичного значення для притягнення правопорушника до цивільної відповідальності. Або ж, перефразовуючи, можна стверджувати, що для договірної відповідальності (утім, як і для деліктної) головним є те, що наявна шкода і порушене чуже суб'єктивне право, яке повинно бути відновлене за рахунок заподіювача [3]. На думку Ткачук А.Л, єдиною підставою виникнення договірної відповідальності треба вважати власне правопорушення, під яким треба розуміти протиправне порушення чужого суб'єктивного права. Відповідно, необхідними умовами договірної відповідальності є порушення суб'єктивного права кредитора і протиправність поведінки боржника, яка полягає в самому факті порушення договірного зобов'язання. Інші фактори, такі як шкода, причинно-наслідковий зв'язок і вина не можуть розглядатися як умови договірної відповідальності й утворювати її підставу, оскільки їх наявність вимагається не завжди.

Щодо самого розуміння поняття «вини», то, як відомо, у нації цивільного права є дві основні концепції вини: «психологічна»

яка вказує, що вина це психологічне ставлення до протиправного діяння та його наслідків, а також «поведінкова».

На думку А.Л. Ткачука, більш адекватною для цілей договірної відповідальності є так звана «поведінкова» концепція вини, у межах якої під виною розуміється невжиття необхідних заходів для належного виконання зобов'язання. При цьому, вина не є необхідною умовою договірної відповідальності. Її сутність полягає в тому, що вона є факультативним елементом договірної відповідальності та являє собою допоміжний правовий засіб узгодження, оптимізації законних інтересів кредитора й боржника шляхом розподілу між ними ризику порушення договірного зобов'язання [5].

Вважаємо, що підхід до розуміння вини не може бути тільки суб'єктивним, а повинен містити й об'єктивні (поведінкові) ознаки, враховуючи, у першу чергу, наявність у боржника можливостей для належного виконання своїх обов'язків, а також вжиття ним усіх необхідних заходів для належного виконання зобов'язання.

На сьогоднішній день, можна виділити досить багато прикладів договірної відповідальності «без вини». Так, професійний зберігач відповідає за втрату, нестачу або пошкодження речей, якщо не доведе, що втрата або пошкодження сталися внаслідок непереборної сили, або із-за властивості речі, про які зберігач, приймаючи її на зберігання, не знав і не міг знати, або внаслідок умислу або грубої необережності поклажодавця (ст. 950 ЦК України). Тобто, понесені поклажодавцем збитки, професійний зберігач відшкодовує і у тому випадку, коли вони були заподіяні і без його вини внаслідок такого збігу обставин, які охоронець не міг передбачити (випадок, казус).

Продавець може і не бути виробником товару, проте відповідає перед покупцем за його недоліки і за певних обставин також несе відповідальність без вини, якщо в силу об'єктивних причин буде позбавлений можливості в порядку регресу відшкодувати понесені збитки за рахунок виробника (ст. 679 ЦК); відповідальність перевізника за затримку відправлення пасажира та порушення строку доставлення пасажира до пункту призначення (ст. 922 ЦК).

Отже, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку цивільного права та договірної цивільно-правової відповідальності, вина носить суб'єктивно-об'єктивний характер, про

що свідчать положення Цивільного кодексу України та вичерпний перелік випадків настання відповідальності без вини як в договірних, так і недоговірних зобов'язаннях.

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text. (дата звернення 12.05.2022 р.).

2. Церковна О.В. Умисел потерпілого як підстава звільнення від цивільно-правової відповідальності. Університетські наукові записки. 2010. № 4 (36). С. 63–68.

3. Паришкура В.В. Проблемні аспекти цивільно-правової відповідальності без вини. Вісник Вищої ради юстиції. 2010. № 2. С. 66-74.

4. Ткачук А.Л. Значення вини у відносинах відповідальності за порушення договірних зобов'язань: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська національна юридична академія. О., 2002. 236 с.

Антонов М.Д., Богів Я.С.

ЗАКОН ПРО СПРИЯННЯ ОБОРОНІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Отто Фон Бісмарк казав: "навіть переможна війна – це зло, яке повинно бути припинено мудрістю народів". А якщо враховувати, що більшість дослідників вважають війну однією великою помилкою, людство за період XX століття, яке нараховує більше 170 збройних конфліктів різного масштабу (включаючи світовий), мало б зробити певні висновки. Це важливо і з врахуванням сучасного рівня технологічного – прогресу, який може людство і згубити, зокрема ми маємо на увазі рівень збройного оснащення держав. Але 24 лютого 2022 року показало усім, що нічого не змінилося.

Під час Другої світової війни, а саме 11 березня 1941 року, було підписано "Закон про сприяння обороні Сполучених Штатів" (ленд-ліз), за яким США мали постачати своїм союзникам різноманітні ресурси (військова техніка, зброя, боєприпаси, сировина тощо), як допомогу країнам, оборона яких вважалась життєво важливою для США. Загалом на програму постачання було виділено 50 мільярдів доларів (сьогодні це було б більше 700 мільярдів доларів). Найбільше надійшло до Великої Британії (яка отримала майже 32 мільярди), СРСР, Франції та Китаю, які разом використали 47,5 мільярдів доларів [1].

Звісно така політика не була безкоштовною («lend» – від англ. позичати, «lease» – здавати в оренду). Процедура полягала у наданні певного ресурсу країні – союзнику для оборони, наприклад

могли передати техніку цивільного чи воєнного призначення. Після війни ресурс або треба було повернути США, або оплатити його вартість. До того ж замість грошової вартості можна було запропонувати інший ціннісний еквівалент (технологія, послуги, вигідні договори тощо). Також зворотній ленд-ліз передбачав оренду авіабаз, які надійшли США, і становили 7,8 мільярдів доларів; з них 6,8 мільярдів доларів надійшли від країн Британської Співдружності [2; 3, с. 12].

Цікаву аналогію навели Барановська В.М. та Дахно І.І., які порівняли ведення війни в оренду або позичку із «садовим шлангом». Це означало те, що якщо у сусіда горить дім, а у вас є садовий шланг, то позичте його сусіду, бо може загорітися ваш дім. За пошкоджений шланг сусід згодом заплатить [3, с. 12].

Очевидно, що США не здивувалися, коли після завершення війни на пропозицію повернути вцілілу техніку, отримали відповідь, що такої майже не залишилося. Але виходячи з умов ленд-лізу, усі використані військові устаткування та матеріали списувалися [4].

Варто відзначити, що основним для США була оплата союзниками саме цивільних поставок. У 1945 році США офіційно повідомили, що не будуть брати гроші за передану зброю, як за знищену, так і за вцілілу [5].

Великобританія повністю розрахувалася по ленд-лізу тільки 29 грудня 2006 року. Через певні політико-історичні труднощі, доля боргу КНР досі залишається незрозумілою. США хоч і знали про тоталітарний режим СРСР, відставили в бік ідеологічні суперечки і надали допомогу задля перемоги над спільним ворогом.

Але оплата заборгованостей сильно гальмувала, адже почалася неприязнь колишніх союзників, яка переросла у «холодну війну». У 1990 році було встановлено новий строк погашення боргу – 2030 рік. Станом на 2003 рік Російська Федерація мала ще виплатити 100 млн. доларів. Франція в 1946 році підписала ряд договорів для врегулювання боргу за ленд-лізом в обмін на торгівельні поступки [4].

З того часу, попри збройні конфлікти, схожих за масштабом процедур не було. Проте 9 травня 2022 року було прийнято акт Конгресу США, «Закон про надання Президентові розширених повноважень щодо укладання угод з Урядом України про позику або оренду оборонних виробів цьому Урядові для захисту цивільного населення в Україні від російського військового вторгнення

та для інших цілей», за яким, як кажуть, Україна отримає стільки допомоги, скільки потрібно для перемоги.

Одразу постає кілька питань: що саме мають право передавати Україні, яку суму доведеться виплачувати після війни, скільки на це піде часу, якщо Великобританія виплачувала борг 1941 року по ленд-лізу 65 років. Щодо зброї, то відповідь на це максимально проста - будь-яку, окрім зброї масового ураження та компонентів до неї. Рішення про передачу озброєння буде прийматися за прискореною процедурою. Згідно із законом, президент США просто уповноважує уряд надавати допомогу у тому розмірі, який необхідний. Це стосується не тільки ресурсів прямого воєнного призначення, але і цивільної техніки, будівельних матеріалів, їжі тощо [5].

Очевидно, що така процедура буде спиратися на запити України та реальні можливості США, які не будуть робити це шляхом зменшення рівня власного воєнного потенціалу. Проблемний момент в тому, що передавати ресурс потрібно тим, хто вміє ним користуватися. Тому перед тим, як передати нам нові зразки озброєння, бійців Збройних Сил України потрібно навчити ним користуватися. Складність такого навчання прямопропорційно росте зі збільшенням складності зброї та техніки. Звісно, ми сподіваємося що перемога довго себе чекати не змусить, але ленд-ліз не підписується на «три дні».

Щодо ціни, то у законі зазначено лише про скасування загальної вимоги оплатити передану допомогу протягом п’яти років. Але враховуючи попередній ленд-ліз, дослідники вже прогнозують, що за допомогу Україна, теоретично, може сплатити правом розміщення авіабаз на своїй території, як це було втілено після Другої світової війни [5].

У висновку хочемо згадати слова віце-президента США Уолтера Мондейла, який казав, що ветеранів Третьої світової не буде. Власні амбіції окремих державних діячів, поєднані з сучасним рівнем технологій, є загрозою людського існування.

Будь-які посягання таких осіб на суверенітет, територіальну цілісність, природні права та свободи інших держав мають суворо присікатися. Для цього країни цивілізованого світу мають будувати свої відносини на взаємодопомозі, особливо в таких критичних ситуаціях.

1. Пономаренко Р. Доброго вечора, ми з Америки: шість запитань про ленд-ліз у Другій світовій та в Україні. Локальна історія. 2022. URL: https://

localhistory.org.ua/texts/statti/dobrogo-vechora-mi-z-ameriki-shist-zapitan-pro-lend-liz-u-drugii-svitovii-ta-v-ukrayini/ (дата звернення 12.05.2022)

2. Лук'янюк В. Програма Ленд – лізу. Цей день в історії України. 2001 – 2022. URL: https://www.jnsm.com.ua/h/1030M/ (дата звернення 12.05.2022)

3. Барановська В. М., Дахно І. І. Деякі аспекти ленд-лізу. Журнал «Економіка та держава», № 12. 2011. С. 10 – 14

4. Ленд-ліз. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D0%BD%D0%B4-%D0%BB%D1%96%D0%B7 (дата звернення 12.05.2022)

5. Ленд-ліз для України підписано: яку зброю отримаємо та коли оплачувати. Defense Express. URL: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/lend_liz_dlja_ukrajini_pidpisano_jaku_zbroju_otrimajemo_ta_koli_oplachuvati-7294.html (дата звернення 12.05.2022)

Батун З.М.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЗАПОВІДАЧА

Відчутний прогрес у відносинах власності та неабиякі зміни цивільного законодавства викликали розширення меж реалізації окремих суб'єктивних прав та збільшили можливості осіб у сфері здійснення прав та обов'язків у відносинах власності. Цивільне законодавство знає дві форми спадкування: за законом і за заповітом.

Тема спадкування за заповітом є актуальною і серед наукової спільноти, й серед громадян, адже кожен має речі, які можуть залишитися у спадок: житло, машини, гроші, авторські права, бізнес. Питання спадкування за заповітом було предметом наукових досліджень українських цивілістів - В.І. Серебровський, Г.Ф. Шершеневич, О. С. Іоффе, М.В. Гордон, П.С. Нікітюк, К.П.Победоносцев, С.Я.Фурса, Є.І.Фурса, Б. Б. Черепахін та інші. Проте, аналіз юридичної практики дозволяє стверджувати, що при спадкуванні за заповітом все ж виникають проблеми, що потребують їх вирішення на законодавчому рівні, зокрема проблеми, що стосуються комплексу прав та обов'язків як спадкоємців, так і спадкодавців, що й визначає актуальність обраної теми дослідження.

Під заповітом слід розуміти правочин, який дає змогу визначити «правову долю» майна спадкодавця після його смерті і є одним із способів розпорядження майном фізичних осіб. У цьому його основне правове значення. Заповіт відповідає таким ознакам: це цивільно-правовий правочин; це односторонній правочин; це безтерміновий правочин; це безоплатний правочин.

Заповідачеві як власнику майна належить комплекс прав та обов'язків, які випливають з права власності та з укладених договорів (наприклад, оренди майна), сім'ї або трудових відносин. При цьому, заповідачем може бути не будь-яка особа, яка має майно, а лише та, що наділена повною цивільною дієздатністю, на що вказує ч. 1 ст. 1234 ЦК України. Частина друга цієї ж статті наголошує, що у правовідносинах, які виникають із права на заповіт представницькі відносини не допускаються [1], тобто вчинити заповіт заповідач має особисто.

Заповіт за життя заповідача не створює жодних прав та обов'язків ні для заповідача, ні для осіб, в інтересах яких він складений. Вчинення заповіту не обмежує заповідача у розпорядженні майном, що міститься у заповіті.

Саме принцип свободи заповіту наділяє спадкодавця правом визначати «правову долю» свого майна на власний розсуд, без пояснення причин. Це дає можливість відступити від запропонованого законом порядку спадкування. Свобода волевиявлення дає можливість здійснювати своє суб'єктивне право в межах та у спосіб, закріплених у законодавчих приписах.

Аналізуючи главу Цивільного кодексу України, що регулює питання спадкування можна виділити такі групи прав заповідача:

- права, що виникають у зв'язку з визначенням кола спадкоємців;
- права, що пов'язані із обсягом спадкової маси;
- права, що пов'язані із заповідальним відказом;
- права щодо покладення обов'язків на спадкоємців;
- права, що пов'язані з вибором виду заповіту;
- права на скасування та зміну заповіту [1].

Свобода заповіту обмежена законодавчо встановленими межами здійснення прав, які у найзагальнішому вигляді представлені у ст. 13 ЦК України [1]. В загальному вигляді межі здійснення цивільних прав передбачені договором або відповідними нормами цивільного права. Ці права пов'язані з певними обмеженнями, адже права особи закінчуються там, де починаються права іншої. Так, Цивільний кодекс містить заборону вчиняти такі дії, які можуть порушити права інших, зашкодити навколишньому середовищу, культурним надбанням. Зловживання в будь-якому вигляді не допускається, при чому тут мається на увазі як прямі дії, так і дії з наміром зашкодити іншій особі. Моральні засади суспільства повинні бути в основі здійснення особою своїх суб'єктив-

них прав. Порушення вказаних вимог не залишається безкарним. Особа, яка вважає, що її права порушено може звернутися до суду, який може зобов'язати припинити порушення або зловживання правами та вжити передбачені законодавством наслідки.

Правова доктрина не має спільної думки щодо розуміння дефініції поняття та змісту меж здійснення цивільних прав, межі визначають як певні вимоги, або ж як певну міру поведінки. Зокрема, українська вчена Л.В. Красицька визначає, що «межі здійснення суб'єктивного цивільного права необхідно розуміти як встановлені законом або договором вимоги та границі, яких зобов'язана дотримуватися уповноважена особа, здійснюючи своє суб'єктивне цивільне право [2, с. 258].

На думку Н.С. Кузнєцової межа суб'єктивного права це ніщо інше як «установлена законом міра поведінки. У цих юридичних межах свободи кожен має можливість діяти на свій розсуд» [3, с. 64].

Із зазначеного можна підсумувати, що здійснення права на заповіт особою, безпосередньо, залежить від встановлених законом меж свободи волевиявлення, оскільки така свобода не є абсолютною.

Цивільне право традиційно під обов'язком розуміє термін «належне». Тоді слід вказати, що обов'язком є ніщо інше ніж міра належної поведінки суб'єкта правовідносин, яка встановлена законодавством або домовленістю сторін. Таким чином, обов'язком спадкодавця є міра його належної поведінки у спадкових відносинах.

Аналіз глави Цивільного кодексу України присвяченої спадкуванню дозволяє виокремити такі обов'язки заповідача.

- звернутися до уповноважених осіб за посвідченням заповіту;
- вчинити заповіт особисто;
- особисто його підписати;
- не позбавляти права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині;
- особисто змінювати або скасовувати заповіт [1].

І якщо виконання першого із зазначених обов'язків покладається на заповідача, то за виконанням інших слідкує нотаріус або уповноважена на посвідчення заповіту посадова особа (орган).

Цивільний кодекс України не містить жодних виключень із обов'язку особистого вчинення заповіту. Через це не допускається складання заповіту від імені довіреної особи, а також через

представництво. Важливо, що для вчинення заповіту чиясь згода не потрібна.

Традиційно, обов'язок має таку ознаку як категоричність. Він виступає як необхідна модель поведінки та підлягає безумовному виконанню. Проте, деякі норми спадкового права демонструють протилежне. Зокрема, відповідно до ст. 543 Цивільного кодексу, якщо заповідач внаслідок фізичних вад, хвороби або інших причин не може власноручно підписати заповіт, він на прохання заповідача може бути підписаний у присутності нотаріуса або іншої службової особи (ст. 542 ЦК) іншою особою з зазначенням причин, з яких заповідач не міг підписати заповіт власноручно [1].

Тобто, категоричний обов'язок власноручного підпису має власне виключення, яке не робить цей обов'язок таким безумовним. При цьому, заповіт не має права підписувати особа, на користь якої його складено. Важливо наголосити, що окрім підпису, заповідач повинен написати у заповіті своє прізвище, ім'я та по батькові, через те, що при судовій експертизі рукопису важко вирішити питання про справжність підписів через їх простоту. Щоб уникнути можливих судових справ, прізвище, ім'я та по-батькові спадкодавця повинні точно відповідати написанню в документі, що посвідчує його особу.

Не всі перераховані вище обов'язки можна охарактеризувати як «належить вчинити». Наприклад, обов'язок «не позбавляти права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині» виглядає як заборона, припис, який зобов'язує утриматися від певної дії.

Права та обов'язки тісно пов'язані між собою. Так, свобода заповіту та право заповідача на власний розсуд обирати спадкоємців пов'язане з обов'язком «не позбавляти права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині», який, у свою чергу, виник із права певної категорії спадкоємців на обов'язкову частку у спадщині.

Частина 1 статті 1257 ЦК України встановлює, що заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним [1]. Отже, порушення заповідачем своїх обов'язків тягне за собою нікчемність заповіту. На вказаний факт наголошує також судова практика. Так, пунктом 17 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 7 «Про судову практи-

ку у справах про спадкування» визначено, що заповіт, складений особою, яка не мала на це права, зокрема, недієздатною, малолітньою, неповнолітньою особою (крім осіб, які в установленому порядку набули повну цивільну дієздатність), особою з обмеженою цивільною дієздатністю, представником від імені заповідача, а також заповіт, складений із порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, згідно із частиною першою статті 1257 ЦК є нікчемним, тому, на підставі статті 215 ЦК визнання такого заповіту недійсним судом не вимагається [4].

Таким чином, можна зазначити, що норми спадкового права мають чималий перелік прав заповідача, проте, обов'язків значно менше, що є абсолютно виправданим та випливає з права власності загалом.

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. Дата оновлення: 17.03.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435- 15

2. Красицька Л.В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Ліра-К, 2014. 628с.

3. Кузнецова Н.С. Развитие гражданского общества и современное частное право Украины. Частное право. 2019. No1. С.52–66.

4. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 20018 року // ВВС. 2018. С.26-28.

Браун Д.І., Логінова М.В.

ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

Невід'ємним конституційним правом громадян є право на судовий захист. Традиційним у юридичній літературі є питання захисту цивільного процесуального права. Однак, сьогодні механізми захисту процесуальних прав знаходяться на досить низькому рівні, що обумовлено рядом об'єктивних та суб'єктивних причин. Проблема захисту цивільних процесуальних прав передбачає вивчення цілого ряду питань: поняття та склад цивільного процесуального правопорушення, цивільну процесуальну відповідальність, зловживання процесуальними правами.

Вивченням та дослідженням такого питання як зловживання суб'єктивними правами займались такі науковці, як Д.С. Бакаєв, О.Я. Рогач, Т.Т. Полянський, М.І. Балюк, В.В. Комаров, Д.Д. Луспеник, А.С. Олійник, О.С. Фонова, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, А.В. Юдін.

Термін «зловживання правом» уперше було введено в цивільному процесуальному законодавстві Швейцарії, а конституційну заборону зловживання правом вперше закріпили у видатній пам'ятці конституційного права Франції – Декларації прав людини і громадянина 1789 року [1, с. 12].

У сучасному Цивільно процесуальному кодексі України відсутнє законодавче визначення поняття «зловживання правом», але стаття 44 ЦПК України говорить про неприпустимість зловживання процесуальними правами. Учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається. [2, ст.44]

Проаналізувавши нормативно- правові акти та випадки з судової практики, можна визначити, що зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві є несумлінною поведінкою учасників процесу щодо реалізації належних їм суб'єктивних прав. Поняттям «зловживання правом» стосовно цивільного процесу охоплюються випадки, коли процесуальні права, які належать особам здійснюються не відповідно до їх цільового призначення, а в інших цілях, не пов'язаних із захистом дійсно порушених прав та охоронюваних законом інтересів осіб. Мотиви такої поведінки дуже різноманітні. Це може бути бажання отримати право на будь-яке майно, коли за звичайних умов особа не може на таке майно претендувати; намір заподіяти шкоду діловій репутації відповідача, порушивши проти нього цивільну справу в суді; максимально «затягнути» судовий розгляд з метою відстрочки прийняття несприятливого для себе рішення та інше.

Суб'єктами, які можуть зловживати своїми процесуальними правами ми вбачаємо не лише осіб, які беруть участь у справі, а й інших учасників процесу, тому що в силу закону кожен з них наділений процесуальними правами та обов'язками тією чи іншою мірою, і, як наслідок, може впливати на перебіг самого судочинства.

Цікавим є те, що нерідко зловживання процесуальними правами випливає з неправильного трактування принципів цивільного процесу таких, як принцип змагальності сторін та диспозитивності. Так, найчастіше принцип змагальності сторін розкривається через допустимість будь-яких процесуальних прийомів, для досягнення необхідного результату, або будь-якої процесуальної поведінки, однак цей принцип повинен насамперед забезпечува-

ти реалізацію законних та обґрунтованих інтересів усіх осіб, які беруть участь у справі.

На сьогоднішній день у практиці зустрічається чимало прикладів «симулятивних» процесів. Досить відомими є справи про розірвання шлюбу, коли до суду з вимогою про його розірвання та поділ спільної власності, звертаються подружжя насправді таке, що має на меті збереження цього майна від кредиторів, які вимагають виконання боргових зобов'язань одним з подружжя. Таким чином, судове провадження по справі направлено не на виконання положень закону та реалізацію прав громадян, а на сприяння недобросовісній стороні у справі.

Отже, з проблемою несумлінності учасників цивільного процесу суди зустрічаються досить часто. Зловживання процесуальними правами осіб, які беруть участь у справі, завдають істотної шкоди правосуддю, порушують права учасників процесу, підривають авторитет судової влади. Зі зловживанням процесуальних прав учасниками процесу пов'язані такі негативні для правосуддя явища, як постійні відкладення цивільних справ, унаслідок навмисного затягування процесу; порушення термінів розгляду та вирішення цивільних справ («тяганина» у справі); прийняття незаконних та (або) необґрунтованих рішень через повідомлення неправдивих відомостей учасниками процесу або подання несправжніх доказів та ін.

На нашу думку, наслідками зловживання правом має бути застосування заходів цивільної процесуальної відповідальності та інших заходів цивільного процесуального примусу (тобто цивільних процесуальних санкцій). Правом вимагати застосування до недобросовісної особи заходів цивільного процесуального примусу має будь-яка особа, яка бере участь у справі, а також її представники. Проте суд може застосувати до порушника зазначені заходи та з власної ініціативи.

1. Рогач О. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження. автореф. дис. д-ра юрид. наук. Київ, 2011. 34 с.

2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, Ст.44

Бушовська Ю.

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Моральна шкода є досить оціночною та суб'єктивною частиною цивілістики, адже цивільне законодавство повністю не визначає, що може вважатися моральною шкодою та в яких випадках її доцільно та можливо стягнути. При цьому, навіть попри численні роз'яснення, коментарі та рекомендації як органів державної влади, так і вищих судів, залишається проблема застосування суб'єктами цивільного судочинства норм матеріального права щодо застосування моральної шкоди як форми цивільної відповідальності.

За змістом положень статей 15, 16 Цивільного кодексу України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Способами захисту особистих немайнових або майнових прав та інтересів, з якими особа має право звернутися до суду, зокрема, є відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної (немайнової) шкоди. При цьому, статтею 1167 ЦК України визначено підстави відповідальності за завдану моральну шкоду 1.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 вересня 2018 року у справі № 686/23731/15-ц (провадження № 14-298цс18) зроблено висновок, що «моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянинові внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливості реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру» 2.

При цьому, згідно ЦК України моральна шкода полягає:

1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;

3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи [1].

Аналіз цієї норми свідчить про те, що незважаючи на її змістовність, й досі законодавець чітко не закріпляє поняття моральної шкоди. На думку деяких науковців, вищезазначені пункти ч.2 ст. 23 ЦК України, не лише поглинають один одного, але й розглядають моральну шкоду лише з точки зору можливих шляхів її заподіяння, що може свідчити лише про ймовірність, а не про достеменність настання такої шкоди [4].

Особливістю відшкодування моральної шкоди є першочергове звернення особи, права якої порушені до суду з позовною вимогою щодо відшкодування такої шкоди. Саме суд під час розгляду встановлює чи слід вважати моральною шкодою ті обставини, на які посилається позивач (потерпілий) та яка саме моральна шкода була завдана особі та її розмір.

Важливою умовою для осіб, які звертаються до суду для відшкодування моральної шкоди є наявність доказів. Це можуть бути будь-які факти, що підтверджують страждання фізичної особи, про які йдеться у вищезазначеній статті 23 ЦКУ. Докази можуть базуватися на свідченні свідків: друзів, колег, лікарів, якщо потерпілий звертався за допомогою до медичного закладу, а також на висновках психологічних експертиз, якщо потерпілий звертався до спеціальних експертних установ 5.

Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» (зі змінами від 27.02.2009) у позовній заяві про відшкодування моральної (не майнової) шкоди має бути зазначено, в чому полягає ця шкода, якими неправомірними діями чи бездіяльністю її заподіяно позивачеві, з яких міркувань він виходив, визначаючи розмір шкоди, та якими доказами це підтверджується. Відповідно до загальних підстав цивільно-правової відповідальності обов`язковому з`ясуванню при вирішенні спору про відшкодування моральної (немайнової) шкоди підлягають: наявність такої шкоди, протиправність діяння її заподіювача, наявність причинного зв`язку між шкодою і протиправним діянням заподіювача, наявність причинного зв`язку між шкодою і протиправним діянням заподіювача та вини останнього в її заподіянні. Суд, зокрема, повинен з`ясувати, чим підтверджується факт заподіяння позивачеві моральних чи фізичних страждань або втрат не майнового характеру, за яких обставин чи якими діями (бездіяльністю) вони заподіяні, в якій грошовій сумі чи в якій матеріальній формі позивач оцінює запо-

діяну йому шкоду та з чого він при цьому виходить, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору 3.

Щодо розміру відшкодування моральної шкоди, то він одразу оцінюється самим потерпілим та визначається у позовній заяві, а вже остаточне рішення про розмір компенсації моральної шкоди приймається судом. Моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від: характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, інших обставин, які мають істотне значення.

Визначення розміру моральної шкоди судом має ґрунтуватися на засадах розумності та справедливості. Проте не існує точних методик для встановлення моральної шкоди. Це пов'язано з тим, що кожен випадок має свої особливості. Моральну шкоду не можна відшкодувати в повному обсязі, оскільки будь-яке відшкодування не можна порівняти зі стражданням, приниженням честі та гідності, особливо, якщо шкода була завдана фізичній особі. Тому таке відшкодування має суто умовний характер 5.

Висновок. У законодавстві України не існує єдиного нормативного акту який би встановлював порядок, механізм та умови відшкодування моральної шкоди. Окреслені ЦК України загальні підстави відшкодування моральної шкоди на практиці не дають чіткого розуміння щодо їх застосування при стягненні моральної шкоди у судовому порядку. Ба більше, навіть судді різних судових ланок мають різні позиції щодо стягнення моральної шкоди як способу захисту цивільного права. З огляду на зазначене, виникає потреба звернути увагу законодавця на врегулювання правовідносин, що пов'язані із стягненням моральної шкоди.

1. Цивільний кодекс України: закон від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 27.04.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення 06.05.2022).

2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 вересня 2018 року у справі № 686/23731/15-ц. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/76860092?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress05 (дата звернення 06.05.2022).

3. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995

року №4 Дата оновлення: 27.02.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text (дата звернення 06.05.2022).

4. Церковна А. О. Проблеми правового регулювання компенсації моральної шкоди в цивільному праві Україні. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2014. № 29. С. 101-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2014_29_17 (дата звернення 06.05.2022).

5. Левицька І.В. Відшкодування моральної шкоди. URL: https://nusta.edu.ua (дата звернення 06.05.2022).

Василюк В.А.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРИПИНЕННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Кожна з підстав припинення договірних зобов'язань, що містяться у главі 50 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [4], характеризується своїми особливостями і умовами застосування їх на практиці. Оскільки підстави припинення договірних зобов'язань є різноманітними, то правові наслідки породжені їх припиненням можуть мати як позитивний, так і негативний характер для учасників цих правовідносин. З огляду на це та недостатню дослідженість теоретичних аспектів припинення договірних зобов'язань, дана тематика є актуальною. Серед науковців, які досліджували проблематику припинення договірних зобов'язань варто виділити роботи А.В. Коструби, О.І. Міхно, І.О. Турчак та ін.

Законодавство не містить дефініції поняття «припинення зобов'язання», проте, свою думку щодо визначення даного поняття висловили окремі науковці. Так, А. Домбругова вважає, що припинення зобов'язання - це припинення суб'єктивних прав та обов'язків сторін зобов'язання [1]. В. Мозолін та А. Масляєв зазначають, що припинення зобов'язання тягне за собою припинення прав та обов'язків сторін, в результаті чого боржник більше не зобов'язаний вчиняти певні дії, а кредитор не має права вимагати вчинення таких дій [2].

Проаналізувавши висвітлені підходи, вважаємо, що припинення договірних зобов'язань можна визначити, як припинення правового зв'язку між сторонами цього зобов'язання, яке тягне за собою припинення суб'єктивних цивільних прав та юридичних цивільних обов'язків, що становили зміст відповідного зобов'язання.

На думку І.О. Турчак, підставою припинення зобов'язання є юридичний факт або сукупність юридичних фактів, тобто певні життєві обставини або ж сукупність таких обставин, внаслідок настання яких припиняються договірні зобов'язання [3, с.167].

Законодавець у главі 50 ЦК України визначає наступні підстави припинення зобов'язань: припинення зобов'язання виконанням; припинення зобов'язання переданням відступного; припинення зобов'язання зарахуванням; припинення зобов'язання за домовленістю сторін (новація);припинення зобов'язання прощенням боргу; припинення зобов'язання поєднанням боржника і кредитора в одній особі; припинення зобов'язання неможливістю його виконання; припинення зобов'язання смертю фізичної особи; припинення зобов'язання ліквідацією юридичної особи.

Звісно, такий перелік підстав припинення договірного зобов'язання не є вичерпним, він є більшим та постійно може розширюватися у зв'язку із збільшенням кола договірних відносин та збільшенням кількості життєвих обставин (юридичних фактів), що можуть тягнути за собою припинення зобов'язання. У гл. 50 ЦК України не згадується про припинення зобов'язання на вимогу сторони та інші, зокрема, А.В. Коструба виділяє таку підставу припинення зобов'язання як відчуження власником свого майна чи прав на користь іншої сторони зобов'язання [5, с.110]. Підстави припинення договірного зобов'язання можуть бути визначені сторонами у договорі, незалежно від того чи закріплені вони в законі чи ні з огляду на принцип свободи договору.

На практиці інколи можуть складатися ситуації, коли зобов'язання припиняється незалежно від волі сторін. Зокрема, О.І. Міхно пропонує класифікувати підстави припинення договору на суб'єктивні та об'єктивні [6, с.10]. До суб'єктивних, на думку науковця, варто віднести ті, що залежать від волі осіб, та поділити їх на ті, які залежать від волі однієї сторони (ініційовані однією стороною) та т, які залежать від волі обох сторін (ініційовані обома сторонами). Об'єктивні підстави – це ті, які не залежать від волі сторін.

Таким чином, якщо виходити із вищезазначеного критерію, до підстав, які залежать від волі обох сторін слід віднести: новацію, належне виконання та передання відступного. До підстав, що залежать від волі однієї сторони слід віднести: прощення боргу та зустрічне зарахування. До об'єктивних підстав відносяться: не-

можливість виконання, поєднання в одній особі боржника і кредитора, смерть фізичної особи та ліквідація юридичної особи.

В.П. Мозолин та А.І. Масляєв виділяють такий критерій поділу як безпосередня спрямованість, та поділяють підстави припинення за цим критерієм на: 1) ті, які безпосередньо спрямовані на припинення зобов'язання (до таких можна віднести новацію, прощення боргу, передання відступного, належне виконання); 2) ті, які не спрямовані на припинення зобов'язання, але у зв'язку з їх настанням зобов'язання припиняється (до таких можна віднести смерть фізичної особи, ліквідацію юридичної особи, поєднання боржника і кредитора в одній особі) [2].

Підсумовуючи, можна зазначити, що припинення зобов'язання – це припинення правового зв'язку між сторонами цього зобов'язання, припинення їх прав та обов'язків як сторін зобов'язання. Перелік підстав припинення зобов'язання, закріплений в ст. 50 ЦК України не є вичерпний. До них слід віднести припинення зобов'язання на вимогу сторони та інші, які можуть бути самостійно визначенні сторонами в договорі.

В доктрині існують різні підходи до класифікації підстав припинення договірних зобов'язань. Кожен науковець, який займається дослідженнями у цій сфері, підходить до класифікації по своєму, виокремлюючи власні критерії поділу, які подекуди різняться, а подекуди збігаються. Спільний підхід більшості науковців прослідковується в класифікації підстав припинення зобов'язання в залежності від наявності волі сторін.

1. Домбругова Анджеліка Підстави припинення зобов'язання. Юридичний вісник України. № 15-16 (16 - 29 квітня 2005 року).

2. В.П. Мозолин, А.І. Масляєв. Цивільне право. Частина перша, 2005. https://yport.inf.ua/osnovaniya-prekrascheniya-obyazatelstvponyatie.html (дата звернення: 02.05.2022 р.)

3. Турчак І.О. Підстави припинення цивільно-правового договору. Науково-інформаційний вісник. 2015, С.166-172.

4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (дата оновлення: 17.03.2022 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top (дата звернення: 02.05.2022 р.)

5. Коструба А.В. Теоретичні аспекти припинення договірних зобов'язань у цивільному праві України. Право України. 2017. № 7. С. 109-123

6. Міхно О. І. Припинення договору за цивільним законодавством України: автореферат дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2007. 26 с.

Грига Р.

ДОГОВІР ПРО СПЛАТУ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

Відповідно до статті 8 Закону України «Про охорону дитинства», кожна дитина має право на належний рівень життя, достатній щодо фізичних, інтелектуальних, моральних, культурних, духовних та соціальних засад функціонування. Частиною другою статті 51 Конституції України та статтею 180 Сімейного кодексу України обумовлено, що батьки мають утримувати дітей до настання їхнього повноліття. Дитина повинна виховуватися у сім'ї, де батьки правильно виконують обов'язок щодо виховання та її утримування. Тим не менш, обумовлені права дитини щодо її утримання та обов'язок батьків забезпечувати дитині відповідний рівень життя, харчування, виховання не завжди реалізується в нашій країні відповідним чином [1, с.56].

Сімейним кодексом України визначено такі договірні конструкції, які допомагають врегулювати відносити щодо сплати аліментів:

1. шлюбний договір (ст. 93 СК України);
2. договір про сплату аліментів на утримання дитини (ст. 189 СК України).

За своєю природою договір про сплату аліментів є двостороннім, безоплатним та консенсуальним. Предметом договору з надання утримання є дії того з батьків, хто зобов'язаний сплачувати аліменти дитині за договором. Можна припустити, що сторони можуть закріпити в договорі права і обов'язки обох батьків по утриманню дитини. Це може мати місце, наприклад, у разі, якщо дитина фактично не проживає ні з одним з батьків, а перебуває в дитячому закладі (спортивному, медичному тощо) [2, с.8].

Різниця між вищезазначеними договорами може стосуватися не їх сутності, а чітких умов, за яких договори укладаються. Так, якщо договір укладає подружжя, яке за спільною заявою хоче припинити свій шлюб, то сторони керуються частиною другою статті 109 СК України. Якщо говориться про батьків дитини, які ніколи не були у шлюбі, або навпаки, знаходяться у шлюбі і не хочуть його розривати, то ці люди при укладені договору звертаються до ст. 189 СКУ. Зокрема, подружжя або особи, які реєструють шлюб, мають право включити норму про сплату аліментів у власний шлюбний договір ст. 93 СКУ [3, с.187].

Договірні умови про сплату аліментів на дитину можуть визначати:

- виплату аліментів у частині від заробітку (доходу) платника;
- виплачування аліментів у твердих грошових сумах;
- щодо погашення заборгованості за минулі роки тощо.

Крім того, у договорі повинні бути визначені засоби забезпечення здійснення зобов'язань, зокрема, сплата неустойки у випадку прострочки терміну виплати аліментів тощо. Зокрема, у ст. 196 Сімейного кодексу України обумовлено, що отримувач аліментів наділений правом щодо стягнення неустойки (пені) у розмірі одного відсотка від суми несплачених аліментів за кожен день прострочки. Отже, навіть за відсутності цієї умови у договорі, неустойка може бути нарахована згідно з вимогами діючого законодавства.

Частка аліментів обумовлюється за домовленістю між батьками, але слід також слід брати до уваги положення ч.2 ст. 182 СК України, а саме мінімальну частку аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини певного віку [47, с.92].

Варто зазначити, що мінімальний визначений розмір аліментів на одну дитину складає розмір прожиткового мінімуму для дитини певного віку і може бути визначений судом у випадку достатності заробітку (доходу) платника аліментів. Крім того, якщо мова не йде про сплату загальної суми аліментів в цілому наперед до досягнення дитиною повноліття (це необхідно, наприклад, якщо батько, який повинен був сплачувати аліменти, виїжджає на постійне місце проживання в державу, з якою в Україні не має договорів про правову допомогу в сімейних справах), доречно в договорі визначити можливість індексації аліментних виплат, в зв'язку з інфляцією та збільшенням прожиткового мінімуму. Щодо частки і строків виплати аліментів, то це істотні умови договору, які повинні бути належно прописані в договорі. Відсутність однієї з обумовлених умов є підставою щодо визнання договору неукладеним (ст. 638 ЦК) [4, с.9].

Суб'єктами договору про сплату аліментів на дитину є її батьки. Право на укладення даного договору мають тільки батьки. В юридичній літературі пропонується визнати суб'єктом такого договору неповнолітню дитину, яка досягла 14 років. Така пропозиція обґрунтовується тим, що в Сімейному кодексі України кожно-

му учаснику сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, надане право на безпосереднє звернення до суду за захистом свого права або інтересу (ч. 1 ст. 18 Сімейного кодексу України). При цьому зазначається, що особа, яка може захищати свої порушені права в суді (зокрема подати позов про стягнення аліментів), очевидно, може здійснювати своє право на отримання аліментів від батьків шляхом укладення договору. В разі надання можливості укладення аліментних договорів з дитиною, такий договір не повинен погіршувати становище аліментоуповноваженої особи.

Сімейним кодексом України передбачено, що батьки мають право укласти договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначити розмір та строки виплати. Умови договору не можуть порушувати права дитини. Договір укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується, укладення цього правочину є правом, а не обов'язком батьків [5, с.11].

Як уже було сказано, у Сімейному кодексі України закріплено такі договірні конструкції щодо сплати аліментів: шлюбний договір (ст. 93 СК України); договір про сплату аліментів на дитину (ст. 189 СК України). Різниця між вказаними договорами може стосуватися не їх змісту, а конкретних умов, за яких договори укладаються. Так, якщо договір укладає подружжя, яке за спільною заявою хоче розірвати свій шлюб, то сторони керуються частиною другою статті 109 Сімейного кодексу України. Якщо мова йде про батьків дитини, які ніколи не перебували у шлюбі, або навпаки, перебувають у шлюбі і не бажають його розривати, то ці особи при укладені договору звертаються до ст. 189 Сімейного кодеку України. Нарешті, подружжя або особи, які реєструють шлюб, можуть включити положення про сплату аліментів у свій шлюбний договір. Договори про сплату аліментів на дитину можуть встановлювати: виплати аліментів у частці від заробітку (доходу) платника; виплату аліментів у твердій грошовій сумі; про погашення заборгованості за минулий час тощо. Крім того, у договорі можуть бути встановлені засоби забезпечення виконання зобов'язань, наприклад, сплата неустойки у разі прострочення строку виплати аліментів тощо. Зокрема, у ст. 196 Сімейного кодексу України визначено, що одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі одного відсотка від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення. Отже, навіть при відсутності цієї умови у договорі, неустойка може нараховуватися згідно з вимогами законодавства [6, с.14].

Підставами припинення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей є: досягнення дитиною повноліття; смерть платника аліментів або дитини; виключення відомостей про особу як батька/матір дитини з актового запису про її народження; укладання договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно; збіг в одній особі платника та одержувача аліментів; виконання аліментного зобов'язання на момент виїзду одного з батьків за кордон на постійне проживання у державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги. Підставами припинення аліментного зобов'язання батьків по утриманню непрацездатних дочки, сина є: поновлення працездатності дочки, сина; відсутність потреби у дочки, сина в матеріальній допомозі; відсутність можливості у батьків надавати матеріальну допомогу.

У висновку варто відмітити, що видами відповідальності за порушення аліментних зобов'язань є: сімейно-правова, цивільно-правова, адміністративно-правова та кримінальна відповідальності. До видів сімейно-правової відповідальності відносяться: самостійне вирішення питання виїзду за межі України тим із батьків, хто проживає з дитиною, обмеження права одного із батьків в управлінні майном дитини, звільнення дочки, сина від обов'язку утримувати матір, батька тощо. Формами цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань є стягнення неустойки (пені), а також запропоновано запровадити стягнення моральної шкоди.

1. Тимощук О. Аліменти на дитину: хто більше заплатить. Юридичний вісник України. 2012. №32 (893). С.56-63.

2. Вербіцька М. В. Наказне провадження у цивільному процесі України : монографія. Тернопіль : Астон, 2012. 192 с.

3. Андрущенко Т.С. Особливості нотаріального посвідчення договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2013. № 21. С. 186–188.

4. Бичкова С.С., Куриліна О.В., Іванов Ю.Ф. Сімейне право України : термінологічний словник / М-во внутр. справ України ; Нац. акад. внутр. справ. Київ : Освіта України, 2017. 92 с.

5. Андрущенко Т.С. Процедура нотаріального посвідчення аліментних договорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 215 с.

6. Красицька Л.В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.03. Вінниця, 2015. 496 с.

Дідович О.В.

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

З набранням чинності Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. у цивільному обороті набуває поширення спадковий договір, який був запроваджений главою 90 ЦК України. Відповідно до ст. 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

Системний аналіз чинного цивільного законодавства України, судової та нотаріальної практики щодо укладення, виконання й розірвання спадкового договору надають підстави виокремити наступні переваги правової конструкції спадкового договору перед іншими правочинами в цивільному праві.

По-перше, спадковий договір не є одним із видів спадкування, тому на нього не розповсюджуються й певні обмеження, встановлені щодо спадкування за заповітом зокрема. Так, на відносини зі спадкового договору не розповсюджується правило про обов'язкову частку в спадщині, тому заінтересованість в укладенні спадкового договору може бути обумовлена тим, що саме спадковий договір надасть можливість відчужувачеві вирішити долю права власності на майно на випадок смерті так, що на це майно не зможуть претендувати ті спадкоємці, за якими закон передбачає право на обов'язкову частку в спадщині. У судовій практиці склався саме такий підхід.

По-друге, відповідно до ч. 1 ст. 1303 ЦК України відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа, з чого можна зробити висновок, що відчужувачем у спадковому договорі може бути виключно фізична особа, оскільки тільки з моменту смерті відчужувача до набувача переходить право власності на майно відчужувача.

У цьому аспекті Р. А. Майданик слушно наголошує, що спадковий договір, незважаючи на закріплення в книзі шостій ЦК України «Спадкове право» і «... тісний зв'язок з відносинами з приводу посмертного переходу майна...», є договором на випадок смерті, а не договором про спадкування [1, с. 96].

Отже, спадковий договір надає можливість відчужувачеві - фізичній особі передати право власності на майно іншій особі - набувачеві в разі смерті.

При цьому відчужувач зберігає за собою до смерті право власності на це майно, чого, зазвичай, й бажає пересічний громадянин, щоб усунути можливі ризики, які можуть бути створені недобросовісною поведінкою набувача.

По-третє, укладення спадкового договору не створює додаткових перешкод й для призначення відчужувачеві субсидії на відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг. Враховуючи, що найчастіше на стороні відчужувача у спадковому договорі виступає особа похилого віку, то укладення спадкового договору й збереження за такою особою права звернутися за призначенням субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива є важливим в умовах зубожіння значних верств населення.

По-четверте, якщо майно, що передається за спадковим договором, належить особам на праві спільної часткової власності, то при посвідченні спадкових договорів правила забезпечення реалізації права купівлі частки у праві спільної часткової власності не застосовуються.

По-п'яте, якщо майно, що передається за спадковим договором, належить подружжю на праві спільної сумісної власності, то правова конструкція спадкового договору надає можливість подружжю укласти один спадковий договір, в якому на стороні відчужувача виступає такий суб'єкт як подружжя. Відповідно до ст. 1306 ЦК України предметом спадкового договору може бути майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майно, яке є особистою власністю будь-кого з подружжя. Спадковим договором може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором.

По-шосте, на майно, яке є предметом спадкового договору, нотаріус накладає заборону відчуження у встановленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору. У разі смерті відчужувача на підставі свідоцтва органу державної реєстрації актів цивільного стану про смерть нотаріус знімає заборону відчуження. [2, с. 220].

По-сьоме, визначивши долю права власності на майно шляхом укладення спадкового договору, відчужувач вже не має права скласти щодо цього майна заповіт. Так, ч. 2 ст. 1307 ЦК України передбачає, що заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним.

По-восьме, згідно зі ст. 1308 ЦК спадковий договір може бути розірвано на вимогу відчужувача або набувача. За змістом цього правила інші особи, у тому числі спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового.

По-дев'яте, на відміну від спадкоємця, який прийняв спадщину та відповідно до статті 1282 ЦК України зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора, на набувача за спадковим договором такий обов'язок не покладається.

Не зважаючи на зазначені вище переваги спадкового договору перед іншими правочинами у цивільному праві, варто зазначити й ті ризикові моменти, з якими пов'язується укладення спадкового договору.

Одним із спірних питань є питання про сторони спадкового договору. В судовій практиці щодо сторін спадкового договору склався такий підхід: відчужувачем та набувачем за спадковим договором може бути як повністю дієздатна особа, так і особи, зазначені у статтях 32, 36 ЦК. Набувач за спадковим договором не відповідає за зобов'язаннями відчужувача. Отже, судова практика виходить з того, що набувачем за спадковим договором може бути як повністю дієздатна особа, так і неповнолітня особа та обмежено дієздатна фізична особа. Згідно зі ст. 1303 ЦК відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа. Набувачем у спадковому договорі може бути фізична або юридична особа.

Таким чином, визначаючи фізичних осіб як сторін у спадковому договорі, законодавець не вказує будь-яких обмежень щодо їх віку та обсягу дієздатності, лише акцентує увагу на тому, що на стороні відчужувача може бути у тому числі подружжя або один із подружжя.

Спадковий договір як і будь-який правочин може бути визнаний недійсним за рішенням суду.

Багато проблемних питань існує при здійсненні контролю за виконанням спадкового договору. Частина 3 ст. 1307 ЦК України передбачає, що відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після

його смерті. У разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини. Постає питання, який нотаріус буде здійснювати контроль за виконання спадкового договору, зокрема, якщо припинено нотаріальну діяльність нотаріуса, що посвідчував спадковий договір; чи зобов'язаний (чи має право) інший нотаріус здійснювати контроль за виконанням спадкового договору тощо.

1. Майданик Р А. Спадковий договір у цивільному праві України. Університетські наукові записки. Хмельницький, 2007. № 2. С. 90-105.

2. Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України/за заг. ред. В. М. Марченка. Харків: Страйд, 2012. 736 с.

Драганчук Ю.Р.

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЇХ ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

В будь - якому суспільстві права людини є важливим інститутом, за допомогою якого регулюється правовий статус особи, визначаються способи і засоби впливу на неї, межі вторгнення в особисту сферу, встановлюються юридичні гарантії реалізації та захисту прав і свобод. Виходячи із зазначеного, повага до кожної людини як до особистості має стати нормою повсякденного життя і в Україні, а людина має бути єдиною абсолютною цінністю первісного порядку, відносно якої визначаються всі інші цінності. Основні права і свободи людини належать їй від народження і є невід'ємними, тому забезпечення їх - одна із найважливіших функцій держави.

Розглядаючи так звану «проблему нематеріальних інтересів», відомі цивілісти початку XX століття стверджували, що навіть в римському праві, яке слугує певним прикладом у розробці норм права багатьох інститутів приватного права, духовний бік особистості знайшов лише поверхове відображення. Розвиток римського права відбувався в основі та в інтересах торговельного, комерційного обороту, а про рівність всіх членів суспільства, що є найважливішою передумовою появи особистих немайнових прав, прав для всіх, незалежно від будь-яких зовнішніх факторів, годі й говорити [4, с. 133].

Між тим, проблема прав людини в усі часи була невід'ємною складовою розвитку людства, набуваючи характерних для різних

епох філософських, релігійних або етичних елементів. Тому, зазначаючи безперечну новизну і оригінальність, глобальність сучасних досліджень у сфері прав людини, не слід забувати і про той внесок, який зробили вчені і видатні мислителі попередніх епох у розуміння місця і ролі людини в суспільстві, понять свободи, честі, гідності. Так, наприкінці XIX – на початку XX століть цивільне право поширює свою дію не тільки на сферу майнових відносин, але і на нематеріальні, духовні блага, що обумовлює появу перших законів у сфері захисту цих прав, а також з'являються механізми охорони немайнових прав, тобто розпочинається процес реального їх забезпечення [5, с .34].

Найбільшого розвитку досягла концепція особистих немайнових прав людини у другій половині XX століття. Друга світова війна показала, до яких трагічних, незворотніх наслідків може призвести неповага до людської особистості, її прав і свобод. Проблема прав людини набула значення міжнародного рівня і це знайшло своє відображення у багатьох міжнародно-правових документах, таких як Загальна Декларація прав людини (10 грудня 1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (16 грудня 1966 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та факультативні протоколи до нього (16 грудня 1966 р.), Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (4 листопада 1950 р.) та ряді інших.

Також хочу звернутися до нашої вітчизняної історії цивілістики, в якій перші спроби регулювання особистих немайнових відносин були зроблені у 60-х роках XX століття і зводилися вони, головним чином, до забезпечення захисту честі, гідності та ділової репутації. Так зване позитивне регулювання цих відносин або взагалі не здійснювалося, або було винесено за межі цивілістичного правового матеріалу, хоча за своїм змістом мало б стосуватися саме цивілістики [3, с. 89].

Прагнення створити демократичне суспільство, необхідність всебічного забезпечення прав і свобод людини знайшли свій вираз у 1990 році у Декларації про державний суверенітет України. Проголошення у статті 3 Конституції України людини, її життя, здоров'я, честі та гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю зумовило формування у ЦК України окремої Книги, присвяченої особистим немайновим правам фізичної особи.

Цивільний кодекс України 2004 року уперше увів норму про особисті немайнові права фізичної особи. Це треба оцінити як важливий крок уперед в розвитку національної системи права в цілому, зокрема в розширенні прав людини, що визнаються державою та захищаються, в наближенні національного цивільного законодавства до міжнародно-правових документів [2].

Хочу звернути увагу й те, що Цивільний кодекс України особисті немайнові права об'єднує в дві окремі глави: особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття та особисті немайнові права, які забезпечують природне існування фізичної особи.

Стаття 270 ЦК України закріплює орієнтовний перелік особистих немайнових прав. Насамперед до переліку включені особисті немайнові права, які передбачені Конституцією України, а саме: право на життя (ст. 27 Конституції України), право на охорону здоров'я (ст. 49 Конституції України), право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50 Конституції України), право на свободу й особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України), право на недоторканність особистого та сімейного життя (ст. 32 Конституції України), право на повагу до гідності й честі (ст. 28 Конституції України [1]), право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31 Конституції України), право на недоторканність житла (ст. 30 Конституції України), право на вільний вибір місця проживання й на свободу пересування (ст. 33 Конституції України) [1, 2]. Однак цей перелік не є вичерпним, тому він може бути доповнений, як у самій Конституції України, так і нормами ЦК України та інших актів цивільного законодавства.

Здійснення особистих немайнових прав фізичної особи підпорядковується загальним правилам стосовно здійснення цивільних прав, установленим ст. 12 ЦК України. Крім того, важливим є те, що здійснення особистих немайнових прав – це одна зі стадій їх реалізації, під час якої фізична особа, вчиняючи юридичне значимі діяння (дії або бездіяльність), безпосередньо або через інших осіб трансформує об'єктивно існуюче право у вигляді норми права в право суб'єктивне у вигляді створених для себе прав та обов'язків [1, 6, с .23].

При розкритті цього питання я зверталася до проблем прав людини та їх розвитку в період XIX-XX століття, про цінність прав після Другої світової війни. Але сучасні реалії війни в Україні показують, на жаль, що непотрібно й довго шукати чи досліджувати

проблеми прав людини у минулому, оскільки навіть XXI століття в нашій державі показало їх цінність, проблеми захисту та часте порушення з боку держави-агресора. Від 24 лютого 2022 року ми проживаємо нелегкий час, який показав нашу міцність, силу духу, віру у нашу перемогу, єдність і велике серце нашого українського народу, але попри це часто чуємо, бачимо (наприклад, фото із ситуацією із Бучі) за цей період війни порушення прав українців, звірство, яке роблять російські війська на нашій території, постійне вбивство мирних жителів, потрапляння ракет у житлові будинки, згвалтування, крадіжки, ускладнення створення зелених коридорів для українців тощо.

Оскільки ми є демократичною державою і завжди нею будемо, тому такі факти порушень прав людини збирає та фіксує Міністерство юстиції України, а також постійно ми будемо вимагати їх захисту та відповідальності країни-агресора за скоєні злочини.

Хочу та вважаю за потрібне звернути увагу й на статистику фіксування Мін'юстом України порушень прав людини. Так, станом на 01.04.2022 на Порталі зафіксовано 396 інцидентів, з яких: 227 надійшло від громадян та 169 – від державних органів та приватних організацій. При цьому зазначу, що станом на 31.03.2022 було зафіксовано 160 інцидентів. А вже протягом 31.03.2022 – 01.04.2022 на Портал додано інформацію від державних органів та обласних державних адміністрацій, яка надається Мін'юсту на виконання доручення Прем'єр-міністра України Д. Шмигаля від 15.03.2022 № 7464/1/1-22 кожні 2 дні.

За період війни України та росії найбільша кількість поданих інцидентів стосується таких категорій порушень прав людини, як знищення майна (52), пошкодження майна (32), вибух (31), катування (26), розстріл (15), вбивства (15), конфіскація майна (13), тілесні ушкодження (13), взяття заручників (5), викрадення (11). З них 21 інцидент опрацьовується на предмет можливості використання інформації для підготовки міждержавної заяви України проти росії у Європейському суді з прав людини.

Отже, в ідеальному варіанті будь-яке здійснення особистих немайнових чи й майнових прав фізичних осіб має проходити безперешкодно, своєчасно та в повному обсязі. Але сьогодення, на жаль, показало ще недосконаліть захисту прав людини, проблематику у цій сфері, тому обов'язково після нашої перемоги, ми захистимо наші права, покараємо винних та звичайно відбудуємо нашу Україну.

1. Конституція України від 28 06.1996р.//Відомості Верховної Ради України. – 2019. - № 254к/96. – Ст.161

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р.//Відомості Верховної Ради України. – 2019. - № 435-IV. – Ст.1308

3. Дзера О.В Цивільне право України: Підручник/ Дзера,О.В.,. Боброва Д.В., Довгерт А.С та ін. – Вид 2, перероб і доп - К: Юрінком Інтер, 2008.– 736 с.

4. Заїка Ю.О Українське цивільне право:Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 312с.

5. Стефанчук Р.О. До питання про поняття та зміст права на гідність та честь // Правова держава: щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. — Вип. 15. — К., 2014. — С. 229-239.

6. Стефанчук Р.О. До питання розмежування понять «особи», «особистості» та «особистого» у філософії та праві // Приватне право і підприємництво. — 2007. — Вип. 6 — С. 19-31.

7. https://www.kmu.gov.ua/news/minyust-prodovzhuye-zbirati-fakti-porushennya-rosiyeyu-prav-lyudini-pid-chas-vijni-proti-ukrayini

Дуда Є.В., Логінова М.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ТАЄМНИЦІ ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Право на захист таємниці особистого життя є основоположним правом людини, яке набуло особливої актуальності з поширенням і розвитком інформаційних технологій. Основний Закон України зазначає право людини на невтручання в її особисте життя. До того ж, не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [1].

Право захисту таємниці особистого життя відноситься до особистих немайнових цивільних прав, від яких фізична особа не може відмовитися, а також не може бути їх позбавлена [2].

Дослідженням питання особистих немайнових прав, цивільно-правової охорони особистого життя приділяється увага зарубіжних вчених. У своїх роботах специфіку захисту таємниці особистого життя досліджували М.М. Малеїна, Н.В. Устименко, Р.О. Стефанчук, С.О. Сліпченко, М.Є. Петросян. Особисте життя людини є багатогранним явищем. У юридичному значенні воно постає в якості об'єкту права (правовідносин, суб'єктивних прав). При цьому законодавство України не регулює цю сферу життя

людини та не може втручатися в неї, тому можна вважати, що правовими відносинами є відносини не в сфері особистого життя, а ті, що складаються у процесі особистого життя [2]. Закріплення в цивільному законодавстві норм, спрямованих на охорону особистого життя, ставить питання про цивільно-правовий захист відповідних особистих немайнових прав, адже реальність їх здійснення й реалізації, здебільшого, залежить від того, наскільки ефективним є механізм такого захисту у випадку порушення (його загрози) чи незаконного посягання. Потреба в охороні таємниці особистого життя існуватиме доти, доки в підсвідомості суспільства не буде закарбовано табу на втручання в чуже особисте життя, усвідомлення цінності своєї приватності та одночасно невиконання правового обов'язку щодо утримання від втручання у чужі приватні справи.

М.Є. Петросян у своєму досліджені порушення права на особисте життя поділяє на такі групи: порушення самотності особи або втручання в її особисті справи (підслуховування телефонних розмов, та ін.); публічне оголошення відомостей особистого характеру, що несприятливо впливають на імідж особи чи заподіюють їй біль і страждання; висвітлення її у фальшивому світлі в очах оточуючих [3]. Питання про відшкодування моральної шкоди в разі порушення особистого немайнового права (в тому числі права на особисте життя) досліджувалося у доктрині цивільного права довгий час. Зрештою, було запропоновано три варіанти його вирішення: недопущення жодної компенсації за немайнову шкоду, компенсація без обмежень і компенсація в певних випадках, встановлених законом.

При вирішенні справ щодо захисту особистого життя від посягань, суди повинні розрізняти вимоги щодо захисту особистого життя й вимоги стосовно захисту інших особистих немайнових прав людини, таких як право на честь, гідність, ділову репутацію [4, 751]. У першому випадку, основою позовної заяви до суду буде вимога про відшкодування шкоди, завданої внаслідок поширення відомостей про особисте й сімейне життя, що відповідають дійсності, без згоди позивача. У другому ж – заявлятимуться вимоги про спростування відомостей, що не відповідають дійсності (наприклад, викладені неправдиво; ганьблять честь, гідність або ділову репутацію особи).

При цьому, у справі про втручання в особисте життя позивачеві немає потреби доводити правдивість розповсюджених відо-

мостей, а лише те, що цим було нанесено йому шкоду, на відміну, від справ щодо порушення честі, гідності або ділової репутації. До того ж, суди мають враховувати те, що втручання в особисте життя є образливим для потерпілої особи адже порушене право на особистого життя у випадку розголошення приватної інформації фактично не підлягає відновленню, на відміну, від права на честь, гідність і ділову репутацію, яке може бути відновлене шляхом опублікування доказу невинуватості особи.

Отже, цивільне законодавство України передбачає захист особистих немайнових правовідносин, але, все ж таки, потребує подальшого розвитку в контексті їх регулювання та охорони для забезпечення гармонійного розвитку людини як особистості та гідного члена громадянського суспільства. Удосконалення цивільноправового регулювання особистих немайнових прав в Україні має орієнтуватися на світові стандарти в галузі прав людини. Проте це не повинно бути необдуманим копіюванням відповідних міжнародних норм права, а виваженим процесом, який має ґрунтуватись на запозиченні світового позитивного досвіду, поєднаного з особливостями національного світосприйняття, правотворення та праворозуміння.

1. *Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show (Дата звернення: 09.05.2022).*
2. *Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/435-15/conv#n437 (Дата звернення: 09.05.2022).*
3. *Конвенція про захист прав людини та основних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ (Дата звернення: 09.05.2022)*
4. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. 2-е За ред. О.В. Дзери, Н.С.Кузнєцової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2006. С.1088 .*

Євіцька В.О.

ПАТЕНТНИЙ ТРОЛІНГ У СТРУКТУРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Глобальна індустріалізація суспільства привела нас до високотехнологічних досягнень. Усі великі компанії приділяють увагу науково-технологічним дослідженням, які спрямовані на розроблення нової, більш ефективної технології. Особливо цінують об'єкти інтелектуальної власності. Щороку збільшується реє-

страція незначних винаходів якими займаються так звані патенті тролі. , щоб отримувати роялті від імпортерів.

Патентний троль (англ. – patent troll), або патентний рейдер – це компанія або підприємець, чий бізнес полягає виключно в отриманні з добросовісного виробника товарів (який їх своєчасно не запатентував) і/або послуг ліцензійних або інших платежів за використання належних йому (тролеві) патентів. Вважається, що цей термін уперше запропонував американський юрист Пітер Деткін (Peter Detkin) на початку 2000-х рр.

Як правило, патентний троль тільки володіє одним ключовим патентом або портфелем з декількох патентів, але не виробляє ніяких товарів, не надає жодних послуг і не веде конкретних досліджень (за винятком суто умоглядних), пов'язаних зі своїми патентами, або взагалі будь-якими трансферами технологій на базі своїх патентів. [1]

Теоретично цим можна обмежитися діяльність патентного троля, його патенти - стати справжніми винаходами або корисними моделями. Але в багатьох випадках тролі зроблять все, щоб збільшити свій дохід.

Дослідження показало, що патентні тролі не тільки завдають збитки, а й підривають основні принципи, що лежать в основі патентного права, тому воно все частіше піддається критиці. Дійсно, патентні тролі, обмежують проведення наукових досліджень, стримують підприємницьку ініціативу, позбавляють своїх клієнтів достатньої винагороди та стійких ділових зв'язків. У результаті вони переорієнтовують своїх клієнтів із винаходів піонерних, проривних технологій на патентування масових, загальнозрозумілих і майже стандартних процедур із мінімальним винахідницьким рівнем, оскільки саме такі патенти найчастіше будуть запозичувати й принесуть агресивним захисникам патентів найбільший прибуток.[2]

Боротьба маленьких компаній, які створюють власний проти патентних тролів які являються монополістичними корпораціями, які мають величезний вплив і власне прибутки. Під економічним впливом маленькі компанії у більшості випадків програють. бо не мають скільки коштів щоб подати на розгляд до суду та виграти його.

Дослідники впевнені, що саме кошти, які виплачуються патентним тролям у позасудових процедурах, становлять основні прямі витрати бізнесу від подібних патентних спорів[3]

«Патентне право сьогодні в Україні перетворилося в інструмент, за допомогою якого можна усунути з ринку небажаного конкурента, скоротити обсяги виробництва, заблокувати або зупинити діяльність будь-якого підприємства, довести його до банкрутства. Департаментом інтелектуальної власності видаються патенти (на корисні моделі) на технічні рішення, які відомі вже століттями. Наприклад, патент України № 43497 «Спосіб поховання та зберігання тіла померлого» (фактично склеп), патент України № 34764 «Опора для винограднику» (фактично палиця). Причому останнє технічне рішення визнано піонерним, тобто таким, що не має аналогів у світі! Не кращий стан справ і з патентами на промислові зразки. Наприклад, патент України № 10188 видано на комплект профілів, які відомі вже понад тридцять років і виробляються багатьма виробниками як в Україні, так і за її межами"[4, 252]

Теорія що дає нам змогу діяти по-новому, є знання. Тож проблема патентів це зупинка інновацій, а це повинно навпаки, розвивати науку та суспільство разом із ним, рухати його вперед. Недосконаліть національного патентного законодавства призводить до серйозних зловживань та економічних втрат.

1. https://kpi.ua/troll

2. https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2013/04/Androshchuk.pdf

3. . The Direct Costs from NPE Disputes Boston University – School of Law; Research on Innovation Boston University – School of Law June 28, 2012 Boston Univ. School of Law, Law and Economics Research Paper No. 12-34 URL – Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2091210

4. . Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України: проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / автор-упорядник Г. О. Андрощук — К : Парламентське вид-во, 2010. — 384 с

Залозний Д.І., Логінова М.В.

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПОРІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Одним з основних пріоритетів сучасної України є правове і соціально-економічне забезпечення розвитку науково-технічного прогресу та захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Жодна країна в сучасних умовах інноваційної економіки

не може ефективно розвиватися, не маючи відповідного науково-технічного потенціалу. Більше того, в умовах глобалізації світових процесів науково-технічний потенціал набуває для кожної країни стратегічного значення.

Важливим чинником, складовою будь-якого суспільства є його духовний потенціал, який визначається через творчо-експериментальну діяльність, вплив на стан якого здійснено, у тому числі, через відповідне правове регулювання. Саме духовний потенціал сприяє виникненню прав інтелектуальної власності з метою задоволення потреб сучасного суспільства. Так, наприклад, ст. 3 Закону України «Про видавничу справу» містить положення щодо зазначеної мети, а саме: «Видавнича справа спрямована на: задоволення потреб особи, суспільства, держави у видавничій продукції та отримання прибутку від цього виду діяльності» [1]

Творча діяльність та право тісно пов'язані між собою, так, з одного боку саме за допомогою творчої діяльності здійснюється правотворча діяльність, а з іншого вона є її предметом регулювання. Тобто, кінцевим продуктом будьякої творчої діяльності є її результат, саме цей результат є об'єктом комплексного правового впливу. Комплексність полягає через правове регулювання чинними нормами різних галузей права, а саме: адміністративного, цивільного, господарського, права інтелектуальної власності, а також відповідними нормами процесуального права, які починають діяти у разі порушення матеріальних норм. Результат творчої діяльності є власним інтелектуальним продуктом (винаходом) особи, яка його створила та який може бути зі складним змістом, а зазначені складові можуть бути застосовані окремо. У такому разі мова йдеться про складні об'єкти інтелектуальної власності, які є усталеними та ті, які виникають у процесі розвитку науково-технічного прогресу.

Варто зазначити, що єдиного визначення поняття «прогалина у праві» не вироблено до теперішнього часу. На думку В.К. Забігайло, під прогалинами у праві варто розуміти істотні недоліки права, які заважають тією чи іншою мірою досягненню найбільшої ефективності правового регулювання [2].

У наукових роботах А.Р. Піголкіна можна знайти схоже визначення вказаного явища. На його думку, прогалини в праві являють собою повну або часткову відсутність правового регулювання тієї сфери відношень, які об'єктивно потребують регламентації й без

обов'язкових для виконання юридичних норм не можуть нормально функціонувати [3, с. 478].

Проаналізувавши поняття й характерні аспекти прогалин у праві, видається важливим розкрити особливості інструментів для усунення таких недоліків у законодавстві, зокрема аналогії права.

Засобом усунення прогалин є правотворчість – прийняття нових норм або редагування застарілих. Але суди не можуть чекати, поки прогалину в цивільному праві усуне законодавець, і не надавати захисту інтересам громадян та організацій, посилаючись на відсутність нормативної бази. Вихід полягає в тому, що суду надається право розглядати такі справи за допомогою аналогії. Зокрема, таке право закріплене в ст. 8 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), яким установлено, якщо цивільні відносини не врегульовані ЦК, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами ЦК, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону).

У разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства (аналогія права) [4]

Аналогія права є одним із важливих способів усунення прогалин у цивільному праві. Щодо визначення цього поняття існує багато думок, зокрема такі:

1) повна або часткова відсутність нормативних настанов, необхідність яких обумовлена розвитком суспільних відносин і потребами практичного вирішення справ, основними принципами, політикою, сенсом і змістом чинного законодавства;

2) відсутність норми права, що повинна бути в системі права з погляду принципів та оцінок самого права;

3) заповнення прогалин у нормах права на основі загального сенсу всього чинного законодавства;

Деякі об'єкти права інтелектуальної власності мають певну внутрішню структуру, завдяки якій можливо говорити про їх неоднорідний складний характер і віднести їх до певних складних об'єктів права інтелектуальної власності, поняття яких норми чинного законодавства не містять, що є його певною прогалиною. Так, Закон України «Про авторське право і суміжні права» регулює відносини, що виникають у сфері створення складених творів, до яких віднесено: збірники творів, збірники обробок фоль-

клору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої роботи з підбору, координації або упорядкуванню змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини [5].

У науковій літературі поняття складних об'єктів інтелектуальної власності визначається за допомогою терміну «складного твору». При цьому, як правило, такі твори характеризуються з точки зору однорідності елементів, що є їх складовою та дозволяє їх віднести до зазначених об'єктів.

Також на доктринальному рівні складні об'єкти інтелектуальної власності визначаються за своєю суб'єктивною ознакою, тобто фактом створення декількома особами та різними видами діяльності. Так, зокрема,

Отже, під аналогією права необхідно розуміти спосіб заповнення прогалин у цивільному праві на етапі правозастосування шляхом конкретизації принципів права й основних засад правового регулювання цивільного права для юридичної кваліфікації та вирішення випадків, не врегульованих чинним законодавством

1. Про видавничу справу: Закон України від 05 червня 1997 р. Відомості Верховної Ради України.1997. № 32.

2. Завальнюк С.В. Аналогія права за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 22

3. Мікульонок І.О. Основи інтелектуальної власності: навчальний посібник. К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», Ліра-К, 2005. 232 с.

4. Колотова О. Відмежування прогалин у праві від суміжних правових явищ. Часопис Київського університету права. 2009. № 3. С. 55–59.

5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 11 липня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64.

Іванчук М.Ю.

ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В КОНТИНЕНТАЛЬНІЙ ЄВРОПІ

Сьогодні явище судового прецеденту можна зустріти і в системах континентальної Європи. Однак, тут практика застосування судового прецеденту дещо відрізняється. Насамперед це пов'язано з особливостями галузі цивільного права. Наприклад, у Франції та Німеччині норми права є кодифіковані та в досить загальних рисах визначають права та обов'язки осіб, а також є

поширене використання термінології та концепції, а принципи, беруть своє коріння ще з римського права.

Тут існує менш суворе ставлення до судових прецедентів і спостерігається більший вплив академічних юристів, які допомагають систематизувати, критикувати та розвивати право у своїх книгах і працях [1, с. 233].

У системі цивільного права цих держав, положення законодавства є структуровані та мають вузьке спрямування чим забезпечують єдність галузі права, щоб містити не тільки загальні, але й спеціальні норми та принципи, які можуть застосовуються до всіх конкретних обставин. Це пояснюється тим, що системи цивільного права, типовим представником яких є Франція, зазнала впливу мандату Юстиніана, який вимагає від суддів вирішувати справи на основі законів, а не прецедентів [2, с. 13].

Часто кажуть, що судді першої інстанції в континентальній системі здійснюють «квазі-законодавчу» діяльність або займаються законотворенням під час тлумачення кодексів. Насправді, судді не наділені таким правом [3, с. 82]. Для прикладу, у Франції стаття 4 Цивільного кодексу говорить: "Суддя, який відмовляється виносити рішення під приводом мовчазності, неясності чи неповноти законодавства, може бути притягнутий до відповідальності за відмову у правосудді". Варто зазначити, що в даних випадках рішення є обов'язковими лише для сторін у цих справах і можуть бути не застосовані в майбутньому. Якщо розглядати французьке право з позицій суворої юридичної теорії, то воно взагалі не ґрунтується на судовій практиці. Прихильники даної теорії вважають, що Цивільний і Кримінальний кодекси є повністю "укомплектованими" в тому сенсі, що вони повинні охоплювати кожну ситуацію, з якою мають справу суди першої інстанції, тому рішення судів не мають важливого значення. Також, відповідно до статті 5 Цивільного кодексу Франції суддям заборонено вирішувати передані їм справи в порядку загальних і нормативних положень, а французький апеляційний суд може скасувати рішення, засноване виключно на попередньому рішенні, на тій підставі, що це рішення не має належної правової основи [4, с. 1; 5, с. 115].

Одна з найбільш значущих особливостей французької прецедентної практики полягає в тому, що суддя нижчої судової інстанції Франції не зобов'язаний керуватись рішеннями суддів вищої інстанції або своїми попередніми рішеннями. Однак вже ж таки зустрічаються випадки, коли практика судів стає джерелом права.

Це стається, як зазначив, коли «рішення безперечно фіксується повторенням прецеденту, який узгоджується з одним положеннями законодавства» [6, с. 14]. У Німечинні судове рішення, яке зберігається деякий час і має неофіційний статус в рамках юридичної практики, може бути трансформовано в норму звичаєвого права і таким чином набуває законної сили. Для прикладу, Верховний суд Німеччини постановив, що адвокат несе відповідальність за наслідки перед клієнтом, якщо не ознайомив його з рішеннями опублікованих в офіційних звітах суду в даній справі [7, с. 345].

Вплив цієї практики спостерігається і в праві Іспанії, де два рішення Верховного суду становлять доктрину, що є обов'язковою для судів нижчого рівня, не зважаючи на те, що Верховний суд може змінити доктрину [8, с. 367].

З цього випливає, що свобода суддів в Континентальній Європі щодо раніше вирішених справи є більше в теорії, ніж на практиці. Фактично попередні рішення судів останньої інстанції є найбільш вагомими, і сила таких прецедентів збільшується пропорційно кількості рішень, які повторюють і підтверджують проголошені в них принципи. Серія рішень, що містять ідентичні обгрунтування судових справ мають майже такий же авторитет, як і рішення англо-американського суду [9, с. 441].

1. Walker D. The Oxford Companion to Law / Devid M. Walker. – Oxford: Oxford University Press, 1980. – 1366 с..

2. Sir Rupert Cross. Precedent in English Law / Sir Rupert Cross, James William Harris. – Oxford: Clarendon Press. – 246 с. – (Fourth Edition). – (925319516; кн. 198761627).

3. D. Salter. Exploring the law: The dynamics of precedent and statutory interpretation / D. Salter, P. Moodie., 1996. – 512 с. – (2nd edition). – (978-0421691506).

4. French Civil Code [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf.

5. Cottin S. Features – Researching French Law [Електронний ресурс] / S. Cottin, J. Rabenou // LLRX.com – Режим доступу до ресурсу: https://www.llrx.com/2001/03/features-researching-french-law/.

6. Edouard Lambert. The Case Method in Canada and the Possibilities of Its Adaptation to the Civil Law / Edouard Lambert, Max J. Wasserman. // The Yale Law Journal Company. – 1929. – №1. – С. 21..

7. Edgar Bodenheimer. Jurisprudence: The Philosophy and Method of the Law / Edgar Bodenheimer. // Harvard University Press. – 1968. – №13. – С. 585.

8. L. Neville Brown. The Sources of Spanish Civil Law / L. Neville Brown. // Cambridge University Press. – 1956. – №3. – С. 367.

9. Ernst Rabel. Private Laws of Western Civilization: Part IV. Civil Law and Common Law / Ernst Rabel. // Louisiana Law Review. – 1950. – №4.

Кобащук В.І.

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

Стрімкий розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, завдяки яким ми маємо доступ до глобальної мережі Інтернет, спричинив зміни в усіх сферах життя. Зокрема, сьогодні за допомогою інтернету можна швидко і без надмірних зусиль забезпечити себе необхідними речами через мережу інтернет-магазинів. Тенденція купувати товари онлайн із кожним роком набуває все більшої популярності. Зокрема, це пов'язано із пандемією COVID-19.

Як показав аналіз нормативно-правової бази, на законодавчому рівні визначення поняття «договір купівлі-продажу через мережу Інтернет» не існує. Купівлю-продаж товарів у мережі Інтернет п. 8 ст. 1 ЗУ «Про захист прав споживачів» відносить до договорів, що укладені на відстані. Це договір, укладений продавцем із покупцем за допомогою «засобів дистанційного зв'язку», до яких належать поштовий зв'язок, телекомунікаційні мережі, телебачення та інформаційні мережі, зокрема мережа Інтернет [5].

Відповідно до ст. 638 Цивільного кодексу України (ЦКУ), «договір вважається укладеним, якщо сторони у належній формі досягли згоди усіх істотних умов договору» [6]. Істотні умови договору визначають як умови щодо предмету договору, які є необхідними для договорів цього виду, а також всі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

Аналізуючи положення цивільного законодавства щодо традиційного договору купівлі-продажу, вважаємо, що істотними умовами для договору купівлі-продажу через мережу Інтернет є предмет і ціна.

Предметом договору купівлі-продажу через мережу Інтернет є майно. Відповідно до ст. 190 ЦКУ майно – це окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [6].

Учений Т. Кулаковський розглядає товар як «певну річ (інформація, досвід чи об'єкт), що відповідає трьом критеріям (має бути корисним для його власника; має існувати можливість передавати товар від одного індивіда іншому; є річчю, якою можна володіти» [1]. Із цього можемо зробити висновок, що поняття «майно» і «товар» співвідносяться як ціле і частина.

Оскільки сьогодні більшість українців купують в інтернеті саме товари (одяг, взуття, ґаджети, косметику тощо) для задоволення своїх потреб та отримання вигоди від їх використання, доцільно розглянути категорію «товар». Через інтернет-магазин можна реалізовувати товари, продаж яких не заборонено згідно із чинним законодавством. Окрім товарів, які повністю заборонені для торгівлі, є ще ряд товарів, продавати які хоча й не заборонено законодавчо, але через інтернет-магазин все одно не вдасться реалізувати. Це такі товари, для яких установлено особливі умови доставки. Товари, які пошта не дозволяє пересилати визначені п. 32 Постанови КМУ «Про затвердження Правил надання послуг поштового зв'язку» [4].

При визначенні предмета договору важливим є не тільки вид майна, але й інші його характеристики,зокрема: якість, кількість, комплектність, асортимент тара, упаковка тощо.

Одна з істотних умов договору – ціна. Відповідно до ч. 3 ст. 15 ЗУ «Про захист прав споживачів», «продавець (виконавець), який реалізує продукцію, повинен обов'язково зазначати ціну кожної одиниці такої продукції або однієї категорії продукції та ціну однієї стандартної одиниці цієї продукції» [5]. Це дає можливість покупцеві, при пошуку необхідного товару, порівнювати ціни на декількох сайтах інтернет-магазину.

Згідно з нормами чинного цивільного законодавства, «договір є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції» [6].

Купівлю товару в інтернет-магазині здійснюють шляхом учинення електронного правочину – укладення за допомогою мережі Інтернет договору купівлі-продажу на відстані. За нормами ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про електронну комерцію», електронні правочини вчиняються на основі відповідних пропозицій (оферт), які можна зробити шляхом надсилання комерційного електронного повідомлення; розміщення у мережі Інтернет чи розміщення в інших інформаційно-телекомунікаційних системах [3].

Якщо оферта на сайті інтернет-магазину має всі істотні умови, то для того, щоб укласти договір купівлі-продажу, потрібно прийняти пропозицію через акцепт, що здійснюється шляхом натискання кнопки «Купити». Натискання цієї кнопки є підтвердженням пропозиції продавця і такий договір вважається укладеним у момент натискання кнопки.

Слід зазначити, що не завжди пропозиції інтернет-магазинів місять істотні умови. Це означає, що такі пропозиції є запрошення робити пропозицію (оферту). У такому разі покупець заповнює спеціальний електронний бланк, до якого вносить відсутні умови і надсилає продавцеві, натискаючи кнопку «Купити». Для того, щоб такий договір купівлі-продажу вважався укладеним, продавець повинен надіслати покупцеві повідомлення про прийняття замовлення [2].

Згідно з положеннями ЦКУ, «якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, він вважається укладеним у письмовій формі» [6]. У свою чергу, ч. 1 ст. 207 ЦКУ передбачено, що правочин вважається вчиненим у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному чи кількох документах (у тому числі електронних), у телеграмах, листах, якими обмінялися сторони.

Електронну заяву, замовлення можна вважати документом, оскільки вона містить такі реквізити: дата, час замовлення, вид товару, назва електронної пошти, імена адресата і адресанта, а також у разі необхідності можна надати їм письмової форми, роздрукувавши.

Також, фактично весь процес комунікації між продавцем і покупцем зводиться до оформлення бланка замовлення, який відсилається на сервер і є документом, що підтверджує укладення договору. У цьому випадку відбувається обмін документами, що підтверджують дотримання форми.

Можемо зробити висновок, що при укладенні договору купівлі-продажу через мережу Інтернет порушення простої письмової форми не відбувається.

Виконанням умов договору з боку продавця товару буде доставка товару, з боку покупця – оплата.

Здійснюючи покупку в інтернеті, користувачу пропонують різноманітні можливості оплати. Найпоширенішими способами оплати товару є: готівка (кур'єру); банківський переказ; платіжна карта на сайті інтернет-магазину.

Доставка товару найчастіше здійснюється: поштою чи сторонньою кур'єрською службою; кур'єром чи кур'єрською службою продавця.

Висновки. У чинному законодавстіві договір, укладений продавцем (виконавцем) зі споживачем за допомогою засобів дистанційного зв'язку, належить до договору, укладеного на відстані.

Істотними умовами для договору купівлі-продажу через мережу Інтернет є предмет і ціна. Якщо в оферті відсутні істотні умови договору, це слід розцінювати як запрошення до пропозиції укласти договір.

Договір, що укладений за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, має юридичне значення (силу) договору, укладеного у письмовій формі.

1. Кулаковський Т. Ю. Вплив дефіциту товарів та послуг на сприймання споживачем їхніх якостей. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/162-2.pdf (дата звернення: 29.03.2022).

2. Патинка Ю. О. Правові проблеми укладення договору купівлі – продажу з використанням мережі Інтернет. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. №3. С. 53-56.

3. Про електронну комерцію: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 45. С.410.

4. Про затвердження Правил надання послуг поштового зв'язку: Постанова КМУ від 05.03.2009 р. № 270. Київ.

Київ

5. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 року. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1991. № 30. С.379.

6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44.

Костів Ю.Я.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНВЕСТОРІВ УГОД ПРО РОЗПОДІЛ ПРОДУКЦІЇ

У чинному законодавстві України передбачаються випадки обов'язкового страхування цивільної відповідальності інвесторів угод про розподіл продукції.

Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 30 Закону України «Про угоди про розподіл продукції», цивільна відповідальність інвестора, в

тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, підлягає страхуванню, якщо інше не передбачено угодою. За домовленістю сторін у рамках угоди приймається програма страхування екологічних ризиків [1].

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про страхування», обов'язкові види страхування, які запроваджуються законами України, мають бути включені до цього Закону. Забороняється здійснення обов'язкових видів страхування, що не передбачені цим Законом [2].

У зв'язку з цим в ч.15 ст. 7 Закону України «Про страхування» зазначено, що обов'язковому страхуванню підлягає цивільна відповідальність інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою [2].

Для забезпечення даної норми, було прийнято Порядок і правила проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13 листопада 2013 року № 981 [3].

Даним Порядком визначено предмет договору обов'язкового страхування, а саме - майнові інтереси, які не суперечать закону і пов'язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної страхувальником довкіллю та/або здоров'ю людей під час провадження ним діяльності за угодою про розподіл продукції [3].

Страхові ризики, як зазначено в Порядку - це певні події, внаслідок яких виникає ризик заподіяння шкоди довкіллю та/або здоров'ю людей (забруднення навколишнього природного середовища, погіршення якості природних ресурсів; тимчасова втрата працездатності фізичних осіб, інвалідність, смерть) під час провадження страхувальником діяльності за угодою про розподіл продукції [3].

Страховий випадок визначається, як певна подія, внаслідок настання якої у страхувальника виникає обов'язок щодо відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю та/або здоров'ю людей під час провадження ним діяльності за угодою про розподіл продукції, за умови, що подія, яка призвела до заподіяння такої шкоди довкіллю та/або здоров'ю людей, сталася в період дії договору обов'язкового страхування та встановлено причинно-наслідковий

зв'язок між заподіянням шкоди довкіллю та/або здоров'ю людей і діяльністю страхувальника за угодою про розподіл продукції [3].

Це означає, що шкода повинна бути заподіяна протиправною поведінкою інвестора довкіллю та/або здоров'ю людей під час провадження ним діяльності за угодою про розподіл продукції під час дії договору обов'язкового страхування.

п.12 згаданого Порядку встановлює строк дії договору обов'язкового страхування, а саме: договір укладається у письмовій формі строком на один рік, відповідно до Типового договору обов'язкового страхування [3].

На практиці може статися так, що страховий випадок настане під час провадження інвестором діяльності за угодою про розподіл продукції, однак після спливу дії однорічного договору обов'язкового страхування. В такому випадку обсяг державних гарантій, закріплених в законодавстві щодо відшкодування шкоди, заподіяної інвестором довкіллю, здоров'ю людей суттєво зменшиться, що є неприпустимим.

Тому вважаємо необхідним закріпити в ч. 2 ст. 30 Закону України «Про угоди про розподіл продукції», положення про те, що строк договору обов'язкового страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей повинен відповідати строку угоди про розподіл продукції.

Закон України «Про угоди про розподіл продукції» закріплює гарантії не тільки для інвесторів, але й гарантує безпеку довкілля та здоров'я громадянам, зокрема шляхом закріплення в законодавстві такого обов'язкового виду страхування як страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей.

Конституція України у ст. 50 закріплює право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [4].

Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що норма ч. 2 ст. 30 Закону України «Про угоди про розподіл продукції», не може звужувати зміст права громадян на безпеку довкілля та здоров'я, надаючи сторонам угоди про розподіл продукції право відміняти законодавчу норму щодо обов'язковості страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю та/чи здоров'ю людей.

Список літератури:

1. «Про угоди про розподіл продукції» Закон України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text

2. «Про страхування» Закон України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою» Постанова Кабінету Міністрів України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981-2013-%D0%BF#Text

4. Конституція України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

Леонтьєва В.С., Логінова М.В.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАВДАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

Науково обґрунтований аналіз завдань цивільного процесу, оснований на порівнянні законодавчий баз України та Німеччини, є дуже перспективним, адже вже багато років українському суспільству характерний такий процес як євроінтеграція. Дане дослідження є актуальним та корисним для сучасного українського законодавця, адже відкриває нові перспективні підходи до вдосконалення чинного законодавства.

Алімов К.О. визначає такі основні завдання цивільного процесу в Німеччині: 1) судочинство з відновлення приватних прав через установлення істини в цивільній справі; 2) гарантування об'єктивного правопорядку крізь призму механізму захисту приватних прав і примусового виконання судових рішень; 3) подальший розвиток галузі права [1]. У той час як ч. 1 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) завданнями цивільного процесу визначає неупереджений, справедливий і своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ заради захисту невизнаних, порушених чи оспорюваних прав, свобод або законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави [2].

Слід вказати, що вже можна помітити деякі спільні риси та розбіжності у трактуванні завдань цивільного процесу згідно законодавства Німеччини та України. Під цивільною судовою юрисдикцією розуміють комплексну систему повноважень органів судової влади щодо здійснення правосуддя у порядку, передбаченому процесуальним законодавством. Відповідно до положень ст. 23 Закону Німеччини «Про суди»: місцеві загальні суди розглядають усі цивільні справи щодо спорів, які виникають з приводу оренди нежилих приміщень, які виникають між постачальниками місць проживання та їжі, перевізниками, відправниками вантажу та туристами, які виникають відносно збитків, заподіяних іграми, які виникають у зв'язку з передачею або володінням земельними ділянками, а також інших, сума позовних вимог яких не більше 5000 євро [3].

Окремо визначається юрисдикція місцевих судів у сфері розгляду сімейних спорів, до якої віднесено розгляд: 1) спорів, що виникають у взаєминах між батьками і дітьми; 2) спорів щодо законних обов'язків, що виникають через шлюб або сімейні відносини; 3) подружних спорів, у тому числі майнові, випадки насильства в сім'ї; 4) питань щодо дитини, особливості опіки й піклування; 5) розгляду пенсійних прав та ін. (статті 23А і 23Б Закону Німеччини «Про загальні суди») [3, с. 70-72]. Відповідно до ч. 1 ст. 19 ЦПК України: цивільні суди слухають справи, які виникають у сфері сімейних, земельних, цивільних, трудових, житлових або інших правовідносин, окрім тих, слухання яких відбувається в порядку іншого судочинства. Цивільними судами розглядається також вимоги, що стосуються реєстрації майна, майнових прав або інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги виникли у зв'язку зі спором з приводу такого майна чи майнових прав, якщо такий спір має розглядатися місцевим загальним судом, у який він переданий на розгляд [2].

Таким чином, можна узагальнити, що завдання цивільного судочинства як за законодавством України, так і за законодавством Німеччини, передбачають розгляд і вирішення справ цивільної юрисдикції для захисту приватних прав осіб (хоча законодавство України передбачає захист в цивільному процесі й окремих вимог публічно-правового характеру, зокрема, щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, заяв-

лені разом з приватно-правовими вимогами щодо такого майна/майнових прав) [4].

Вітчизняне законодавство про цивільний процес не містить його завданням розвиток права. Як видається, в процесі правозастосування (а цивільний процес є правозастосовним процесом) розвивається як матеріальне право (на основі норм матеріального права суд вирішує спір, іншу справу, передану на розгляд і вирішення суду), так і процесуальне (адже діяльність суду по здійсненню цивільного судочинства врегульована приписами ЦПК України) [5].

Отже, можна зробити висновок, що в результаті порівняльного аналізу завдань цивільного процесу відповідно до законодавств двох країн: Німеччини та України – вдалося узагальнити те, що названі нормативно-правові бази держав схожі у частині розгляду й вирішення в порядку цивільного судочинства справ відносно приватних прав осіб, а відмінні у баченні комплексності захисту прав осіб – через зв'язок систем вирішення справ та ухвалення рішень та примусового виконання рішень, ухвалених в таких справах.

1. Алімов К. О. Зарубіжний досвід цивільного процесу Німеччини та Франції. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2017. С. 66-68. (дата звернення: 14.05.2022).

2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 14.05.2022).

3. Судова система Німеччини: структура, особливості, відмінності. Правова та юридична підтримка мігрантів. URL: https://migrant.biz.ua/nimechina/zhittya-de/sudova-systema.html (дата звернення: 14.05.2022).

4. Менджул М.В. Свобода договору та її межі: відповідність цивільного законодавства України європейським підходам. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254534/251755 (дата звернення: 14.05.2022).

5. Соп'яненко О. Передумови формування концепції верховенства права в цивільному судочинстві: історико-правовий контекст. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254619/251831 (дата звернення: 14.05.2022).

Лунів Б.О.

ОПІКА І ПІКЛУВАННЯ ЩОДО ДІТЕЙ. ПРОБЛЕМАТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інститут опіки і піклування завжди був невід'ємною складовою правової системи та відображав ставлення суспільства до охорони і виховання осиротілої дитини, забезпечення гідної життєдіяльності неповносправним суспільним верствам. Через бойові дії, терористичні обстріли російськими військами мирного населення та масову евакуацію збільшується кількість дітей, батьки яких загинули, або про їхню долю та місце перебування нічого невідомо.

Нормативно-правові акти не надавали можливості влаштовувати таких дітей до сімейних форм виховання. Більше того, процедура влаштування дітей під опіку або піклування родичів вимагає такого переліку документів, який в умовах воєнного стану практично нереально зібрати. Розглянемо насамперед що таке опіка та піклування, окреслимо визначення опікуна та піклувальника.[1]

Опіка — форма захисту особистих і майнових прав громадян, які внаслідок певних обставин (вік, стан здоров'я) не можуть здійснювати свої права самостійно.[1]

Піклування – забезпечення особистих прав (як майнових, так і немайнових) та інтересів осіб (мається на увазі неповнолітніх осіб, які є сиротами чи позбавлені батьківського піклування, а також фізичних осіб, цивільна дієздатність яких є обмеженою) дієздатною особою яку призначено піклувальником.[1]

Опікуна або піклувальника для неповнолітньої чи малолітньої особи призначає орган опіки та піклування, крім випадків, встановлених статтею 60 Цивільного кодексу України, а саме:

- суд встановлює опіку над малолітньою особою, якщо при розгляді справи буде встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування, і призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування;

- суд встановлює піклування над неповнолітньою особою, якщо при розгляді справи буде встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування, і призначає піклувальника за поданням органу опіки та піклування.[1]

Опікуном або піклувальником може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Фізична особа може бути при-

значена опікуном або піклувальником лише за її письмовою заявою. Опікун або піклувальник призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника.[2]

При призначенні опікуна для малолітньої особи та при призначенні піклувальника для неповнолітньої особи враховується бажання підопічного.

Станом на сьогодні Уряд схвалив розроблене Мінсоцполітики рішення, згідно з яким діти, які залишилися без піклування батьків, під час воєнного стану можуть бути влаштовані у прийомні сім'ї чи дитячі будинки сімейного типу на умовах тимчасового влаштування. Також рішення уряду спрощує процедуру влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку або піклування родичів.[2]

Врахували те що, дитині травмованій війною та втратою зв'язку з батьками, дуже важливо знаходитись в умовах, максимально наближених до сімейних, тому прийнято рішення, яке дає можливість такій дитині перебувати під час воєнного стану на умовах тимчасового влаштування в прийомній сім'ї або дитячому будинку сімейного типу чи за спрощеною процедурою – під опікою або піклуванням родичів. Це забезпечить найкращі інтереси дитини до того моменту, поки не буде достовірно з'ясовано про долю батьків такої дитини.

Зокрема законодавство містить алгоритми дій для організації соціального захисту дітей, батьки яких загинули (свідоцтва про смерть відсутні), та відсутні такі близькі родичі як бабуся, дід, повнолітні сестра, брат, мачуха, вітчим, дітей, батьки або близькі родичі яких не виходять на зв'язок або перебувають в місцях активних обстрілів, під завалами, поранені в лікарнях. В такому випадку служби у справах дітей мають вжити вичерпних заходів щодо тимчасового влаштування дітей у сім'ї родичів, знайомих та вже утворені сім'ї патронатних вихователів відповідно до пункту 31 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 24.09.2008 № 866 (тимчасове влаштування дітей).[3]

Крім того, ухвалене рішення передбачає спрощений пакет документів для родичів, які бажають взяти дитину під опіку, піклування: заяву; копію паспорта; документи, що підтверджують

сімейні, родинні зв'язки або інший зв'язок особи з дитиною (свідоцтво про хрещення або інший документ, виданий релігійною організацією); довідку від нарколога та психіатра про можливість виховання дитини, довідку або заяву опікуна щодо відсутності судимості. Під час воєнного стану є необов'язковим для кандидатів в опікуни та піклувальники проходження курсу навчання з виховання дітей, які залишились без батьківського піклування. [3]

Однак, навіть зазначений вище перелік документів в умовах воєнного стану надзвичайно важко зібрати. Так наприклад, тільки в квітні цього року стало доступно отримати за кілька хвилин довідку про відсутність судимості, але для цього потрібний ЕЦП та доступ до інтернету, що в умовах воєнного стану інколи є неможливий, або у разі неможливості її отримання, кандидат в опікуни, піклувальники подає заяву про відсутність притягнення його до кримінальної відповідальності відповідно до статей Кримінального кодексу України, зазначених у пункті 10 частини першої статті 212 Сімейного кодексу України. [3] Відповідальність за достовірність наданої службі у справах дітей інформації щодо відсутності судимості покладається на опікунів чи піклувальників. Після припинення надзвичайного або воєнного стану довідка про наявність чи відсутність судимості опікуна, піклувальника надається службі у справах дітей протягом місяця. У разі виявлення факту подання недостовірної інформації опіку, піклування може бути скасовано протягом місяця. Дитина (малолітній чи неповнолітній) потребує уваги постійно та не може очікувати на збір опікуном чи піклувальником необхідного пакета документів. Також, нехтувати перевіркою осіб, що мають намір взяти під опіку дитину не можна, щоб не наражати дитину на небезпеку, не провокувати злочинців на скоєння суспільно-небезпечного діяння, такого, як наприклад, торгівля дітьми. [4]

Вважаю, що необхідно переглянути процедуру встановлення опіки та піклування над дитиною під час воєнного стану. Скласти такий алгоритм дій, що в часі зайняв би одну-два доби, особливо в тих місцях, де ведуться активні бойові дії. Також, на мою думку, необхідно встановити якусь особливу відмітку (посилену увагу) до особи, яка перетинає кордон з дитиною, що перебуває під опікою, щоб уникнути здійснення відносно дитини неправомірних дій.

Так, наприклад, в Республіці Польща, можна після перетину кордону звернутися до суду про оформлення опіки (старші по-

внолітні брати і сестри можуть оформити опіку над молодшими). Для цього необхідно надати мінімальний пакет документів, що підтверджує родинні зв'язки, та ін.

Такий тимчасовий устрій дітей можливий для тих дітей, які позбавлені батьківського піклування, у яких місцезнаходження батьків або законних представників з'ясовується.

Під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану рішення про надання статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, приймається районною, районною у м. Києві держадміністрацією, районною військовою адміністрацією або виконавчим органом міської, селищної, сільської ради за місцем проживання (перебування) або виявлення дитини з урахуванням документів, що підтверджують статус дитини.

У разі коли свідоцтво про смерть або загибель батьків відсутнє або смерть чи загибель батьків не зареєстрована відповідними уповноваженими на те органами, дитині встановлюється статус дитини, позбавленої батьківського піклування, до моменту документального підтвердження смерті або загибелі батьків.[5]

Після припинення або скасування надзвичайного або воєнного стану статус дитини повинен бути підтвердженим чи спростованим за процедурами та на підставі документів, передбачених законодавством.

Усиновити можна тільки дитину-сироту і дитину, яка позбавлена батьківського піклування. І така дитина повинна перебувати на спеціальному обліку.[5]

1. Цивільний кодекс України. [Електронний ресурс]// -https://ips.ligazakon.net/document/T030435?an=843030

2. Цивільний процесуальний кодекс України. [Електронний ресурс]// -https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text

3. Сімейний кодекс України. [Електронний ресурс]// -https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text

4. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». [Електронний ресурс]// - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини». [Електронний ресурс]// - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text

Маслій О.В.

ЗМІСТ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДИВОСТІ, ДОБРОСОВІСНОСТІ ТА РОЗУМНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

В умовах складних процесів реструктуризації і вдосконалення вітчизняного цивільного законодавства, викликаних необхідністю якомога швидше і якісно у сучасних умовах здійснити докорінні зміни застарілої законодавчої бази і потреби практики, зумовили появу в ній певних моральних та юридичних імперативів, які визначають не лише зміст правових норм, але і повинні служити орієнтиром задля нормотворчої і правозастосовної діяльності, а також поведінки учасників цивільних правовідносин в загальному. Йдеться про невідомий раніше у цивільному праві принцип справедливості, добросовісності та розумності, який, будучи оціночним поняттям та одним з регуляторів суспільної діяльності, наповнює норми цивільного права морально-етичним змістом [1].

Відповідно до цього, встановлено, що «неодноразово зверталась увага на моральну природу даних категорій у порушеннях права, а прямий нормативний характер справедливості, добросовісності і розумності виявлявся у низці рішень вітчизняних судів всіх категорій» [4, с.44].

Варто зазначити, що така категорія, як принцип справедливості, добросовісності та розумності, посідає провідну ланку у функціонуванні правової системи, оскільки принцип виступає керівною ідеєю, що пронизує всю правову систему та відповідно до якої принцип справедливості, добросовісності та розумності свідчить про природне походження цієї галузі права та покликаний формувати громадянський порядок на основі справедливої, сумлінної та розумної поведінки його учасників. Тому доцільно встановити, що «зазначені категорії, що становлять єдиний принцип громадянського права, відображають взаємопов'язані аспекти поведінки учасників громадянських правовідносин та створюють так званий «моральний трикутник» такої поведінки» [3, с.76].

Принципи направлені на сприяння правильного пізнання та застосування цивільного права, є основою правотворчої практики, підготовки, розробки та прийняття відповідного змісту у їхньому змісті та їх удосконаленні. Визначення принципів у праві

як загальних засад права вплинуло формування їхньої концепції у науці громадянського права [6, с.139].

Досліджено, що визначення цих принципів у цивільному праві насамперед обумовлено тим, що саме тут обсяг регулювання відносин на розсуд сторін є не тільки значним, але навіть може переважати нормативне регулювання.

Отже, у цивільних правовідносинах надзвичайно важливо, щоб їхні учасники мали чіткі орієнтири у здійсненні своїх суб'єктивних прав або їх набутті, при виконанні цивільних зобов'язань, формулюванні умов договору з метою запобігання, зокрема, визнання його недійсним або його примусового припинення.

Доцільно встановити, що впровадження до Цивільного кодексу України принципів справедливості, добросовісності та розумності не є випадковим, адже це зумовлено історичним розвитком світової правової системи, суспільним прогресом у розвитку людської цивілізації в цілому [2].

Проаналізовано, що «принципи справедливості, добросовісності та розумності виступає однією з провідних ідей цивільного законодавства, відповідно до якої здійснюється цивільно-правове регулювання суспільних відносин та визначає характер поведінки учасників з точки зору необхідності сумлінного здійснення суспільних відносин. своїх громадянських прав та виконання цивільних обов'язків, поваги прав та інтересів інших осіб, моральності суспільства, турботи про власні права та інтереси, а також права та інтереси інших учасників з метою запобігання їх порушенню, забезпечення можливість належного захисту порушеного цивільного права чи інтересу» [5, с.33].

Отже, закріплення принципів справедливості, добросовісності та розумності в ЦК України, інших нормативно-правових актах, а також у міжнародно-правових документах було закономірним результатом суспільства та викликане необхідністю побудови відносин у суспільстві (у тому числі між цивільно-правовими відносинами) на основі високоморальної, чесної поведінки суб'єктів.

1. Конституція України // Відомості Верх. Ради. – 1996.

2. Цивільний кодекс України // Відомості Верх. Ради. – 2003. – №40-44. – Ст. 356.

3. Смітюх А. В. Добросовісність за проектом ЦК України: проблема визначення змісту поняття. Вісник господарського судочинства. 2013. № 1. С. 188.

4. Пацурківський Ю. П. Поняття принципів добросовісності, розумності та справедливості в цивільному праві. Науковий вісник Чернівецького університету. 2014. № 212. С. 45.

5. Павленко Д. Г. Принцип добросовісності в договірних зобов'язаннях: автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Д. Г. Павленко. - К., 2019. - 20 с.

6. Ю. А. Принцип справедливості, добросовісності і розумності у цивільному праві : монографія / Ю. А. Тобота ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ХНПУ, 2020. – 140 с.

Михайлов В.В.

СПЕЦИФІКА ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Господарсько-правова відповідальність являється важливою формою регулювання відносин в сфері господарювання, невід'ємною складовою в організації та впорядкуванні господарської діяльності держави. Господарсько-правова відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, а тому їй притаманні ознаки, що і для юридичної відповідальності загалом, проте наділяється і своїми специфічними властивостями, зокрема, така відповідальність є найбільш ефективним на сьогодні засобом попередження правопорушень у даній сфері.

Актуальність теми зумовлена зростанням значення юридичної відповідальності, у томі числі господарсько-правової, для якої характерним є підвищення ролі правових засобів у вирішенні питань регламентації господарського обігу.

Дослідження проблеми юридичної відповідальності і санкцій за правопорушення у сфері господарювання викликає інтерес у зв'язку із закріпленням основних положень стосовно них у розділі V Господарського кодексу України. Дослідження господарсько-правової відповідальності не може бути повним без аналізу господарських санкцій, які виступають правовими засобами відповідальності у сфері господарювання, тому що сутність господарських санкцій та їхні види обумовлюють їх особливості, у тому числі в процесі їхньої реалізації. [2, с. 514]

Суть виокремлення господарсько-правової відповідальності від інших видів відповідальності полягає у тому, що, насамперед, поєднує елементи майнового та примусового (організаційного) характеру.

Отже, господарсько-правова відповідальність визначається і як методи впливу на економічні інтереси, і як механізм перекладання несприятливих наслідків, і як настання цих наслідків, що не можна вважати найбільш повними та чіткими характеристиками даного виду юридичної відповідальності. [6, с. 13]

Господарсько-правова відповідальність багато в чому схожа з цивільно-правовою відповідальністю, проте вона має і певні особливості [5, с. 146]

Головною особливістю господарсько-правової відповідальності є сфера її застосування – сфера господарювання, яка зумовлює підставу її застосування та визначає коло суб'єктів господарсько-правової відповідальності. [3, с. 85]

Господарсько-правова відповідальність покликана стимулювати належне виконання учасниками господарських відносин господарських зобов'язань. Її головною метою є захист прав і законних інтересів громадян, організацій і держави, у тому числі відшкодування збитків учасниками господарських правовідносин, завданих унаслідок правопорушення, а також забезпечення правопорядку у сфері господарювання. [4, с. 216]

Господарсько-правова відповідальність полягає у понесенні суб'єктами господарювання несприятливих економічних і (або) правових наслідків у результаті застосування до них передбачених законодавством санкцій за господарські правопорушення. [5, с. 146]

В той же час, статтею 222 Господарського кодексу України закріплений досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності: у добровільному чи претензійному порядку. Тобто, кодексом не передбачено безумовного обов'язку закріплення судовим рішенням застосування господарсько-правової відповідальності. [1]

Істотною відмінною ознакою господарсько-правової відповідальності є й те, що господарсько-правова відповідальність – це потерпання учасника господарських відносин (зокрема, суб'єкт господарювання) від несприятливих економічних наслідків не лише майнового, а й організаційного характеру (до останніх відносяться, зокрема, наслідки застосування оперативно-господарських санкцій та адміністративно-господарських санкцій організаційного характеру), що підтверджується більш широким, на відміну від ЦК України, колом санкцій, які застосовуються до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських

відносин за вчинені ними господарські правопорушення. Це господарські, оперативно-господарські та адміністративно-господарські санкції, з яких лише господарські санкції у вигляді неустойки, штрафу, пені та відшкодування збитків більш-менш збігаються з цивільно-правовими санкціями. [5, с. 148]

Варто зауважити, що господарсько-правові способи захисту порушених прав на сьогоднішній день набувають нової якості через підвищення значимості господарської, в тому числі підприємницької діяльності, в умовах ринкової економіки. Вони стають реальною гарантією здійснення та захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, їхня змістовна сторона розширюється, удосконалюються форми способів захисту. Механізм охоронно-правового регулювання «запускається» правовими нормами, тому що саме вони слугують імпульсом до реалізації всіх інших компонентів даного механізму правового регулювання. [6, с. 11]

Відповідно до ст. 235 ГК України, за порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватися оперативно-господарські санкції – заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. [1]

Головна особливість застосування оперативно-господарських санкцій полягає у застосуванні їх самими сторонами без звернення до судових або інших уповноважених органів і без згоди іншої сторони зобов'язання. Однак слід враховувати, що згідно ч. 2 ст. 25 ГК України, до суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором. [4, с. 219]

1. Господарський кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення: 15.05.2022).

2. Богомолова Н. С. Відповідальність у сфері господарювання. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані. 2019.

3. Щербина В. С. Господарсько-правова відповідальність у доктрині господарського права України та її законодавче закріплення. Право України. 2019. № 8. С. 81–93

4. Денисенко О. Співвідношення штрафних санкцій та збитків у господарських відносинах / О. Денисенко // Право України. – 2010. – № 7. – С.216–224.

5. Мілімко Л. В. Господарсько-правова відповідальність: ознаки, процедура застосування. Юридичний вісник 1 (38) 2016, С. 145–149.

6. Щербина В. С. Господарсько-правова відповідальність: галузевий підхід, особливості застосування та напрямки подальших наукових досліджень / В. С. Щербина // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – К., 2013. – С. 10-15.

Михальчук В.П., Яновицька А.В.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Досвід розвинутих світових країн переконливо свідчить про величезну роль малого та середнього бізнесу в економіці, яка полягає в забезпеченні національного ринку необхідними товарами та послугами, створенні додаткових робочих місць, впровадженні інновацій та розв'язку інших різноманітних соціально-економічних проблем суспільства.

Особливістю сучасного етапу розвитку світового господарства є зростання взаємозалежності економік різних країн та інтенсифікації господарських зв'язків між ними, стрімкий розвиток інтеграційних процесів, зростання ринку знань та інтенсивний перехід розвинутих країн до економіки інноваційного типу, що вимагає врахування впливу зовнішніх чинників і відповідних тенденцій при формуванні національного потенціалу конкурентоспроможного розвитку. Як засвідчує міжнародний досвід, важливою складовою конкурентоспроможності національної економіки є підприємництво. Однак, у національному економіко-правовому полі існують певні проблеми, які гальмують розвиток підприємництва.

Підприємництво є джерелом стійкого економічного зростання, стабільності суспільства та забезпечення зайнятості в країні, що безпосередньо впливає на підвищення рівня та якості життя населення. Водночас стабілізація та зростання економіки неможливі без розвитку бізнесу, що потребує розробки та застосування ефективних механізмів підприємництва в країні. Це вимагає постійної ідентифікації вимог і тенденцій глобального бізнес-середовища та відповідної реакції з боку підприємницьких і державних структур [1].

Варто розібрати, хто входить до категорії підприємців малого господарювання, відповідно до частини 3 статті 55 Господарсько-

го кодексу України, суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України та юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України[2].

Розвиток підприємництва в значній мірі залежить від зовнішнього середовища, в якому за останній період відбулися такі суттєві зрушення:

- індивідуальна споживацька поведінка, яка проявляється у диференціації попиту;
- розвиток нових технологій, в першу чергу інформаційних і комунікаційних;
- глобалізація конкуренції.

На даний час малий бізнес в Україні має стати двигуном розвитку економіки, особливо зараз, в період ринкової трансформації, пов'язаної з запланованим реформуванням ринкової сфери. Протягом останнього десятиліття було прийнято ряд законодавчих актів, які відкрили нові можливості для розвитку приватного бізнесу. Поряд з новими перевагами, для українського підприємництва також існує перелік проблем, з якими стикаються гравці бізнес-ринку в цілому світі, проте саме в українських реаліях ці перешкоди набувають гіпертрофованого характеру.

Особливо загрозливими, на думку автора, є такі фактори:

- недосконала державна регуляторна політика щодо суб'єктів підприємництва;
- високі ставки оподаткування;
- обмеження фінансової підтримки малого підприємництва;
- низький рівень перепідготовки та перекваліфікації кадрів, недосконаліть консультаційного та інформаційного забезпечення;
- недостатня кількість кваліфікованого персоналу.

Попри вище перелічені фактори, на даний час існують ще кілька, що мають не менший вплив на сферу підприємництва в Україні - поєднання нових реформ і війни на території країни.

Водночас, розвиток малого й середнього бізнесу дуже важливий з погляду диверсифікованості структури економіки й формування середнього класу суспільства.

Автор переконаний, що мале підприємництво – вагома складова й основна база цивілізованого господарства країн із ринковою економікою, особливий, невід'ємний елемент властивого їй конкурентного механізму. Створення малих підприємств в Україні має низку переваг у порівнянні з великими підприємствами, а саме:

- мале підприємництво може змінити структуру економіки (в країнах зі сприятливими умовами для ведення бізнесу переважну частину ВВП виробляють малі й середні підприємства);
- за рахунок малих підприємств створюються додаткові робочі місця;
- суб'єкти малого підприємництва забезпечують конкуренцію на ринку, допомагають наповнити ринок товарами й послугами, які мають попит, забезпечити швидку окупність витрат, своєчасне реагування на зміну попиту й інші переваги та водночас малий бізнес дає можливість подолати галузевий монополізм [3].

Державна політика повинна бути спрямована на розвиток та поширення малого та середнього підприємництва. Власне, для цього було запроваджено «Державну програму кредитування 5-7-9». Для цього суб'єктам господарювання потрібно відповідати таким вимогам:

- державна реєстрація: малий бізнес у формі юридичної особи приватного права або фізичної особи – підприємця;
- учасники та кінцевий бенефіціарний власник (контролер) є фізичною особою – резидентом України;
- середня кількість працівників на момент подачі заявки не перевищує 50 осіб з урахуванням пов'язаних підприємств;
- річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує 50 млн. грн на момент подачі заявки з урахуванням пов'язаних підприємств;
- розмір державної підтримки за Програмою не призведе до перевищення еквіваленту 200000 євро з урахуванням пов'язаних підприємств [4].

Формування та розвиток національного підприємництва значною мірою залежить від створення відповідної правової бази, яка стимулювала б підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію [5]. Відтак, функціонує ЗУ «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», у статті 12 якого зазначене, що державна підтримка передбачає формування програм, в яких визначається механізм цієї підтримки. Програми державної підтримки розробляються та впроваджуються спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку малого і середнього підприємництва із залученням інших центральних органів виконавчої влади та громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва. Державні програми підтримки затверджуються Кабінетом Міністрів України в установленому законом порядку[6].

Безумовно існують проблеми, які наша держава успадкувала від перебування у складі Радянської Союзу. Однак у сучасний період є труднощі нового етапу розвитку держави. Одним із пріоритетних завдань державної політики мають стати впровадження європейських підходів до розвитку малого та середнього бізнесу в Україні із паралельним формуванням інституційної системи її забезпечення. Втілення цієї політики має здійснюватися цілеспрямовано, системно та послідовно в комплексі національної інноваційної системи. Підсумовуючи варто зазначити, що національне правове поле має й позитивні зрушення, які окреслені реформуванням законодавства, а відтак й економіки.

1. Причепа І.В. Перспективи розвитку підприємництва в Україні за умов глобалізації та інтеграції. URL: http: //ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17096/2270.pdf?sequence=3 (дата звернення: 08.05.2022)

2. Господарський кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text (дата звернення: 08.05.2022)

3. Гаврилюк Г.Є., Одрибец Н.О. Сучасний стан та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. URL: http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovi_Vydannya/Vydan_Ekon/Docs/Visnyk_Ekonomika_Vypusk48.pdf (дата звернення: 08.05.2022)

4. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9». URL: https://5-7-9.gov.ua (дата звернення: 08.05.2022)

5.Тимченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України. Ефективна економіка. 2015. № 6. С. 3-6.

6.Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 01.01.2022р. № 4618-VI, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text (дата звернення: 08.05.2022)

Мошура К.О.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЩОДО СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ ТА ЗА ЗАПОВІТОМ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Спадкування – це перехід майнових і окремих особистих немайнових прав та обов'язків спадкодавця до його спадкоємців. Власне спадщина – це ці права і обов'язки в сукупності [1, с. 114]. Оскільки багато людей є суб'єктами спадкового права – інститут спадкування можна назвати одним з найважливіших. Кожна особа має бути впевнена, що майно, яке належало їй колись буде в майбутньому належати близьким особам, або за її волею суспільству.

Спадкове право прописане в Цивільному Кодексі України (далі – ЦК України), зокрема це 84 – 89 Глави. Відповідно до статті 1217 ЦК спадкування відбувається за заповітом або за законом [3]. Останнє буде відбуватись тоді, коли спадкодавець після смерті не залишила заповіту.

Щодо спадкування за законом, то вони отримають майно відповідно до черги. Також потрібно зазначити, що спадкування за законом відбувається у випадку, коли до заповіту не ввійшла певна частина майна, яка була у спадкодавця. І ще у випадку, коли заповіт визнано недійсним.

Загалом, відповідно до ЦК є п'ять черг спадкування:

– відповідно до статті 1261 ЦК першою чергою є один з подружжя, який пережив спадкодавця, а також діти останнього;

– у статті 1262 ЦК йдеться, що другою чергою є рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід з обох ліній (по батьку та по матері);

– стаття 1263 ЦК регламентує, що третьою чергою є у разі смерті спадкодавця є його рідні дядько і тітка;

– згідно з статтею 1264 ЦК особи, які проживали не менше, ніж п'ять років з спадкодавцем до відкриття спадщини мають право бути спадкоємцями;

– до п'ятої черги належать родичі, які є до шостої лінії спорідненості, при чому, чим ближчі родичі, тим більше в них прав

на спадок, а також до черги належать утриманці, які власне не були членами його сім'ї – стаття 1265 ЦК [3].

Щодо черг, то кожна наступна наступає у разі відсутності попередньої, її відмови на спадок, а також не прийняття спадку. У випадку, коли спадкоємців є декілька, то спадок ділиться між ними на рівні частини. І спадкоємцями можуть бути тільки ті, які були живі на момент відкриття спадщини, і особи, які були зачаті за життя, але народились після смерті спадкодавця.

Слід зауважити, що право на спадкування виникає в день відкриття спадщини, або можливо в той день, коли спадкодавець офіційно оголошується померлим. Загальним строком для прийняття спадщини є шість місяців.

Наступним розглянемо спадкування за заповітом. Воно здійснюється тоді, коли спадкодавець склав заповіт, і він є дійсним. У статті 1233 ЦК йдеться про те, що заповіт – це розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті [3]. Вимоги до заповіту – він укладається в письмовій формі, і обов'язково повинно бути місце і час складення, також заповідач повинен власноручно підписатись, а нотаріус має посвідчити і внести до спадкового реєстру. Важливо, на час укладання заповіту, заповідач повинен бути дієздатним. Заповідач, на власний розсуд може призначити спадкоємців, тобто це можуть бути родичі, або інші цивільні особи. Також слід зазначити, що заповідач може без причини усунути від спадкування будь яку особу, яка є в черзі без особливих на те підстав. Проте, заповідач не може позбавити спадкування осіб, які мають обов'язкове на те право (це малолітні, неповнолітні діти, непрацездатні батьки та вдова). Слід зазначити, що не мають право спадкування також особи, які навмисно позбавили життя заповідача, або ті, які заставили включити тих чи інших осіб до заповіту, або виключити. Також, якщо особа перешкоджає заповідачу визнати заповіт недійсним, то вона теж в результаті не має права на спадщину. Важливо, що спадкоємець:

– не може спершу прийняти, а потім відмовитись від спадщини, або навпаки;

– прийняти тільки певну частку майна, яке прописане в заповіті;

– ставити свої умови для прийняття спадщини.

Нотаріальні дії в умовах воєнного стану здійснюються з урахуванням положень постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022

року № 164 (надалі - «Постанова 164») (з урахуванням змін та доповнень), якою, зокрема, врегульовані питання прийняття спадщини [2].

Власне строк прийняття спадщини або відмова від нього не змінився – шість місяців з моменту відкриття спадщини. Проте, відповідно до Постанови 164, перебіг строку зупиняється. Після завершення строку на прийняття спадщини спадкоємцю видається свідоцтво про право на спадщину [2].

Важливо, якщо спадщина була відкрита до 24 лютого, і строк у шість місяців не сплив у цей день, тоді особа може звернутися до нотаріуса з заявою про прийняття спадщини у період воєнного стану у державі, а також після його завершення у строк, який був залишився до 24 лютого з цих шести місяців.

Якщо особа померла під час воєнного стану, то відповідно строк у шість місяців наступить тоді, коли воєнний стан завершиться, або його скасують. Проте не потрібно затягувати з візитом до нотаріуса, оскільки в них хоч і немає доступу до реєстрів, але вони приймають заяви на прийняття спадщини і відкривають спадкові справи. Це робиться для того, щоб потім не було проблем з поновленням строку і обґрунтуванням причини пропуску строку на подання заяви про спадщину.

Отже, можна узагальнити, що проблема спадковості є, була, і буде актуальною. Цей інститут буде існувати завжди. Слід також врахувати і знати нюанси подання заяви на прийняття спадщини у період воєнного стану, оскільки зараз у нашій країні триває війна.

1. Васильченко В. В. Визначення поняття спадкового права в об'єктивному значенні. / В. В. Васильченко // Юридичний вісник –2003 р. – № 3 – С. 114-120.

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 року № 164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.05.2022 р.)

3. Цивільний кодекс України. редакція 27.04.2022р., підстава 2191- IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/45-15#Text (дата звернення: 05.05.2022 р.)

Недоступ Н.В.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ДОГОВІР ДОНОРСТВА ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В умовах існування воєнного стану та ведення активного супротиву російському вторгненню на території нашої держави, право на донорство є досить актуальним і необхідним для лікування військових та цивільних, рятування їхнього життя, а також проведення наукових досліджень для подальшої розробки або створення нових лікарських засобів тощо.

Це право належить до групи особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування фізичної особи, а його загальні засади передбачені у ст. 290 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) [1]. Так, в ч. 1 ст. 290 ЦК України зазначається, що повнолітня дієздатна фізична особа має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин. Положення про донорство також закріплюються на рівні міжнародних договорів (Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р., Конвенція про права дитини 1989 р.), а також актів вітчизняного законодавства, наприклад, Законі України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові» тощо.

На сьогодні біологічні матеріали людини не є об'єктом цивільних прав, проте в Концепції оновлення Цивільного кодексу України від 2020 року зазначається про доцільність розширення переліку об'єктів цивільних прав і включення до нього тих, поява яких зумовлена розвитком медицини, зокрема, біологічних матеріалів [2, с.11]. Разом із тим щодо органів та тканин як об'єктів цивільних прав в доктрині існують різні точки зору.

Так, Н. М. Квіт зазначає, що донорству підлягає не здоров'я, а лише матеріальний об'єкт, відокремлений в законний спосіб від організму людини. Анатомічні матеріали, відокремлені від людини, мають самостійний матеріальний зміст та їх цінність проявляється у можливості зберігати корисні властивості та можливості їх передачі однією особою іншій (в порядку та межах, встановлених законом)[3, с.49-50]. Таке може здійснюватись за договором, однак цивільне законодавство не містить положень щодо договору донорства як договору у сфері медичного обслуговування. Здійснення права на донорство пов'язане із необхідністю отримати згоду - або від самого донора (згода на надання біологічного

матеріалу, проведення медичного обстеження) або таку згоду за особливих обставин надають інші особи (наприклад, родичі дають згоду на вилучення необхідного матеріалу). За юридичною природою цей договір є двостороннім, реальним, як оплатним, так і безоплатним [4, с. 17].

Як правило, договір у сфері донорства, видами якого є договір донорства і договір вилучення біологічного матеріалу, укладається, з одного боку, між донором та медичною установою, а з іншого, - між реципієнтом та медичною установою [5, с.114].

С. Б. Булеца стверджує, що договір донорства є складовою такого договору про надання медичної послуги та допомоги, а саме договором лікування, який укладається між медичними закладами та установами (приватно-практикуючими лікарями) з метою надання консультаційно- медичних послуг, надання донорських матеріалів медичними закладами і пацієнтами на надання основних і додаткових медичних та парамедичних послуг та ін. [6, с.194]. Між тим для інших договорів в сфері медичного обслуговування можна визначити таке місце. Так, О. О. Пунда пропонує договір про кріоконсервацію анатомічних матеріалів (тканин, органів, клітин, частин або групи органів). Цей договір за своєю правовою природою дуже схожий на договір зберігання і характеризується своєю платністю, реальністю і строковістю [7, с.214]. Виходячи з наведеного можна констатувати, що, з одного боку, законодавець закріпив право на донорство, яке є важливим та цінним, бо надає можливість людям лікуватися, дарувати життя іншим, допомагати науці, медицині. Однак з іншого, - відсутність договору серед поіменованих у цивільному законодавстві створює певні незручності, що можуть спричинити негативні наслідки у разі неточного визначення кола прав та обов'язків контрагентів, обсягу їх юридичної відповідальності тощо. Тому закріплення положень щодо договору донорства на законодавчому рівні є необхідним для врегулюванням правовідносин між донорами, реципієнтами та закладами охорони здоров'я.

1. Цивільний кодекс України. редакція 27.04.2022р., підстава 2191 - IX URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/45-15#Text (дата звернення-05.05.2022 р.)

2. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

3. Квіт Н. М. Біологічний матеріал як об'єкт цивільних правовідносин щодо створення та використання біобанків. Форум права. 2019. N03.48-57 с.

4. Маргоцька Н. А. Цивільно-правові питання трансплантації та донорства. Право. 2019. Серія 11. 24 с.

5. Ольховик Л. А. Правове регулювання трансплантології в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2016. N0 5. 114-116 с.

6. Булеца С. Б. Цивільні правовідносини, які виникають у сфері впровадження та реалізації медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми : дис. док. юр. наук. Одеса,2016. 437 с.

7. Пунда О. О. Поняття та проблематика реалізації особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування людини:монографія/ О. О. Пунда. К.: Вид-во С. Пантюка, 2005. 436 с.

Обухов І.Є.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРИРОДИ СКЛАДНИХ РЕЧЕЙ

Поняття складної речі вводиться в статті 188 Цивільного кодексу України [1] і має важливе значення в регулюванні цивільних відносин. Зокрема, при виникненні спору щодо складної речі, що знаходиться у спільній частковій власності, така річ може бути визнана неподільною [2, с. 152], що обумовить специфічний підхід до поділу майна. Проте концепція складної речі має значення не лише для випадків сумісного володіння майном, а є важливою для ділового обороту як такого. Це обумовлює доцільність уважного розгляду концепції складної речі для формування глибокого розуміння її юридичної природи.

Існує деяка різниця між складними речами утвореними з однорідних та з різнорідних речей, яка полягає в можливості альтернативного, виключно кількісного, вираження перших і у відсутності такої можливості у випадку других речей. При такому розділенні важливого значення набуває принцип однакового призначення складної речі і її складових. Деякі особливості, що випливають з потенційного двоїстого розуміння складних речей, утворених з однорідних складових, можуть бути продемонстровані на трьох відповідних прикладах.

Перший приклад – це набір кегель для боулінгу. Вони поставляються в обсязі 10 одиниць, і кожна кегля ідентична іншій. З них утворюється складна річ – набір, кількість кегль у якому обумовлена правилами гри в боулінг. У той же час кожна індивідуальна кегля може застосовуватися за тим самим призначенням, що і весь набір, і їх об'єднання не утворює нових якостей речі. Саме завдяки цьому, такі предмети можуть бути предметом правочину як прості речі, кількість яких окремо визначена.

Другий приклад – головоломка, або будь-який інший виріб, що складається з декількох ідентичних частин, які можуть поєднуватися і відокремлюватися одна від одної. У цьому випадку, використання всіх частин одночасно створює якості, що не були притаманні окремим частинам – головоломку можливо використовувати лише за наявності всіх її частин, будь-який виріб, що розбирається, втрачає свої якості при відокремленні від нього хоча б однієї частини. Такі предмети не утворюють складної речі, і повинні розглядатися як складні тільки в технологічному плані.

Третій приклад – стадо худоби. Воно також складається з однорідних речей, кожна з яких може використовуватися за тим же призначенням, що і їх сукупність, а остання не втрачає своїх якостей при виділенні з неї однієї чи більше частин. Утворення складної речі в цьому випадку має сенс через специфічну природу стада худоби як об'єкта цивільних відносин. Кількість тварин у стаді може змінюватися з природних причин, що робить вкрай незручним виключно кількісний його опис. Режим складної речі дає змогу здійснювати правочини відносно всього стада і запобігає виникненню при цьому проблеми постійної незначної нестачі або надлишку в кількості поголів'я худоби.

Отже, певні складні речі, що мають однорідні складові частини, можна розглядати як визначену кількість простих речей. Також ті речі, які таким чином розглядати не можна, не є складними речами, а отже і аргументом на користь фіксації однорідних предметів як частини складної речі. Проте деякі групи однорідних предметів потребують об'єднання в складну річ для зручності їх використання в діловому обороті. Саме тому обмеження поняття складної речі вказівкою на різнорідність її складових є нераціональним та недоцільним.

Принцип однакового призначення частин та цілого схожим чином застосовується і при утворенні складної речі з різнорідних складових. Розгляд якостей речей в найбільш строгому значенні може викликати певні непорозуміння: чайний сервіз використовується для заварювання, споживання і зберігання чаю, в той час як призначення чайника полягає в заварюванні і зберіганні, а чашок – у споживанні напою. У той же час принцип працює в більш загальному випадку: жодний механізм, що є частиною автомобіля не може використовуватися в той самий спосіб як сам автомобіль, а тому останній з юридичної точки зору не є складною річчю.

Поруч з однаковим призначенням складної речі і її частин, використовуються також ознаки спільного призначення об'єднаних речей і відсутності їх фізичного зв'язку [3], що є тісно пов'язаними і тільки доповнюють одна одну.

Отже, концепція складної речі є повною мірою самодостатньою і повноцінною. Її застосування відображає специфічний стан, якого можуть набувати фізичні речі, і є корисним у багатьох сценаріях здійснення цивільних прав або виконання обов'язків. Для практики надзвичайно важливим є її цілковите розуміння та відокремлення від інших правових режимів речі, що існують.

1. Цивільний кодекс України від 27.04.2022 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

2. Яновицька Г.Б., Кучер В.О. та ін. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – 444 с.

3. Цивільний кодекс України : Коментар / за заг. ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. – Х. : Одіссей, 2003. – 856 с.

Пригода Т.М.

ІНФОРМАЦІЯ В СИСТЕМІ ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Сучасний етап розвитку української держави характеризується стрімким переходом від індустріального суспільства до інформаційного, що супроводжується цифровізацією та впровадженням інформаційних технологій у всі сфери людської життєдіяльності. Інформація виступає провідним ресурсом, що впливає на формування та розвиток громадянського суспільства, повноцінне функціонування всіх державних структур.

Розвиток інформаційних технологій у світі опосередковує важливість якісного правового регулювання відносин із використання та передачі інформації. Оскільки юридичний режим інформації в цивілістиці є неоднозначним, однією з актуальних проблем у науці на сьогоднішній день є проблема кваліфікації інформації як об'єкта цивільних прав. Дана проблематика знайшла своє відображення у працях таких дослідників, як В. Скрипник, А. Марущак, О. Кохановська, Ю. Заіка, О. Баранов, А. Кодинець, В. Копилов, І. Бачило, В. Лопатін та ін.

Відповідно до законодавчого визначення, зокрема ст. 200 Цивільного кодексу України, інформацією є будь-які відомості та/

або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1]. Чітке визначення поняття інформації як об'єкта цивільних прав можливе завдяки виокремленню його юридичних ознак, тобто ряду властивостей, що притаманні інформації та які свідчать про подібність та відмінність від інших об'єктів цивільних прав. Такими ознаками є:

1. Невичерпність (не піддається фізичній амортизації, здатна лише втрачати актуальність – «моральне старіння»);
2. Нематеріальність (не зводиться до нематеріального носія; можливість «пережити» матеріального носія та залишитись у пам'яті людей);
3. Багаторазовість: необмежене поширення та тиражування;
4. Відокремленість від носія інформації (фіксація може відбуватись у різних формах: письмовій, візуальній, акустичній тощо);
5. Змістовність: інформація як нематеріальне благо вміщує будь-які відомості, які становлять собою сукупність певних поглядів, знань, ідей;
6. Відсутність монополії на її володіння та використання, виняток становить інформація, що є об'єктом права інтелектуальної власності.

Різні науковці по-своєму доповнюють цей список, наприклад І. Бачило, В. Лопатін, М. Федотов вбачають такі властивості інформації як віртуальність, здатність до знищення, ідеальність, невичерпність, системність, відокремленість. Науковці О. Кохановська та В. Копилов розглядають такі особливості інформації, як фізична невідчужуваність, відокремленість, екземплярність, властивість інформаційного об'єкта, тиражованість, організаційна форма [3,с.102].

Заслуговує уваги думка О. Кохановської, яка в своєму дослідженні аналізує інформацію як об'єкт цивільного права у таких її проявах:

- як особисте немайнове благо;
- як результат творчої, інтелектуальної діяльності;
- як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об'єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, з урахуванням особливостей і специфіки його як специфічного об'єкту [4,с.34].

Законодавче регулювання створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інфор-

мації представлено Законом України «Про інформацію» [2]. Ст. 10 зазначеного Закону містить перелік видів інформації згідно їх змістовного наповнення. Зважаючи на особливості інформації як об'єкта правовідносин правовий режим кожного виду інформації регламентується спеціальним законом.

Не зважаючи на достатнє законодавче регулювання досліджуваної сфери, формування адекватної нормативної бази розвитку інформаційних відносин сьогодні ще є ускладненим через те, що інформація створюється, зберігається, обробляється, передається не стільки в письмовій чи усній, а в електронній формі. Саме ця відносно нова форма існування інформації породжує безліч додаткових питань при розробці регулятивних та охоронних норм.

З іншої сторони перевантаження сфери інформаційних відносин положеннями нормативно-правових актів є також негативним явищем. Адже останнє значно ускладнює розуміння та єдине й чітке застосування правової парадигми щодо правового регулювання інформаційних відносин. Правове регулювання інформаційних відносин, як і загалом все правове регулювання, має бути максимально визначеним, чітко структурованим та однозначним, таким що виключає колізії, дво- та багатозначність тлумачення його норм.

Проблему недосконалого врегулювання об'єкта інформаційних відносин, доповнює невирішеність щодо самого визначення поняття «об'єкт відносин», що створює труднощі правового врегулювання інформаційних відносин.

Дискусійним залишається питання розуміння права власності на інформацію. Виходячи із класичного розуміння сутності права власності, до поняття інформації не можливо застосувати у повному обсязі «тріаду», на якій базується дане право щодо речей матеріального світу: володіння, користування і розпорядження. Як ми вже визначали відмінною рисою інформації є її багаторазовість і легкість в тиражі, звідси випливає, що правомочність «володіння інформацією» є умовною категорією. Інколи в системі цивільно-правових відносин інформація може виступати як продукт-предмет, що має попит на ринку, вартісну оцінку і властивість товару у формі нематеріальних активів. Інформація в фіксованому вигляді (на папері, електронному носії тощо) здатна виступати об'єктом цивільно-правових договорів щодо передачі у власність (купівлі-продажу, міни, дарування), щодо передачі в тимчасове користування (найму, позики), з метою надання послуг,

виконання робіт, а також успадковуватись, виступати як внесок у статут господарського товариства, як самостійний об'єкт захисту порушеного права. У такому випадку інформація у формі інформаційного продукту або інформаційних послуг виступає об'єктом майнових цивільних прав, змістом яких можуть бути дві правомочності: користування і розпорядження.

Таким чином, інформація як об'єкт цивільних прав – це дані незалежно від способу їх пошуку, збирання, збереження, обробки, використання чи поширення, які володіючи правовими ознаками й формою, здатні виступати об'єктом особистих немайнових і майнових прав. Сутність інформації в системі об'єктів цивільного права є дискусійним питанням в науковій доктрині.

1. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356

2. Закон України «Про інформацію». Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – с. 650

3. Яриш О. Ознаки інформації як об'єкта цивільних прав. Цивільне право та цивільний процес: актуальні питання. URL: http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2014/13/31.pdf

4. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні: дис. на здобуття наук. степеня докт. юрид. наук. К., 2006.

5. Заіка Ю., Скрипник В. Інформація в системі об'єктів цивільних прав. Підприємництво, господарство і право, 2017. С.240-245

П'ятка І.В.

ДЕРЖАВНА РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Пріоритетним напрямком державної політики в сучасній Україні є державна регуляторна політика. Початком становлення механізму регуляторної політики у сфері господарської діяльності вважають 1998 рік – рік видання Указу Президента України «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності». Реформа набула подальшого розвитку після прийняття 11 вересня 2003 р. Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»(далі – Закон) [1].

Аналіз наукової літератури показує, що питання сутності регуляторної політики є актуальним і досліджується українськими та

іноземними дослідниками, такими як Б. Бордюг, Л. Вдовіченко, Д. Душейко, В. Занфіров, О. Колесников, Г. Колісник, І. Колупаєва, С. Кулик, В. Ляшенко, К. Малюгіна, А. Мещеряков, М. Погрібняк, Л. Попова, О. Татаревський, О. Шевердіна, О. Юлдашев, І. Ясіновська та іншими.

Починаючи з проголошення незалежності, в нашій державі проведено велику роботу з розроблення та імплементації єдиної нормативно-правової бази та інституційного забезпечення регуляторної політики. І сьогодні регуляторна політика цілком інтегрована в економічний курс держави. Позитивним моментом відзначимо закріплення аналізу регуляторного впливу як невід'ємного елементу підготовки проєктів актів Уряду, що мають характер регуляторних та подальшого їх розгляду на засіданнях робочих колегіальних органів Кабінету Міністрів України.

Не зважаючи на відповідність нормативно-правової бази систем регуляторної політики в Україні міжнародним нормам в цілому, регуляторна діяльність органів державної влади ще містить деякі риси формалізованого характеру; допускає порушення вимог національного законодавства; не розглядається в аспекті оцінювання регуляторного впливу на конкуренцію. З практичної сторони важливою передумовою функціонування європейської бізнес-моделі являється дерегуляція. Головними чинниками, що сьогодні знижують ефективність реформи дерегуляції є: слабкі контрольні функції за процедурою визначення ознак та віднесення проєктів нормативно-правових актів до регуляторних, дають змогу відповідним органам уникати вимог публічності їх підготовки, оцінки регуляторного впливу та ефективності для суб'єктів господарювання та ринку в цілому; надмірне регулювання господарської діяльності, що особливо помітно в сфері адмініструванні податків; незначний досвід здійснення оцінки впливу регуляторних актів на конкуренцію; фрагментарність регуляторного циклу через вибірковість та низьку якість оцінки результативності регуляції [2].

Беручи до уваги офіційні дані про здійснення органами виконавчої влади державної регуляторної політики протягом 2018 – 2021 рр. [3] вважаємо, окрім вищезазначених чинників, актуальними проблемами реалізації державної регуляторної політики є також: 1) скорочення кількості проєктів регуляторних актів, розроблених на місцевих рівнях, яке спостерігається вже третій рік поспіль; 2) порушення принципів державної регуляторної

політики. На рівні центральних органів виконавчої влади значна частина проєктів регуляторних актів була залишена Державною регуляторною службою України без розгляду через те, що містила порушення принципу прозорості та врахування громадської думки; 3) порушення строків оприлюднення затверджених планів діяльності з підготовки проєктів регуляторних актів, а також змін до них; 4) суперечність та неоднозначність трактування й застосування регуляторних норм. Система корпоративного законодавства допускає неоднозначне тлумачення і застосування норм права, створюючи, тим самим, підґрунтя для корупційних діянь. Така ситуація обмежує перспективи для підприємництва через стабільну загрозу юридичного натиску зі сторони регулюючих органів. З цілями не допустити зниження умов провадження господарської діяльності та уникнути формування передумов для зловживань в окремих сферах господарської діяльності, Державною регуляторною службою України (далі – ДРС) було відмовлено в погодженні ряду проєктів регуляторних актів; 5) порушення основних вимог Закону.

Протягом 2015–2018 рр. рівень дотримання органами виконавчої гілки влади імперативів Закону щодо обов'язковості підготовки аналізу регуляторного впливу (далі – АРВ) при підготовці проєктів регуляторних актів характеризувався як низький. Основні зусилля ДРС починаючи з 2018 року були спрямовані на підвищення рівня відповідності АРВ вимогам Методики проведення аналізу впливу регуляторного акта.

Таким чином, в узагальненому вигляді головна проблема реалізації державної регуляторної політики в Україні – це адміністративний тиск на підприємства, що представлений надмірними регуляторними обмеженнями, неефективними процедурами контролю, корупційними правопорушеннями, фрагментарністю регуляторного циклу, суперечностями правових норм та ін.

Інституційними рішеннями вдосконалення правових засобів реалізації регуляторної політики України вважаємо: 1) оновлення статусу регуляторної політики, ідентифікація її як значущої міжвідомчої політики шляхом активізації можливостей головних регуляторів здійснювати офіційне оприлюднення проєктів регуляторних актів і публічних консультацій, а також вести кількісний аналіз регулятивного впливу; 2) з метою забезпечення систематизації чинних нормативно-правових актів, у тому числі системного усунення колізій та прогалин у правовому регулю-

ванні, здійснити заходи щодо комплексного аналізу та переробки всіх нормативно-правових актів у сфері господарської діяльності; 3) встановити заборону внесення змін, які призведуть до погіршення умов ведення бізнесу, зокрема до проєктів постанов Уряду, указів Президента, проєктів законів, що розробляються парламентом України та вже пройшли оцінку регулюючого впливу; 4) зміцнення незалежного статусу Державної регуляторної служби України як спеціально уповноваженого органу у сфері державної регуляторної політики, розширення її інституційних повноважень; 5) відновлення дієвих механізмів дерегуляції ведення господарської діяльності шляхом активної участі у перегляді чинних регуляторних актів та здійснення заходів з метою «очищення» від регуляторних актів, які ускладнюють основи підприємництва; 6) спільне обговорення дерегуляційних ініціатив представниками суб’єктів господарювання та громадськості [4,с.24] з метою не допустити впровадження нераціональних регулювань; 7) функціонування ризик-орієнтованого підходу державного нагляду (контролю) задля налагодженого та врівноваженого захисту інтересів громадян, підприємців і держави в цілому, і як наслідок сприятиме провадженню господарської діяльності, розвитку малого і середнього підприємництва; 8) впровадження інноваційних рішень з метою удосконалення процесу ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та сприяння діджиталізації всіх процесів для покращення бізнес-клімату, що особливо актуально в сучасних умовах розвитку цифрових технологій та цифрової економіки; 9) впровадження нових пропозицій, спрямованих на покращення позиції України в рейтингу Індексу легкості ведення бізнесу до ТОП-30.

Незважаючи на деякі труднощі реалізації державної регуляторної політики, сьогодні необхідні правові (нормативна база) та інституційні основи для докорінного реформування системи відносин «держава-бізнес» уже сформовано та продовжують удосконалюватись для підвищення прозорості регуляторного середовища та створення сприятливих умов ведення бізнесу.

1. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 9. Ст. 79. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text

2. Ляпін Д.В. Щодо актуальних проблем регуляторної політики України та напрямів їх вирішення у 2018 році. Аналітична записка. URL:https://niss.gov.

ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-aktualnikh-problem-regulyatornoi-politiki-ukraini-ta-napryamiv-ikh

3. Державна регуляторна служба України: інформування про здійснення державної регуляторної політики. URL: http://www.drs.gov.ua/regulatory-policy-category/informuvannya-pro-zdijsnennya-derzhavnoyi-regulyatornoyi-polityky/

4. Регуляторна діяльність в Україні: планування, обґрунтування, обговорення, відстеження: Посібник / к.п.н. Ващенко К.О., Мірошніченко О.М., Барчук І.Г., Гринчук Т.В., Кемпл Б., Богданова Г.В., Гопцій З.В., Олефірова О.В., Піщевець О.Є., Яйченя О.П. К. 2008. 156 с.

Сворак І.Р.

НЕПОІМЕНОВАНІ ТА ЗМІШАНІ ДОГОВОРИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

В наш час швидко зростає економіка та динаміка майнових відносин, в результаті чого утворюються нові форми взаємодії учасників цивільного обігу. Це призводить до того, що розширюється система цивільно-правових договорів. Збільшення видів договорів часто відбувається шляхом формування та використання договірних конструкцій, не передбачених Цивільним кодексом України.

Так, цивільно-правові договори поділяють на поіменовані та непоіменовані, залежно від того, чи зафіксована певна договірна конструкція в Цивільному кодексі України та інших актах цивільного законодавства.

Договір вважається поіменованим, якщо акт цивільного законодавства виділяє його в окремий тип та надає йому відповідну правову регламентацію . Це можуть бути договори оренди, поставки, лізингу,, купівлі-продажу, міни, підряду та ряд інших. До непоіменованих належать договори, можливість укладення яких прямо не передбачена в актах цивільного законодавства. Наприклад, договір надання маркетингових послуг, договір аутстаффінгу, договір про нерозголошення конфіденційної інформації, договори про надання медичних, освітянських, аудиторських, маркетингових, рекламних, ритуальних та інших послуг. Але системний аналіз диспозитивних норм цивільного законодавства говорить про можливість укладення договору, відмінного від нормативно закріплених конструкцій, але який буде відповідати вимогам розумності та справедливості.

Також, потрібно пам’ятати про те, що непоіменовані договори суттєво відрізняються від змішаних договорів. Так, непоіменова-

ним є договір, який не передбачений цивільним законодавством та не відповідає кваліфікуючим ознакам окремих закріплених в законодавстві видів поіменованих договорів. Змішаним є договір, в якому містяться елементи різних договорів, передбачених законом або іншими нормативними актами. Деякі непоіменовані договори мають новий предмет, наприклад, договори, що фіксують непоіменовані способи забезпечення виконання зобов'язань, зокрема забезпечення виконання зобов'язань державною гарантією, інші – відрізняються специфічним об'єктом, наприклад, договір надання персоналу або договір аутстаффінгу.

До непоіменованих договорів застосовуються:

- норми найбільш подібних договорів одного виду або типу з непоіменованим договором;
- загальні положення зобов'язального договірного права (за правилами застосування аналогії закону та аналогії права).

До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не випливає із суті змішаного договору. Договір про створення та використання об'єкта інтелектуальної власності може також містити умови договору про виконання робіт, передачу прав на створений об'єкт або прав на його виконання.

Спільною рисою змішаних і непоіменованих договорів є те, що такі договірні конструкції створюються їх учасниками. Однак у змішаному договорі поєднуються елементи щонайменше двох передбачених чинним законодавством договорів.

Відмінність між непоіменованими і змішаними договорами полягає в тому, що перші утворюють абсолютно нову якість, тоді як другі утворюються шляхом змішення елементів вже відомих договорів. Тому змішаний договір вторинний як щодо поіменованих, так і до непоіменованих договорів. Змішаний договір з'являється, на відміну від поіменованого договору, на іншому рівні механізму правового регулювання. Він виникає на стадії реалізації норм цивільного права, коли конкретні суб'єкти реалізують свою правоздатність в конкретних правочинах, тобто укладають змішані договори.

Також, змішані та непоіменовані договори мають поширення в міжнародній торгівлі. Буває ситуація, коли один і той же зовніш-

ньоекономічний договір по-різному кваліфікуватиметься правовими системами держав, в яких перебувають контрагенти.

Отже, непоіменованим є договір, який не передбачений цивільним законодавством, а змішаним є договір, в якому містяться елементи різних договорів, передбачених законом або іншими нормативними актами. Правові норми, регулюють відносини, які виникають з непоіменованих договорів. Вони мають загальний характер та надають учасникам цивільно-правового обігу достатньо широкі можливості для створення нових правових конструкцій з незначними обмеженнями волі сторін, прямо передбаченими положеннями чинного законодавства.

До непоіменованих договорів застосовуються загальні положення зобов'язального договірного права за правилами застосування аналогії закону та аналогії права та норми найбільш подібних договорів одного виду. Коли застосування положень актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містить змішаний договір, суперечить його суті, сторони в змішаному договорі можуть відійти від цих положень та застосовувати загальні норми, що регулюють цивільно-правові договори.

Кожна договірна конструкція непоіменованого договору містить особливості, існування яких не дозволяє підвести його під уже відомі законодавству договори.

Коли ми будемо укладати непоіменований договір, насамперед, слід керуватися загальними засадами цивільного законодавства, тобто застосовувати аналогію права.

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15 (дата звернення: 15 травня 2022 року)

2. Діковська І. А. Поіменовані та непоіменовані договори у праві окремих країн. Науковий журнал «Приватне право». Випуск 1. 2013. С. 260-266 с.

3. Мигалюк Л. В. Місце та роль непоіменованих договорів у цивільному праві України. 2011. С. 172-176 с. URL: file:///C:/Users/1040/Downloads/Unzap_2011_2_29.pdf

Серга Д.О., Бондар О.С.

ПРО ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Багатосторонній розвиток молоді та задоволення її потреб є важливою спрямованістю діяльності держави, а також гарантією результативного прогресу у різних сферах життя. Особливу роль у цьому процесі відіграє охорона прав неповнолітніх, регулювання їх трудової діяльності, тим паче захист їхніх трудових прав. Оскільки, неповнолітнім характерні певні фізіологічні та психологічні особливості, законодавство встановлює для неповнолітніх додаткові гарантії, які сприяють реальному здійсненню неповнолітніми права на працю.

Л.В. Мединська визначає, що неповнолітні працівники – це особлива категорія працівників, яка відрізняється від інших працівників не лише віком, а й правовим становищем, наявністю додаткових трудових пільг і гарантій, наданих їм державою під час виконання трудової діяльності з урахуванням стану здоров'я та умов праці [2].

Відповідно до ч. 3 ст. 2 Конвенції про мінімальний вік для прийому на роботу, мінімальним віком для прийому на роботу є вік не нижчий, ніж вік закінчення обов'язкової шкільної освіти та, в будь-якому випадку, не може бути нижчим ніж 15 років. Разом з тим, незважаючи на ці положення, національне законодавство або правила, або компетентні органи влади можуть після консультації із зацікавленими організаціями роботодавців і працівників, де такі організації є, вирішувати роботи за наймом або інший вид роботи осіб у віці не молодше 16 років за умови, що здоров'я і моральність цих підлітків повністю захищені і якщо ці підлітки отримали достатнє спеціальне навчання чи професійну підготовку у відповідній галузі діяльності [3]. У випадках, коли один з батьків або особа, що їх замінює надає свою згоду, можуть, як виняток, прийматись на роботу особи, які досягли п'ятнадцятирічного віку [1].

Відповідно до п. 5 ст. 19 проекту Трудового кодексу України в організаціях кінематографії, театральних, концертно-видовищних та інших творчих організаціях дозволено за наявності письмової згоди одного з батьків приймати на роботу осіб, молодших від чотирнадцяти років. При цьому умови та оплата праці підля-

гають письмовому погодженню роботодавцем з одним із батьків або з особою, яка їх замінює [4].

Важливим моментом є те, що трудове законодавство закріплює, що неповнолітні, а саме особи, яким не виповнилося 18 років у своїх трудових правовідносинах прирівнюються до осіб, які є повнолітніми в окремих галузях. До таких галузей відноситься: охорона праці, робочий час, відпустки та інші умови праці, які користуються пільгами, встановленими законодавством України.

Найманих працівників у віці до 18 років забороняється залучати до нічних і надурочних робіт і до робіт у вихідні дні. До надурочних робіт не залучається також молодь, яка навчається без відриву від виробництва в загальноосвітніх школах і професійних навчально-виховних закладах (у дні самих занять). У тому числі, забороняється залучати підлітків до роботи в нічний час. Саме ст. 55 КЗпП України визначає положення про заборону залучення до роботи в нічний час осіб молодше 18 років, посилаючись на ст.192 КЗпП України; ст. 54 КЗпП України визначає нічний час з 10:00 вечора до 6:00 ранку. До роботи у вихідні дні підлітки взагалі не можуть залучатися, на відміну від дорослих працівників. Під вихідними днями в даному випадку слід розуміти дні відпочинку за графіком змінності підприємства. Неповнолітні особи можуть залучатись до робіт у святкові дні нарівні з дорослими працівниками за затвердженими графіками на підприємствах з безперервним виробництвом, а також на роботах, пов'язаних з необхідністю безперервного обслуговування населення. В інших випадках у святкові дні підлітки не можуть залучатися навіть до невідкладних робіт, до яких можуть бути залучені дорослі, якщо в ці дні вони не повинні працювати за графіком [5].

Отже, неповнолітня працююча молодь є особливою категорією населення, якій у разі здійснення трудової діяльності надаються додаткові трудові пільги та гарантії, які враховують вік, стан здоров'я неповнолітніх та умови праці на підприємстві.

Трудове законодавство України хоч і закріплює положення щодо захисту, охорони та регулювання праці молоді, але це вже досить застаріле закріплення, яке потребує оновлення. Оскільки, певні норми і положення не розкриті у повному обсязі, термінологія, порівнюючи із сучасними нормативно-правовими актами, є досить слабкою і не повною. Розвиток законодавчої бази надасть змогу молоді, і суспільству загалом, повноцінно використовувати та захищати свої права, вирішувати поставлені перед ними труд-

нощі, добре розумітися у своїх обов'язках та без перешкод їх виконувати.

1. Кодекс законів про працю України {Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375} URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n1032 (дата звернення: 15.05.2022).

2. Мединська Л.В. Правове регулювання праці не-повнолітніх за законодавством України. Юридичний електронний науковий журнал. 2016. № 3. С. 80–82. URL: http://lsej.org.ua/3_2016/24.pdf (дата звернення: 15.05.2022).

3. Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу № 138 від 26 червня 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_054#Text (дата звернення: 15.05.2022).

4. Трудовий кодекс України : проект Закону України від 27.12.2014 № 1658. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221 (дата звернення: 15.05.2022).

5. Конвенція про обмеження нічної праці дітей та підлітків на непромислових роботах № 79 від 29 грудня 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_126#Text (дата звернення: 15.05.2022).

Слівінська Ю.В.

ЗАМІНА БОРЖНИКА У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

Суспільні відносини можна порівняти із механізмом, який складається з безлічі взаємопов'язаних елементів. Для його повноцінного та ефективного функціонування іноді необхідна зміна його складових частин. Аналогічне можна стверджувати і про зобов'язальні відносини. У процесі свого існування таке правовідношення в певних випадках може потребувати змін його елементів для подальшого розвитку. Такі трансформації можуть знайти свій вияв у заміні суб'єктного складу.

Зміна осіб у зобов'язанні означає, що попередні учасники вибувають із зобов'язання, а їхні права та обов'язки у повному обсязі, включаючи ті, що пов'язанні з проведенням і прийняттям виконання, переходять до суб'єктів які їх замінили [1].

Як відомо, заміна осіб у цивільно-правових зобов'язаннях, залежно від сторони, на боці якої вона здійснюється, буває двох видів:

1) заміна активної сторони зобов'язання – кредитора;
2) заміна пасивної сторони зобов'язання – боржника.

Цивільне законодавство України умістило правила про підстави і способи заміни осіб у зобов'язанні серед норм, що визначають загальні положення про зобов'язання (гл.47 ЦК) [2].

Я б хотіла детальніше зупинитися на заміні такого суб'єкта, як боржник, або ж, як його часто називають у науковій літературі, – зобов'язана чи пасивна сторона зобов'язання.

У ЦК України більшість нормативних положень щодо заміни осіб у зобов'язанні присвячена заміні кредитора. Водночас питання заміни боржника потребує більш детального вивчення та правового врегулювання. Стосовно заміни пасивної сторони зобов'язання законодавцем встановлені жорсткіші правила, порівняно із заміною активної сторони. Зокрема, відповідно до ст. 520 ЦК України боржник у зобов'язанні може бути замінений іншою особою (переведення боргу) лише за згодою кредитора, якщо інше не передбачено законом. Дане правило спрямоване на забезпечення належної реалізації сторонами своїх прав та обов'язків.

Дискусійним є питання щодо згоди сторін при заміні боржника у зобов'язанні.

Надавши свою згоду на заміну пасивної сторони зобов'язання іншою особою, кредитор звільняє від виконання певних обов'язків первісного боржника, одночасно забезпечуючи собі можливість вимагати належного виконання зобов'язання від його натсупника. Натомість при заміні кредитора згода боржника не вимагаєтья, оскільки загальноприйнятою є думка, що вона жодною мірою не погіршує його статус.

Проте, на думку деяких вчених, зокрема І. П. Смілянець, норма законодавства щодо можливості заміни боржника тільки за згодою кредитора є некоректною, адже загальним принципом трансформації зобов'язань є згода на це всіх учасників зобов'язання.

Діловим обігом та практикою виділено таку вимогу при укладанні договору заміни боржника, як згода нового боржника, адже жодна особа не може бути змушена взяти на себе обов'язки третьої особи (боржника) перед іншою особою (кредитором) та нести відповідальність за їх невиконання [5].

Ряд науковців вважають, що «заміна боржника» та «переведення боргу» є тотожними поняттями. Це може бути зумовлене відсутністю законодавчого визначення попередньо зазначених понять, яке б дало можливість їх розмежувати, а також уніфікованої норми, яка б наводила перелік підстав заміни боржника, на кшталт статті 512 ЦК України, у якій закріплені підстави заміни кредитора у зобов'язанні.

Однак, більшість вчених-правників все ж схиляються до думки, що переведення боргу є лише однією з кількох можливих підстав заміни боржника.

З аналізу чинного законодавства випливає, що боржник може бути замінений і в інших випадках, зокрема, при спадкуванні (ст. ст. 1216, 1218 ЦК України), реорганізації юридичної особи (ст. ст. 106–108 ЦК України), у зв'язку з виділом частини майна, прав та обов'язків юридичної особи і переходом їх до однієї або кількох створюваних нових юридичних осіб (ст. 109 ЦК України), який нормативно не віднесений до форм реорганізації (ч. 1 ст. 104 ЦК України), при переході прав на підприємство як єдиний майновий комплекс (ст. 191 ЦК України), у результаті набуття правонаступником прав та обов'язків правопопередника за договорами (наприклад, за ч. 1 ст. 770, ст. 814 ЦК України) [3].

Крім ЦК України, положення про заміну боржника зафіксовані також у актах міжнародного права, зокрема у Модельних правилах європейського приватного права (Draft Common Frame of Reference) та Принципах міжнародних комерційних договорів УНІДРУА.

Відповідно до ст. III. 5:202 DCFR можливі такі види заміни боржника у зобов'язанні: повна заміна на нового боржника; неповна заміна на нового боржника; приєднання нового боржника, при якому первісний та новий боржник несуть солідарну відповідальність.

Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА у ст. 9.2.1 встановлюють, що зобов'язання сплатити грошову суму чи здійснити інше виконання може бути переведено з однієї особи (первісного боржника) на іншу особу (нового боржника) шляхом: домовленості між первинним боржником і новим боржником; або домовленістю між кредитором і новим боржником, відповідно до якої новий боржник приймає на себе зобов'язання [4].

Об'єктом правовідносин, що виникають при зміні суб'єктного складу з боку пасивної сторони виступають дії, що спрямовані на передачу усього спектру прав та обов'язків від первісного боржника до нового.

Зміст правовідносин, що складаються в даній ситуації являють собою суб'єктивні права і обов'язки, які виникають у таких трьох суб'єктів, як кредитор, первісний боржник та новий боржник. Це зумовлено тим, що при переведенні боргу укладається угода між вказаними учасниками правовідносин, у зв'язку з чим виникають

певні права та обов'язки між кредитором, а також первісним та новим боржниками.

Форма правочину щодо заміни боржника у зобов'язанні визначається відповідно до положень статті 513 ЦК України, тобто є аналогічною як і у випадку заміни кредитора. Водночас, щодо форми правочину про згоду на заміну боржника, то законодавством не встановлено певних вимог.

Проте з метою забезпечення захисту прав сторін правовідносин, доцільно правочин про надання згоди кредитора на заміну боржника у зобов'язанні укладати у письмовій формі.

Підсумовуючи вищесказане, у цивільному законодавстві України не існує єдиної уніфікованої норми, на зразок статті 512 Цивільного кодексу України, яка б визначала підстави заміни боржника у зобов'язанні, що створює певні проблеми у правовому регулюванні, а також колізії в наукових поглядах. З огляду на це, стаття 520 ЦК України потребує доповнення.

1. Довгополюк В.В. «Суб'єкти виконання при заміні осіб в зобов'язанні» Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки. Київ, 18-19 квітня 2014 р.: 64-67.

2. Пушай, В. І. «Проблемні аспекти здійснення заміни осіб у зобов'язаннях.» Форум права 3 (2013): 502-506.

3. Рябоконь Є.О. Заміна боржника у зобов'язальних правовідносинах. Проблеми цивільного, господарського, трудового права та права соціального забезпечення / Часопис Київського університету права 2019/4. С. 188-194.

4. Слома В. М. Заміна боржника у цивільно-правовому зобов'язанні. УДК 347. 2021. С. 152-153.

5. Смілянець І.П. Заміна боржника у зобов'язанні за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2010. 21 с.

Старик А., Коструба А.В.

ПРОБЛЕМАТИКА ВІРТУАЛЬНИХ ВАЛЮТ ЯК ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

17 лютого 2022 року Верховна Рада України прийняла закон № 2074-IX «Про віртуальні активи». Прийняттю цього профільного нормативного акту передували довгі роки обговорень, дискусій та суперечок щодо закріплення в українському законодавчому просторі категорії «віртуальні активи» та легалізації обігу віртуальних активів в українських реаліях. Однак незважаючи на вагомий і багато в чому прогресивний крок законодавця в напрямку

подальшого розвитку і регулювання ринку віртуальних активів, ця сфера взаємовідносин викликає багато запитань та суперечностей, які потребують врегулювання як на законодавчому рівні, так і на рівні підзаконних актів.

В 2022 році Верховна Рада України заклала підвалини формування в Україні ринку віртуальних активів, адже з прийняттям спеціального закону вдалося закріпити серед іншого і основоположні категорії для формування цього ринку, і статус основних учасників, і роль держави у функціонуванні такого складного і досі невідомого для України механізму як ринок віртуальних активів. Проте як і впровадження будь-яких новацій та зрушень, впровадження положень щодо віртуальних активів не оминули питання і ризики, зокрема щодо місця та ролі віртуальних активів серед об'єктів цивільного права, їх оборотоздатності тощо. І такі питання є релевантними та аж ніяк не безпідставними. Закон України «Про віртуальні активи» визначає цю категорію як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. [1] Однак, це не змінює статус та законність використання віртуальних валют, адже як і раніше стаття 192 Цивільного кодексу України визначає законним платіжним засобом на всій території України грошову одиницю України – гривню, а закон України «Про валюту і валютні операції» до валютних цінностей відносить національну валюту (гривню), іноземну валюту та банківські метали. [2; 3] Актуальним залишається і позиція Національного банку України викладена в Роз'ясненні щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin, відповідно до якої Національний банк України розглядає віртуальні валюти як грошові сурогати, випуск та обіг яких на території України заборонений. [4] Проте закривати очі та не звертати увагу на зростаючий інтерес бізнесу і соціуму до віртуальних валют аж ніяк не можна. Лише у середині 2019 р. капіталізація світового та нерегульованого ринку криптоактивів як одного з видів віртуальних активів дуже приблизно була оцінена в 327 млрд дол. [5, с.31] Вдалі кроки держави в напрямку легалізації та розвитку сучасного ринку віртуальних активів несе цілий ряд плюсів, зокрема це і приплив інвестицій, і розвиток фінансового сектору економіки і надання населенню ще одного з інструментів збільшення дохідності.

Разом з тим, окрім законодавчої невизначеності впровадження віртуальних валют несе цілий ряд інших ризиків. Передусім, важкість у відслідковуванні доходів від віртуальних активів, що напряму впливає на оподаткування таких доходів та їх облік. Не дарма незважаючи на прийняття профільного закону про віртуальні активи його введення в дію безпосередньо прив'язане з прийняттям іншого законодавчого акту, який покликаний заповнити прогалини в податковому регулюванні віртуальних активів. Ще однією потенційною проблемою у регулюванні віртуальних валют може стати відсутність фінансової грамотності у населення і достатньої обізнаності, що напряму призведе до високого рівня шахрайства. Тому законодавець повинен побудувати дієву систему моніторингу та запобігання шахрайства і провести широку компанію по інформування широких верств населення з «правилами гри» на ринку віртуальних валют. Також ринок віртуальних активів не повинен стати рятівним колом для відмивання коштів здобутих злочинним шляхом, тому учасники правовідносин мають чітко виконувати вимоги чинного законодавства у цій сфері, яке без сумніву потрібно буде вдосконалити і пристосувати до потреб специфічного ринку. Законодавець загалом має дуже ґрунтовно підійти до законодавчого врегулювання цієї області віртуальних активів. Потрібно враховувати як стрімко і динамічно розвивається цей ринок, тому законодавство має бути гнучким і регламентувати лише основоположні його складові, щоб не гальмувати, а навпаки прискорювати розвиток сфери криптоактивів.

Україна стоїть на порозі впровадження та розвитку привабливого та сучасного ринку криптоактивів, однак такий виклик вимагає від держави кропіткої та плідної роботи задля створення сприятливих умов розвитку та уникнення ризиків прогалин і законодавчих колізій. Зазначені ризики передусім знаходяться в площині формулювання необхідного тезаурусу, виконання всіх вимог фінансового моніторингу, формування всіх елементів оподаткування діяльності з криптоактивами, визначення чіткого статусу учасників правовідносин у цій сфері, а також забезпечення належного рівня захисту прав споживачів.

1. Закон України «Про валюту і валютні операції» від 17.02.2022 № 2074-IX//Голос України. – 2022. - № 57 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV//Відомості Верховної Ради України. − 2003. − № 40-44 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15

3. Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 № 2473-VIII//Відомості Верховної Ради. – 2018. - № 30 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text

4. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text

5. Кудь А. А. Феномен віртуальних активів: економіко-правовий аспект. International Journal of Education and Science. 2020. Т. 3, № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://culturehealth.org/ijes_archive/IJES.2020.3.3.pdf

Урбанський І.В.

УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ЦИВІЛЬНОГО ДОГОВОРУ ЯК РЕГУЛЯТОРА СУЧАСНИХ СПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

У загальній теорії права поняття договору, насправді, використовується у двох площинах: як договір нормативний та як договір-домовленість осіб. До нормативного договору, зазначено М. Сібільовим, належать так звані міжнародні договори у сфері публічного права, у яких учасники належать до носіїв власних повноважень і за якими юридична сила їх була результатом санкції їх положень органами публічної влади. Договори ж, сутністю яких є угода, є підставою виникнення конкретного юридичного правовідношення. Ними є цивільні договори, які є найпоширенішим видом двостороннім та багатосторонніх правочинів і, відповідно найпоширенішим юридичним фактом, який спричиняє виникнення, зміну чи припинення цивільних правовідносин [1,с.34]. Саме остання іпостась договору цікавить нас у нашому дослідженні. Вказаний момент потребує акцентування на цьому окремої уваги в силу того, що стосовно договору, у цивілістичній доктрині усталеною є концепція плюралістичного розуміння договору як юридичного факту, як правовідношення та як документу [2, с. 18-19].

Якщо виходити із чинного законодавства, то договір у ч. 1 ст. 626 ЦК України визначається як домовленість сторін, спрямована на встановлення, зміну та припинення цивільних прав та обов'язків. Таким чином, нормативно договір трактується саме як юридичний факт. Як слушно зазначав О. О. Красавчиков, договір — це юридичний факт особливого роду [3, с. 169].

Дійсно, договір є особливим видом правочинів, будучи двостороннім або багатостороннім правочином і йому притаманні такі правочинні ознаки, як: наявність узгодженого волевиявлення сторін правочину; спрямованість дій сторін на досягнення правомірного правового результату, який проявляється у виникненні, зміні чи припиненні цивільного правовідношення [4, с. 15].

А. Дришлюк вдало підкреслює, що договір є автономною складовою механізму правового регулювання, яка розміщена між нормативними положеннями та правовідносинами. Автор зазначає, що за силою договір знаходиться на одному рівні з нормами права і правовідносинами, але він не може входити до нормативної галузі, так як його норми є обов'язковими для сторін договору, але не для всіх учасників правовідносин. А тому автор називає його засобом індивідуального регулювання [5, с. 25]. Видається, що договір, таким чином, не можна віднести до одного із нормами закону рівня, оскільки останні є загальнообов'язковими, договір же ж, дійсно, обов'язковий лише для його сторін. Звичайно, що договір має регулятивну функцію, однак вона можлива до реалізації виключно відповідно і не всупереч актам цивільного законодавства. Вказана позиція прослідковується у працях С.М. Бервено, який зазначає, що ст. 6 ЦК України установлює регулятивну роль договору, однак, одночасно, окреслює межі договірного регулювання відносин, так як сторони договору не мають права відступити від положень актів цивільного законодавства, окрім випадків, коли на це є пряма вказівка у нормі або ж якщо імперативність таких положень випливає із суті відносин і домовленостей між сторонами [6, с. 77].

Відповідно, якщо акти цивільного законодавства не містять згадки про договір, то учасники правовідносин можуть застосувати власний розсуд для їх регулювання. Також, якщо акти цивільного законодавства містять лише загальні положення щодо можливості застосування договору, то його сторони можуть врегулювати у ньому ті права і обов'язки, які не регламентовані в законі і не суперечать цим загальним положенням. Як наслідок, сторони договору можуть продукувати власні норми права, обов'язкові лише для них [7, с. 82].

Універсальність договірної конструкції проявляється у необмеженій сфері її застосування. Більше того, навіть коли правовідносини супроводжуються створенням юридичної особи, то також можливим і традиційним є застосування договору.

1. Сібільов М. Цивільно-правовий договір як регулятор суспільних відносин. Право України. 2014. С. 34-44.
2. Иоффе О. С. Обязательственное право. М., 1975. 880 с.
3. Красавчиков О. А. Гражданско-правовой договор: понятие, содержание, функции. Антология уральской цивилистики. 1925–1989. М., 2001. 431 с.
4. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності. К., 1999. 560 с.
5. Дришлюк А. Место договора в системе источников гражданского права Украины. Lege si viata. Iulie. 2014. С. 23–26
6. Бервено С. М. Проблеми договірного права України : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2006. 392 с.
7. Харитонов Є. О., Харитонова О. І., Старцев О. В. Цивільне право України : підручник. вид. 3, перероб., і доп. К. : Істина. 2013. 808 с.

Федорук А-Я.В.

КРИПТОВАЛЮТА З ТОЧКИ ЗОРУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

На даний момент у багатьох країнах світу відбувається стрімкий розвиток цифрової валюти, яка наділена специфікою використання. Виходячи з цього інтерес до цифрових грошей зростає щодня. Світ криптовалюти розвивається, зростає, змінюється за допомогою нових ідей та технологій. Завдяки їм можна відстежувати безліч змін у розвитку держав. Нові можливості у сфері криптовалют дозволяють перейти на більш спрощений та захищений спосіб життя. Тому сьогодні у рамках цивілізаційного суспільства криптовалюта розглядається як певний феномен, який повинен регулюватися та охоронятися правом.

Теоретична та практична значимість зумовлена стрімким розвитком інформаційних технологій, зокрема цифрової валюти. Дане питання привертало увагу таких вчених як: А. Грінспен, Б. Бернанке, В. Супян, В. Савельєв,В. Яроцький, Ван Дай, К. Уілсон, М. Інгленд, М. Клягін, Н. Сабо, О. Галицький, П. Кркгмен, Х. Влахос, Ф. Вельд тощо [1], які беззаперечно зробили вагомий внесок у теоретичні розробки щодо правової природи криптовалюти, але дослідження стану законодавства на жаль далеке від досконалості.

Зацікавленість у використанні криптовалюти як платіжний засіб для розрахунків за товари та послуги між суб'єктами цивільно-правових відносин в Україні пов'язана з тим, що найрозвиненіші країни світу використовують криптовалюту як повноцінний платіжний засіб. Так, Японія, у якій у 2017 році набув чинності

закон відповідно до якого криптовалюта визнана повноцінним платіжним засобом, але офіційною валютою залишається японська ієна [2].

На сьогодні криптовалюта це одна з найбільш обговорюваних тем, вона стала глобальним явищем, яке є відомим для більшості населення, яка допомагає заробляти та є способом вкладення коштів. Термін «криптовалюта» походить від англійського «cryptocourrency» що означає електронні (віртуальні) кошти, що не належать жодній із держав [3]. Термін «криптовалюта» широко використовується як фахівцями фінансової сфери, але і людьми у повсякденному житті. Швидке поширення даний вид «коштів» отримав завдяки стрімкому розвитку прогресивних технологій.

Отже, криптовалюта є різновидом цифрових грошей, яка призначена для роботи у якості засобу обміну, в основі якої лежить технологія криптографії, тобто шифрування даних. Криптографія- це валюта, яка пов'язана з інтернеті. Вона застосовує криптографію для захисту та перевірки транзакцій, а також для контролю за створенням нових підрозділів певної криптовалюти, існує лише в електронному вигляді [5, с. 826–830]. Особливостями криптовалюти є: анонімність, захищеність, децентралізація.

Погляди представників органів державної влади та управління різних країн світу щодо правничого статусу криптовалюти кардинально різні. Деякі вважають, що різновиди криптовалют варто використовувати як платіжний засію, як це зроблено в Японії. Інші думають, що криптовалюта це об'єкт речових прав. Загальновідомим для цивілістичної науки є те, що будь-які речі, як інші об'єкти речових прав, можна вільно відчужувати, вони можуть вільно переходити від одного суб'єкта цивільних правовідносин до іншого суб'єкта на підставі різних цивільно-правових угод та інших юридичних фактів у порядку універсального правонаступництва або іншим способом [7]. Подібні речі закон визнає такими, що необмежені в обігу, а тому можуть виступати як об'єкт цивільно-правових відносин та належати будь-яким суб'єктам цивільного права.

Варто зазначити, що у 2013 році Народний банк Китаю та інші міністерства випустили спільний документ, який містив заходи застереження, пов'язані з ризиками застосування біткоїну (криптовалюти). У даному документі зазначено, що біткоїн є «віртуальним товаром», за своєю природою не є валютою, не може використовуватися та обертатися на ринку як валюта [3].

В Іспанії до 2014 року статус біткоїна не визнавався, а криптовалюта прирівнювалася до цифрових товарів або речей у межах цивільного законодавства. Саме тому операції з біткоїном врегульовувалися приписами Цивільного кодексу, що стосується бартерних угод [6, с. 85-92].

Голубєва Н. Ю. зазначала, що українським підприємцям слід усвідомлювати правові наслідки недотримання законодавства різних держав. У світі не існує єдиної правової оцінки криптотразакцій: емісія цінних паперів, бартер, продаж валюти та ін., а тому будуть зберігатися ризики поширення на криптотразакцію спеціального законодавства, наприклад, про фінансові послуги інших держав [5, с. 826–830].

Враховуючи віртуальний характер криптовалюти, то вони не можуть бути предметом позики як грошові кошти, не можуть бути визнаними як речі, визначені родовими ознаками, адже не є предметом матеріального світу та не існують у фізично відчутній формі. Не можуть бути предметом права, а отже, і предметом зобов'язання, правовідносини з виникнення якого регулюються нормативно-правовими актами, у тому числі й Цивільним кодексом України. За даних обставин права та віртуальні грошові одиниці обчислення майнових прав не можуть сьогодні підлягати захисту у межах цивільно-правових відносин.

На думку фінансових регуляторів криптовалюта не існує у формі банкнот, монет та записів на рахунках у банках, а тому вона не може бути визнана грошима, коштами, грошовими знаками; не має прив'язки до грошової одиниці жодної з держави, тому не може бути визнаною валютою або законним платіжним засобом іноземної держави; не є валютною цінністю; криптовалюта не випускається банком та не є грошовим зобов'язанням певної особи, а тому не може бути визнана електронними грошима [4].

Для цього доцільним є внесення змін до ст. 177 ЦК України, що визначатиме об'єкти цивільних прав в такій редакції: «До об'єктів цивільних прав належать гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, безготівкові грошові кошти, криптовалюта, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага». Крім того, важливим є прийняття нормативно-правового акта, що дасть чітке визначення поняття та сутнісних ознак криптовалюти.

Гострота та значимість зазначеною проблеми викликає сумніви щодо безпечного використання цифрової валюти в Україні. Через відсутність чіткого розуміння криптовалюти в цілому та її правового регулювання, учасники операцій з криптовалютою самостійно несуть відповідальність за свої кошти, не розуміючи, захищені вони від хакерських атак, шахрайства чи обману. Тому постає необхідність запровадити новий законопроект, який буде детально регламентувати положення щодо цифрових валют та захищатиме від шахрайства. Такий підхід щодо криптовалютної індустрії дасть можливість їй легалізовано розвиватися в Україні.

1.Cryptocurrency Market Capitalizations. URL: https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/ (дата звернення: 06.05.2022).

2.Японія офіційно визнала біткоіни платіжним засобом. URL: https://biz.nv.ua/ukr/markets/ japonija-ofitsijno-viznala-bitkoini-platizhnimzasobom-907555.html (дата звернення: 06.05.2022).

3. Криптовалюти в Україні. URL: http://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravotelekomunikaciyi/kriptovalyuti-v-ukrayini-.html (дата звернення: 05.05.2022).

4. Плита А. І. Криптовалюта: її правовий режим, проблеми застосування. - / А. І. Плита // Українське право. — 2017. — 2 червня. —URL: http://ukrainepravo.com/legal_publications/essay (дата звернення: 06.05.2022).

5.Гончаренко О. С., Богаченко М. В. Особливості функціонування криптовалют на світових фінансових ринках. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 5. С. 826–830.

6. Ковальчук А., Стеценко С. Фінансово-правові засади регулювання криптовалютного ринку. Публічне право. 2018. № 1 (29). С. 85–92.

7. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку.–URL: www. BiblioFond.ru/ view. as px? Id=907253 (дата звернення: 05.05.2022).

Шевчук Х.П.

ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ «КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ДОГОВОРИ МІЖНАРОДНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ» (1980 Р.)

Однією з основних форм регулювання відносин між учасниками зовнішньоекономічної діяльності є зовнішньоекономічної договори (контракти). У свою чергу, для правової регламентації зовнішньоекономічних договорів важливе значення мають положення міжнародних конвенцій.

Дослідження, присвячені зовнішньоекономічним договорам мають неабияку актуальність, зважаючи на їх вагоме значен-

ня для здійснення міжнародної комерційної діяльності та ті проблемні моменти, які виникають у зв'язку з реалізацією правових норм щодо регулювання відносини у цій сфері. Дане питання досліджували такі вчені, як А.Л. Лунц, М.Г. Розенберг, В.А. Мусін, В.Ф. Маслов, Н.Г. Вилкова, М.П. Бардіна, Р.Х. Фолс, М.М. Богуславський, О.О. Мережко, А.А. Мережко, І.С. Зикін, С.Н. Лєбєдєв, , О.А. Підопригора, Є.О. Харитонов та ін. [1, с. 5].

Одним із основних об'єктів уніфікації правового регулювання зовнішньоекономічних договорів є договори міжнародної купівлі-продажу. Найбільшим досягненням із даного питання стало прийняття «Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» (1980 р.).

Значення даної Конвенції полягає в тому, що вона спрямована на уніфікацію правил міжнародної торгівлі. Адже розбіжності в національному праві різних держав з даного пи¬тання створює істотні перешко¬ду на шляху її розвитку. Тому держави і міжнародні організації робили численні спроби щодо уніфікації норм, які регулюють міжнародну купівлю-продаж товарів. Метою такої уніфі¬кації мало стати створення одноманітних правил щодо здійснення міжнародної торгівлі.

Прийняття «Віденської конвенції» (1980 р.) обумовлено необхідністю об'єднати принципи романо-германської та англо-американської правових «сімей» в одному міжнародному документі та створення відповідних уніфікованих норм. Варто зазначити, що Конвенція не впливає на дію інших міжнародних договорів, які регулюють зовнішньоторговельні відносини [2, с. 167].

За своїм змістом ця Конвенція: визначає юридичне поняття договору міжнародної купівлі-продажу товарів; встановлює форму такого договору; регламентує зміст основних прав і обов'язків продавця та покупця, зокрема відповідальність за порушення контрактних зобов'язань.

Для «Віденської конвенції» (1980 р.) характерною є диспозитивність. Вона виявляється у широкій автономії волі сторін, які за взаємною згодою можуть застосовувати цю Конвенцію повністю або частково. Диспозитивність Конвенції виявляється і в тому, що сфера її застосування може бути обмежена використанням державою-учасницею заяв та застережень.

Загалом «Віденська конвенції» (1980 р.) і до сьогодні залишається основним міжнародним договором, який регулює правовідносини у сфері міжнародної купівлі-продажу товарів [3, с.

97]. Вона застосовується до договорів купівлі-продажу товарів між сторонами, комерційні підприємства яких розміщені в різних державах: а) коли ці держави є учасницями Конвенції; б) коли відповідно до норм міжнародного приватного права застосовується право держави учасниці Конвенції [4, с. 1].

За змістом ця Конвенція складається зі 101-ї статті, що згруповані в 4 розділи: «Сфера застосування і загальні положення», «Укладення договору», «Купівля-продаж товарів» та «Заключні положення».

Самого визначення поняття «договору міжнародної купівлі-продажу» у Конвенції не міститься. Проте, проаналізувавши її зміст, можна визначити, що договором міжнародної купівлі-продажу є договір, згідно з яким продавець зобов'язаний здійснити поставку товару, передати відповідні документи і передати право власності на товар відповідно до вимог договору та Конвенції, а покупець зобов'язаний виплатити ціну за товар і прийняти поставку товару відповідно до вимог договору та Конвенції [5, с. 157].

«Віденська конвенція» (1980 р.) регулює відносини щодо укладення договорів купівлі-продажу, а також ті права та обов'язки продавця і покупця, що випливають із таких договорів. При цьому вона не охоплює такі питання, як: відступлення права вимоги і переведення боргу; позовна давність; представництво сторін; зарахування зустрічних вимог [3, с. 158]. Також дана Конвенція практично не містить колізійних норм, більшість її положень є матеріально-правовими.

Загалом положення даної Конвенції мають універсальний характер, що пов'язано із:

- закріпленням у ній загальних понять та термінів;
- диспозитивністю переважної більшості її норм, а відтак і широкої можливості сторін диференційовано застосовувати їх приписи;
- закріпленням у ній правила, згідно якого ті аспекти міжнародної купівлі-продажі, що безпосередньо неврегульовані у Конвенції, підлягають вирішенню згідно її загальних принципів.

1. Саксонов В.Б. Правові особливості зовнішньоекономічних договорів (контрактів) України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 2. С. 253-55.

2. Подцерковний О.П. Співвідношення диспозитивних та імперативних норм у міжнародному комерційному праві з урахуванням Віденської конвен-

ції 1980 р. Материалы III Международных арбитражных чтений памяти академика Побирченко И.Г. «Применимое право в международном коммерческом арбитраже. Практика применения Венской конвенции о договорах международной купли-продажи товаров». К., 2016. С. 167-177.

3. Довбиш В.А., Світлак І.І. Зовнішньоекономічний договір (контракт) купівлі-продажу: правове регулювання: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2013. 247 с.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text

5. Мироненко І.В. Міжнародне приватне право: навчальний посібник. 2-ге видання. К.: Алерта, 2013. 288 с.

Шелемей С.І.

УМОВИ ДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНІВ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЇХ ПОРУШЕННЯ

В даній роботі ми намагалися якомога ширше розкрити питання, що таке правочин, умови його дійсності, класифікацію. Дану тему роботи я вибрала не випадково, адже правочини – це такі юридичні факти, які ми вчиняємо щодня. Тому їх роль у нашому житті не можна применшувати. Адже ми користуємось комунальним транспортом, купуємо різноманітні товари, відвідуємо видовищні установи тощо. Саме у цих і подібних випадках укладаються відповідні правочини. А щодо діяльності юридичних осіб, то вона взагалі неможлива без правочинів.

Правочином визнається та дія, яка спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав або обов'язків. Причому ця дія не лише була спрямована на результат, а й призвела до встановлення, зміни або припинення цивільних правовідносин. Особи – учасники правочину – мають бути юридично незалежними та рівноправними. Правочин може призвести до встановлення цивільно-правових наслідків як безпосередньо, так і в поєднанні з іншими юридичними фактами. Прикладом безпосереднього породження правочином цивільних прав і обов'язків може бути договір купівлі-продажу [3].

Для дійсності правочину важливо дотримуватися умов його чинності (вони викладені у ст.203 ЦК України), зокрема:

Умови дійсності правочину встановлюються законом для того, щоб правочин мав належну юридичну силу. Додержання цих умов сприяє законності правочину, охороні прав та законних інте-

ресів його учасників та інших осіб, а також обмежує можливості збагачення злочинним шляхом.

Недодержання умов дійсності правочину не завжди тягне його недійсність. Наприклад, недодержання простої письмової форми лише у випадках, спеціально передбачених законом викликає недійсність правочину. Найчастіше це просто позбавляє потреби сторони у разі спору посилатися на показання свідків як докази. При відсутності письмових доказів сторони позбавлені можливості повністю обґрунтувати свої вимоги і заперечення, і тому ризикують залишитися без задоволення своїх вимог у зв'язку з їх недоведеністю у суді [2].

Проте, коли недодержання умови дійсності правочину викликає його недійсність, то до сторін застосовуються майнові наслідки такої недійсності.

Таким чином, законодавець, встановлюючи умови дійсності правочину, сприяє їх додержанню, а також зміцненню правосвідомості громадян та правопорядку взагалі.

Умови дійсності правочинів поділяються на три основні групи:

1) умови про суб'єктів;

2) умови про форму;

3) умови про зміст.

Порушення саме цих істотних умов призводить до визнання правочину недійсним.

Недійсними правочинами є дії осіб, хоча і спрямовані на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків, але які не породжують цих юридичних наслідків внаслідок невідповідності вчинених дій вимогам закону.

Це означає, що обумовлені правочином права та обов'язки не виникають, а наступають передбачені законодавством правові наслідки, що несприятливі для учасників правочину та є санкцією за вчинене правопорушення [1].

Недійсним через невідповідність вимогам закону може бути лише правочин, що вже укладений. У випадках, коли сторони ще домовляються та не уклали в письмовій формі попереднього договору, а знаходяться в стадії переговорів, їх дії не можна вважати правочином. Питання про юридичне значення таких дій вирішується згідно правил, регламентуючих порядок укладення правочинів, а не згідно норм, що встановлюють їх дійсність.

1. Цивільне право України. У 2 т. Т. 2: Підручник // За ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К. Юрінком Інтер, 2007.

2. Цивільне право України. У 2 т. Т. 2: підручник // За ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубєвої. – Х.: Одіссей, 2008.

3. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У двох томах / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – Т. 1. Загальна частина. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006.

Шемет Л.Б.

ДОСУДОВИЙ ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ І СУМІЖНИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Питання захисту авторських і суміжних прав потребує постійного аналізу правових форм його здійснення. Зважаючи на значення мережі Інтернет у щоденному житті кожної людини та оперативність досудового захисту, дослідження способів досудового захисту авторських і суміжних прав у мережі Інтернет сьогодні є особливо актуальним.

Вдосконалення механізму досудового захисту авторських і суміжних прав у мережі Інтернет в Україні базується на практиці та досвіді Сполучених Штатів Америки (далі – США) та країн Європейського Союзу, які щоразу адаптуються під нові виклики та вимоги до захисту об'єктів права інтелектуальної власності, що розміщені в мережі Інтернет.

У 2017 році в Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) [1] було внесено ряд змін, які стосуються забезпечення порядку досудового захисту порушених авторських та (або) суміжних прав у мережі Інтернет. Статтею 521 Закону передбачено порядок припинення порушення авторських і суміжних прав у мережі Інтернет. Процедура відбувається наступним чином: автор, за посередництвом адвоката, звертається із заявою про припинення порушення його авторських та (або) суміжних прав до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки на яких розміщена чи в інший спосіб використана цифрова інформація з одночасним надсиланням копії такої заяви постачальнику хостингу. У разі відсутності підстав для відмови у задоволенні заяви, особа, що її отримала, протягом 48 годин унеможливлює доступ до електронної (цифрової) інформації, щодо якої подано заяву.

Порядок дозволяє правовласникам зупинити порушення своїх виключних майнових прав у короткі терміни, без звернення до

суду шляхом унеможливлення доступу до цифрової інформації. Водночас, не зважаючи на переваги даної процедури, вона не позбавлена недоліків серед яких:

- обмежений перелік об'єктів авторського та суміжних прав, щодо яких захист прав правоволоділців регулюється цією процедурою, оскільки застосовується у правовідносинах, що виникають з використання аудіовізуальних творів, музичних творів, комп'ютерних програм, відеограм, фонограм, передач (програм) організацій мовлення (абз.2 ч.1 статті 521 Закону). Відтак, захист літературних творів та інших об'єктів авторських і суміжних прав даною статтею не охоплюється;

- обов'язковість підтвердження наявності у заявника майнових прав інтелектуальної власності з посиланням на підстави їх виникнення (п. 2 ч. 2 ст. 521 Закону), тобто, не застосовується презумпція авторства, яка притаманна авторському праву та визнається судовою практикою (ВС/КЦС, справа № 761/12823/16-ц) [2].

- заява подається лише за посередництвом адвоката, що унеможливлює подання заяви особою, права якої порушено, самостійно і, відповідно, впливає на час реалізації права на захист. Особливо гостро це проявляється у тих ситуаціях, коли з метою недопущення неправомірного поширення цифрової інформації в мережі Інтернет, реагувати на порушення потрібно негайно;

- широкий перелік підстав для відмови в задоволенні заяви, зокрема недотримання формальних вимог до оформлення та подання заяви, які можуть стати перешкодою для ефективного та оперативного захисту порушених прав;

- застосування процедури не має компенсаційного характеру. Відповідно, застосовуючи даний спосіб захисту, заявник не отримає компенсації, відшкодування збитків за порушення його прав, а тільки унеможливить доступ до інформації на деякий час.

Таким чином, передбачена Законом процедура припинення порушень прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет характеризується складністю практичної реалізації. Для її спрощення необхідно внести зміни у чинне законодавство України, зокрема вважаємо за доцільне викласти абзац 8 частини 2 статті 521 у такій редакції: «Із заявою про припинення порушення може звертатися правовласник авторського та (або) суміжних прав та (або) його уповноважений представник. Уповноважений представник надсилає відповідну заяву, за умови ідентифікації заявника, вста-

новлення його контактних даних та наявності вмотивованого твердження про наявність у заявника майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт авторського права і (або) суміжних прав з посиланням на підстави виникнення та строк дії». В абз.2 ч.1 статті 521 розширити перелік об'єктів на які поширюється порядок припинення порушення авторських і суміжних прав, включивши до них об'єкти передбачені в ч.1 ст.8 та ст.35 Закону.

Підкреслимо, що онлайн-платформи такі як Google, Facebook, Instagram, YouTube тощо, в Політиці та умовах використання передбачають механізми досудового захисту авторських прав авторів, які по суті ґрунтуються на Законі США «Про захист авторських прав у цифрову епоху» [3]. Наприклад, в розділі «Політика і повідомлення про порушення» соціальної мережі Instagram, передбачено, що у разі виявлення порушення прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права, можна поскаржитись, заповнивши відповідну форму або скористатись захистом прав на бренд «Brand Rights Protection» або звернутися до відповідального агента згідно з процедурами повідомлення та зустрічного повідомлення [4]. В загальних положеннях та умовах GOOGLE, передбачено право автора чи його уповноваженого представника надіслати сповіщення, пов'язані із Законом про захист авторських прав у цифрову епоху [5]. В Умовах використання YouTube також передбачено процедуру повідомлення про порушення авторських прав, функцію блокування копій, систему Content ID за допомогою якої, власники авторських прав можуть заблокувати відео, у яких виявлено збіги з їхнім контентом або можуть дозволити залишити відео на YouTube і монетизувати його [6]. Перевагами запропонованих механізмів захисту є оперативність, простота застосування та повне видалення спірного матеріалу.

Впродовж останніх років широкої популярності набули альтернативні способи захисту. Зокрема, 16 листопада 2021 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про медіацію» [7], перевагами застосування якої є: економія коштів та часу, добровільність, конфіденційність, неупередженість медіатора, рівність сторін та обов'язковість виконання угоди за результатами медіації. Крім того, за допомогою сервісів, які дозволяють проводити переговори в дистанційному режимі (ZOOM, GoogleMeet, Webex тощо), навіть при віддаленому місцезнаходженні сторін, медіація може стати дієвим інструментом для врегулювання спорів і захисту прав та інтересів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що особа чиє авторське та (або) суміжні права були порушені може скористатися механізмами захисту в позасудовому порядку, при чому як законодавчо встановленим механізмом (стаття 521 Закону) так і договірним, який передбачено в Умовах користування Інтернет-платформами. Крім того, можна звернутися до альтернативного порядку вирішення спорів, зокрема до медіації.

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права»: Закон України № 3792-XII, редакція від 05.01.2022р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/ed20170426#Text (дата звернення – 08.05.2022р.).

2. Постанова Верховного Суду від 14.12.2019 року у справі № 761/12823/16-ц. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86241185 (дата звернення - 08.05.2022р.).

3. The digital millennium copyright act of 1998 U.S. Copyright office summary. URL: https://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf (дата звернення - 08.05.2022р.)

4. Політика і повідомлення про порушення» в Instagram. URL: https://www.facebook.com/help/instagram/2922067214679225/?helpref=hc_fnav (дата звернення – 08.05.2022р.).

5. Загальні положення та умови GOOGLE. Редакція від 31.03.2021р. URL: https://policies.google.com/terms (дата звернення - 08.05.2022р.).

6. Умови використання YouTube. URL: https://www.youtube.com/static?gl=UA&template=terms (дата звернення 08.05.2022р.)

7. Закон України «Про медіацію»: Закон України № 1875-IX від 16.11.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text (дата звернення – 08.05.2022р.).

Шерстюкова Л.С., Масюкова К.А.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Науковці у своїх дослідженнях, що присвячені проблемам корпоративного права, не мають єдиної точки зору щодо природи правовідносин, виникаючих при створенні господарських товариств, до яких відносяться і акціонерні. Суттєву лепту у розкритті та роз'ясненні цього питання зробили такі вчені як В.О. Гурєєв, В.М. Коссак, І.Б. Саракун та ін. У працях цих учених було досліджено проблеми вибору дивідендної політики, вплив держави та можливі дії з боку держави на покращення тенденцій. Сучасне поняття «акціонерне товариство» визначено на законодавчому рівні у Цивільному та Господарському кодексах України

та законі «Про акціонерні товариства». Згідно з ч. 1 ст. 152 Цивільного кодексу України, акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [1].

Г.Ф. Шершеневичем дещо по-іншому представлено сутність акціонерного товариства, а саме як товариство, засноване на договорі з'єднання осіб для спільного виробництва торговельного промислу за допомогою капіталу, розподіленого на рівні частки, межами яких й обмежується відповідальність кожного учасника [2, с. 383].

Перша точка зору вказує на те, що відносини, що виникають при заснуванні юридичних осіб, можна визнати корпоративними відносинами. Друга ж точка зору, в свою чергу, вказує на те, що до державної реєстрації корпоративних прав не існує, адже до цього моменту не існує і юридичної особи. Тож, згідно з цією думкою, і віднесення до корпоративних відносин є недоречним.

Правовідносини, що виникають разом із акціонерним товариством мають свої характерні ознаки та особливості. Перше - мета вступу у такі відносини, тобто створення акціонерного товариства. Друге - особливості їх регулювання.

Разом з нормативно-правовими актами велику роль у визначенні прав і обов'язків засновників, порядку вчинення кроків та дій для створення товариства може мати угода про створення товариства. Третє - склад цих відносин. Основними учасниками таких відносин виступають саме засновники акціонерного товариства і вони продовжують бути ними до припинення таких відносин у разі реєстрації товариства або відмови засновників від заснування товариства.

Акціонерні товариства є однією з найпривабливіших організаційно - правових форм, завдяки своїм, унікальним перевагам. По-перше, період дії підприємств, які засновані на індивідуальній власності або товариств з участю фізичних осіб, зазвичай, обмежений періодом життя їхніх засновників. В свою чергу, акціонерні товариства не мають обмеження терміну існування. Також акціонерні товариства мають більш широкі можливості в залученні додаткових коштів, завдяки випуску акцій.

Характерні переваги акціонерних товариств :

- Потужні фінансові можливості. Створюються умови об'єднання різних за розмірами капіталів великої кількості фі-

зичних і юридичних осіб із залученням необхідних інвестицій та нарощенням виробничого потенціалу;

- Обмежений вид відповідальності. Акціонери несуть майнову відповідальність тільки в межах вартості своїх акцій. Окрім цього, кредитори не можуть пред'явити претензії кожному власнику окремо, а тільки корпорації як юридичній особі;
- В акціонера є можливість мати акції декількох корпорацій одночасно;
- Наявність можливої швидкої та легкої зміни власника акцій: їх продаж через фондову біржу або іншим способом в межах чинного законодавства;
- Постійно збільшується обсяг виробництва, а разом із ним і прибуток.

Також, для акціонерної форми господарських товариств і певні недоліки :

- великі витрати грошей і часу під час реєстрації за рахунок витрат на юридичні послуги, випуск акцій, підготовку реєстраційних документів тощо;
- подвійне оподаткування: в першу чергу оподатковується прибуток, а вже потім дивіденди акціонерів;
- конфлікти між акціонерами корпорації і менеджерами, що спровоковані розбіжностями між функціями власності і контролю. Звісно, це негативно впливає на гнучкість управління;
- через існування принципу обмеженої відповідальності виникають труднощі ліквідації. Здебільшого в результаті злиття або поглинання іншими суб'єктами підприємницької діяльності корпорація припиняє своє існування;
- наявність можливості зловживання своїми правами посадовими особами.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

1.До позитивних рис акціонерних товариств можна віднести:

а) сурове відокремлення власності учасників акціонерного товариства і власності самого товариства; б) можливості вилучення капіталів (часток, паїв) з товариства є обмеженими; в) обмежений економічний ризик для окремих учасників товариства; г) залежність частки акціонерного товариства від частки окремих його учасників зменшується.

2. негативними рисами акціонерних товариств є:

а) у порівнянні з іншими формами підприємств, система управління акціонерним товариством є ускладненою; б) виникає фіктивний капітал, який, як правило, від реального капіталу функціонує відірвано; в) у дрібних акціонерів знижується можливість контролю за діяльністю акціонерних товариств.

1. Цивільний кодекс України [електронний ресурс]. – режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

2. Шершеневич Г.Ф. курс торгового права. т. 1. / Н.Ф. Шершеневич. – сПб, 1908. – 516

3. Леось О.Ю., Дегерменджи Д.О., Хазах А.О. Публічні акціонерні товариства: проблеми розвитку та управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2012. № 4.

4.Закон України «Про акціонерні товариства» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17

Шляхтич М.І.

ПУБЛІЧНИЙ ДОГОВІР У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Однією з найпоширеніших підстав виникнення зобов'язань закон називає договір. Поняття договору розкривається через поняття угоди (правочину), бо договір є одним із видів угод. За ст. 202 ЦК України правочином є погоджена дія осіб, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Двочи багатостороннім правочином (договором) є погоджена дія двох або більше сторін. Тому договором визнається домовленість двох чи більше осіб, яка спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків [2].

Отже, договору як юридичному факту властиві такі ознаки: 1) в договорі виявляється воля не однієї особи, а двох чи кількох, причому волевиявлення учасників за своїм змістом повинно збігатися і відповідати одне одному; 2) договір – це така спільна дія осіб, яка спрямована на досягнення певних цивільно-правових наслідків: на встановлення, зміну чи припинення цивільних права та обов'язків. Саме за цією ознакою цивільно-правовий договір відрізняється від договірних форм, що використовуються в інших галузях права (трудовому, екологічному тощо), набуваючи там певних специфічних рис [3].

Розкриваючи значення договору, слід підкреслити і його функції як правового засобу регулювання товарно-грошових та інших майнових відносин.

Чітку класифікацію функцій цивільно-правового договору запропонував О.О. Красавчиков. На його думку, договору властиві такі загальні функції: ініціативна, програмно-координаційна, інформаційна, гарантійна та захисна.

Ініціативна функція договору полягає в тому, що як результат погодження волі сторін договір є водночас актом вияву ініціативи і реалізації диспозитивності учасників договору.

Програмно-координаційна функція означає, з одного боку, що договір є своєрідною програмою поведінки його учасників один щодо одного, а з другого – засобом координації цієї поведінки сторін на засадах рівності, диспозитивності та ініціативи.

Інформаційна функція виявляється в тому, що завдяки чітко сформульованим умовам договір містить певну інформацію щодо наявних прав та обов'язків у сторін, яка в разі спору може бути врахована і юрисдикційним органом для правильної класифікаії взаємовідносин сторін прийняття законного та обгрунтованого рішення з цього спору.

Гарантійна функція зводиться до залучення для стимулювання належного виконання зобов'язань системи забезпечувальних засобів, які також набувають договірної форми (застави, завдатку, гарантії, поруки, неустойки тощо).

Нарешті, захисна функція полягає в тому, що завдяки договору включається в дію механізм захисту порушених прав шляхом примусу до виконання обов'язку в натурі, відшкодування збитків, застосування заходів оперативного впливу.

Зазначені функції об'єднуються більш загальною – регулятивною функцією договору як правового засобу регулювання правомірної поведінки учасників цивільних правовідносин.

Одним з видів договорів є публічний договір. Йому характерні ознаки та функції вказані вище. Крім того, публічний договір має й специфічні характеристики.

Відповідно до ст. 633 ЦК України публічним є договір, в якому одна сторона – підприємець взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо) [1].

Головною ознакою публічного договору є публічна діяльність, яка здійснюється підприємцем. Діяльність підприємця, у результаті якої в нього виникає обов'язок укласти публічний договір, сама основна і сама невизначена, розпливчаста ознака публічного договору. На сьогодні поняття "публічної діяльності" підприємця необхідно уточнити, знайти такі критерії, які б не дозволяли трактувати його широко, у противному разі його важко застосувати до конкретних правовідносин.

Визначення "публічної діяльності" полягає в установленні обов'язку особи, яка здійснює підприємницьку діяльність із продажу товарів, виконання робіт або надання послуг щодо невизначеного кола осіб на однакових умовах, за винятком випадків, установлених законом. Публічна діяльність має систематичний характер [3].

Фактором, який свідчить про публічність діяльності підприємця, є монопольне становище, яке припускає відсутність у споживача можливості придбати товар (роботу, послугу) в іншого суб'єкта або, що таке придбання може бути пов'язане зі значними витратами. Через своє становище домінуюча особа (монополіст) не стоїть перед проблемою пошуку споживача.

Я зробила висновок, що для з'ясування ознак публічної діяльності не має значення кінцева мета придбання товару, послуги або роботи. В будь-якому випадку поширення правил публічного договору повинне здійснюватися щодо будь-якого споживача. Діяльність підприємця має свідчити або створювати впевненість у споживачів у тому, що він має намір продавати товари, виконувати роботи або надавати послуги щодо невизначеного кола осіб.

Запропоновано під публічною діяльністю особи, що здійснює підприємницьку діяльність, розуміти діяльність, з якої випливає обов'язок такої особи здійснювати продаж товарів, виконання робіт, надання послуг на рівних умовах щодо невизначеного кола осіб, за винятком випадків, установлених законодавством. Умови публічного договору, що заперечують рівність споживачів є нікчемними.

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40-44.

2. Цивільне право України: Підручник / Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. – К.: Істина, 2013.

3. Цивільне право України: Підручник: У 2-х книгах / О.В. Дзера, Д.В. Боброва, А.С. Довгерт. – К.: Юрінком Інтер, 2005

ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

Козій І.І.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОПЕРАТОРІВ РИНКУ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Актуальність теми. На сьогоднішній день у всьому світі висуваються досить високі вимоги щодо якості та безпечності харчових продуктів. Дотримання цих вимог відіграє велику роль в забезпеченні нормальної життєдіяльності суспільства в цілому. Крім того, в сучасних умовах кожного дня ці вимоги зростають, і все більшого значення набуває відповідальність за їх дотримання. Про актуальність та значимість теми свідчить значна кількість нормативно-правових актів, а також ряд наукових праць, присвячених питанню забезпечення якості та безпечності харчових продуктів, зокрема відповідальності операторів ринку в цій сфері. В той же час, існують і певні прогалини в законодавстві стосовно даного питання. А саме, не має єдиного систематизованого акта в якому б чітко регламентувалась відповідальність операторів ринку, що значно б допомогло в більш детальному дослідженні даного питання.

Можна відзначити роботи таких науковців, як Л.А. Жураковська, В.Я. Гладченко, С.І. Бугера, С.Г. Дзюба, Н.О. Бахай, Л.О. Боднар, В.К. Гуревський, А.В Луняченко, О.М. Пащенко та інші.

Усі оператори ринку зобов'язані виконувати вимоги законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів в межах діяльності, яку вони здійснюють. Це передбачено, зокрема:

– Законом від 23.12.97 р. № 771/97-Вр «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»;

– Законом від 18.05.17 р. № 2042-VIII «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»;

– Законом від 19.05.2011 р. № 3390-VI «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» та ін.

Чинний Закон Уряїни «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» передбачає, що оператор ринку харчових продуктів – це суб'єкт господарювання, який провадить діяльність з метою або без мети отримання прибутку та в управлінні якого перебувають потужності, на яких здійснюється первинне виробництво, виробництво, реалізація та/або обіг харчових продуктів та/або інших об'єктів санітарних заходів (крім матеріалів, що контактують з харчовими продуктами), і який відповідає за виконання вимог законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів. [3]

Відповідно до цього ж Закону, основна відповідальність за безпечність та якість харчових продуктів покладається на операторів ринку харчових продуктів: тобто, на виробників, інших суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність з метою або без мети отримання прибутку та займаються виробництвом та/або обігом харчових продуктів або інших об'єктів санітарних заходів. [3]

Крім цього, оператори ринку зобов'язані дотримуватися гігієнічних вимог, зокрема, щодо потужностей, щодо приміщень, де обробляються або переробляються харчові продукти, щодо транспортних засобів, щодо обладнання та інвентарю, під час поводження з харчовими відходами, щодо постачання води, щодо пакування харчових продуктів, включаючи первинне пакування, а також, під час термічної обробки.

Також, оператори ринку повинні отримати експлуатаційний дозвіл, для здійснення діяльності, пов'язаної з виробництвом та/або зберіганням харчових продуктів тваринного походження. Це положення не поширюється на операторів ринку, які здійснюють первинне виробництво, транспортування, зберігання харчових продуктів, а також, експлуатацію закладів громадського харчування та закладів роздрібної торгівлі.

За порушення положень законодавства в цій сфері оператори ринку несуть відповідальність у вигляді штрафу, що передбачено статтею 65 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин». Такий штраф має бути сплачений протягом шести місяців з дня виявлення правопорушення, але не пізніше одного року з дня його вчинення. [2]

Крім цього, законодавець закріплює підстави звільнення виробника продукції за завдану ним шкоду. Зокрема, Закон Украї-

ни «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» передбачає, що виробник не несе відповідальності та звільняється від відшкодування шкоди, якщо доведе, що він: [1]

1) не вводив продукцію в обіг;

2) дефект, внаслідок якого завдано шкоду, виник після введення виробником продукції в обіг, крім випадків, коли виникнення такого дефекту було зумовлено конструкцією чи складом продукції;

3) продукція була виготовлена чи розповсюджена виробником не в ході провадження ним господарської діяльності;

4) дефект в продукції виник внаслідок додержання виробником вимог законодавства чи виконання обов'язкових для нього приписів органів державної влади.

Також, на практиці може виникнути питання про співвідношення покарання із вчиненим діянням. З одного боку, сплата штрафу за вчинене правопорушення є обгрунтованим покаранням. З іншого боку, з огляду на тяжкість правопорушень, можна вважати що сплата штрафу не відповідає ступеню небезпечності. Про це свідчать конституційні норми, відповідно до яких «людина визнається найбільшою соціальною цінністю» [4], а тому сплата штрафу за вчинення діяння, яке створює загрозу для життя та здоров'я людини або тварини не є виправданим. На мою думку, до операторів ринку, за вчинення ними такого роду правопорушень, необхідно застосовувати і інші заходи державного впливу, наприклад, позбавлення права займатися діяльністю з виготовлення, переробки, обігу та реалізації сільськогосподарської продукції на певний строк. В перспективі, це б могло мотивувати операторів ринку не вчиняти відповідні правопорушення.

Таким чином, можна зробити висновок, що відповідальність за порушення положень законодавства з питань якості та безпечності харчових продуктів покладається виключно на операторів ринку. При цьому, законодавець чітко регламентує обов'язки операторів та відповідальність у випадку їх порушення. Проте, на практиці виникають проблеми з дослідженням даного питання через відсутність єдиного нормативно-правового акту, який б регламентував положення про відповідальність операторів ринку.

1. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 5.05.2022 р.).

2. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19/conv#Text (дата звернення: 5.05.2022 р.).

3. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text (дата звернення: 5.05.2022 р.).

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 5.05.2022 р.).

Микитюк Н.І.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПОСТІЙНОГО ТА ТИМЧАСОВОГО КОРИСТУВАННЯ ЛІСАМИ

Право користування лісами визначене гл. 2 розділу 2 Лісового кодексу України як різновид прав на ліси. Вперше юридичну конструкцію «права на ліси» введено змінами до кодексу від 8 лютого 2006 року. Нова редакція Лісового кодексу України 2006 року кардинально змінила засади правового регулювання лісами. В ній, поряд з правом власності на ліси, була закріплена категорія «право користування лісами», а традиційне право лісокористування представлене поняттям «право використання лісових ресурсів» в розділі 5 під назвою «Ведення лісового господарства». Враховуючи чинні приписи лісового законодавства, зробимо спробу розібратися в сутності та правовій природі права користування лісами та його різновидів.

Насамперед, в р. ІІ Лісового кодексу визначено основні правові титули, на яких ґрунтується володіння лісами як частини природного середовища, природного об'єкту та об'єкту екологічного права. В основі цієї конструкції лежить цивільно-правова конструкція «прав на речі», що включає право власності та інші обмежені права – право користування, сервітути. В цивілістичних наукових дослідженнях суб'єктивне право на чужу річ визначають як «абсолютну за своїм характером, юридично забезпечену можливість управомоченої особи у визначених законом та/або договором межах здійснювати господарський вплив на чужу річ» [1, с. 170].

Аналізуючи цивілістичну правову доктрину, положення Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» можна прийти до висновку, що найбільш наближеним до категорії обмежених речових права (прав на чужу річ) є право постійного користування лісами.

Право постійного користування лісами закріплене в статті 17 Лісового кодексу України та передбачає, що «у постійне користування ліси на землях державної власності для ведення лісового господарства без встановлення строку надаються спеціалізованим державним лісогосподарським підприємствам, іншим державним підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи. У постійне користування ліси на землях комунальної власності для ведення лісового господарства без встановлення строку надаються спеціалізованим комунальним лісогосподарським підприємствам, іншим комунальним підприємствам, установам та організаціям, у яких створені спеціалізовані лісогосподарські підрозділи». А, отже, постійні лісокористувачі (ними найчастіше виступають державні лісогосподарські підприємства) поширюють на земельні лісові ділянки права володіння, забезпечують самостійне комплексне стале господарювання лісами, можуть використовувати речові способи захисту (як, наприклад, витребування земельної лісової ділянки з чужого незаконного володіння).

Наступним видом спеціального користування лісами є тимчасове користування, яке в свою чергу поділяється на два підвиди – довгострокове тимчасове користування та короткострокове тимчасове користування.

Відповідно до ч. 3 ст. 18 Лісового кодексу України довгострокове тимчасове користування лісами визначається як «засноване на договорі строкове платне використання лісових ділянок, які виділяються для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, проведення науково-дослідних робіт». Цим самим законодавець чітко вказав на договірну природу цього виду користування лісами. Проаналізувавши різні точки зору науковців та законодавчі приписи, можна прийти до висновку, що право тимчасового довгострокового користування лісами відмінне від права постійного користування, не може відноситись до речових прав, а має зобов'язальну, оскільки виникає на підставі договору.

Представлений в науковій літературі докладний аналіз договору довгострокового тимчасового користування лісами окреслює суттєві його особливості, на відміну від традиційних цивільно-правових договорів, зокрема, договору оренди. Ці особливості визначаються об'єктом договору (лісова ділянка), підставами виникнення договірних зобов'язань (адміністративний акт – рішення обласної державної адміністрації чи ради), екологічними обов'язками користувачів тощо [2, с. 54]. Загалом, можна зробити висновок, що право тимчасового довгострокового користування лісами має договірну зобов'язальну природу, однак, з посиленим впливом публічного інтересу. На сьогодні ці відносини ще не дуже досконалі та потребують змін.

Другим підвидом тимчасового користування є короткострокове користування лісами. Цей різновид користування лісами відповідно до ч. 6 ст. 18 Лісового кодексу України здійснюється для заготівлі другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань та інших потреб, передбачених цим Кодексом, без вилучення земельних ділянок у власника лісів, постійного лісокористувача на підставі спеціального дозволу. Правове регулювання здійснення цих видів користування визначене гл. 13 під назвою «Використання лісових ресурсів». Цей різновид права користування лісами по-суті є проявом традиційного поняття та інституту природокористування (права природокористування) і, зокрема, права лісокористування. Науковцями право лісокористування в суб'єктивному значенні визначається як встановлена і гарантована державою у відповідних нормативних актах можливість конкретних суб'єктів безпосередньо здійснювати експлуатацію лісів з метою задоволення потреб у лісових ресурсах та вилучення їх корисних властивостей [3, с.150] Таким чином, право тимчасового короткострокового користування лісами за своєю суттю відповідає традиційній конструкції «право спеціального природокористування», виникає на підставі спеціального дозволу, що видається уповноваженим суб'єктом, та посвідчує можливість користувача вилучати, експлуатувати корисні властивості лісу з суворим дотриманням встановлених умов.

Узагальнюючи викладені вище міркування, можна вивести такі висновки.

1. Нова редакція Лісового кодексу України 2006 року запровадила абсолютно нову систему охорони, використання, господа-

рювання та управління лісами, в основі якої покладено новітню конструкцію «права на ліси».

2. Ліс як природний об'єкт має суттєві особливості, які впливають на особливості визначення правового режиму його приналежності та правових титулів, на підставі яких здійснюється володіння і користування ним.

3. Представлені в Лісовому кодексі України види права користування лісами мають різну правову природу.

4. Право постійного користування лісами можна віднести до особливого виду речових права – обмежених речових прав.

5. Право тимчасового довгострокового користування лісами – це договірна еколого-правова конструкція.

6. Право тимчасового короткострокового користування лісами є різновидом традиційного права спеціального природокористування.

7. Розуміння і розмежування правової природи різних видів права користування лісами має важливе практичне значення, оскільки прямо впливає на підстави набуття цього права, систему права і обов'язків користувачів та, відповідно, систему способів їх захисту.

1. Мартинюк В. А. Природні об'єкти та природні ресурси як об'єкти цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2020. 234 с.

2. Мікулін Д. М. Щодо питання про місце довгострокового тимчасового користування лісами в системі лісового права України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. № 34 (2). С. 51–55.

3. Екологічне право: навч. посіб. / К. Р. Резворович та ін. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.

Московчук І.Я.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ЗА МІЖНАРОДНИМ І ЄВРОПЕЙСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Життя та здоров'я людини визнається найвищою соціальною цінністю як в Україні, так і в Європі. Для забезпечення гарантованих країнами Європи прав, серед яких чи не найважливішим є право на безпечне довкілля, розробляються та інтегруються різноманітні заходи та програми покликані забезпечити захист і відновлення навколишнього природного середовища від шкідливих факторів впливу. Тому між країнами, які занепокоєні станом

навколишнього природного середовища розробляються спеціальні заходи, що спрямовані на його збереження та відновлення. До прикладу, 09 травня 1992 року ряд країн домовилися в межах Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату щодо досягнення у виконанні положень Конвенції задля стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему. Такий рівень має бути досягнутий у строки необхідні для природної адаптації екосистем до зміни клімату, що дасть можливість не ставити під загрозу виробництво продовольства і сприятиме забезпеченню подальшого економічного розвитку на стійкій основі [1].

Водночас, до зазначеної Конвенції було прийнято додатково Протоколи. Зокрема, Кіотський протокол що зобов'язує розвинені країни та країни з перехідною економікою скорочувати або стабілізувати викиди парникових газів. Основною метою Кіотського протоколу є боротьба з глобальним потеплінням за рахунок скорочення викидів парникових газів, концентрації в атмосфері до рівня який призупинить небезпечний антропогенний вплив на кліматичну систему. Протокол заснований на принципі загальної, але диференційованої відповідальності. Це означає, що зобов'язання по скороченню викидів в сучасних розвинених країнах на основі дії яких вони історично відповідальні за поточні рівні парникових газів в атмосфері буде відповідати рівню здійснених викидів [2].

30 листопада 1979 року було підписано Гетеборгський протокол про боротьбу з підкисленням, евтрофікацією та приземним озоном до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, з метою обмеження та скорочення викидів сірки, оксидів азоту, аміаку та летючих органічних сполук, які викликані антропогенною діяльністю та можуть бути причиною негативного впливу на здоров'я людини, природні екосистеми, матеріали та сільськогосподарські культури, спричинені підкисленням, евтрофікацією або приземним озоном внаслідок транскордонного атмосферного перенесення на великі відстані [3]. А 16 вересня 1987 року було підписано Монреальський протокол про речовини, які руйнують озоновий шар. Уряди практично усіх країн світу приєдналися до протоколу і тим самим взяли на себе зобов'язання із досягнення ключової мети – згортання виробництва та використання озоноруйнівних речовин у різних секторах про-

мисловості. У рамках Монреальського протоколу світовій спільноті вдалося заборонити виробництво і вжиток близько 100 видів хімікатів, що руйнують озоновий шар. Багато які з цих речовин сприяють глобальному потеплінню [4].

У 2015 році на конференції з клімату в Парижі було прийнято Паризьку кліматичну угоду, що виступає міжнародною ініціативою протидії глобальному потеплінню, однією з головних причин якого вважається зростання викидів парникових газів в атмосферу. Паризька угода про клімат набула чинності 4 листопада 2016 року після її ратифікації 55 сторонами Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, на частку яких припадає понад 55% обсягів глобальної емісії парникових газів. Наразі до неї приєдналися 195 країн, з яких процедуру ратифікації провели 186 держав, включаючи Україну. Паризька угода стала найважливішою подією в історії екологічного руху планети. Країни домовилися взяти на себе зобов'язання, щодо здійснення кроків, які дозволять скоротити кількість викидів вуглецю та утримати рівень потепління на межі 1,5 градуса Цельсія. Саме зазначена температура виступає межею, після перетину якої, за прогнозами науковців, починається реалізація сценаріїв кліматичного апокаліпсису різних ступенів тяжкості. Паризькою угодою не передбачено механізму суворого контролю за її дотриманням та примусових заходів щодо її виконання: документ лише надає право комісії міжнародних експертів перевіряти інформацію, яка надається країнами з приводу їх досягнень у скороченні викидів CO_2. В Паризькій угоді зазначено про те, що розвинені країни повинні відігравати провідну роль у використанні коштів для підтримки найбільш уразливих держав. Водночас, для надання зазначеної фінансової допомоги інші країни теж залучаються, адже кліматичне фінансування є необхідним фактором для пом'якшення наслідків зміни клімату, оскільки для значного зниження емісії необхідні масштабні інвестиції. Кліматичне фінансування також є важливим в контексті адаптації, оскільки пристосування до клімату, що змінюється, вимагає значних фінансових ресурсів [5].

Цікавою та важливою у значенні збереження навколишнього природного середовища є Міжнародна кліматична конференція ООН у Глазго, яка відбулася в останніх числах жовтня 2021 року, де зібралися представники від майже 200 країн, однак цього року її успіх від самого початку ставився під сумнів через ігнорування одними з найбільших країн-забруднювачів повітря Росії та Ки-

таю зазначеного заходу. Кліматичний саміт ООН – це щорічна подія, на якій країни-учасники розглядають та вирішують питання, щодо скорочення викидів парникових газів і попередження можливих наслідків глобального потепління. В процесі обговорення учасниками питань екологічної ситуації було досягнуто нових вражаючих висновків. Вперше, науково було доведено факт безпосереднього впливу людської діяльності на зміни клімату в світі. А також з'ясувалося, що за умови виконання усіх домовленостей країн у рамках Паризької угоди, земна куля до кінця століття за будь-яких обставин нагріється на 2,7 градуса, що матиме наслідком неминучу катастрофу.

Отож, учасники саміту колегіально дійшли висновку, що для збереження навколишнього природного середовища та уникнення глобальної екологічної катастрофи необхідно розробити новий дієвіший механізм ніж передбачений Паризькою угодою 2015 року, однак прийти до конкретного вирішення учасникам не вдалося.

Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн, щодо пріоритетів діяльності на 2022 рік зазначила, що необхідно діяти з метою імплементації політики у напрямку кліматичної нейтральності Європи до 2050 року, з визначенням цифрового майбутнього, консолідації соціальної ринкової економіки, та захисту європейських цінностей та інтересів. Сукупна потужність довгострокового бюджету ЄС та програми «Нове покоління ЄС», що разом складають 2,018 трильйона євро, покликана допомогти у розбудові кращої та більш сучасної Європи. Також, Урсула фон дер Ляєн повідомила, що програма діяльності Єврокомісії на наступний рік відображає порядок денний з економічного та соціального відновлення Європи після кризи COVID-19, практичні кроки з трансформації континенту до більш справедливого, більш «зеленого» та більш цифрового майбутнього, до підвищення його стійкості до зовнішніх та внутрішніх викликів. Цей план дій охоплює 42 ініціативи у різних сферах політики, що поєднані у шести ключових напрямках.

Отож, вищезазначені стратегії дійсно важливі, проте вони потребують законодавчого підкріплення та фінансового стимулу. Зазначений закон повинен закріпити обіцянки політиків та забезпечити їх виконання. Закон затвердить мету, щодо кліматичної нейтральності на 2050 рік і запропонує шляхи її впровадження. Це дасть європейським громадянам та підприємствам передбачу-

ваність, прозорість та підзвітність, необхідні їм для колективної трансформації.

1. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 29.10.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 09.05.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text

2. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 17.11.2006 // Відомості Верховної Ради України. – 11.12.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

3. Протокол про боротьбу з підкисленням, евтрофікацією та приземним озоном до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 року від 30.11.1999 // Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c51#Text

4. Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар від 21.09.2007 // Відомості Верховної Ради України.- 16.09.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_215#Text

5. Паризька угода від 14.07.2016 // Відомості Верховної Ради України.- 12.12.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#Text

6. Яловий К. Підсумки міжнародної кліматичної конференції ООН у Глазго Українська правда від 16.11.2021 року. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2021/11/16/7314160/

Петранюк В.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ

Роль державного земельного кадастру на сьогодні переоцінити важко. Він є інформаційною базою для ефективного управління земельними ресурсами, ведення земельної статистики, землеустрою, регулювання земельних відносин, підтримки податкової та інвестиційної політики держави, розвитку ринку землі і обґрунтування розмірів плати за землю [1, с.231].

У липні 2012 року вперше в історії України прийнято Закон «Про Державний земельний кадастр», який вступив в силу з 1 січня 2013 року. До цього в Україні не було єдиної бази даних про землю, дані про землі України фіксувались на папері, врізнобій, що, звичайно, породжувало масу зловживань та проблем. Прийнятий Закон запровадив ряд новацій та ознаменував якісно новий етап у розвитку земельно-кадастрових відносин. В основу земельного кадастру покладено функцію обліку земель, Законом визначено нові нормативні підходи до організації ведення державного земельного кадастру. Водночас, важливо констатувати,

що система нормативно правових актів, які регулюють питання ведення ДЗК є складними за змістом, дещо безсистемно регулюють відповідні питання, а відтак їх застосування зумовлює певні труднощі для пересічних громадян.

На сьогодні всі відомості зберігаються в єдиному місці, в електронному вигляді і в єдиному форматі. Насправді це революційний крок на шляху до цивілізованого суспільства. У рамках цього Закону розроблено надсучасне програмне забезпечення для кадастрово-реєстраційної системи. Україна одна з останніх країн в цивілізованому світі, яка впроваджує автоматизовану систему кадастру. Тому маємо шанс на основі передового світового досвіду та новітніх хай-тек розробок створити одну з найсучасніших систем [2].

Цікаво, що кожна країна йшла своїм шляхом формування кадастрових систем. Спочатку у Франції та Італії кадастр був призначений передусім для адміністрування податків на землю та нерухомість. За французьким принципом були складені кадастри у Бельгії, Голландії, Швейцарії. З часом виникла потреба створити ще й спеціальний реєстр прав власності на нерухомість. У Франції, країнах Скандинавії, Польщі, Словенії, Естонії, Болгарії реєстрацію прав здійснюють суди, нотаріуси, міністерства юстиції, а кадастри – організації, підпорядковані різним міністерствам або органам місцевого самоврядування. Розділення кадастру та реєстраційної системи мінімізує міжвідомчий конфлікт інтересів, оскільки за формування об'єктів нерухомості та реєстрацією прав на них відповідають різні організації. Такий підхід вдало працює у країнах з перехідною економікою, де високий ризик корупції. В інших країнах Європи – Албанії, Вірменії, Чехії, Нідерландах, Греції, Італії, Литві, Люксембурзі - реєстр прав і кадастр веде один орган [3, с.51]. Серед європейських країн особливо виділяється Великобританія, де, в розумінні французької системи, кадастру не існує взагалі. Це пов'язано з особливостями «загального права». Основою системи управління земельними ресурсами є так званий «Земельний реєстр її Величності» (Her Majesty Land Register), який, по суті, є реєстром прав власності на нерухомість (або реєстром титулів). Реєстр був заснований в 1862 р. Сучасна система базується на законі 1925 р. Королівський реєстр поширює свою юрисдикцію на територію Англії і Уельсу. До реєстру внесено більше 15 мільйонів власників, він відкритий і доступний для всіх. У режимі online можна одержати інформа-

цію з комп'ютеризованого реєстру по всій території Англії і Уельсу, через запити по унікальному ідентифікатору або за адресою. Реєстр містить юридичні записи про всі продажі нерухомості й договори оренди більш ніж за 25 попередніх років. Після реєстрації нерухомості реєстр стає єдиним законним посвідченням прав власності [4, с.22]. Досвід кожної з країн є цінним та специфічним.

В літературі зазначається про важливість того, щоб дані про якісні характеристики природних ресурсів, що містяться у відповідних кадастрах, були основою для прийняття рішень про надання природного ресурсу в користування [5, с.269-270]. Тому, як зазначає З.В. Яремак, в процесі безпосереднього використання природних ресурсів державні кадастри природних ресурсів (земельних в тому числі – авт.) сприяють конкретизації та найбільш повному забезпеченню прав і виконанню обов'язків власників та користувачів природних ресурсів у відповідності із властивостями останніх, які встановлені в ході кадастрового обліку та кадастрової оцінки природних ресурсів [6, с. 72-73].

Процес ведення ДЗК – складна, багатостадійна діяльність спеціально уповноважених на те державних органів управління, яка включає в себе певні етапи щодо збору, обробки, узагальнення, зберігання, фіксації та публікації інформації, що передбачає вчинення ряду процесуальних дій.

Найважливішими принципами, на яких повинна базуватись діяльність щодо наповнення ДЗК, є принцип повноти та об'єктивності даних, які вносяться в систему та принцип інформаційної взаємодії між кадастрами та іншими інформаційними системами. Практичне призначення положень про принципи державного земельного кадастру полягає в тому, що їх дотримання гарантує ефективність процесу ведення земельного кадастру та законність в забезпеченні прав суб'єктів земельно-кадастрових відносин. Загалом такими принципами є: законність, єдність, безперервність, об'єктивність, економічність, наочність і доступність. Інформаційна взаємодія між кадастрами та іншими інформаційними системами на сьогодні налагоджена не в повній мірі.

Підсумовуючи вважаю, що успішна реалізація земельної реформи в Україні тісно пов'язана зі станом організації державного земельного кадастру, призначеного у свою чергу для забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування, заці-

кавлених підприємств, установ, організацій і громадян відомостями про використання земель.

1. Зозуль М.О. Реформування системи державного земельного кадастру і напрямки його подальшого удосконалення. Управління земельними ресурсами в умовах децентралізації влади: стан, проблеми та перспективи їх вирішення: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. студ. конф., яка присвячена Дню землевпорядника та 15-річчю створення кафедри управління земельними ресурсами. К.: МПБП «ГОРДОН», 2016. С. 229-232.

2. Тимченко С. Державний земельний кадастр - це революційний крок на шляху до цивілізованого суспільства. URL: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=245083082&cat_id=248439670 (дата звернення: 10.05.2022).

3. Кубах С. Чи потрібен владі земельний кадастр. Землевпорядний вісник. 2011. № 4. С. 50-55.

4. Бавровська Н. М., Паламарчук Л. В. Світовий досвід формування кадастру нерухомості та його вплив на формування кадастрових систем України. Економіка АПК. № 20, жовтень 2010 р. С. 20-24.

5. Бринчук М.М. Экологическое право (право окружающей среды): Учебник для высших юрид. заведений. М.: Юристь, 2002. 688 с.

6. Яремак З.В. Правове регулювання ведення державних кадастрів природних ресурсів: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ, 2009. 190 с.

ЗМІСТ

ПУБЛІЧНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО; ПОЛІТИКА В СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ 3

Dvornikova P. International Humanitarian Law And International Human Rights Law. Interaction Under The Global Rule Of Law.....3
Kozarovskyi O., Knysh V. The main problems and ways to resolve conflicts in modern constitutional law of Ukraine ..6
Stefunko Ju., Knysh V. Prospects for Ukraine's membership in military alliances.....10
Stolyarchuk I., Knysh V. Causes, preconditions, stages and consequences of constitutional reforms in Ukraine 12
Fedorovych O., Knysh V. Classical and alternative options for the formation and development of military and military-political organizations in modern conditions.....16
Khoina D.S., Maksymova A.Yu. Constitutional and legal status of foreigners in Ukraine.....20
Бакула З.В., Головко С.Г. Державна політика у сфері охорони і захисту прав та інтересів дитини 22
Балан Ю.Р., Климкевич Р.А. Криміналістична характеристика вбивст військовослужбовців під час бойових дій.....25
Балан С.А. Порівняльно-правова характеристика допиту дитини за законодавством України та Польщі .29
Барбаш Д.К. Щодо окремих питань розгляду судом справ пов'язаних з тероризмом 31
Берладин С.О. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства.....34
Близнюк В.М. Окремі аспекти дослідження кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами 37
Бринська Я.І. Окремі питання правового регулювання криптовалютних відносин в Україні 41

Булківська В.А., Шолкова Т.Б. Особливості сплати податків та єдиного внеску під час воєнного стану в Україні для фізичних осіб-підприємців 44
Бурянна Н.В. Окремі аспекти дослідження кримінальної відповідальності за порушення права на отримання освіти.....49
Вацик Ю.М. Окремі аспекти обмеження прав і свобод людини та громадянина в Україні.....52
Візнович В.П. Поняття «дитина» в національному законодавстві України 56
Вовк Д.В. До питання протидії кіберзлочинності в Україні кримінально-правовими засобами впливу.....61
Гоголь Г.В. Правовий статус адвоката як представника в адміністративному судочинстві.....64
Горбань О.П. Волонтерська діяльність в умовах Російсько-Української Війни 68
Гурбанова Н.Н. Медіація як інструмент роботи адвоката.....72
Дорожкін А.Ю., Бублик Н.С. Актуальні питання запобігання корупції у сфері освіти в Україні 74
Дорожкін А.Ю., Неклеса О.В. Актуальні проблеми забезпечення державного екологічного контролю правоохоронними органами України 76
Дорожкін А.Ю., Зеленський Є.С. Актуальні проблеми регулювання грального бізнесу в Україні, які впливають на забезпечення національної безпеки держави 79
Заріцька І.Г. Правові аспекти фінансової децентралізації в Україні.....81
Збутевич Д.В., Зеленський Є.С. Актуальні питання розуміння певного кола природних прав людини в Україні.....84
Ісарєва В.І. Проблемні питання процесу кваліфікації кримінального правопорушення у сучасний період.....87

Кашевська А.Р. Інформаційна безпека України в умовах воєнного стану 89
Корольчук К.Р., Шолкова Т.Б. Особливості правового режиму регулювання сплати податку на нерухомість в умовах воєнного стану 93
Костилєва Ю.В., Костилєва І.В. Порівняльна характеристика компетенції Національної поліції України та Республіки Польщі 95
Кравчик К.О., Бублик Н.С. Процесуальні форми здійснення арешту майна 98
Крисенко І.А. Особливості конституційного ладу України і права громадян 100
Кузьменко В.В., Чорна А.Г. Актуальні проблеми, пов'язані із введенням в кримінально-правовий обіг поняття «злочинна спільнота» 103
Кузьменко В.В., Бублик Н. Кримінально-процесуальний аналіз початку досудового розслідування 105
Липовенко А.В. Порівняльний аналіз положень кримінального законодавства України та Ізраїлю про злочини проти основ національної безпеки 107
Лукань П. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері праці 110
Лук'янов О. Перспективи розвитку інституту присяжних: основні шляхи та аналіз законопроєкту про суд присяжних 113
Лямзіна О.В., Шпак Н.А. Поняття процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві 116
Максимець Є.В. Бюджетне право як підгалузь фінансового права 119
Марчишин М.В. Державні позабюджетні фонди України 122

Михайлов В.В. Місце Конституційного Суду України в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.....126
Михальчук В.П. Домашнє насильство: криміналістичний огляд.....129
Николаїшин Ю.М. Окремі аспекти взаємозв'язку конституційних обов'язків людини і громадянина та конституційної відповідальності.....132
Новосельський О.М. Історія виникнення та становлення інституту омбудсмена в зарубіжних країнах.....135
Палюга Х.Б. Поняття та види суб'єктів владних повноважень.....139
Романчук М.О. Окремі аспекти дослідження стану сильного душевного хвилювання у кримінальному праві України.....141
Рубінська Ю.Р. Адвокатура України: поняття, завдання та роль у розбудові правової держави.....144
Савченко А.О., Шолкова Т.Б. Проблеми отримання соціальних виплат внутрішньо переміщених осіб.....146
Сікорська С.О. Класифікація міжнародно-правових стандартів прав людини та їх відображення в національному законодавстві.....149
Слободян В.Р. Окремі аспекти конституційно-правового статусу президента України.....153
Слуцька О.С., Головко С.Г. Особливості правової системи Великої Британії.....157
Стефанюк І.В. Окремі проблеми конституційно-правового забезпечення національної безпеки та оборони України.....160
Танюк І.І. Інформаційна безпека – як об'єкт кримінально-правової охорони.....164
Татусько Д.Р. Криміналістична характеристика та особливості розслідування вбивств на замовлення.....166

Темченко Я.О., Головко С.Г. Від Конституції Пилипа Орлика до Конституції України 170
Томин О.М. Окремі проблеми визначення правового статусу політичних партій в Україні 172
Цьона С.Ю. Мародерство в умовах сьогодення.....176
Чеботару Д.І. Причини війни росії проти України: теоретико-правовий аспект 178
Чеботару Д.І. Покуття між Молдавським Князівством та Польським Королівством: аспекти суперництва 182
Шкапій І.Л. «Податок на розкіш»: вітчизняний та зарубіжний досвід правового регулювання.....185
Щербина Д.В., Тінін Д.Г. Механізм адміністративно – правового забезпечення дотримання прав та свобод людини в діяльності Національної поліції 188
Яремин І.О. Електронні документи, як докази в кримінальному провадженні: реалії, проблеми, шляхи вдосконалення 191
Яремич Д.Я. Сутність та окремі проблеми застосування конституційно-правової відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування 194
Яцковська У.Я. Співвідношення понять «суб'єкти та об'єкти конституційного права» та «суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин» 197

ПРИВАТНЕ ПРАВО; КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО 201

Аббасова А.О. Значення вини у договірній відповідальності.....201
Антонов М.Д., Богів Я.С. Закон про сприяння обороні Сполучених Штатів Америки: значення для України 204
Батун З.М. Права та обов'язки заповідача.....207
Браун Д.І., Логінова М.В. Зловживання цивільно-процесуальними правами 211

Бушовська Ю. Відшкодування моральної шкоди як спосіб захисту цивільного права 214
Василюк В.А. Теоретичні аспекти припинення договірних зобов'язань 217
Грига Р. Договір про сплату аліментів на дитину.....220
Дідович О.В. Переваги та ризики спадкового договору.....224
Драганчук Ю.Р. Особисті немайнові права, їх проблематика та порушення прав людей під час війни України та росії.....227
Дуда Є.В., Логінова М.В. Особливості захисту таємниці особистого життя як об'єкта цивільного права.....231
Євіцька В.О. Патентний тролінг у структурі інтелектуальної власності.....233
Залозний Д.І., Логінова М.В. Можливості застосування аналогії в цивільному процесі при розгляді спорів у сфері захисту прав інтелектуальної власності.....235
Іванчук М.Ю. Прецедент як джерело цивільного права в континентальній Європі 238
Кобащук В.І. Особливості договору купівлі-продажу через мережу Інтернет.....241
Костів Ю.Я. Цивільно-правове регулювання обов'язкового страхування відповідальності інвесторів угод про розподіл продукції 244
Леонтьєва В.С., Логінова М.В. Порівняльно-правовий аналіз регламентації завдань цивільного процесу за законодавством України та Німеччини.....247
Лунів Б.О. Опіка і піклування щодо дітей. Проблематика в умовах воєнного стану 250
Маслій О.В. Зміст та загальні засади принципу справедивості, добросовісності та розумності цивільного права.....254

Михайлов В.В. Специфіка господарсько-правової відповідальності.....256
Михальчук В.П., Яновицька А.В. Проблемні аспекти розвитку малого підприємництва в Україні 259
Мошура К.О. Основні аспекти щодо спадкування за законом та за заповітом відповідно до законодавства в Україні 263
Недоступ Н.В. Щодо питання про договір донорства за цивільним законодавством України.....266
Обухов І.Є. Деякі аспекти природи складних речей 268
Пригода Т.М. Інформація в системі об'єктів цивільних прав 270
П'ятка І.В. Державна регуляторна політика в сфері господарювання: проблеми реалізації та шляхи їх вирішення 273
Сворак І.Р. Непоіменовані та змішані договори в цивільному праві України 277
Серга Д.О., Бондар О.С. Про особливості регулювання праці неповнолітніх в Україні.....280
Слівінська Ю.В. Заміна боржника у зобов'язанні.....282
Старик А., Коструба А.В. Проблематика віртуальних валют як об'єктів цивільного права.....285
Урбанський І.В. Універсальність цивільного договору як регулятора сучасних спільних відносин.288
Федорук А-Я.В. Криптовалюта з точки зору цивільного права 290
Шевчук Х.П. Зміст та значення «Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» (1980 р.) 293
Шелемей С.І. Умови дійсності правочинів та правові наслідки їх порушення 296
Шемет Л.Б. Досудовий захист авторських і суміжних прав у мережі Інтернет.....298
Шерстюкова Л.С., Масюкова К.А. Переваги та недоліки акціонерних товариств 301

Шляхтич М.І. Публічний договір у Цивільному праві України.....304

ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО307

Козій І.І. Відповідальність операторів ринку щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції 307
Микитюк Н.І. Особливості правової природи постійного та тимчасового користування лісами 310
Московчук І.Я. Забезпечення якості атмосферного повітря за міжнародним і європейським законодавством.....313
Петранюк В.В. Теоретичні основи державного земельного кадастру 317

Наукове видання

Щорічна Всеукраїнська наукова конференція студентів, молодих вчених та аспірантів

«Законодавство України: погляд молодих правників»

В авторській редакції
Комп'ютерна верстка Ігор КОЗИЧ

Підписано до друку 18.05.22. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 18,6. Наклад 120 пр.
Зам № 20/21-22.

Віддруковано
в навчально-науковому юридичному інституті
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника»

76018, м.Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 44а